

TIDSKRIFT
FÖR
FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF
FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN
AF
J. F. BJÖRNSTÅHL
SEMINARIEADJUNKT

TJUGUÅTTONDE ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

INNEHÅLL.

	Sid.
Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammantråde sig tilldragit»	1
Hvarföre kan den amerikanska skolan ej åstadkomma hvad den tyska åstadkommer? CARL K—N	8
Från invigningen af S:t Olofs nya folkskola i Norrköping	30
Några meddelanden om den geografiska kongressen i Genève d. 27 juli—6 aug. 1908. J. F. B.	37
Några tankar med anledning av professor F. A. Johanssons katekes. HJ. NORDIN	43
Seminariekommittén	69
Johan Julin †. J. F. B.	71
Litteratur. J. F. B.	72
Meddelande från Svenska seminarielärareföreningen	80
Meddelande från Greifswalds feriekurs	81
Den fria undervisningen CARL K—N	83
Den sociala samundervisningens förkämpar i Sverige. GIDEON SANDAHL	91
En kulturbild från förra hälften af 19:de århundradet. CARL K—N	110
Städernas folkskoleinspektörers möte. ALFR. F.	118
Svenska seminarielärareföreningen	124
Några ord om kursen i historia för folkskolan. J. F. B.	128
Litteratur. J. F. B.	129
Andra svenska seminarist- och studentmötet med kristligt program i Vadsena 20—25 juli 1909	136
Några anvisningar rörande undervisningen i folkskolan. CARL K—N	137
Om kretsstyrelserna för folkundervisningsanstalterna. TN	148
Den sociala samundervisningens förkämpar i Sverige. II. Tiden efter 1842. GIDEON SANDAHL	172
Inträdespröfningarna vid seminarierna. J. F. B.	187
Några intryck från Allmänna svenska läraremötet i Falun. —MG—	190
Inbjudning till Det tionde nordiska skolmötet i Stockholm 1910	193
Litteratur. J. F. B.	195
Heinrich Fechner †. J. F. B.	208

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1909

09389

Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit».

Vid rikets allmänna läroverk utgjorde antalet lärjungar vid början af 1908 års hösttermin 21,865.

Under år 1908 hafva 1,622 lärjungar från offentlig och enskild undervisning, däraf 1,481 (91.3 %) manliga och 141 (8.7 %) kvinnliga, undergått godkänd mogenhetspröfning vid allmänna läroverk och privata läroanstalter med dimissionsrätt.

Under år 1908 hafva 1,250 lärjungar från offentlig och enskild undervisning, hvaraf 1,123 (89.8 %) gossar och 127 (10.2 %) flickor, undergått godkänd realskoleexamen vid allmänna läroverk och sådana enskilda läroverk, hvilka erhållit rätt att anställa realskoleexamen.

Profårskurser för praktisk utbildning af blifvande lärare hafva under år 1908 varit anordnade vid högre latinläroverket å Norrmalm, högre allmänna läroverket å Södermalm och högre allmänna läroverken i Uppsala och Lund. För att genomgå dylik kurs hafva under året 57 lärarkandidater blifvit till nämnda läroverk hänvisade.

Kungl. Maj:t har af det anslag, som finnes uppfördt å de allmänna läroverkens stat till resestipendier för lärare i främmande lefvande språk vid de allmänna läroverken, under år 1908 tilldelat 23 sådana lärare understöd för resor i utlandet äfvensom af det utaf Riksdagen beviljade anslag till reseunderstöd åt lärare vid de allmänna läroverken, särskildt vid de läroverk, där profårskurs är anordnad, utdelat 10 resestipendier.

Af de till understöd åt enskilda läroverk anslagna medel har under år 1908 utgått understöd till 15 läroanstalter.

Understöd af för ändamålet anvisade anslag har under år 1908 utgått till 118 högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor.

Kungl. Maj:t har tilldelat 15 personer understöd från det för år 1908 anvisade anslag till resestipendier åt föreståndarinnor vid högre skolor för kvinnlig ungdom och samskolor.

Af det för år 1908 anvisade anslag dels till resestipendier dels och till understöd vid fortsatta studier åt föreståndarinnor och lärarinnor vid lärareutbildningsanstalter i huslig ekonomi äfvensom åt skolkökslärarinnor vid andra läroanstalter har Kungl. Maj:t tilldelat reseunderstöd åt 4 personer samt understöd för fortsatta studier åt 21 personer.

Elevernas antal utgjorde höstterminen 1908 vid rikets nio manliga folkskoleseminarier 882 och vid de sex kvinnliga folkskoleseminarierna 609, eller tillsammans 1,491 elever.

Afgångsexamen undergingo 1908 års vårtermin 217 manliga, af hvilka 2 före inträdet vid seminarium aflagt examen inför teologisk fakultet, och 152 kvinnliga elever, eller tillsammans 369 elever.

Vid seminariet i Murjek, som är afsedt för bildande af lapska småskollärare och lärarinnor, voro höstterminen 1908 intagna 66 elever, samtliga kvinnliga.

Vid seminariet i Haparanda för bildande af finska småskollärare och lärarinnor voro samma termin intagna 61 elever, 5 manliga och 56 kvinnliga.

Vid slutet af vårterminen 1908 aflades examen för behörighet till lärarbefattning vid småskola af 24 elever, däraf 2 manliga, vid seminariet i Murjek och af 18 elever, samtliga kvinnliga, vid seminariet i Haparanda.

Vid af landsting underhållna småskoleseminarier hafva under år 1908, enligt till ecklesiastikdepartementet lämnade uppgifter, 472 elever, däraf 9 manliga, undergått den pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nädiga stadgan den 28 maj 1897.

Pröfning af behörighet för erhållande af befattning såsom lärarinna vid småskola har undergått af 403 elever vid af enskilda personer anordnade småskoleseminarier.

Någon pröfning har icke under år 1908 blifvit anställd i öfverensstämmelse med § 4 i stadgan angående pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning såsom lärare vid småskola och mindre folkskola eller såsom biträdande lärare vid folkskola den 28 maj 1897.

Till stipendier vid folkskoleseminarierna hafva för vårterminen 1908 anvisats tillsammans 44,550 kronor, hvarjämte stipendiemedel till ett sammanräknadt belopp af 16,500 kronor beviljats till seminarieelever, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hafva 44,868 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskoleseminarierna samt 13,815 kronor åt elever, som tala finska eller lapska språket.

Enligt meddeladt uppdrag har byråchefen för den inom ecklesiastikdepartementet inrättade afdelning för ärenden rörande folkundervisningen under år 1908 inspekterat folkskoleseminarierna i Härnösand, Umeå och Luleå samt småskoleseminarierna i Härnösand och Murjek.

Enligt de — jämlikt föreskriften i gällande stadga angående folkundervisningen i § 67 samt kungl. cirkulären af den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifterna angående folkundervisningen meddelades år 1907 undervisning i 22 högre folkskolor. I rikets 2,408 skoldistrikt funnos

5,510 fasta och	365 flyttande eller tills.	5,875 folkskolor,
1,540 » »	739 » » »	2,279 { mindre
5,180 » »	870 » » »	6,050 småskolor,

Så 12,230 fasta och 1,974 flyttande eller tills. 14,204 skolor,

eller, med inräknande af de högre folkskolorna, 14,226 skolor.*

I de högre folkskolorna undervisade antingen endast i läsämnen eller i såväl läs- som öfningsämnen 30 lärare och 6 lärarinnor samt i

* Skolornas antal är nu beräknadt på samma sätt som i ecklesiastikdepartementets berättelser om folkskolorna.

folkskolorna . . .	5,517 lärare o.	3,371 lärarinnor, tills.	8,888
mindre folkskolorna	166 » »	2,120 » »	2,286
småskolorna . . .	117 » »	7,198 » »	7,315

Summa 5,800 lärare o. 12,689 lärarinnor, tills. 18,489

eller, med inräknande af de högre folkskolornas lärarpersonal, 18,525, förutom 454 lärare och 946 lärarinnor, eller tillsammans 1,400, hvilka undervisat endast i öfningsämnen.

Antalet barn i 7—14 års ålder utgjorde vid 1907 års slut 858,554, hvaraf 437,074 gossar och 421,480 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något af nedan angifna sätt	785,781
» » ej åtnjutit sådan undervisning	68,013
hvarjämte uppgifter saknas om	4,760
Summa	858,554

Bland de vid 1907 års slut befintliga barnen i 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor	429,727
» » » flyttande folkskolor	24,069
» » » fasta mindre folkskolor	52,242
» » » flyttande mindre folkskolor	24,573
» » » fasta småskolor	169,247
» » » flyttande småskolor	26,247
folkskolor, mindre folkskolor och småskolor	
utom sina egna distrikt	15,841
högre folkskolor	741,946
allmänna läroverk och fackskolor	576
skolor för abnorma barn	13,960
enskilda skolor	1,152
hemmen	18,798
	9,349
Summa	785,781

Bland de vid 1907 års slut befintliga barnen i 7—14 års ålder, hvilka under året ej åtnjutit undervisning på något af ofvan angifna sätt,

hade	7,118 inhämtat folkskolans minimikurs,
»	42,685 undergått godkänd afgangspröfning samt

uteblefvo	3,199 till följd af sjukdom eller naturfel och
»	15,011 af annan anledning.
Summa	68,013.

Med inräknande af de under året aflidna samt af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skolåldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 683 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 771,626.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1907 enligt ofvan nämnda uppgifter:

för lärares och lärarinnors aflöning:	
kontant	19,086,262 kronor
in natura	1,624,509 »
för skolbyggnader, skolplatser och in- ventarier	7,285,891 »
» undervisningsmateriell	571,994 »
» öfriga behof	6,330,126 »

Summa 34,898,782 kronor.

Statsbidrag af allmänna medel hafva för år 1907 för aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, enligt till ecklesiastikdepartementet inkomna uppgifter, utgått med tillsammans 8,858,544 kronor 69 öre.

Understöd har för år 1907 utgått till lärares aflöning vid 1,959 fortsättningsskolor med 130,334 kronor 17 öre.

För år 1907 har understöd utgått för främjande af undervisning i slöjd för gossar med 366,616 kronor 25 öre samt af undervisning i slöjd för flickor med 263,278 kronor 68 öre.

Till aflönande af vikarier för 924 folkskollärare, som af sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har för år 1907 utbetalts af allmänna medel 123,341 kronor 81 öre.

Till de högre folkskolorna, som uppgå till 21, har för år 1908 utgått statsbidrag med 44,720 kronor.

Statsbidrag till aflönande af lärare och lärarinnor vid af landsting inrättade småskoleseminarier har under år 1907 utgått med 27,099 kronor 99 öre.

På därom af vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t för år 1908 beviljat understöd åt 38 folkhögskolor med 191,254 kronor. Enligt styrelsernas berättelser hafva under nämnda år i dessa skolor undervisats 1,072 manliga och 960 kvinnliga, eller tillsammans 2,032 elever. Af det till stipendier åt obemedlade elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 35,000 kronor, fördelades år 1908 21,197 kronor mellan 451 manliga och 13,803 kronor mellan 460 kvinnliga elever.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar har, enligt uppgift från statskontoret, för 1908 å länsstat varit uppförda 53,355 kronor och af statskontoret anordnats 40,342 kronor 55 öre, allt till höjande af folkskollärarnas löner till och öfver minimum, till ökande af lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till aflönande af lärare vid af staten anordnade skolor, till anskaffande af undervisningsmateriell, bildande af lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, döfstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hafva till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriell, som genom chefens för folkskolebyrån försorg anskaffats. Under år 1907 uppgick kostnaden härför till 20,810 kronor 22 öre.

Kungl. Maj:t har för år 1908 af därtill anvisade medel beviljat understöd åt 11 äldre, behöfvande folkskollärare med tillsammans 4,400 kronor samt åt 157 äldre, behöfvande småskollärare m. fl. med tillsammans 15,700 kronor.

Vid institutet å Manilla för bildande af döfstumskollärare voro under läsåret 1907—1908 inga elever intagna. Till profärskurs vid döfstumanstalt under nämnda läsår anmälde sig heller inga.

I samtliga döfstumanstalterna voro under läsåret 1907—1908 intagna 690 elever.

Till uppehållande af döfstumskolor har för år 1908 anslagits ett belopp af 168,925 kronor.

Vid institutet för blindas å Tomtebodas voro under läsåret 1907—1908 intagna 119 elever, däraf 70 gossar och 49 flickor. Af dessa undervisades 13 gossar vid handtverksskolan i Kristinehamn. Ingen elev har varit frielev. 15 elever afgingo

efter fullbordad lärokurs, 2 på grund af bristande förmåga att draga nytta af undervisningen, 2 emedan deras synförmåga ej var så nedsatt, att de, sedan de erhållit folkskolebildning, behöfde den för blindas speciellt afsedda handtverksundervisningen.

Vid förskolan för blindas å Tomteboda voro under läsåret 1907—1908 intagna 40 elever, hvaraf 20 gossar och 20 flickor.

Vid förskolan i Växjö för blindas voro under läsåret 1907—1908 intagna 41 elever, 23 gossar och 18 flickor. Vid slutet af läsåret 1906—1907 utskrefvos 4 lärjungar från skolan. Af dessa öfvergingo 3 till institutet å Tomteboda och 1 återvände till sitt hem.

Vid handtverksskolan för blindas i Kristinehamn undervisades under året 1907—1908 46 elever, alla manliga.

Till skolhemmet för blindas döfstumma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1908 beviljat 5,000 kronor. Under året undervisades därstädes 9 elever.

Åt anslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn har för år 1908 anvisats en summa af 211,775 kronor. I anstalterna voro intagna vårterminen 1908: i undervisningsanstalterna 783, däraf 15 externer, i arbetshemmen 304.

Sedan Riksdagen till understöd åt sådana anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningskurser i folkbildningssyfte, på extra stat för år 1909 beviljat ett anslag af 220,000 kronor, af hvilket anslag dock högst 8,000 kronor kunde användas till understöd åt sådana centrala anstalter, som förmedlade föreläsningar af ifrågavarande slag och åt lokala anstalter för sådana föreläsningar tillhanda-hölle passande åskådningsmateriell, har Kungl. Maj:t af nämnda anslag tilldelat understöd åt 484 anstalter för anordnande af föreläsningskurser och 8 anstalter för förmedlande af föreläsningar m. m.

Hvarför kan den amerikanska skolan icke åstadkomma hvad den tyska åstadkommer?

Då vi för någon tid sedan sågo ofvanstående fråga framställd, blefvo vi mycket intresserade för att lära känna svaret, som gifvits därpå. Till uppväckande af detta starka intresse bidrogo i synnerhet två omständigheter. Den ena var, att svaret var gifvet af en man, som i fyratio år verkat i och för den amerikanska skolan. Svaret måste sålunda vara tillförlitligt, då det var grundadt på full kännedom om den sak, hvarom fråga var. Den andra omständigheten, som framkallade mitt varma intresse för hvad den gamle tysk-amerikanen hade att säga om Amerikas skolor i jämförelse med de tyska, var, att man i våra dagar synes vilja bilda våra skolor efter de amerikanska och därvid från det mäktiga landet på andra sidan Atlanten införa icke endast hvad som är godt och efterföljansvärdt utan äfven sådant, som för den ytlige betraktaren väl kan synas mana till efterföljd, men som för den, som ser djupare, är af intet eller endast obetydligt värde, men som gör den skadan, att det står i vägen för annat, som skulle kunna blifva till gagn.

Vår tysk-amerikan säger, att anledningarna till amerikanska skolans efterblifvenhet äro »många». För bättre öfversikts skull har han indelat dem i två grupper. Till den första gruppen räknar han sådana, som ej stå i något samband med rådande lärareförhållanden; till den andra sådana, som lärarna kunna skaffa bort, om de vilja.

När han går in på redogörelsen för de till första gruppen hörande anledningarna, fäster han till en början uppmärksamhet på det förhållandet, att i amerikanska folkskolor intagas barn, som tillhöra olika raser och folk. »Ärligen, nej, hvarje vecka», säger T. A., »inskrifvas i skolorna tusentals barn, som

ej äro likartade med befolkningens infödda element.» Man kan förstå, hvilka svårigheter detta skall medföra för läraren. Barnen, som tillhöra icke infödda föräldrar, skola ej sällan lära sig icke endast ett annat språk än sitt modersmål utan ock åtskilliga seder och bruk, som ej stå i samklang med dem, vid hvilka de förut blifvit vanda. Detta, att barnen måste vänja sig vid ett annat lefnadssätt än det förut inlärdade, gäller icke så mycket barn af germanskt ursprung som afkomlingar af invandrade slaver och romaner och af föräldrar, som vandrat in från Asien. Italienare, spanjorer, fransoser, rumäner, greker, armenier, böhmare, polacker, ryssar, mexikaner, japaner och kineser äro väsentligen skiljaktiga från de germaner, som koloniserade Nordamerika och utgöra själfva bottensatsen och kärnan i de Förenade Staternas infödda befolkning. Huru svårt det är att assimilera de olika folken med hvarandra, kan man förstå däraf, att ännu efter ett halft århundrade visar det sig, om någon är af annan härkomst än af den ursprungliga infödda amerikanska befolkningen.

»Med afkomlingar från germanska folk, nämligen med holländare, tyskar, tysk-österrikare, tysk-schweizare, med danskar, norrmän och svenskar, med engelsmän, skottar och irländare (de senare, ehuru kelter, hafva under så många århundraden stått i förbindelse med sina engelska eröfrare, att de till en god del antagit germansk kultur, germanskt åskådningssätt och germansk sed) går assimileringen hastigare för sig. De äro ej väsentligen olika med dem, som först slog sig ned i Amerika. Under det de förra äro invandrare i nutiden, har den så kallade angloamerikanen invandrat i en längre tillbaka liggande tid. Mellan dem båda finnes mycket gemensamt, som möjligtvis är olika endast i sättet, hvarpå det brukas eller värdesättes. I religion, styrelsesätt, språk, lefnadssätt och arbetssätt, i sökandet efter tillfredsställelse och lycka, i vederkvickelse och arbete råda endast oväsentliga olikheter. I den andra generationen äro alla ojämnheter afslipade och utjämnade, och invandrarne afkomlingar taga del i det offentliga lifvet, som om de härstammade från 16:e, 17:e och 18:e århundradets kolonister. Barnen af dessa germanska föräldrar gifva i skolan anledningar till endast ringa svårigheter.»

Helt olika gestalta sig förhållandena med barn, som härstamma från föräldrar, som äro slaver eller sydeuropeer. Dessa invandrare tala ett språk, som ej är besläktadt med engelskan; deras lefnadsvanor och åskådningar äro ofta alldeles oförenliga med de inföddas; deras uppfattning om själfförvaltningen, om den lokala själfstyrelsen är ej sällan alldeles oriktig. Många af dessa hafva kommit till Amerika, emedan de voro brödlösa där hemma; de ämna ej blifva bofasta i landet, dit de kommit. Med deras barn har läraren ett svårt arbete, nämligen under den förutsättningen, att han är medveten därom, att folkskolan i Amerika (common school) har till uppgift icke endast att fritt meddela elementära kunskaper, utan att den bör framför allt vara en anstalt, där fristatens blifvande medborgare skola uppfostras.

Förenata staternas folkskola är nämligen en smältdegel, i hvilken de olikartade element, som landstiga på Amerikas kuster, skola smältas samman till en likartad massa. I folkskolan skola ju olika folkraser, folk och folkstammar danas till ett folk, hvars medlemmar hafva samma språk, samma åskådningssätt, samma lefnadssätt och samma mål. Det är uppenbart, att T. A. har rätt, då han säger, att denna sammansmältningssprocess fördröjer framstegen i skolundervisningen. Hade de amerikanska lärarne endast till uppgift att bibringa kunskaper, då skulle det ej vara förenadt med så stora svårigheter att föra en skolas lärjungar framåt; men mycket svårt blir det, när uppgiften vidgas till att af dem dana ett homogent folk. Tyska lärare i tyska Polen och i Elsass hafva, menar T. A., lättare att förstå detta än andra, ty de (lärarne i Polen och Elsass) hafva en liknande uppgift sig förelagd.

Under sådana förhållanden blifva aftonskolorna i Amerika icke fortsättningsskolor, utan i dem söker man afhjälpa de många bristerna i det resultat, hvartill folkskolorna kommit.

Äfven i vårt land är man icke utan kännning af svårigheten att i samma skola fostra barn, som höra till olika folk och tala olika språk. Åtskilliga lärare, som hafva sin verksamhet förlagd i de nordligaste trakterna af landet, hafva ju till uppgift att undervisa tillsammans svenska och finska barn och att bibringa de senare svensk kultur. Uppgiften blir vansk-

ligare därigenom, att de finska barnen i många fall lefva utom skolan i finsk miljö. Dock gör den svenska kulturen med hvarje år större landvinningar.

Men låtom oss vända tillbaka till Amerika! Den amerikanska skolan bör hos invandrarnes barn väcka samma »nationalmedvetande, samma nationalvilja, samma nationella sträfvande, med ett ord samma nationalegoism», som, om än icke fullt utvecklad, förefinnes hos de angloamerikanska barnen, och som dessa insupa redan med modersmjölken. Och detta är ju en stor uppgift, värd att för den offra tid och möda.

Angloamerikanerna hade till en början ej klart för sig, att skolan borde lösa den uppgiften. Därför lade man ej någon vikt på skolan under de två första århundradena efter landets börjande kolonisation. Först i midten af det 19:e århundradet, då irländare och tyskar i stora mängder invandrade i landet, insåg man, att skolan borde tjäna äfven som en anstalt för sammansmältning af de olikartade elementen till en homogen massa. Därför anordnades den som friskola; skolafgifter afskaffades; undervisning i tyska språket användes som lockmedel, där sådant var af nöden; pressen arbetade för väckande af folkets intresse för skolan; att alla skolbarn, rika och fattiga, ansågos i socialt hänseende som likställda, tilltalade isynnerhet invandrarne, som lidit under de europeiska klassfördomarna. Skolan vann folkets sympatier och förtroende och har bibehållit dem.

Så länge nya invandrarskaror komma till Amerika från jordens skilda länder, blir skolans uppgift att amerikanisera de unga, som ännu äro i uppväxtåren. Men detta assimileringssarbete måste verka tyngande och hindrande för undervisningen, så att denna ej kan bära så god frukt, som den under vanliga förhållanden skulle kunna.

En annan anledning till att undervisningsresultatet i amerikanska skolor ej kan likställas med det, som vinnes i tyska, är, enligt T. A:s förmenande, den benägenhet att växla boningsplats, som förefinnes hos amerikanen. Ingenstädes i hela världen finnes det så talrika kommunikationsmedel som i Amerika. Uti intet land byter man om boningsplats så ofta som där. Därför finnes ej i något annat land en så rörlig befolkning som i Amerika. Oupphörligt ser man, hur till och

med talrika familjer flytta från den ena stadsdelen till den andra, från det ena samhället till det andra, ja, från den ena staten till den andra. Klart är, att detta måste inverka störande på skolans arbete och bidra till försämring af dess resultat. I T. A:s grannskap bodde en femtonårig flicka, som besökte en högre skola. Sedan den tiden hon som sexårig skrefs in i folkskolan, hade hon haft 23 lärarinnor. En lärarinna i en folkskola, som låg i närheten af det ställe, där T. A. vistades, blef tillfrågad om hur många af de barn, som vid skolårets början inskrefvos i hennes skola, hon nu efter omkring sju månaders förlopp hade kvar i skolan. Hon genomgick sin katalog och fann, att af 43 inskrifna 17 hade flyttat bort, och att hon under de sju månadernas lopp hade fått mottaga 14 lärjungar från andra skolor. De nu anförda två exemplen lära icke vara några vittnesbörd om att sådana undantagsfall kunna förekomma, utan de tjäna att illustrera påståendet, att skolundervisningen lider af den amerikanska befolkningens rörlighet. Det ligger nämligen i öppen dag, att det måste inverka menligt på undervisningen att nödgas gång på gång låta i den deltaga barn, som kanske stå på en helt annan ståndpunkt än något af dem, som varit i skolan alltsedan skolårets början.

Det är ett vanligt skådespel i Amerika, att människor, som en tid uppehållit sig i oststaterna, flytta därifrån åt väster till, och att de, som någon tid bott i väststaterna, draga ännu längre åt väster eller åt norr. Såsom exempel på befolkningens rörlighet må jämväl anföras, att på en enda vecka blef det nyöppnade territoriet Oklahoma koloniseradt, och att inom lika kort tid befolkades Rosebudreservationen, som köpts in af indianerna. För att gifva ett rätt begrepp om hvad de anförda exemplen innebära upplyser T. A. om att territoriet Oklahoma är så stort, att det omfattar nära 40,000 engelska kvadratmil och sålunda är 11,000 engelska kvadratmil större än Bayern. I vissa distrikt blir befolkningens sammansättning helt olika på en vecka, en månad, ett år. Tusentals arbetare draga med familjer från stat till stat. I det huskomplex, i hvilken T. A. bodde sedan 16 år tillbaka, hade af de 37 familjer, hvilka år 1889 bodde där dels som ägare

af egen bostad dels som hyresgäster, 34 flyttat bort, så att sålunda år 1905 funnos kvar af de 37 endast 3 familjer.

För skolans lärare är denna befolkningens rörlighet en mycket svår och bekymmersam sak. —

Regeringsformen i Amerika, som af många anses synnerligen fördelaktig i nästan alla hänseenden, lägger dock »ett nästan öfverstigligt hinder i vägen för ett snabbt och säkert framskridande i skolundervisningen». Lokal själfstyrelse kan ej stå tillsammans med den koncentring i skolorganisation, skolförvaltning och tillsyn öfver skolan, som kan förekomma, där ledningen af skolan ligger i statens hand. »Lärare, rektorer och inspektörer måste», säger T. A., »löpa från den ena skolrådsledamoten till den andra för att få till och med nödvändiga saker ombestyrda.» En af många personer sammansatt myndighet har nämligen hand om en stads skolor, och denna myndighet bör ju vara talrik, om den skall vara ett troget uttryck för de olika folklagens mening. En sådan skolmyndighet, sammansatt som den är af mycket olika personligheter, kan icke lätt handla enhetligt eller snabbt fatta beslut. Hvarje demokratisk myndighets handling förutsätter ju långa öfverläggningar, under det att en enda, i synnerhet om han är t. ex. ansvarig undervisningsminister, kan med ett penndrag åstadkomma det, hvartill i Amerika behöfs kraftig agitation under årtal.

»Ändlösa debatter», säger T. A., »föregå en förändring i läroplanen, sorgligt länge dröjer det, innan en skolmyndighet i en stad eller i ett grefskap kan besluta sig t. ex. till att med ett år förlänga kursen i en högre skola.» Hvilka ansträngningar kostade det ej för att få till stånd offentliga högre skolor och lärareseminarier! Ännu i dag lär en sådan inflytelserik tidning som »Washingtoner Post» bekämpa den offentliga, afgiftsfria högre skolan, ehuru amerikanska folket länge sedan har i den saken fattat sitt beslut och inrättat 6,000 anstalter af detta slag.

Då Horace Mann, sekreterare hos skolstyrelsen i Massachusetts, kom tillbaka från Tyskland, där han grundligt studerat anstalterna för utbildande af folkskollärare i Preussen och funnit dem synnerligen förträffliga, måste han kämpa med stor kraft och mycket ihärdighet med rektorerna i Boston,

innan han kom så långt, att det första lärareseminariet i de ny-engelska staterna kunde öppnas, och därjämte måste han, för att det målet skulle kunna vinnas, hoptigga af sina vänner 10,000 dollars.

Själff säger sig T. A. komma mycket väl ihåg, hur mycket ansträngning det kostade, innan man fick införd den pestalozziska åskådningsundervisningen, barnträdgårdar och handarbetsundervisning i folkskolan. »Outsäglig möda, tallösa sammanträden, långa artiklar i pressen voro nödiga för att åstadkomma äfven blott ringa intryck; många ferieveckor har jag tillbragt som resepredikant, förkunnande Pestalozzis evangelium; jag har rest från Syd-Karolina ända in i Kanada, från Boston ända till Klippbergen, men mina framgångar voro ringa.»

Den demokratiska regeringsformen medgifver icke, att någon själfrådigt bestämmer öfver skolans angelägenheter. Man måste taga sin tillflykt till pressen, till massan, till rösturnan, för att kunna åstadkomma väsentliga förändringar i skolornas anordning och förvaltning och därigenom understödja lärare och lärjungar i deras arbete samt möjliggöra snabbare framsteg. — Att detta oakadt t. ex. slöjd och handarbetsundervisning är mycket mer spridd än i Tyskland, står i närmaste samband med »folkkaraktären och med de egendomligt utvecklade, för att icke säga förvecklade, arbetsförhållandena». Förhållandet kan således ej användas som motargument mot hvad T. A. förut sagt om svårigheten att få sådana förändringar införda i amerikanska skolor, som bero på skolmyndigheternas beslut. Att vidare barnträdgårdar finnas i Amerika till stort antal — de uppgå till öfver 20,000 offentliga och enskilda — under det många lärare i Tyskland ännu strida mot inrättandet af sådana anstalter, kan lätt förklaras däraf, att amerikanska skolan står under inflytande af kvinnorna. Kvinnan finner nämligen, enligt T. A:s förmenande, något idealt i Fröbels teorier och metoder och inför barnträdgårdens lekar och sysselsättningar till och med i skolan, så att till och med för den högre skolan icke sällan »barnträdgårdsmetoder» förordas.

En annan för undervisningen i folkskolan hinderlig omständighet är, att republiken icke lätt böjer sig för en

lag, som förutsätter eller föreskrifver tvång. »I republiken är en lag endast så till vida lag, som de förvaltande myndigheterna äro villiga att genomföra den.» Äfven om en lag har det bestämdt uttalade ändamålet att främja de kommande släkternas bästa, såsom t. ex. lagen om skoltvång, undandraget sig dock mången medborgare under allehanda förevändningar den honom ålagda plikten. — Och han behöfver mångenstädes ej vara förlägen om skäl, hvarför han ej sänder barnen till skolan. Det händer nämligen alltför ofta, att de lokala skolmyndigheterna försumma att ordna så, att det finnes tillräckliga skolor och tillräckligt antal lärare för de skolpliktiga barnen. Fadern kan ju i sådant fall säga med allt skäl: »Ja väl, styr blott om att vi få ett skolhus, så att vi må kunna låta våra barn inhämta i skolan hvad nödigt är.»

I allmänhet torde man kunna säga, att sådana lagar som lagen om skoltvång, hvilka icke omedelbart handla om penningar och penningars värde eller om förbrytelser eller om förseelser mot person, hafva ringa utsikt att blifva följda i republikanska samhällen. Den amerikanske medborgaren är i första hand en individ, som hjälper sig själf och känner sig som sådan. »Då en dag», berättar T. A., »en nyinvandrade kort efter sin landstigning i New-York vandrade längs med Broadway och fäktade omkring sig med armarna af glädje öfver att han nu vore i ett fritt land, kom hans knytnäfve i alltför nära beröring med en förbigåendes näsa. Denne undanbad sig allvarsamt sådant, i det han utan vidare skuffade den andre våldsamt ned i rännstenen. Då invandraren förvånad frågade: »Är jag då icke i ett fritt land?», svarade den tillfrågade: »Jo visst, men er frihet hör precis upp, där min näsa begynner.»

Detta svar ger en god upplysning om de många skoltvångslagar, som finnas i unionens särskilda stater. Så länge det icke direkt berör den enskilde, om grannens barn besöker skolan eller icke, så länge bryr han sig icke därom.

Anställer man en jämförelse mellan Tyskland och Nordamerikas Förenta stater beträffande antalet barn, som besöka skolan, utfaller denna ej till berömmelse för den stora republiken. Af 10 millioner skolpliktiga barn i Tyskland är det

endast ett par hundra, som ej besöka skolan. Antalet analfabeter är därför i det landet mycket litet. I Amerika åter är det hundratusentals barn, som antingen aldrig eller ock endast några veckor tillhört en skola. Följaktligen finnes där ett jämförelsevis stort antal analfabeter. Bland de röstberättigade hvita uppgick år 1903 antalet analfabeter till 7 procent och bland svarta, som hade rösträtt, till 47 ½ %. Och detta oaktadt den summa, som användes till skoländamål, belöpte sig nämnda år till 251,457,625 dollars.

Ett starkt hinder för talrikare skolbesök är barnarbetet, som i Amerika förekommer i stor skala. Barnen kunna förtjäna penningar dels i fabriker, dels genom tidningsförsäljning i staden, och på landet genom trädgårds- och jordbruksarbete. Och att barnen skola förtjäna pengar, vilja både deras föräldrar och de själfva. Af dem, som anse, att barnens väl bäst såges till godo, om de finge ordentligt besöka skolan, göras väl stora ansträngningar för att få ett större antal barn i skolorna; men de kunna ej synnerligen mycket uträtta. Medelst tvångslagar och dylikt torde man ej kunna afhjälpa det onda, hvarom här är fråga.

De barn, som både besöka skolan och arbeta för att förtjäna pengar, lösa inga hemuppgifter; andra skolbarn syssla flitigt med de hemuppgifter, de erhålla. Följden häraf blir, att snart barnen inom samma klass göra så olika framsteg, att de ej med fördel kunna undervisas tillsammans. Häraf försvåras undervisningen.

Ett annat hinder för att undervisningen skall kunna hafva god framgång är den ojämna skolgången. Det är nämligen ej sällan stor skillnad mellan antalet af dem, som inskrifvits vid skolan, och af dem, som dagligen besöka den.

Om någonstades i Förenta staterna antalet af de barn, som äro i skolan närvarande, uppgår till 70 %, anses det som ett gynnsamt förhållande. Det finnes städer och stater, i hvilket 50 % af de i skolan inskrifna barnen äro frånvarande från undervisningen. Man kan ock uttrycka ställningen så: »Det finnes tusentals skolklasser, i hvilka endast hälften af de i skolan inskrifna barnen är närvarande vid undervisningen. I dessa äro sällan de barn i skolan, som voro där i går, eller som komma dit i morgon.» Sjukdom är icke den

enda anledningen till frånvaro från skolan; man förebär många andra orsaker, af hvilka åtskilliga synas vara mycket underhaltiga. Den verkliga anledningen till frånvaro torde ej sällan vara obenägenhet för att deltaga i skolarbetet. Endast den, som undervisat någon tid i amerikanska skolor, kan komma till riktig uppfattning af huru många luckor i lärjungarnas vetande läraren har att fylla.

Skolmyndigheterna i många städer förutsätta rent af, att en afsevärd mängd barn hvarje dag blir frånvarande från skolan, därför låta de flera barn inskrifvas i en klass, än det finnes platser i den. I ett klassrum med plats för 40 lärjungar inskrifvas vanligen 50.

Många luckor i vårdslösa barns vetande skulle kunna fyllas, om man i större städer ville inrätta flera hjälpklasser eller använda den s. k. Mannheimer-metoden. Man har verkligen gjort det i några städer, t. ex. i Cleveland, Ohio m. fl., men tanken har svårt att slå sig igenom. Den anses alltför odemokratisk. Har ett barn blifvit hänvisadt till en hjälpklass, uppresas sig dess föräldrar däremot och förmena, att deras barn äro så bra som andra barn, ja, snarare ej så litet bättre. — »Och så far läraren vidare med sitt ojämna spann, hjälper här, sporrar där, suckar i tysthet och sliter ut sig kroppsligen och andligen i kampen mot dumhet och nedrighet eller öppnar en privatskola med en enda(?) men vuxen lärjunge för att undgå sisufusarbetet.» Detta är ock en af orsakerna till de täta lärarbytena. Amerikanska lärares tjänstår uppgå, enligt T. A:s uppgift, i medeltal till omkring fem år, och »däraf kommer den bedröfliga bristen på pedagogisk erfarenhet, utan hvilken ingen skola kan verka framgångsrikt».

En stor skillnad mellan den amerikanska och tyska skolan finner man ock, om man gör sig reda för den tid, som i hvardera skolan användes i och för skolarbetet. Skolåret i Tyskland omfattar 45 å 46 veckor; hvarje vecka arbetas i skolan 6 dagar: 4 dagar i veckan 6 timmar; 2 dagar 3 å 4 timmar. Hvarje vecka arbetas således omkring 32 timmar i veckan. I Amerika åter omfattar skolåret sällan 40 veckor, vanligen ej mer än 35; hvarje vecka arbetas endast 5 dagar och hvarje

dag blott 5 timmar. »Det tyska barnet», säger T. A., »tillbringar 50 % mer tid i skolan än det amerikanska i de bästa läroanstalterna.» Mångenstädes i Förenta staternas södra, västra och norra delar äro skolorna i verksamhet endast 12 veckor under vintern. Huru mycket mer bör under sådana förhållanden ej medhinnas i den tyska skolan än i den amerikanska! Också är folkbildningen både grundligare och mera spridd i Tyskland än i Amerika. Därtill kommer, att i Tyskland finnes en mängd fackskolor. Något motsvarande härtill lär ej förekomma i Amerika. »Att i Amerika i vår tid industrien går framåt med jättesteg, kan», säger T. A., »ej tillskrifvas en spridd grundlig skolbildning, utan den går framåt trots den bristfälliga skolbildningen, emedan 'det tänkande arbetet' fortfarande stärkes genom invandrade fackmän, som komma dels från Tyskland, Österrike och Schweiz, dels från Frankrike och Storbritannien.* Och detta blir beredvilligt medgifvet af mr Andrew Carnegie och andra.» I Amerika förekommer en stor mängd fabriker, handelshus och bergverk, hvilkas ledande män äro tyska (europeiska) tekniker.

T. A. anser, att han måste besvara frågan, om ej skolaåret i Amerika kan förlängas, med »nej». »Vårt klimat, våra lärjungars nervositet, det jäktande lifvet», säger han, »kunna ej stå tillsammans med ett skolaår, som omfattar 1,500 timmar. Högtrycket, som i Tyskland anses som något som förstås af sig själf, skulle fylla våra hospital med lärare och lärjungar.»

Sedan T. A. framställt de här ofvan angifna anledningarna till amerikanska skolans efterblifvenhet, anmärker han, att dessa anledningar ej kunna bortskaffas af lärarna. De kunna nämligen ej förändra det förhållandet, att befolkningen är så olikartad. Det går åt mycket lång tid, innan en så brokig, sammanrafsad befolkning kan smälta samman till ett homogent folk. »Hur länge har det ej dröjt», säger T. A., »innan briter, anglosachser och norrmanner blefvo ett i patriotiska sträfvanden!»

Amerikanska folkets benägenhet för rastlöst, nomadiskt vandrande skall ej upphöra, förrän de stora vidder, som ännu icke äro koloniserade, blifva befolkade och lagda under kultur.

* Den värde författaren kunde gärna hafva nämnt Sverige bland de länder, från hvilka fackmän utvandra till Amerika.

Amerikanen vill ej förändra sin regeringsform. Denna tillåter hvar och en att söka sin lycka på sitt sätt, och den håller ej den enskilde i ett tillstånd af omyndighet genom småaktigt förmynderskap. »Det synes mig», säger T. A., »som om här (i Amerika) allt är tillåtet, som ej uttryckligt och på goda grunder är i lag förbjudet, under det i Europa allt är förbjudet, som ej är uttryckligen behörigt tillåtet.» Amerikanen, vare sig han härstammar från de förflutna århundradenas kolonister eller från nutidens invandrare, undanber sig en faderlig, omtänksam styrelse, hurudan denna än för öfrigt må vara. I Amerika vill hvar och en råda öfver sig själf och sitt. Hvar och en vill ej endast hafva sin egen mening utan äfven rätt till att hjälpa sig själf. Detta har väl ofta till följd, att ett förvirradt tillstånd uppkommer, och ej sällan åtgår det lång tid, innan en majoritet för en sak kan bildas. Därför har det ej sällan dröjt länge, innan en god sak kunnat genomdrivas i en stat eller i en kommun. Det lär just vara något utmärkande för lifvet i Amerika, att det åtgår lång tid, innan en reform kan genomföras.

Den starka frihetskänslan gör, att oseden, att så få barn besöka skolan, ej kan afhjälpas genom lagstiftning eller kraftåtgärder vid lagarnas tillämpning. Man får i stället, menar T. A., sätta sitt hopp till öfvertalning och godt föredöme. Äfven torde man endast af »tiden, människornas ängel», kunna vänta att få hjälp mot den ojämna skolgången. Mot inrättandet af hjälpklasser stå befolkningens själfkärlek och fördomsfullhet, och dessa makter äro ej lätta att bekämpa. Ej heller torde man kunna vinna något genom försök att få skolaåret förlängdt.

Därefter fäster T. A. uppmärksamhet på att engelska språket, som är undervisningsspråk i amerikanska skolor, icke är så lämpligt därtill som det tyska. Barnen kunna lättare lära sig att läsa innan en tysk text än en engelsk, och med sina bestämda grammatiska regler bidrager tyska språket vid inlärandet mer till intelligensens utveckling än det engelska.

En annan olägenhet i de amerikanska skolorna är, att lång tid måste användas på inlärandet af de godtyckliga mått och vikter, som engelsktalande folk synas ej vilja byta ut mot metersystemet.

Slutligen anför T. A. ännu ett annat hinder för amerikanska skolans framgångsrika verksamhet. »För alla fel i samhället, för alla brister och lyten i staten, för alla sjukdomar i kommunen vill man nyttja skolan som hospital», säger T. A. »Kyrkan gör anspråk på tid och uppmärksamhet för religiösa, staten för rättsliga och etiska ändamål. Arbetaren vill se sina barn undervisade i verktygens bruk, köpmannen begär kännedom i bokföring och i snabbskrift; läkarna yrka på inprägling af hygieniska regler; absolutisten på inlärandet af alkoholens verkningar. Mödrarna se gärna, att barnen i skolan få öfva sig i matlagning och andra hushållssysslor samt klädsömnad, och fäderna öfverlämna ädelmodigt åt skolan afstraffandet af deras vildbasare.»

Skolmyndigheterna, som äro valda af folket, vilja gärna gå alla dessa kraf till mötes. De anställa för alla biämnerna en mängd specialister och i spetsen för dem en inspektor. Under öfverinspektorn stå sålunda underinspektörer för välskrifning, teckning, sång, slöjd, handarbete, matlagning, klädsömnad, gymnastik, nykterhetsundervisning m. m. »Alla», säger T. A., »tränga in på skoldagen — — men tiden, som blifver kvar för det egentliga skolarbetet, krymper tillsammans, resultaten i skrifning, läsning och räkning blifva ringare, och skolan lider minskning i anseende. Specialisteländet är nu för tiden på många orter beklagensvärdt. Man glömmmer, att elementarskolan skall vara endast det, som dess namn ger vid handen, en anstalt, i hvilken vetandets elementer skola läras. Hvad därutöfver är, det är af ondo.»

Därefter öfvergår T. A. till att tala om de anledningar till amerikanska skolans efterblifvenhet, som han räknar till andra gruppen.

Först riktar han då uppmärksamheten på att skolarbetet på många orter urartat från verkligt arbete till ett slags lek. Barnträdgårdslekar, lekskolans sysselsättningar och metoder förekomma hela skolan igenom. Där af lider det egentliga skolarbetet. Lärarinnornas böjelse för estetiska njutningar har med sig, att skolrummet åter och åter prydes medelst blommor, mångfärgade blad, girlanger och fanor. Väggtäflan betäckes med teckningar och blir därigenom oanvändbar vid det egentliga skolarbetet. Mycken tid användes på att vänja bar-

nen att iakttaga en pinsam ordning, när de gå, stå och sitta. Lärarinnorna, välmenande och moderliga, som de af naturen äro, drifvas här af att vid undervisningen hjälpa barnen, när dessa vid sitt arbete träffa på något, som förekommer dem svårt, i stället för att sporra dem till försök att själfva lösa den föreliggande uppgiften. Det kvinnliga släktets benägenhet att uppoffra sig för andra är, enligt T. A:s förmenande, ett väsentligt hinder för en grundlig undervisning, hvars resultat blir ej endast ett inhöstadt kvantum vetande utan ock tillbörligt utvecklade själskrafter. »Ehuru väl», säger T. A., »det är sant, att arbete utan afbrott af lek tröttar, är det icke mindre sant, att leken, om den bedrifves uteslutande eller öfvervägande, dödar arbetskraften.» Humoristen skall redan, enligt T. A., hafva gjort till föremål för sina utfall amerikanska ungdomens lekraseri eller misstaget att öfverlasta undervisningen med lapprisaker. Skalder besjunga en gosse, som man bibringar förmågan att sy, sticka och koka; som man lär att sjunga och dansa, som man öfvar att nätt fläta korgar af mångfärgade trådar, som man visar, hur man skall vika papper utan att skada sin tumme, men som icke lär sig att räkna kvattuor species, — gossen, som lär att af ler knåda Herkules' hufvud, men som ej får veta skillnaden mellan en sparf och en dufva; som förstår att teckna en häst på taflan och därvid ej glömmmer svansen, men som ej lär att skriva sitt namn.»

I Chicago lär det redan finnas en skola, i hvilken man ej besvärar de små barnen med bokstäfver, förrän de själfva begära att få lära sig läsa.

Därefter öfvergår T. A. till att tala om de urgamla metoder, som ännu förekomma i ett stort antal af Amerikas skolor. Barnen få lära sig utantill en erhållen läxa och sedan uppläsa den i skolan. Se där den metod, som mångenstädes följes. »En undervisningstimme kallas där recitation.» Rätt-skrifning få barnen lära sig hufvudsakligen genom örat medelst bokstafvering. Ingen vikt lägges på undervisning i grammatik. Mångenstädes låter man barnen först i minnet inlära en regel i räkneläran, och sedan belyser man regeln genom exempel. I geografi förekomma läroböcker, som innehålla mer text än kartor. »Dock», säger T. A., »om jag skulle gå in på detta kapitel, skulle jag behöfva många tryckark.» Mycket i de

amerikanska skolorna skulle kunna blifva bättre, om lärarna kände till bättre metoder. »Men», frågar T. A., »hvar kunna de få lära känna bättre metoder?» Kanske i landets pedagogiska press? Den bjuder mest endast på barnaspis och allahanda obetydliga metoder, småplaner och konstigheter, men sällan på ett ord om grundsatser för uppfostran och undervisning, om metoder, som härleda sig från följandet af grundsatser.

Hämmande på undervisningen i Amerikas skolor inverkar ock, enligt T. A:s mening, den oförnuftiga sentimentala skoltukt, som i det landet är rådande. »Det kvinnliga väsendet med allt sitt behag, sin älskvärdhet och sin medkänsla, med sitt starka »gemyt» och sin kroppssvaghet är», säger T. A., »allena-rådande i den amerikanska stadsskolan. Under dess spira böja sig gossar och flickor — men ofta icke.» Skolmästarens allvarliga tukt finnes ej mer. Den har fått gifva vika för »det evigt kvinnliga». I stället för käppen, som de amerikanska lärarna i nittonde århundradet förstodo att begagna, när däraf gjordes behof, har kommit det moraliska öfvertalandet. Och hvilken är följden häraf? Jo, undervisningen har burit sämre frukter; däremot kan man glädja sig öfver att barnen synas hafva fått mera polityr. Det amerikanska folket tycker om att hafva det så, och då kommer det väl ock att fortfarande blifva så. »Men jag har», säger T. A., »i detta stycke min egen mening, nämligen den, som här följer.» De flesta människor gå ut från den förutsättningen, att ett barn ej skall begå en straffvärd handling, om det förstår, att den är straffbar. Detta är ett ödesdigert misstag. Förståndet allena håller ej barnet tillbaka från att göra orätt, ty därtill behöfs det äfven viljekraft, sedlig styrka att stå emot det onda. Redan tidigt i lifvet lär sig barnet visserligen att skilja mellan godt och ondt, mellan mitt och ditt, men lagen straffar den unge förbrytaren icke förr, än han har hunnit en viss grad af sedlig mognad. Denna mognad, denna sedliga kraft kommer mycket senare än blotta insikten. Därför har lagen i nästan alla civiliserade länder för ungdomens straffbara handlingar bestämt pedagogiska (uppfostrande) straff, och rättvisan väntar med »rättsstraffen», till dess barnet är 14 å 16 år gammalt. Där af kommer också inrättandet af tvångsuppfostringsanstalter för

barn och af barndomstolar. Påståendet, att barn icke böra straffas, så länge de moraliska och intellektuella krafter, som göra det möjligt för dem att stå emot det onda, icke förefinnas, är falskt, ty att så handla vore detsamma som att förbereda en rik skörd af förbrytelser, hvilka skola uppväcka hos en kommande generation fasa och förskräckelse. Jag tror, att den fullkomliga frånvaron af uppfostrande straff både i hem och skola är den egentliga orsaken till de många pöbel-excesserna, egendomsförstörelserna, upploppen och fallen af lynchrätten, till röfvarbandens och slagskamparnas råa angrepp, som omtalas i de dagliga tidningarna och fylla dem till stor del. Otillbörligheter af alla slag, i alla folklager, i det offentliga och enskilda lifvet, hafva sin orsak i försummandet af ungdomens uppfostran men förnämligast i uppfostrans förvekligande, för att ej säga förkvinnligande.»

Därefter omtalar T. A., att president Roosevelt för en tid sedan gifvit kongressen rådet att stifta den lagen, att de, som slog sina hustrur, skulle ådömas kroppsstraff. T. A. håller före, att det vore för sent att stifta en lag om prygel för äkta män. Efter hans mening borde man, om prygel skall införas, börja med »ligapojkar». Att af sentimentala grunder taga bort kroppsstraff, då fråga vore om ungdomen, men att införa dylika straff, då det gällde vuxna, vore ologiskt. Den vuxne förbättrades aldrig därigenom utan utvecklades i stället till en mänsklig tiger, under det kroppsstraff, använda på den uppväxande ungdomen, enligt erfarenhetens vittnesbörd förde eller kunde föra till förbättring.

En af de förnämsta anledningarna till att de amerikanska skolorna i allmänhet ej kunna framvisa så goda resultat som de tyska, är, att flertalet amerikanska lärare sakna fackutbildning. Till och med i nordöstra delen af landet, där folkundervisningsanstalterna äro talrikast och bäst anordnade, hafva knappt 40 % af lärarna besökt ett seminarium. Detta förhållande måste inverka mycket menligt på skolarbetet. Men man tänker i Amerika: »Hvem Gud gifver ett ämbete, den gifver han ock kraft att sköta det». Särskilda åtgärder af människor för utbildande af dugande lärare äro sålunda i själfva verket öfverflödiga. Detta synes vara en mening, som i Amerika vunnit en stor spridning.

Visserligen är det stadgadt i de flesta staterna, att ingen får anställas som lärare, som ej har vederbörligt tillstånd därtill. Detta tillstånd skall meddelas af en lokal pröfningsmyndighet. Denna myndighet pröfvar den sökandes insikter i några ämnen. Pröfningen går ut på att efterforska, om kandidaten vet så mycket, som han skall bibringa. Däremot blir det ej föremål för undersökning, om kandidaten har någon insikt i sättet, hvarpå kunskaperna böra meddelas, om han har någon kunskap i pedagogikens historia, i pedagogik, logik, etik, psykologi o. s. v. Då den pröfvande myndigheten ofta består af de ledande personerna, t. ex. åldermännen i samhället, kan man lugnt antaga, att dess ledamöter ingenting veta om hvad till uppfostringskonstens teorier hör. T. A. berättar angående en examen, som han själf bestått: »Jag själf har en gång i en af Västerås stora städer af en examinerare fått frågan: 'hur lyder sextonde paragrafen i förbunds-författningen?' Då jag svarade: 'Käre herre, det finns endast femton', började han hastigt söka i läroboken, och, då han fann, att jag hade rätt, sade han: 'För himmelens skull, förråd mig icke!' Sedan gaf han mig betyget: 'Har glänsande bestått profvet i historia', och sköt mig ut ur rummet.»

T. A. säger, att han ensamt öfver lärarexamen skulle kunna skriva en bok. Femton år har han varit verksam som examinerare, och han har därför i detta stycke en erfarenhet, som är både »omfattande och lärrik».

Men ehuru den tyske läraren har en mycket grundligare utbildning, må han ej inbilla sig, att han skulle hafva lätt att taga sig fram i Amerika. »Nej», säger T. A., »det finnes tillräckligt många kvinnor i hvarje skoldistrikt, som äro beredvilliga att åtaga sig skötseln af en skolklass för den ringa summan af 1,000 till 1,500 mark, och »inländsk talang» föredrages alltid.

I Amerika är man ännu icke, enligt T. A:s förmenande, genomträngd af betydelsen af ett grundligt bildadt lärarestånd.

Låga lärarelöner bidraga ock till försämring af skolundervisningen. Och till de dåliga lönerna torde lärarinnorna ej litet hafva bidragit. Hvarför nöja de sig med den lön, skolmyndigheterna bjuda dem? Men i Amerika utgifvas så stora summor för skoländamål. Hvertill användas dessa bety-

dande summor? Skulle det ej räcka till lämpliga löner åt dem, som utföra det egentliga skolarbetet? Det är lätt att säga, hvartill penningarna åtgå. De användas till skolpalats, till fria skolböcker, till bibliotek, till höga aflöningar till stadsskoleinspektörer och rektorer, till otaliga speciallärare. Men klasslärarna få åtnöja sig med alltför låga aflöningar. I så rika stater som Pennsylvanien, Illinois, Wisconsin, men i synnerhet i söder, finnes det ännu landsskolor, i hvilka aflöningen knappt uppgår till 1,000 mark. I stora städer är begynnelselönen 400 dollars eller 1,600 mark, och det, väl att märka, i ett land, där det minsta myntet gäller fem pfennige.

En lärare, som har en otillräcklig lön, liksom för öfrigt hvarje arbetare, som ej uppbär en tillfredsställande ersättning för sitt arbete, gifver endast ett minimum af sin kraft åt det illa aflönade arbetet. Numera lär bland lärarna i Amerika en lönerörelse pågå. Det torde hända, att den vinner sitt mål, lönernas höjande. Och det skulle vara till skolans fromma. Lärarna borde, enligt T. A:s förmenande, yrka på att lönerna utginge med ett visst belopp och sedan ökades genom ålders-tillägg. I Amerika har det hittills varit så, att den, som tjänstgjort på ett högre stadium, fått högre lön; men läraren har ej följt med sin klass, utan han har år efter år fått genomgå samma pensum. Goda lärare behöfvas ju i skolans alla klasser; fördenskull är det en fördel, att erfarna lärare tjänstgöra på alla skolans stadier. Men om lärjungarna skola i hvarje klass få en ny lärare, så måste däraf komma mycken tidsförlust, då det ju dröjer länge, innan den nye läraren vinner den kännedom om lärjungarna, som erfordras för att kunna med framgång handhafva deras undervisning och uppfostran.

I Amerika äro lärareutbildningen och lärareaflöningen icke tillfredsställande, och de komma att blifva i onöjaktigt skick, till dess skolans vikt och betydelse hafva än djupare genomträngt nationen. Kanske behöfs därtill, att Amerikas folk får genomgå en sådan förödmjukelse som t. ex. Preussens och Frankrikes.

— — —

I sammanhang med ofvan anförda redogörelse för det svar, som en i amerikanska skolans tjänst varande tyskameri-

kan gifvit på frågan: »Hvarför den amerikanska skolan icke kan åstadkomma, hvad den tyska åstadkommer», vilja vi meddela ett yttrande om amerikanska skolan, som professor G. Stanley Hall, som i Amerika anses som en auktoritet på uppfostringsväsendets område, nyligen fällt i en artikel, som han skrivit om skolornas i Amerika förkvinnligande.

Han fäster först uppmärksamhet på att 75 % af lärarna i de offentliga skolorna utgöras af kvinnor, ja, att på många orter de kvinnliga lärarna uppgå till 90 %. Mer än hälften af dessa, säger han, äga ingen fackutbildning, och jämförelsevis få hafva åtnjutit en fullständig pedagogisk utbildning. Öfver en fjärdedel af dem afgår hvarje år från lärarekallet. Dessa förhållanden hafva, säger professor Hall, till följd, att landets manliga ungdom mer och mer förkvinnligas. Detta anser han vara fullkomligt orättfärdigt, och han upplyser om att de insiktsfulle öppet beklaga det. Ty äfven om det kvinnliga inflytandet kan (utan fara) öfverväga i de lägre klasserna, så är det dock oförnekligt, menar författaren, att gossarna och till och med flickorna, så snart de i kroppsligt hänseende blifva stadgade, behöfva för sin framgångsrika kroppsliga, andliga och sedliga utveckling inflytande af en manlig lärare. Som en af de mest beklagansvärda verkningsarna af det förkvinnligande, som gör sig gällande i skolorna, anser han vara, att skoldisciplinen förändrats både med hänsyn till anda och metod. Förr, säger professorn, då det ännu fanns flera manliga lärare, härskade i skolan auktoritet, som mannen ägde, och som han i nödfall kunde upprätthålla genom kroppslig tuktan. Nu har genom de kvinnliga lärarnas inflytande käppen blifvit förvisad ur skolan, och lärarinnorna matta ut sig med hundra små, litet verkande, medel för att göra elaka gossar fogliga och snälla, då en enda »bastonad» skulle uträtta så mycket (göra under). Kvinnorna gripa ej gärna till käppen, och, om de försöka använda den, sker det ej med tillbörligt eftertryck. Det veta de unga. Men nu finns det bland gossarna karaktärer, i synnerhet i slyngelåren, för hvilka vid lämpligt tillfälle ett kok stryk är lika så nyttigt som medicin. Gossen genomlefver ännu i dag det där forna tidens stadium, då fruktan för straff regerade människorna. Våld

i denna form förmår göra många gossar fogliga och snälla och bibringa dem aktning för äldre folk.

När man jämför hvad framstående amerikanska pedagoger själfva säga om den anda, som i disciplinärt hänseende i allmänhet råder i amerikanska skolor, med hvad svenska lärare och särskildt svenska lärarinnor, som studerat skolväsendet i Amerika, säga därom, finner man vanligen en så stor olikhet i omdömena rörande tillståndet i det stycke, hvarom fråga är, att man känner sig frestad att uppställa frågan: »Hvem har rätt?» Möjligen hafva båda parterna rätt. Det kan ju hända, att den amerikanske pedagogen fäller sitt omdöme på grund af den kännedom, han har om skolväsendet i allmänhet, under det att den svenske pedagogen är färdig med sitt domslut efter att hafva sett ett fåtal skolor och kanske just några af de bästa. Dessutom är det ju så vanligt, att vi svenskar äro benägna å ena sidan att rosa allt utländskt, som inte alldeles bestämdt står under strecket, och å andra sidan att ringakta det inländska, så att åtskilligt hos oss, som är fullt jämförligt med eller kanske bättre, än hvad utlänningsarna bjuda på, blir tadladt, och hvarför? Jo, hufvudsakligen emedan det är svenskt.

Vi vilja emellertid för jämförelses skull här nedan meddela, hvad en svensk lärarinna, fröken Anna Danielsson, som synes mig äga mycken skarpsynthet, säger om de intryck, hon haft rörande disciplinen vid besök i amerikanska skolor. »Disciplinen i de bästa skolorna är mera byggd på de äkta amerikanska egenskaperna själfbehärskning och själfkänsla, innebärande aktning för andra såväl som för sig själf, än på lärarens eller lärarinnans myndighet. I vissa skolor har till och med genomförts ett fullständigt system för själfstyrelse, där barn, som visa godt uppförande, inskrifvas bland de själfstyrda, en ställning, som hvarje gosse eller flicka är mån om att ej förverka. Påfallande för en främling är, att lärarinnorna kunna så lätt lämna sina klasser, utan att klassens hållning förändras. Det är ej lärarinnans närvaro, som tvingar barnen att uppföra sig väl; det är deras eget omdöme och goda vilja. Å andra sidan visa lärarinnorna god uppfattning af den sanningen, att det är sysslolöshet, som föder odygd, och

att okynne således kan undvikas genom att gifva barnen sysselsättning för sina tankar och framför allt för sina händer. Klasserna, som äro mycket stora — 56 är ett vanligt maximum, 30 talas om såsom ett aflägsset, ljufligt längtans mål —, uppdelas i olika afdelningar, af hvilka en eller flera hafva tyst öfning, medan de öfriga barnen hafva lektion. Och genom systemet med elevernas mer eller mindre själfständiga studier och de konstruktiva intressena lyckas det ofta att göra dessa tysta öfningar fullt så fruktbärande som de andra lektionerna. Ofta visa lärarinnorna en stor uppfinningsrikhet i att åstadkomma lämpliga sysselsättningar och gifva dem i rätta stunden. En god hjälp i detta som i många andra fall är den långa, svarta taflan, som, infälld i väggen, löper rundt hela rummet. När femton barn på en gång kunna arbeta vid taflan, är det ej svårt att öfvervaka den tysta räkningen.»

Fröken Danielsson anför sedan en af de grundsatser, hvarpå disciplinen i amerikanska skolan är byggd. Den uttalades af rektorn vid seminariet i Toronto: »I Europa», såde han, »söka ni undertrycka barnens böjelser och så uppfostra dem och hålla dem på dygdens stig; här lägga vi an på att uppmuntra dem.» Fröken Danielsson synes hafva blifvit öfvertygad om grundsatsens riktighet. Hon säger nämligen: »Uppmuntran till att göra det goda, öfverhufvud till att göra något, är en vida starkare uppfostrande makt än det gamla: Låt bli! Du får inte! Gif barnet något det får göra, och det blir mindre att förbjuda, mindre behof af stram vaksamhet!»

Mycken sanning torde väl ligga i dessa ord; men nog behöfver den ifrågavarande grundsatsen tillämpas med mycken försiktighet. I annat fall torde dess tillämpning ej bidraga till danandet af en ädel, fast karaktär.

Angående bedömandet af barns arbete eller uppförande i förening med uppmuntran att gå vidare framåt på den inslagna vägen, säger en framstående tysk pedagog: »Härvid bör iakttagas, att berömmet bör vara verkligen förtjänt och att det bör vara måttfullt...»

Fröken Danielsson uttalar den önskan, att vi här i Sverige måtte gifva våra barn något af den friskhet och företag-

samhet, som växer upp under frihet och uppmuntran. Med anledning däraf skulle vi vilja framställa den frågan, om ej i Tysklands skolor fostras friskhet och företagsamhet. En angloamerikan yttrade nyligen: »I tyska skolväsendet, synnerligen då fråga är om sådant, som rör undervisningen i hvad till industri, handel och teknologi hör, måste ligga en hemlighet, som tyska regeringen ej prisgifver; ty hur skulle annars tyskarna kunna göra så förvånansvärda framsteg i teknologi, i handel, i industri, ja, inom alla områden för mänsklig verksamhet? Det kan ej förhålla sig annorlunda, än att de äga en hemlighet, som bland fackmännen vid undervisningen går från hand till hand, och som icke finnes i tryckta skolprogram och berättelser».

Carl K—n.

3.

Från invigningen af S:t Olofs nya folkskola i Norrköping.

I.

Något om skolans tillkomst och syfte.

Den 26 sista januari invigdes S:t Olofs nya folkskola i Norrköping. Staden har sedan några årtionden tillbaka haft ett mycket väl ordnad folkskoleväsen och hade långt före flertalet andra städer i vårt land väl inrättade folkskolebyggnader. Då staden under senare tider betydligt tillväxt — från 34,000 år 1893, då det sista skolhuset byggdes, till 42,000 år 1902 —, behöfdes större lokaler för folkskolan. De förra folkskolehusen ha förlagts till öppna platser i stadens yttre delar, men på sista tiden har idén om en centralskola vunnit i styrka och tagit sig uttryck först i folkskoleinspektörens, dr Bager-Sjögrens, förslag till skolrådet af den 24 mars 1902 och sedan i skolrådets utlåtande, där det bland annat heter: »Här, i stadens mittpunkt, är den naturliga och öfverträffliga platsen för tillgodoseende af ett behof, som kommer att bli allt mer trängande vid stadens fortgående tillväxt åt olika håll — behofvet af en verklig centralskola. I den borde lokaler finnas för folkskolans olika minimiklasser, högre afdelningens klasser, åtskilliga ersättnings- och fortsättningsskolor, slöjdskolor af olika slag samt åtskilliga andra skolinrättningar, som rekryteras från alla håll af staden och därför icke utan olägenhet kunde förläggas i en eller annan utkant. Äfven för lärarpersonalen och dess arbete är det af uppenbar vikt att få så centralt som möjligt belägna lokaler för inspektör och skolexpedition, lärarsammanträden, skolbibliotek och samlingar m. fl. dylika ändamål.» Den nya skolan är synnerligen

praktiskt men äfven, och i första hand, praktiskt anordnad. Härom yttrar skolrådets ordförande, kyrkoherden *Evers*, i sitt anförande vid invigningen följande: »Som ett uttryck för skolans särskilda uppgift att vara en centralskola står hennes inredning. Det är icke heller i detta afseende någon tillfällig anledning, såsom t. ex. pedagogisk grundlighet, konstnärlig smak eller främmande mönsterbilder, som gifvit skolan hennes prägel, utan också denna kommer djupare inifrån. De praktiskt inredda och konstnärligt smyckade 33 klassrummen, salarna för träslöjd, metallslöjd, sömnad och ritning, salarna för naturundervisning, barnbespisning och gymnastik, lokalerna för skolbad, skolkök och arbetsstuga, skolrådsrum, kamrerarekontor och expedition, materialrum samt samlingsrum, ja, allt, ända från värmeugnarna i bottenvåningen till vindvisarna på takåsen hänvisa till en bärande ny tanke. Jag kan icke beteckna denna annorlunda, än att S:t Olofs skola är ett uttryck för den begynnande omläggningen af vårt folkskoleväsen, genom hvilken detsamma är i begrepp att inträda i ett nytt utvecklingsskede, i hvilket allt större hänsyn kommer att tagas till barnens uppfostran för det praktiska lifvets uppgifter. Ju mera denna omläggning, som för närvarande är föremål för regeringens omsorg, närmar sig sitt genombrott, desto mer tillfredsställda skola vi säkerligen känna oss att redan äga förutsättningar för dess genomförande.»

Sammanlagda kostnaden för skolan uppgår till 535,000 kr.

2.

Invigningstal af Biskop O. Ahnfelt.

Det svenska folkskoleväsendet har i fråga om sina institutioner tillvunnit sig hela den pedagogiskt och kulturellt intresserade mänsklighetens uppmärksamhet såsom i hög grad mönstergillt. S:t Olofs skola, som vi i dag skola inviga, torde ock motsvara äfven mycket högt ställda anspråk. Ett så i detalj genomfördt tillgodoseende af både hygieniska, pedagogiska och estetiska kraf har säkerligen hos oss alla framkallat känslor af öfverraskning och beundran. Det lärer

de män till stor heder, som ha förtjänsten om dess tillkomst, och bland dessa framför allt stadens folkskoleinspektör, och det är en ära för Norrköpings samhälle att genom detta verks utförande ha intagit en framskjuten plats i fråga om en af våra förnämsta kulturuppgifter, den nämligen att skapa värddiga institutioner åt folkupplysningens stora sak.

Visserligen saknas det i den närvarande tiden ingalunda röster, som höja sig protesterande mot hvad man kallar lyxbyggnader för undervisningsändamål. Man inger, säger man, barnen alltför stora anspråk på lifvet, och man frågar, hur barnet skall kunna trivas i den trånga stugan därhemma, då det vänjer sig vid de stora, ljusa, kanske med konstens alster smyckade salarna.

! Ingalunda vill jag bestrida, att det kan ligga en behjärtansvärd sanning häri, men där det, såsom här torde vara förhållandet, är den tekniska fullkomningen af en sådan institution, som ger blott ett sken af lyxbyggnad, där försvinner det berättigade i klandret. Och alltid bör det vara en uppgift för undervisningen och den sedliga fostran att förhindra de skadliga följderna däraf och att i barnens öga förvandla hvad som synts såsom en lyxbyggnad till ett ljusets och skönhetens och kärlekens tempel, där de lära att glömma sig själfva och själfviskhetens begär i den stora modersfamnen, som samfundet öppnar för dem.

Det är också betecknande nog, att det är inom den *praktiska* engelska nationen som först ropen höjts: Gif ljus, gif luft, gif skönhet åt folket och dess barn! Gif dem icke blott bröd, och icke blott så många kubikmeter luft och så mycket solljus de behöfva för sina lungor och sitt nervsystem, gif dem också en skönhetsvärld att fröjdas åt, gif dem intressen att lefva för. Kanske skall detta till sist visa sig vara det mest praktiska af allt.

I en af H. C. Andersens sagor berättas om huru en glasskärfva af lögnens spegel föll ned i människohjärtat och där blef en isklump. Den där isklumpen i hjärtat, som med sin kalla skorpa omsluter allt det ädla och goda därinne och kommer det att förfrysas, själfviskhetens isklump, den är det egentliga sociala onda. Bryter det fram i brottsliga, i lagstridiga handlingar, så måste samhället skydda sig däremot

genom att straffa. Men straffet smälter aldrig isklumpen. Det gör blott kärleken. Samhället skall vara modern, som söker tina upp det frusna och kalla. Tänk om en gång alla samhällslager rätt kunde tina upp för den kärleken och känna, att samhället är en verklig moder! Må S:t Olofs skola bli en sådan samfundskärlekens härd med ständigt glödande eld! Sådan ha Norrköpings samhälle och dess skolråd och skolans ledande män säkerligen tänkt sig den.

Inom intet område har *människan* och *personligheten* firat sådana triumfer som inom undervisningsväsendet. Våra fäder ha kunnat förtälja om det gamla systemets dagar, då riset och läxan regerade. Riset skulle göra den tröga hjärnan mottaglig, så att läxan lärdes. Vissa saker skulle intvingas i minnets fack, lika godt hur det sedan gick med hjärtat, med människan, med personligheten. Det blef en skola till döden, såsom Grundtvig kallar den gamla skolan. Själf invigde han den nya äran, skolan till lifvet, genom att sätta in sång och saga. Och hvad betyda icke nu sång och saga! »Nils Holgerssons underbara resa», den är epokgörande i det mänskligas, det personligas utveckling i barnets, i skolans historia. Äfven här går Sverige i spetsen. Intet lands litteratur har något motstycke. Geografi och naturkunnighet, omgjutna af sagans och fantasiens skimmer. Allt blir personligt och mänskligt, intet blott sakligt och opersonligt. Detsamma har ock satt sin prägel på anordningarna här i S:t Olofs skola. Sålunda bär den sal, som är afsedd för undervisning i naturkunnighet, namnet Linnésalen. I förrummet möter oss Linnés byst och öfver dörrarna hans tänkespråk. Allt omgjutes därmed af det personligas och af historiens glans. Ja, allt i den moderna undervisningen: läseboken, åskådningen, experimentet, allt väddar till människan hos barnet.

Allt detta framträder mer eller mindre utveckladt i nutidens skolväsen. S:t Olofs skola har dessutom såsom central-skola vissa förutsättningar för den omläggning af folkskoleväsendet i mera praktisk riktning, som så många fosterlandsälskande och framsynta män nu önska. Men hon har ock något annat, som är alldeles nytt, något, som väl kan sägas göra den enastående i sitt slag. En blick på väggarna i denna

sal säger oss det. Det är, som om vi vore i ett tafvelgalleri. Att Norrköpings konstförening, så långt utrymmet medgifvit, förlagt sin tafvelsamling till den nya folkskolebyggnadens samlingssal, är något som uttrycker vältaligare än ord, att man unnar folket och dess barn det bästa, att man verkligen ser *människan* och vill utveckla *människan* i folkskolebarnet. Konsten träder här fram i sin folkuppföstrande mission. Man har förr betraktat konsten såsom en helgedom, öppen blott för den aristokrati af bildade, som kunde uppskatta konstföremålens skönhetsvärde. Här se vi konstens helgedom öppnad för folket, för barnen. Man vill se den drifva råheten på flykten, mildra och förädla sederna, utveckla sinnet för det harmoniska och framkalla längtan efter den försoning mellan det drömda målet och den yttre verkligheten, efter hvilken hela skapelsen suckar med oss. Konsten ger oss en försmak däraf i den föreställda eller drömda verklighet, som målaren med sin pensel, bildhuggaren med sin mejsel framtrollar för oss. Heder åt dem, som här gjort konstnjutningen och dess välsignelser tillgängliga för folkets barn!

S:t Olofs skola! Hon bär namn efter kyrkan här midt emot, och S:t Olofs, Olof den heliges, bild möter oss dels i granit-relief öfver skolans hufvudfasad, dels i glasmålning midt innanför hufvudentrén. Hvad betyda hans bild och hans namn här? Han gjorde ju sitt norska folk kristet. Målmedvetet organiserade han ett kristligt nationellt samfund i sitt land och blef, sedan han offrat sitt lif för sitt kristligt folkliga kungadömes sak, ett af nordens tre stora nationalhelgon. Mången nordisk kyrka i medeltiden fick honom till sin skyddspatron. Såsom sådan tillhör han hela Norden. Han är det kristligt organiserade folksamfundets hjälte i den nordiska missionens historia. Hans bild är folkkristendomens och folkkyrkans symbol. Den betyder här, att S:t Olofs skola vill stå på kristligt nationellt och folkkyrkligt grund.

Folkskola och folkkyrka, ja de höra tillsammans. Må människor ej åtskilja hvad Gud har sammanfogat! Då vi tala om folkkyrka, så tänka vi ej på vissa yttre kyrkliga ordningar och stadgar, ej på några statskyrkliga garantier, utan vi tänka på evangelisk tro, som slagit rot i svenska mäns och kvinnors hjärtan. Vi tänka på huru pingstens eldtungor genom-

glödgat vårt svenska språk, så att ingen af våra svenska förfäders bragder och ingen svensk tanke, ny eller gammal, kan framställas i tal och skrift med mera lifvande lif, mera lysande ljus, mera tändande glöd än Guds dråpliga verk i evangelium och den kristna församlingens upplevelser, stämningar och tankar. Vi tänka på Olaus Petri ord: »Vi svenske höra ock Gud till.» Vi tänka på Breitenfeld och Lützen och det blodsdop Gustaf Adolfs folk har fått. Vi tänka på kristna familjeseder i svenska hem med kristen julfröjd; på alla de svenska barn, som bäras fram till dopets heliga vatten för att blifva Guds barn; på alla de svenska mödrar, som lära sina små, att Jesus är ett tröstrikt namn; på alla de svenska menigheter, där våra fäders psalmer ännu ljuda såsom sång ur folkets hjärtedjup, där man sjunger: »Guds rike vi behålla.» Detta allt är svensk nationell kristendom, svensk folkkristendom, det är den svenska folkkyrkans andedräkt, det betyder, att hon ännu andas, att hon lefver. Sådan skall ock den svenska folkskolans kristendom vara. Blott då kan hon utveckla den sanna människan i barnet, evighetsmänniskan. Och därför inviga vi nu S:t Olofs skola såsom en kristen folkskola.

O Gud, du vår Herre Jesu Kristi Fader, från hvilken all god gåfva och all fullkomlig gåfva kommer, vig du själf med din andliga och eviga välsignelse detta hus, som är byggt i kärlek, vig det till en lifvets och ljusets och kärlekens skola. Må dina ögon hvila därpå i nåd och barmhärtighet. Hör de böner, som här uppstiga ur barnahjärtan och lärarehjärtan, hör dem, om de lägga sina bekymmer ned inför dig. Välsigna det undervisnings- och uppföstringsarbete, som här skall utföras, att det må bära goda frukter i flit och ordning och goda seder. Välsigna särskildt undervisningen i ditt heliga ord, att din ande må därigenom verka till sann upplysning och hjärteomskapelse, till försakelse af det onda och till tro på Dig och den Du sändt, Jesus Kristus. Välsigna vår evangeliska barnalära på barnens sinnen, att den ej må bli en död minnesläxa, en dödande bokstaf. Låt barnets sinne gripas af den lifvets visdom, som ligger uti att frukta och älska Dig öfver allting och sätta all tro och lit till Dig, gripas af de evangeliska vittnesbörden om huru Du af din blotta nåd och faderliga godhet

försörjer oss rikligen och dagligen samt beskärmar och bevarar oss för skada och farlighet och allt ondt, huru Din son Jesus Kristus förlossat, förvärfvat och vunnit oss från alla synder och all dödens och mörkrets makt med sitt heliga och dyra blod och med sitt oskyldiga lidande och död och huru Din helige ande dagligen och mildeligen förlåter de botfärdiga deras synder i kristenheten på jorden genom att där göra dem delaktiga af Jesu kärleks evangelium. Välsigna all god och nyttig undervisning, att barnen må bli dugliga äfven för sin jordiska kallelse. Gif dem kärlekens och tacksamhetens glädje öfver allt det goda, som skänkes dem, och förstör därmed hatets och gudlöshetens och rädsans draksådd i deras sinnen. Upprätta af barnamunnar, af deras hosiannarop en makt mot dina och det kristna samhällets fiender. Gif, att något af lifvets härlighet och skönhet här må uppgå för dem, så att de kunna säga:

»Genom de fagra riken på jorden
gå vi till paradiset med sång.»

Var med lärarne och lärarinnorna i deras arbete, led dem i din sanning och fruktan, gif dem vederkvickelse och glädje, att modlöshetens och trötthetens ande ej må förlama dem och att kärleken till deras kallelse gör gärning och till barnen ej må förkolna i deras hjärtan. Gif vishet och kraft åt dem, som här ha skolväsendets ledning i sin hand, att allt det goda, som är satt i verket, må få framgång och förkofran. Utgjut din nåd och välsignelse öfver hela denna stad och detta samhälle, att ditt namn här allt mer må bli helgadt, ditt rike må komma, din vilja må ske! Amen.

Så vare då detta hus helgadt till ett odlingens och kunskapens, ett de goda och milda sedernas, ett den kristliga folkupplysningens centralhem i denna stad.

Frid vare öfver detta hus, öfver denna S:t Olofs skola!

I Guds, Faderns och Sonens och den helige Andes namn.
Amen.

4.

Några meddelanden om den geografiska kongressen i Genève den 27 juli till den 6 augusti 1908.

Den 9 internationella geografiska kongressen räckte i 9 dagar och räknade 564 deltagare. Icke mindre än 187 föredrag voro anmälda. President för kongressen var Arthur de Claparède, privatdocent vid högskolan i Genève. Med ledning af ett par tyska geografiska tidskrifter vilja vi meddela några drag från de rikhaltiga förhandlingarna.

Föredrag voro anmälda af världens namnkunnigaste geografer. Föredragen, referaten och demonstrationerna höllas dels vid de allmänna sammankomsterna, dels inom sektionerna. De senare voro 14 för behandling af följande ämnen: 1. matematisk geografi och kartografi; 2. allmän fysikalisk geografi; 3. vulkanologi och kunskapen om jordbäfnings; 4. gletschrar; 5. floder och sjöar; 6. oceanografi; 7. meteorologi och klimatologi; 8. biografi; 9. antropologi och etnologi; 10. ekonomisk geografi; 11. resor och upptäckter; 12. geografiundervisning; 13. historisk geografi; 14. regler och namn.

De två föregående kongresserna, i Berlin och Washington, hade ställt polarforskningen såsom en uppgift för den geografiska vetenskapen i 20:de århundradet i första rummet. Också slutade presidenten sitt hälsningstal till den nuvarande kongressen med följande ord: »Alla våra öskningar skola följa Peary jämte hans modiga fru på hans åttonde fälttåg mot nordpolen.»

Frågan om sydpolsforskningen upptogs till behandling vid en af hufvudsammankomsterna. Den svenske polarforskaren prof. O. v. Nordenskjöld redogjorde i ett utförligt föredrag för de geogr. resultaten af den svenska expeditionen till Antarktis 1901—03. Dr N. framhöll, att sydpolarvärlden numera icke är någon terra incognita. Det finns nu två områden i denna del af världen, om hvilka man har tämligen

noggrann kännedom. Det ena är Viktorialand söder om Nya Zeeland, det andra är Väst-Antarktis söderut från Sydamerika. Det är den enda del af Antarktis, hvarom man kan erhålla en någorlunda trogen bild. Man har nu kännedom om dessa områdens morfologi, isbetäckning, djur- och växtvärld och klimat. Kustlinjerna och det allmänna utseendet af landsträckorna norr om poleirkeln äro i sina hufvuddrag bekanta genom de kartor, som på grund af sista expeditionen äro förfärdigade. I väster uppstiger en nära 3,000 meter hög vild bergskedja, som genom fjordar är mycket sönderklyftad. I öster afslutar bergskedjan landet. På den inre sidan af denna veckningslinje sträcka sig unga tafelområden, och där äro ungvulkaniska bildningar förhärskande.

Vi anse oss icke behöfva närmare redogöra för innehållet i dr Nordenskjölds föredrag, då en utförlig skildring af expeditionen, Antarktis, är utgifven på svenska.

Under presidium af prof. Lenz från Prag behandlades *antropologiska frågor*. Nämnde lärde höll ett föredrag om judarne i Abessinien och Marocko. Först anställdes en jämförelse mellan de båda landen: båda äro gamla monarkier och hafva till följd af kolonialmakternas afund bevarat sin oafhängighet, båda voro till för kort tid sedan svårtillgängliga för européer, och i båda staterna finnas spridda gamla judiska församlingar. Men, under det islam i nordöstra Afrika intagit en härskande ställning, ha abessinierna sedan 4 årh. bekänt sig till en monofysitisk, med judendom uppblandad kristendom. Äfven i Barkas högland, Tunisien, Algeriet och Marocko ha judar tidigt slagit sig ned. De ha ofta haft en ganska tryckt ställning men ha dock aldrig behandlats så illa som deras trosförvanter i Spanien och Portugal under inkvisionens tid.

Ett föredrag, som väckte stort intresse, var den ungerske professorn Eugen Cholonokys öfver *artificiell bevattning i Centralasien*. Icke de folk, som nästan utan någon möda fått sitt uppehälle, hafva kommit till en hög kulturståndpunkt, utan i stället de, som genom strängt arbete måst tillkämpa sig jordens frukter. Bevis härför finna vi öfverallt i Nordafrika, men i synnerhet i Centralasien, där genom konstgjord bevattning ofantliga sträckor ofruktbar mark förvandlats till

fruktbar åkerjord, och där till följd däraf millioner människor kunnat lefva. På de genom konstgjord bevattning skapade oaserna slog sig allt mera människor ned. Den odlade marken behöfde alltmer utvidgas, och därför var hvarje droppe vatten af värde. Inträdde nu, mest genom någon liten klimatförändring, en minskning i den årliga nederbörden, så begynte katastrofen. Marken gaf icke tillräcklig frukt, och folket måste utvandra. Så kunde ett torrt år gifva anledning till en förskjutning af folkmassor, som från en ringa början växte till stora folkvandringar. De nyaste forskningarna i Centralasien ha visat, att förut bevattnade och koloniserade trakter icke plötsligt eller till följd af röfvande nomadhorders inbrott blifvit öfvergifna, utan att ett väl förberedt uttåg ägt rum. Talaren gjorde vidare en jämförelse mellan Centralasien och oaserna i Nordafrika, särskildt Sahara, där förhållandena gestaltat sig något annorlunda.

Prof. Oberhummer i Wien talade om städernas geografi. Icke blott historiska moment betinga städernas läge och uppbyggande utan ofta rent geografiska. För de gamla städerna i Europa äro visserligen historiska moment öfvervägande. Berlin t. ex., sade talaren, hade likaså väl kunnat uppstå på ett annat ställe. För den betydelse, som Augsburg, Nürnberg och vissa andra städer vunnit, hafva rent historiska omständigheter bidragit. Annorlunda är fallet med amerikanska städer, t. ex. Chicago. Här ha fördelarna af det geografiska läget varit bestämmande för stadens utveckling. Detta gäller isynnerhet om hamn- och flodstäder. Afgörande för städernas läge äro terrängens beskaffenhet, grundvattnet, möjligheter för samfärdsel m. m.

Vid uppgifterna angående städernas klimat måste man enl. talaren väl beakta, att de flesta meteorologiska stationerna ligga i städernas periferi och på någon upphöjd plats. I det inre af städerna är det om vintern och i synnerhet om sommaren mycket varmare än i utkanterna. Skillnaden i temperatur utgör i Berlin ända till 3 grader. Vidare har man i periferien af Berlin räknat 100 frostdagar men i det inre af staden blott 81.

I motsats till det flacka landet bo i städerna folk af olika typer, stammar och nationer tillsammans. Typiskt för

storstadsinvånarna är, att de vanligen utbildat en egen dialekt, liksom ock hvarje storstads invånare ha sin särskilda prägel. Så talar man om berlinaren, wienaren, parisaren etc.

Prof. Oberhummer hade sedan ett anförande om Leonardo da Vincis förhållande till geografin. Leonardo var i likhet med renässansens förkämpar i allmänhet en mycket mångsidig man. Han efterlämnade en världskarta, på hvilken för första gången namnet Amerika förekommer. Vidare finnas af honom kartor öfver Toskanas kust, mellersta Italiens städer och delar af Orienten. Om jordens form, plats i världssystemet, rörelse och storlek hade han tillnärmelsevis riktiga föreställningar. Såsom ingenjör studerade han flodernas lopp och hade en riktig kännedom om sedimentaflagringsordningsföljd. Dessutom visade han stort intresse för hydrografi och oceanografi.

Prof. Brückner i Wien behandlade närmare frågan om den *glaciala dalbildningen*. Man erkänner allmänt, att dalarna blifvit fördjupade under istiden, men om den verkande kraften därvid råda olika åsikter. Brückner och Penck anse, att glacierna själfva äro orsaken till omgestaltningen, prof. Brunhes i Freiburg (Schweiz) påstår, att de subglaciala vatten varit verksamma, medan prof. Kilian är af den åsikten, att de interglaciala floderna förorsakat densamma. Brückners och Pencks teori har visat sig vara den riktiga.

Kongressens uppmärksamhet togs vidare i anspråk af prof. Brückners till stor del nya framställning om *sjöarnas temperatur*. För alpsjöarna gäller åtminstone om sommaren den lagen, att, ju mindre afloppet är, desto högre är temperaturen.

Prof. Philippi i Jena höll ett föredrag öfver en oceanografisk gåta, nämligen öfver de sandaflagringer, som man sedan några år funnit på hafsbotten i från land vidt aflägsna områden af oceanen, i synnerhet i de tropiska och subtropiska delarna af Atlantiska oceanen. Sanden är sådan, att den måste antagas hafva uppstått i närheten af land. Denna omständighet och andra fakta ledde talaren till det antagandet, att inom Atlantiska oceanens område ganska betydande förändringar af djupförhållandena ägt rum och sannolikt försiggå äfven i nutiden.

Statsrådet Rosier, som öfver 30 år haft anställning som lärare i geografi, höll ett föredrag öfver *Geografien såsom undervisningsämne*. Trenne uppgifter tillkomma geografiläraren: studiet af kartorna, den vetenskapliga beskrifningen af jorden och studiet af förbindelserna mellan den oorganiska och organiska världen. Såsom gren af undervisningen har geografin till föremål åskådandet af kartorna och den vetenskapliga beskrifningen af jorden. Den fördelas i matematisk, fysisk, biologisk och mänsklig geografi, den sistnämnda åter i historisk, politisk och ekonomisk. Deras egentliga uppgift är studiet af de relationer, i hvilka den oorganiska världen står till de lefvande varelserna.

Sedan Comte A. de Fleurieu hållit ett föredrag öfver skolresor, antog man med anledning däraf följande resolution:

Sektionen afgifver det yttrandet, att skolresor i aflägsnare farvatten måtte anordnas, och uttrycker den önskan, att de stora ångbåtsbolagen kraftigt måtte underlätta dem.

Planen till världskarta i skalan 1:1,000,000 var föremål för ett anförande af prof. Penck i Berlin. Sedan 16 år tillbaka har den internationella kommittén arbetat på denna stora och viktiga uppgift. Tyskland, Frankrike och England hafva redan utgifvit kartor öfver olika delar af jorden i denna skala. England har kartlagt nästan hela Afrika efter Greenwichs meridian, Tyskland har bearbetat Kina, Frankrike delar af den närmare liggande Orienten efter Paris' meridian. Generalstabens i Berlin kartografiska anstalt har utgifvit en karta öfver Kina, det första kartografiska arbete af generalstabens, vid hvilket rent geografiska synpunkter varit bestämmande. Äfven öfver Ryssland väntas under den närmaste tiden en karta i samma skala.

Efter föredraget fattade kongressen enhälligt följande beslut: I betraktande där af, att de olika staternas kartografiska anstalter hafva börjat att framställa kartor i samma skala 1:1,000,000 under enhetlig begränsning af bladen, beslutas, att det af tydliga orsaker är önskvärdt, att enhetliga bilder och konventionella tecken af alla nationer antagas till användning för nämnda kartor. Vidare beslutas, att man bör anhålla hos regeringarna och de kartografiska anstalterna, att

de inom 12 månader till kommittén öfversända aftryck af de i skalan 1 : 1,000,000 färdiga kartorna.

Kommittén har vidare uppställt grundsatser, som meddelas regeringarna och de vid kongressen representerade geografiska sällskapen, såsom om hvarje blads storlek (4° br. och 6° l.), om projektionens beskaffenhet (polykonisk), om kilometermått anbringande på hvarje blad, höjdernas öfver hafsytan angifvande i meter, höjdlinjernas dragande och deras färg, vattnets och djupens färg m. m.

En andra *resolution* af kongressen rörde utforskandet af Atlantiska oceanen. Prof. *Pettersson* från Stockholm och prof. *Scott* från Hamburg hade uppvisat nödvändigheten af att äfven den Atlantiska oceanen i sin västliga riktning, i synnerhet inom Golfströmmens område, under olika årstider systematiskt blefve undersökt efter moderna metoder. Denna resolution antogs enhälligt.

I samband med kongressen företogs geografiska exkursioner. Så företogs före kongressens öppnande en utflykt i vetenskapligt syfte till Jura, Schweizer Mittelland och Freiburger-alperna. En annan mer omfattande exkursion hade till mål Chamounixområdet, Wallis och Berner Oberland. Exkursionen, som hufvudsakligen hade glacialmorfologiskt syfte, fortgick från den 9 till den 15 augusti och räknade 20 deltagare. Den beskrifves såsom både intressant och synnerligen instruktiv.

5.

Några tankar med anledning av professor F. A. Johanssons katekes.

Då jag på anmodan av denna tidskrifts utgivare går att nedskriiva några anspråkslösa reflexioner öfver prof. Frans Johanssons »Handledning för den första kristendomsundervisningen» (Gleerups förlag, Lund 1908, 50 öre), ställer jag dem under följande tre synpunkter: ifrågavarande läroboks läroinnehåll, lärogång och läroform.

I. Läroinnehållet.

A. Läroinnehållets utväljande.

Materialet till sin lärobok har prof. Johansson tagit ur bibeln (bibelkommissionens normalupplagor), Luthers lilla katekes och psalmboken. Den förstnämnda stoffkällan är självklar, då det gäller en handledning i den kristna tros- och sedeläran, och den andra var obligatorisk för prof. Johansson, då den för honom utfärdade nädiga instruktionen ålade honom att utarbeta sitt förslag »med tillslutning till Luthers lilla katekes». Normerande för stoffvalet voro vidare följande önskemål, uttalade av 1903 års kyrkomöte i dess underdåniga skrivelse n:o 12: den begärda katekesen skulle vara 1) en *ny* lärobok, 2) kortare och mer lättfattlig än den nuvarande katekesutvecklingen, 3) mer konkret och praktiskt tillämplig å livet, tagande jämväl hänsyn till nutidens krav på det socialt etiska området, 4) mer avpassad efter barnaålderns mottaglighet och behov. Skillnaden mellan de båda sista substantivens betydelse var så angiven av biskop v. Schéele: med »mottaglighet» menas den subjektiva förmågan att till-

ägna sig läroinnehållet och med »behov» den mera objektiva synpunkten för dettas väljande.

Huru ter sig stoffurvalet med tanke på alla dessa för visso berättigade krav? För denna frågas besvarande måste först en granskning av det i handledningen medtagna stoffet äga rum.

1. Bibelstoffet.

Som ett mycket gott drag och en stor förtjänst antecknar jag först, vad det från bibeln hämtade stoffet angår, att i allmänhet längre, sammanhängande bibelstycken äro valda, ej som hittills blott enstaka bibelverser eller delar därav. Bibelställena bli därigenom visserligen ej »kortare» utan tvärtom längre men också »lättfattigare», »mer konkreta» och »avpassade efter barnålderns mottaglighet och behov». Sammanhanget framstår nämligen på detta sätt tydligt, fantasien näres, och den nödvändiga åskådligheten åstadkommes lättare. Men dessutom och just därigenom påverkas även barnens känslo- och viljeliv starkare än genom enstaka, ur sammanhanget lösryckta bibelspråk. Denna reform påyrkades därför med rätta under den långa, intressanta katekesdiskussionen vid 1903 års kyrkomöte av biskop v. Schéele (protokollet s. 285) och kyrkoherden, d:r Strandell (s. 293 och s. 354). Huru mycket större verkan måste ej t. ex. *hela* Matt. 7: 7—11 (s. 7 i handledningen), *hela* Matt. 6: 24—34 (s. 9 f.), *hela* Matt 5: 43—48 (s. 26), *hela* Matt. 7: 1—5 (s. 32), *hela* Matt. 5: 14—16 (s. 48) åstadkomma än de enstaka verser därav, som vår nuvarande katekesutveckling upptager!

Det är blott skada, att de anvisade bibelstyckena ofta äro för långa. Från *den* synpunkten hade det kanske varit en nyttig hållhake, att *alla* bibelställena blivit avtryckta i läroboken. Vid läsningen av så långa bibelstycken som t. ex. 1 Mos. 15 och 17 (s. 8), 1 Sam. 23, 24 (s. 9), 1 Mos. 6—9 (s. 9), 1 Sam. ff. (s. 22 och s. 23), 1 Kon. 1 ff. (s. 25), »berättelsen om Josefs bröder» (s. 25 och s. 26), »skapelseberättelsen» (s. 28), »berättelsen om Jeremia» (s. 50), »Josef i Potifars hus» (s. 50) är det fara värt, att materialmassan bortskymmer den eller de enstaka detaljer, som vid bibelstycket i fråga böra uppmärksammas såsom stoff för en viss lärdom. Dessutom

medtages i dylika fall ej allenast sådant stoff, som ej hör till ämnet, utan även sådant, som också ur andra synpunkter är olämpligt för barnen. Varför t. ex. citera 2 Sam. 15 ff. (huru många kapitel? Männe ända t. o. m. Absaloms död?), såsom det sker å sid. 32, då blott 2 Sam. 15: 1—6 handla om hur Absalom utsprid ont rykte om David? Detsamma gäller —mutatis mutandis— om samma bibelställe s. 34. Nu kan ju invändas: läraren kan och bör ju vid läsningen av dessa långa bibelstycken påpeka för barnen, vad som de för tillfället böra särskilt uppmärksamma. Men min anmärkning har i alla fall sin giltighet: det är ej pedagogiskt att för kanske en enda eller några få verser låta barnen läsa hela serier av händelser, t. ex. läsa hela Salomos historia (1 Kon. 1—11) för att få fram överhetens plikter [jfr å s. 11: »Läs¹ berättelsen om Salomo (1 Kon. 1 ff.)»]. Här kan det gamla ordet tillämpas: den som bevisar för mycket bevisar för litet.

Är det pedagogiskt riktigt, att i allmänhet utförliga bibelställena lagts till grund, så måste det ock å andra sidan anses vara pedagogiskt riktigt, att även enskilda bibelspråk här och var medtagits, när nämligen sammanhanget å respektive bibelställena ej haft någon betydelse för bibelspråkets förstående. Detta är fallet t. ex. med de talande sentenser ur ordspråksboken, vilka äro anförda under sjunde budet och förekomma fullständigt isolerade i sina respektive texter i bibeln. Det har sin stora betydelse, att man under skolåren, då det mekaniska minnet är starkast, lär sig utantill ett avsevärt förråd av kärnspråk. Den barlasten kan — det har många erfarenhet visat — bliva en till välsignelse sedan i livet och i döden. Bibelställena, som kunna vara avsedda att memoreras i prof. Johanssons förslag, äro enligt min uppfattning blott 42. Vår nuvarande katekesutveckling har nästan tio gånger så många, efter min räkning 409 »bibelspråk».² Fiender till allt vad utanläsning heter borde sålunda vara ganska belåtna med att få vår nuvarande katekesutveckling utbytt mot prof. Johanssons lärobok. De, som däremot önska barnen en större minnesfond av utantill lärda bibelstycken,

¹ Kursiveringen av mig.

² Jag har ej medräknat sådana *stycken*, som i själva verket äro bibelställena. Av de 409 förekomma ett par, tre på två ställen, som bekant.

kunde bli tillfredsställda på så sätt, att än flera av de ca 60 bibelställen, som äro in extenso avtryckta i handledningen, läras utantill. Några av dessa utförligare ställen vore det väl värda, t. ex. Matt. 5: 3—12, 5: 43—48, 6: 24—34, 7: 1—5, 1 Kor. 13: 4—8.

Härmed kommer jag över till en annan synpunkt rörande valet av bibelställen. Vid katekesdiskussionen i kyrkomötet 1903 uttalade dåvarande komministern Ekström i Falun bl. a. »önskvärdheten av att vi måtte få ett utbyte av bibelspråk, så att de icke stå där blott såsom dogmatiska bevisställen utan även åsyfta att giva våra barn den högsta rikedom av bibelns religiösa och etiska sanningar; att således här icke skola stå bibelspråk av andra och tredje ordningen beträffande värdet utan bibelord endast av högsta dignitet» (protok. s. 314). Det var nog åtminstone delvis detsamma, biskop v. Schéele åsyftade, då han (protok. s. 350 f.) uttalade det önskemålet, att bibelspråken måtte ha praktiskt religiöst värde. Vad prof. Johanssons katekesförslag beträffar, så måste det sägas, att det ganska väl motsvarar ifrågavarande krav. Jag påminner blott om några nya bibelställen: Jes. 53 (s. 45); Matt. 6: 31 f. (s. 8), Matt. 5: 8 (s. 28), Ef. 4: 29 (s. 28), Matt. 6: 19—21 (s. 34 f.), Gal. 6: 7—8 (s. 37), Matt. 11: 28—30 (s. 42), Matt. 7: 21 (s. 44) och 1 Joh. 4: 21' (s. 51). Icke äro alla upptagna bibelstycken av högsta dignitet (icke t. ex. Luk. 17: 7—10 å s. 21 f.); men så i praktiskt religiöst hänseende innehållsfattiga bibelspråk, som några i den nuvarande katekesutvecklingen äro, har dock väl ej det Johanssonska förslaget. Tycke och smak äro här naturligtvis olika. Men nog vill jag i likhet med kyrkoherde Ekström ha med i sedeläran denna viktiga sanning: »Hållen eder hårt vid ödmjukheten, ty Gud står emot de högfärdiga, men de ödmjuka giver han nåd»; under nionde budet: »Vad hjälper det en människa, om hon vunne hela världen, men toge skada till sin själ»; under uppståndelsen: »Jag är uppståndelsen och livet» etc. (Joh. 11: 25 f.). Och nog borde det finnas rum i en katekes för sådana rika evangeliska ord som t. ex. Joh. 6: 37 och 1 Joh. 1: 9, ord med uteslagningsrik historia. Å andra sidan försvara sådana lagens kärnord som 3 Mos. 19: 2 och Rom. 13: 13 (möjligen v. 12—14) fortfarande sin plats, det förra som

sammanfattning av hela gamla testamentets etik och dogmatik, det senare på grund av dess väckande klang för Augustinus-själur. Men kanske har prof. Johansson för avsikt att upptaga dylika bibelspråk i den för äldre barn avsedda tros- och sedelära, som han ock har nådigt uppdrag att författa?

Om både de längre bibelstyckena och de enskilda bibelspråken gäller som *totalomdöme*, att de äro vad rektor Lundgren i 1908 års kyrkomöte kallade »självlysande» (protok. s. 856), d. ä. »så enkla och klara, att de nära nog omedelbart fattas av barnen: upplysa förståndet, värma hjärtat och böja viljan».

Om att huvudmassan av bibelstoff är tagen ur evangelierna och i allmänhet bibelns *historiska* böcker är blott gott att säga. Det sammanhänger med handledningens — om jag så får uttrycka mig — historiska karaktär, vilken särskilt starkt framträder i andra artikeln behandlings. I detta avseende påminner prof. Johanssons katekes om t. ex. Klave-ness'. Historia ligger mera för barnens ståndpunkt än dogmatik. Psykologisk-pedagogiska skäl tala således för att medtaga så mycket historiskt stoff som möjligt även i en — katekes. Den blir verkligen därigenom »mer avpassad efter barnaålderns mottaglighet». — Prof. Johansson tycks för resten ej ha velat skriva en katekes i den vanliga meningen utan snarare en fyrfaldig kombination av biblisk historia, katekes, bibel- och psalmläsning. Det framgår redan av titeln: Handledning för den första kristendomsundervisningen. Tanken att förena de fyra olika delar, varav ämnet kristendoms-kunskap i folkskolan består, i en och samma lärobok är icke dålig — ur koncentrationens synpunkt tvärtom tilltalande — men ganska svår att realisera på ett praktiskt, pedagogiskt sätt. Att tjäna fyra herrar är ej lätt, givetvis svårare än att tjäna en herre. Mest utsatt att bli lidande på försöket är bibliska historien. Det går väl någorlunda, då det gäller lösa berättelser, men den historiska utvecklingen låter ej inordna sig under ett dogmatiskt-etiskt system.

Önskvärt hade varit att under »Arbete på vilodagen» (s. 20) även anförts ett exempel på att Jesus utförde *kärleksverk* på sabbatsdagen, t. ex. det i Mark. 3: 1—6 omtalade. Likaså synes det mig önskvärt, att på tal om återlösningen

(s. 45) något kärnställe om försoningen anförts. Passa ej verser ur 2 Kor. 5 såsom material på grund av kapitlets dogmatiska karaktär, så skulle åtminstone 1 Petr. 1: 18 f. passa bra, dels emedan detta bibelstycke har etisk-historisk ram, dels emedan det utgör en självklar biblisk grundval för den andra lärdomen (s. 45) samt för en passus i Luthers förklaring till andra artikeln.

Följande bibeistücken måste enligt min mening anses olämpliga av en eller annan anledning. Jag nämner dem i den ordning, vari de förekomma i handledningen.

S. 18. Berättelsen om Simon i Apg. 8 utgör underlaget för följande lärdom: »Vi få ej vara vidskepliga, så att vi begära, att Gud skall hjälpa oss», t. ex. ge oss hälsa, om vi åsidosätta de naturliga hjälpmedel, han avvisat oss.* Vidskeplig var Simon magern, men icke begärde han, att Gud skulle hjälpa honom (att kunna genom handpåläggning meddela den Helige Ande). Genom att bedja Gud därom hade han ej begått någon synd. Något fullt adekvat underlag för ifrågavarande lärdom, i denna form uttryckt, torde ej den heliga historien erbjuda, utan här föreligger nog ett fall, då stoffet måste tagas ur annan historia eller från livserfarenheten.

S. 20. »Berättelsen om Jeremia» är anförd såsom underlag för följande lärdom: »Särskilt på sabbatsdagen skola vi söka vår andliga uppbyggelse, så att vi på den dagen deltaga i gudstjänsten, läsa Guds ord, bedja och tacka honom.» Var står »berättelsen om Jeremia», där sådant läses? I Jer. 7 uttalar profeten domsord över skrymtaktig gudstjänst, och i Jer. 17: 19—27 inskräper han det mosaiska budet om sabbatsvila. Menas dessa bibelstycken? Eljest förstår jag ej meningen. Men icke kunna väl dessa bibelstycken kallas »berättelsen om Jeremia»? — Liknelsen om såningsmannen (Matt. 13: 3—9, 18—23), som också anföres såsom underlag för samma lärdom, har väl ock med denna blott det att skaffa, att den ger lärdomar om *huru* man skall höra och läsa Guds ord.

S. 21 f. Lärdomen »Tjänare skola hedra sitt husbondefolk genom att i tillgivenhet för dem visa dem vördnad, tjäna

* Kursiveringen av mig.

dem troget, villigt och lydigt» har bland bibliska underlag även Luk 17: 7—10, som till yttermera visso avtryckts. Men Jesus har med dessa ord ej velat på något vis förehålla tjänarne deras plikter utan helt enkelt omtalat de faktiska förhållandena för att låta dem avspegla den lärdomen, att människan ej kan genom sina gärningar förvärva sig någon förtjänst inför Gud. Det säger sig självt, att det är principiellt oriktigt att göra de faktiska förhållandena till ett rättesnöre, deras efterlevande till en plikt. Ingen håller väl för resten nu i kristenheten före, att drängar böra passa upp vid husbondens måltid, innan de själva sätta sig till bords, eller att man ej skall få tacka en tjänare för hans plikttrogna arbete.

S. 42. Liknelsen om vinträdet och grenarna (Joh. 15: 1—10) skulle väl motsvara lärdomen »Hela hans liv var ett liv i tjänande kärlek». Men *Fadern* är vingårdsmannen, som vårdar grenarna. I hela stället tala endast orden »så har ock jag älskat eder» (i v. 9) om *Jesu* kärlek. Ett bättre exempel på Frälsarens tjänande kärlek kan utan svårighet anföras.

S. 43 f. I »liknelsen om den gode herden» kommer ej Gudsrikesbilden till sin rätt, och det är ej säkert, att herden för fåren också är herre över fåren, d. v. s. ägare till fåren (jfr rubriken »Jesus är Herren i Guds rike»).

S. 44. Liknelsen om såningsmannen belyser ej lärdomen: »De onda och goda människorna skola, för att fostras till Guds barn, leva tillsammans till världens slut, då de onda få straff och de goda bli medlemmar i Guds rike i himmelen.»

S. 54 f. »Berättelsen om den stora nattvarden» har väl intet drag, som kan bilda underlaget för följande andliga lärdom: »Vi kunna ej genom vårt eget förstånd och vår förmåga komma till Gud och tro på honom.»

S. 61. När det gäller bibelstycken om döpelsens nytta — alltså underlaget till Luthers förklaring »Döpelsen verkar syndernas förlåtelse» etc. — hänvisas ock till »berättelsen om Johannes döparen». Endast då är detta berättigat, om Johannes' dop uppfattas som ett sakrament. Som bekant äro meningarna härom delade. Striden rör sig ytterst om, huru

uttrycket »bättringens döpelse till syndernas förlåtelse» (Mark. 1: 4, Luk. 3: 3) skall tolkas. För min del anser jag, att Johannes' dop endast var en yttre handling, genom vilken den döpte visade sitt allvarliga bättringsuppsåt och sin uppriktiga önskan att av Gud (Messias?) få syndernas förlåtelse, att det alltså ej i sig självt gav eller verkade syndernas förlåtelse. Jfr Matt. 3: 11, Mark. 1: 8, Luk. 3: 16. — Är manne Mark. 16: 16 ej i stället behållet såsom bibelstycke här av *den* anledningen, att Mark. 16: 9—20 »saknas i de två äldsta handskrifterna och i andra viktiga textkällor»?

Innan jag slutar granskningen av bibelstoffet, vill jag påpeka, att budorden samt »Jag, Herren, din Gud» konsekvent alla citerats ur 2 Mos. 20. Det fjärde budet har i vår nu gällande översättning av Luthers lilla katekes och därför även i katekesutvecklingen en lydelse, som förgäves efterletas i bibeln. Den finns varken i 2 Mos. 20: 12 eller 5 Mos. 5: 16 eller Ef. 6: 2 f., för resten ej heller i Luthers lilla katekes' tyska gestalt (»Du sollst deinen Vater und deine Mutter ehren»), utan den påträffas i dennas latinska dräkt (»Honora patrem et matrem, ut bene sit tibi et sis longævus super terram»). — Både nionde och tionde buden börja riktigt i *handledningen* så: Du skall icke hava lust till...

2. Luthers lilla katekes som stoff.

Prof. Johansson har bibehållit den traditionella översättningen av Luthers lilla katekes. Denna är emellertid varken »texttrogen» eller språkligt tillfredsställande. Det hade därför varit gott, om vi här fått en ny, bättre översättning. Ett exempel! Luthers förklaring till fjärde budet lyder: Wir sollen Gott fürchten und lieben, dass wir unsere Aeltern und Herren nicht verachten und erzürnen; sondern sie in Ehren halten, ihnen dienen, gehorchen, lieb und *werth haben*.¹

De traditionella huvudstyckena i Luthers lilla katekes äro fullständigt upptagna.² Jag vill ej påstå som somliga, att den anbefallda tillslutningen icke är »verklig». Reformationens formalprincip finns visserligen ej direkt uttryckt men

¹ Kursiveringen av mig.

² Luther själv indelar som bekant sin lilla katekes i sex huvuddelar (den femte handlar om *bikten*, den sjätte om altarets sakrament).

ligger till grund för hela läroboken, i det att den heliga skrift bildar underlaget för både tros- och sedeläran. Materialprincipen kommer till synes i lärdomen om rättfärdiggörelsen (s. 55). Mindre till sin rätt kommer då den äkta luterska tanken, att där syndernas förlåtelse är, där *är* ock liv och salighet. Men ett annat äkta luterskt drag, att förhållandet mellan Gud och människan skildras under bilden av förhållandet mellan en fader och hans barn (jfr framför allt Luthers förklaringar till första artikeln och tredje huvudstycket), återspeglar sig på ett tilltalande sätt i prof. Johanssons katekes. Man frågar sig blott, om denna bild ej skulle kunna ha *än mer* genomförts, *än mer* lagts till grund för framställningen. Andetrohetsen mot Luthers lilla katekes har alltså på det hela taget bevarats. — Men visst är å andra sidan, att anslutningen till Luthers lilla katekes är betydligt *lösare*, än vad t. ex. kyrkomötet år 1903 tänkte sig. Nämda anslutning borde väl — tyckes det — ha fordrat, att författaren vid budordens behandling skilt emellan och särskilt behandlat förbud och befallning även rörande tredje och fjärde buden. Med rätta har författaren däremot följt Luthers av pedagogisk takt förestavade förfaringssätt att vid sjätte budets behandling endast upptaga det positiva momentet, befallningen. Nekas kan ej, att lärdomarnas anslutning till Luthers lilla katekes är väl lös även t. ex. i fråga om andra artikeln. Någon verklig *utveckling* av Luthers lilla katekes är prof. Johanssons förslag icke men gör ej heller anspråk på att vara det. Vill man ha en lärobok i kristen tros- och sedelära, som är en utveckling av Luthers lilla katekes (alltså har den till sitt *underlag*) och på samma gång motsvarar moderna pedagogiska krav, torde enda utvägen vara den att, såsom domprosten Personne föreslog i kyrkomötet 1903 (protok. s. 295), återgiva Luthers tankar så troget som möjligt på barnaspråk och sedan inarbeta en utveckling i en sådan framställning.

3. Psalmboken som stoff.

Genom att i katekesen upptaga psalmanvisningar har prof. Johansson tillmötesgått önskemål, som i vårt land uttalats t. ex. av lärarmötet i Stockholm 1903 och av kyrkoherde

Strandeli vid samma års kyrkomöte (protok. s. 293). Psalmvalet är enligt min mening gott. Men det kan väl aldrig vara prof. Johanssons mening, att alla dessa psalmer och psalmverser skola läras utantill? Jag förmodar, att de äro avsedda att *delvis* läsas utantill, d. v. s. att utgöra en samling, varur läraren har att utvälja ett lämpligt antal till utanläsning.

Sedan jag så granskat de tre stoffen var för sig, går jag att söka besvara frågan: *huru ter sig stoffvalet med tanke på de önskemål, som 1903 års kyrkomöte uppställt?* Att prof. Johansson i sin handledning givit oss en ny lärobok, ligger i öppen dag. Det första intrycket, man får, när man först börjar bläddra i förslaget, är kanske just detta: vad denna lärobok är olik vår nu gällande katekesutveckling! Nu visar det sig, huru orätt biskop Lindström m. fl. hade, då de vid katekesdiskussionen i kyrkomötet 1903 påstodo, att gränserna mellan »revision» och »ny lärobok» i praktiken ej kunna hållas i sär. Det kan ej falla någon in att kalla prof. Johanssons katekes en revision av den nu gällande. — Vid 1903 års kyrkomöte ytttrade prostén, dr Grundell (protok. s. 341): »Det goda läroinnehållet utgör det värdefullaste i den nuvarande katekesen.» Det förefaller, som om kyrkomötets samstämmiga åsikt skulle ha varit, att det verkligt värdefulla, som vår nu gällande katekesutveckling faktiskt har att bjuda på, skulle upptagas i den begärda nya läroboken. Det måste då förefalla underligt, att prof. Johansson ej upptagit mer därur, än hvad som här skett, så mycket mer som han själv vid flera tillfällen betonat, att den nuvarande katekesen har betydliga förtjänster (jfr kyrkomötets protokoll 1903 s. 299, 1908 s. 864). Ur den Lindblomska katekesen har han — med rätta — upptagit (s. 30) det kärnfulla stycket om arbetsamhetens goda följder (utom de visserligen enligt sammanhanget överflödiga orden »hjälp oss att emotså onda begärelser»), men en sådan *ära* har ej vederfarits något enda stycke i katekesutvecklingen av år 1878. Om inledningen till tredje huvudstycket yttrade lektor Börjeson i 1903 års kyrkomöte (protok. sid. 327), att det vore alldeles givet, att den skall stå kvar i den nya katekesen. Men tyvärr finns intet spår därav. Det ser över huvud

taget ut, som om professor Johansson tagit kyrkomötets begäran om en *ny* lärobok alldeles för — bokstavligen.

Vad det samstämmiga kravet på *korthet* beträffar, så kan man både säga, att prof. Johanssons förslag är betydligt kortare än vår nu gällande katekesutveckling, och att det är betydligt längre. Räknar man blott med »lärdomarna», de avtryckta bibelstyckena och Luthers lilla katekes, då är det avsevärt kortare än vår nuvarande »stora katekes», lika så om man jämför bådas antal ord. Men räknar man med bibel- och psalmanvisningar och tänker sig de anvisade ställena * också avtryckta i handledningen, då kommer denna att upptaga många hundra sidor. Jag har redan anfört exempel på långa bibelstycken, vartill läroboken anvisat. Jag vill ytterligare nämna några. Sid. 41 heter det: »Tänk på... Jesu arbete i hela hans liv.» Nästan allt i de fyra evangelierna borde egentligen då reproduceras i barnens föreställningsliv. Nåväl, här gällde det »blott» att *tänka på* allt detta. Men sid. 21 står det: »Läs berättelserna om Josef.» Det blir kap. 37, 39—50 i 1 Mos.! Sid. 22 står det: »Läs berättelsen om huru Mose lärde folket lagen.» Var står det skrivet härom? I 5 Mos. 1—26? Menas blott t. ex. 2 Mos. 24:3 eller 34:32, så är det ju underligt att kalla en enda bibelvers för en berättelse.

Kan det alltså bli tu tal om huruvida prof. Johanssons katekes är kortare än vår nu gällande, så kan däremot utan tvekan sägas, att den är *lättfattligare* med avseende på stoffet (bortsett naturligtvis från åtskilligt i några blott angivna bibelstyckens rika, mångskiftande innehåll). Mycket i den nuvarande katekesutvecklingen, som ligger över 9—12-åringars fattningsförmåga, är här borta. Jag vet, att en naturlig människa icke fattar det, som tillhör Guds Ande; jag vet, att även den av Guds Ande upplysta människan ej kan *förstå* allt i kristendomen. Men visst är, att sådant läroinnehåll som t. ex. i st. 87 och i större delen av sakramentsläran är för svårfattligt för att kunna försvara sin plats i den *första* kristendomsundervisningen.

Prof. Johanssons katekes är ock *mer konkret* än vår nu gällande. Detta framgår delvis av vad som redan förut sagts

* I förbigående vill jag framhålla, att samma bibelstycke ibland avtryckes eller anvisas på flera ställen.

om bibelstoffet. Den är ej dogmatiserande i ordets dåliga bemärkelse. Även »lärdomarna» innehålla konkreta och å livet tillämpliga sanningar. Det etiska har med rätta fått stor plats. Första huvudstycket innehar också här lejonparten. Etiska lärdomar äro inströdda även i trosläran, ibland direkt uttalade (t. ex. s. 12 f., 57), ibland indirekt antydda (t. ex. s. 44, 46, 55 f.).

Tar då handledningen »jämväl *hänsyn till nutidens krav på det socialt etiska området*? Ifrågavarande krav är onekligen ganska svävande. Den sociala etiken behandlar ju det sedliga samfundslivet, sådant detta utvecklar sig i familj, stat och kyrka (konstens och vetenskapens mellanriken inberäknade). Klart är, att man ej får ta med för mycket dylikt stoff i en handledning för den första kristendomsundervisningen. Mig synes, att prof. Johansson här gått en ganska tilltalande medelväg. Plikterna mot föräldrar, husbönder, lärare och överhet äro kort men kraftigt inskräpta. Bland det bästa i prof. Johanssons »lärdomar» räknar jag följande om undersåtars plikter (s. 23):

»Vi skola i kärlek till fosterlandet lyda lagarna och överheten, som handhaver lagarna.

Om vi lyda fjärde budet, medför det välsignelse för oss själva och landet, där vi bo.»

(*Språket* är, som synes, ej mönstergillt i den förra lärdomen.)

Prof. Johansson har upptagit i sin lärobok även föräldrars, husbönders, lärares och överhetens plikter, kanske emedan röster höjts, att hustavlan i sin helhet borde vara med. Däremot har han med rätta uteslutit äktenskapsfrågorna, de sociala frågorna i inskränkt bemärkelse, frågorna om folkrätt, konst och vetenskap, om förhållandet mellan familj, stat och kyrka inbördes m. m. De äro aktuella nutidsfrågor, men våra folkskolebarn böra i det längsta »förskonas» från dem. De små kunna lätt bli lillgamla ändå i vår tid. Dylikt lärostoff vore ej avpassat efter barnens mottaglighet och behov, och kravet på hänsyn till nutidens socialt etiska frågor måste helt naturligt modifieras ej blott av kravet på korthet utan även av det önskemålet, att läroboken skall vara »mer avpassad efter barnaålderns mottaglighet och behov».

— Annorlunda är förhållandet med nykterhets- och djurskyddsfrågorna, vilka ju för resten genom kgl. cirkulär gjorts till obligatoriskt stoff. Med tanke på den vikt, som i nämnda cirkulär tillagts dessa frågor, hade man kunnat vänta sig, att läroboken behandlat dem i särskilda »lärdomar», ej som nu mer i förbigående som exempel (djurskyddet s. 13 och dryckenskapen s. 27, s. 37 och s. 38). Ett ämne, som enligt min mening förtjänat ett särskilt omnämnande även i en barnakatekes, är *missionen*. Naturligaste platsen är väl under andra bönen, men då inga »lärdomar» där meddelats, hade plats bort beredas under »Guds församling» (s. 57 f.).

Om stoffet i en handledning för den första kristendomsundervisningen gäller i särskilt hög grad: non multa sed multum. Äro meningarna därom ense, bli de däremot genast delade, då det gäller att bestämma, vari detta »multum» skall bestå. Enligt min åsikt är stoffvalet — och nu tänker jag särskilt på dess exponent i »lärdomarna» — ganska gott och i stort sett motsvarande de berörda önskemålen.

B. Läroinnehållets riktighet.

Läroinnehållet i en för svenska statskyrkan avsedd handledning i den första kristendomsundervisningen måste naturligtvis överensstämma med den evangelisk-luterska kyrkans lära. Författarens personliga åsikter få ej vara normerande. Biskop Rodhe uttalade vid katekesdiskussionen under kyrkomötet 1903 sina farhågor, att vår nu gällande katekesutvecklings goda läroinnehåll skulle grumlas och förtunnas i en eventuell ny lärobok (protok. s. 287). Visar nu föreliggande förslag, att dessa farhågor voro befogade? Det egentliga läroinnehållet är faktiskt mindre, enär många ämnen, som den nuvarande katekesutvecklingen upptager, antingen ej alls eller blott flyktigt beröras i prof. Johanssons förslag. Men detta beror för visso på psykologisk-pedagogiska hänsyn. Jag tänker på sådana läropunkter som bilddyrkan, lag och evangelium, änglarna (jfr s. 9 och s. 14), arvsynden (jfr s. 55), syndafallet (jfr s. 9), treenigheten och yttersta tingen (jfr s. 58). Kristi uppståndelse, denna centralpunkt i apostlarnes förkun-nelse, har visserligen ej fått tillräckligt rum i handledningen,

enär det viktiga ämnet upptagits blott i en bisats (s. 46). Men det är blott i två fall, som man synes mig ha rätt att ifrågasätta ett grumlande och förtunnande av läroinnehållet, en falsk eftergift för moderna teologiska strömningar. Det ena rör Kristi person. Prof. Johansson kallar Jesus Messias, Guds Son, den enfödde Sonen, han tillägger honom gudomlig kärlek, vishet och makt (s. 41). Men det är ej nog att kalla Jesus »gudomlig», ett medgivande, som jag t. ex. hört av en tysk vänsterteolog. Att han är sann Gud, det säges emellertid aldrig uttryckligen, varken genom bibelställe, lärdom eller anvisad psalm. Men även en barnakatekes för vår tid bör ge klart ljud, klart besked i denna huvudfråga. Sådan tidssituationen nu är, kan det i denna sak ej gälla, att »den som tiger, han samtycker». Det andra fallet rör de eviga straffen. Det hänvisas visserligen till »liknelsen» — bättre: den likelseartade framställningen — om den yttersta domen, men lärdomen lyder (s. 58): »På yttersta dagen skall han uppväcka alla döda och och giva de otrogna straff men de trogna ett evigt liv» (jfr s. 44). Författaren har i övrigt följt Jesu ord (Matt. 25:46) men överhoppat »evigt» framför straff. Just detta gör saken så uppseendeväckande. Frälsaren lägger dock *samma* bestämning *aionios* till »straff» som till »liv».

I detta sammanhang kan jag ej underlåta att påpeka det egendomliga i att världsdomen behandlas i samband med tredje trosartikeln, och dock lägges till bibliskt underlag Matt. 25:31—46, där *Jesus* omtalas som världsdomare. Världsdomen tillägges i bibeln aldrig den Helige Ande. De dödas uppväckande omtalar vår nuvarande katekesutveckling, i anslutning till artikelorden och Luthers förklaring, under tredje artikeln. Emellertid är detta ej nya testamentets lära, såvida nämligen ej den rätta läsarten i Rom. 8:11 verkligen är: *genom* Anden, som bor i eder. — Att Jesus är världsdomaren, bör starkt framhållas. Apg. 10:42 och 17:31 vittna om vilken roll denna läropunkt spelade i den apostoliska kristendomsförkunnelsen.

Jag bör kanske påpeka handledningens ståndpunkt i den s. k. bibelkritiken. En positiv, moderat åskådning gör sig gällande. Jag vill som bevis härpå citera »Lärdomar» s. 59 f.:

»Jesu ord äro den fasta grund, på vilken vi kunna bygga vår salighet.

Guds ord finns i bibeln och i predikan» etc.

Man jämföre detta sista uttryck »finns i» med den nuvarande katekesutvecklingens: Den heliga skrift *är* Guds ord, vilka ord visserligen ej *måste* men *kunna* betraktas som uttryck för verbalinspirationsteorien (jfr dock tillägget: som — — — är skrivet av *profeter, evangelister och apostlar*).

Sid. 12 betonas det, att Gud styr till det bästa för *alla*. Det visar sig emellertid vara för mycket sagt, om man tänker på det faktiska slutresultatet. Gud *vill* alla människors frälsning och *vill* styra det dithän för alla, men huru går det den, som själv ej vill? Bibelns lära i den förevarande läropunkten återfinnes i stället i Rom. 8:28.

Sid. 34. Den sammanfattande tesen till nionde och tionde buden lyder så: »Vi skola ej ha lust till det som tillhör andra, utan låta var och en behålla sitt.» I den senare delen kommer ej det för dessa bud karakteristiska till sin rätt, nämligen att det är fråga om de inre begären, ej de yttre verksynderna. Detsamma gäller om lärdomen mitt på *sid. 35*: Vi få ej heller sveklullt draga från nästan sådana personer, som tillhöra honom eller vilkas hjälp han behöver. Luthers förklaring bör ej följas i denna punkt. Den är för ovanlighetens skull missvisande. Det för budet karakteristiska kommer ej fram i hans förklaring till tionde budet.

Sid. 46 står denna lärdom: »Berättelserna om att Jesus uppstått och uppfarit till himmelen lära oss, att han lever och är hos oss.» Det är sant, att de lära oss, att han lever. Men det är icke sant, att de lära oss, att han är hos oss. Som bibliskt underlag för den sanningen passar i stället det jämväl anförda stället Matt. 28:18—20 (nämligen det slutliga löftet) eller ock Matt. 18:20.

Sid. 46 står det också, att vi få *kunskap* om Jesus i *sakramenten*. Det kan näppeligen vara rätt. I sakramenten vädjar ju Gud ej till vårt förståndsliv utan till det mera omedvetna personlighetsdjupet hos oss. Ordets nådemedel, ej sakramenten, ger kunskap.

Sid. 58. En lärdom lyder: »I församlingen finns Guds rike i den högsta gestalt.» Uttrycket är dunkelt. Äro ej Guds rike och församlingen identiska begrepp? Guds rikes högsta gestalt är väl härlighetens rike i himmelen; den stri-

dande församlingen bär, liksom sitt huvud, här nere förnedrigsgestalt och får sin högsta gestalt först där uppe som ecclesia triumphans.

Sid. 61. Om Johannesdopets betydelse är redan förut talat.

Mitt totalomdöme är, att prof. Johanssons lärobok i fråga om läroinnehållets riktighet ej kan mäta sig med vår nu gällande katekesutveckling, som kanske just i denna punkt har sin starkaste sida.

C. Läroinnehållets disponerande.

Författaren har lämnat den traditionella indelningen i fem huvudstycken. Hans uppställning följer en historisk—genetisk—psykologisk metod:

I.

Den himmelske Fadern och Guds barn.

- I [bör vara A] *Skapelsen och försynen.* [= 1:a artikeln.]
 II [bör vara B] *Kärleken till Gud och människor.* [= 1:a huvudst.]

II.

Jesus, Guds Son, genom vilkens verk vi kunna bli Guds barn.

- I [bör vara A] *Kristi person och verk.* [= 2:a artikeln.]
 II [bör vara B] *Jesus har lärt oss att bedja om sådant, som tillhör Guds rike.* [= 3:e huvudst.]

III.

Guds Ande och Guds barn.

- I [bör vara A] *Den Helige Ande och helgelsen.* [= 3:e artikeln.]
 II [bör vara B] *Guds ord och sakramenten.* [= 4:e o. 5:e hvdst.]

Som synes, felar dispositionen ej så litet mot reglerna för en logisk division, vad underindelandet beträffar. Indelningslemmen n:o 2 i varje subdivision bör ej koordineras med n:o 1 utan subordineras under en del av densamma.

»Fader vår» t. ex. borde dragas under samma huvudavdelnings mom. I: 5 (»Jesus är vår frälsare»), om logikens krav skola tillfredsställas. Men bättre synes mig vara att behandla tredje huvudstycket under tredje artikeln, alltså i prof. Johanssons handledning under huvudavdelningen III. Även subdivisioner av andra graden lida av logiska fel. Ett par exempel! När avd. II under II skall indelas, äro indelningslemmarna summa — en! (s. 47). Indelningslemmarna 3. Jesus är Messias, som frälsar oss (s. 41), 4. Jesus är Herren i Guds rike (s. 43) och 6. Jesus är vår återlösare (s. 45) utesluta ej varandra. — Men felen få ej skymma blicken för de goda sidorna i materialets ordnande. Huvudindelningen efter de tre trosartiklarna är ej blott logisk utan även historiskt och psykologiskt berättigad. Men de tio buden synas mig hellre böra behandlas under helgelsen, trots de skäl, som förf. i sitt förord och prof. Rudin i 1903 års kyrkomöte (protok. s. 338 f.) anfört som stöd för att lagen har sin plats inom första artikeln. Som huvudskäl för lagens behandlande under helgelsen vill jag just anföra, vad prof. Johansson själv anförde som skäl därför i kyrkomötet 1903. »I tredje artikeln kommer en framställning av nådeverkningarna. Men det kristliga livet utvecklar sig just i kraft av andens verkningar. Det skall vara sammanhang mellan etiken och den tredje artikeln; men detta sammanhang är icke på något sätt angivet i läroboken, så att barnen kunna veta, att här är det fråga om att i livet tillämpa vad man lärt sig i första huvudstycket» (protok. s. 301). »Om man finge allt, som hör tillsammans, samlat på ett ställe, vilken kraftig verkan skulle det icke hava på människornas hjärtan, på människornas sinnen, fränsett att det skulle gå mycket lättare att inlära dessa sanningar. Om vi t. ex. finge en mera sammanhängande etik, vilken överskådlichkeit skulle ej en sådan erbjuda, och vilken betydelse skulle icke detta hava för det kristliga livet» (protok. s. 302). Med tanke på dessa yttranden förefaller det underligt, att prof. Johansson själv icke har framställt den kristliga etiken på ett huvudställe utan dels under första artikeln, dels under den tredje (s. 56 f.). Följden blir blott sådana där »nedtyngande och förvirrande dubletter», för vilka prof. Johansson

själv varnat. Nu behandlas kärleken både å s. 14 och å s. 56 f.

Sjätte och sjunde bönerna äro sammanförda till ett. Visserligen höra de nära samman, men de äro dock av olika innehåll, ej såsom nionde och tionde buden olika sidor av samma sak, och böra därför enligt min mening fortfarande behandlas var för sig.

Sid. 18. I »Lärdomar» kunna av tesens underavdelningar ej mom. 2 och 4 hänföras under tesen. Ty varken vid svärjande eller lögn och bedrägeri vilja vi, att »Gud skall hjälpa oss att få något på olovligt sätt».

Innan jag slutar granskningen av dispositionen, vill jag ytterligare påpeka ett par saker. Den logiska gången och det sakliga sammanhanget lämna ibland åtskilligt övrigt att önska eller skönjas åtminstone ej klart genom de angivna rubrikerna. Jag vill anföra ett exempel. Rubrikerna under »Den Helige Ande och helgelsen» lyda: 1. Huru vi bliva Guds barn. 2. Guds barn skola leva ett heligt liv. 3. Guds församling. Det logiska sammanhanget mellan 1. och 2. ligger i öppen dag, men visst vore det gott, att en brygga mellan 2. och 3. hade byggts, t. ex. så lydande: Guds barn bilda tillsammans Guds församling. De olika huvudmomenten borde ofta ha bundits ihop fastare. — Är materialet in i det minsta rätt ordnat, bör det naturligtvis ej förekomma, att ett begrepp användes först och dess betydelse långt senare angives, m. a. o. att kunskaper förutsättas, innan undervisning därom meddelats. Jag bryr mig ej så mycket om att »Guds ord» nämnas å s. 20 men förklaras till sin innebörd först å s. 59 f., ty barnen kunna ju möjligen redan förut veta, att till Guds ord räknas även den muntliga och skriftliga kristendomsförkunelse i församlingen, som överensstämmer med bibeln. Värre är det med begreppet »kallelse». Det definieras först s. 57 men förutsättes s. 31 som bekant.

I fråga om stoffets disponerande anser jag — om jag skall våga mig på ett generellt omdöme — handledningen vara delvis bättre, delvis sämre än vår nuvarande katekesutveckling: bättre i huvudindelningen, sämre i materialets vidare fördelande.

II. Lärogången.

Under katekesdiskussionen i 1903 års kyrkomöte yttrade folkskoleinspektör Kjellin bl. a. följande (protok. s. 322 f.).

»Jag skulle vilja framställa ett pedagogiskt krav, om vilket jag tror att vi alla kunna vara ense, men det är också ett huvudkrav. Det är ock numera tillfredsställt i alla andra i folkskolan använda läroböcker utom i katekesen. Jag skall be att helt kort få uttrycka detta med en bild från vårt parlamentariska språk, då jag säger, att det bör finnas både motivering och kläm. Det måste först vara en bredare, utförligare, resonerande framställning men därefter en kort sammanfattning. Den första bredare framställningen riktar sig till lärjungarnas uppfattning och förstånd, men »klämnen», den slutliga kortare framställningen, riktar sig till minnet — den utgör alltså det förblivande intrycket av hela läromomentet.

Våra läroböcker ha tillgodosett denna naturlag för tankearbetet och det på alla stadier. Lika litet som någon i sin motion börjar med klämnen, lika litet gör man sig i läroböckerna skyldig till ett liknande fel. Först har man en utförligare, bredare framställning och därpå något, som heter sammanfattning, återblick eller dylikt. Jag tror, att man bör rätta sig efter denna för människosjälens gällande lag även på katekesens område; ja för barnen, särskilt, är denna ordning nödvändig: först en något ordrikare framställning, sedan en koncis och expressiv sats, som innehåller summan av den föregående framställningen.

Skall detta nu ske, så betingas härav en grundlig omarbetning av katekesen. Inom parentes vill jag säga, att denna »kläm», denna slutliga korta sammanfattning är, enligt mitt förmenande, just det, som behöver memoreras eller, med andra ord: vad lärjungarne behöva kunna alldeles ordagrant. Det synes mig, som om Luthers lilla katekes på detta sätt kan komma till sin rätta användning, ty den kan utgöra en slutkläm, i stort sett, för hela katekesundervisningen.»

Så långt folkskoleinspektör Kjellin. Samma tanke upptogs av prof. Ribbing (s. 332 f.) och domprosten Personne (s. 355 f.). Denna lärometod har också prof. Johansson följt, och hans

lärobok är i detta fall — skulle jag tro — banbrytande i vårt land. Handledningens vanliga lärogång är följande. Först kommer en samling bibelstycken såsom en bred grundval för undervisningen, sedan följa lärdomar av dessa bibelstycken såsom deras »kläm». Dessa lärdomar äro emellertid ej avsedda för utanläsning. Som avslutning på det enskilda lärostycket tjänar en närmast till känslan talande psalm eller psalmvers. Sedan ett visst antal lärostycken så genomgåts, kommer äntligen deras slutkläm i form av (eventuellt artikelorden +) Luthers förklaring till ifrågavarande läromoment.

Undantag från denna metodiska gång utgör behandlingen av Herrens bön och av sakramenten. Här finnas inga »lärdomar», utan Luthers förklaringar följa direkt på bibelstyckena. Förf. har i sitt förord själv framlagt giltiga skäl för att lärdomarna här äro obehövliga. I samma riktning yttrade sig även lektor Börjeson i 1903 års kyrkomöte (protok. s. 327): »Luthers egen vägledning till att förstå 'Fader vår' är fullkomligt tillräcklig, så att allt det andra, som i den nuvarande katekesutvecklingen finnes i tredje huvudstycket, saklöst kan utelämnas i en ny sådan. Likaså finnes det några katekesfrågor, som, när de tillhörande bibelcitaten rättas till överensstämmelse med den nya bibelöversättningen, komma att av sig själva försvinna, t. ex. i fjärde och femte huvudstyckena.»

Äro de nämnda undantagen avsiktliga, så är det väl ett förbiseende, som vållat undantaget å s. 52 f., nämligen att inga bibelstycken finnas till sjunde bönen och till »amen». När det är fråga om frälsning från olika slags ont, är eljest bibelmaterialet rikare än någonsin. Exempel på olika sätt för sådan frälsning erbjuda bl. a. Apg. 9:1—21, Luk. 8:22—24, 2 Kor. 12:7—9, Apg. 7:54—60. Som bibliskt underlag för Luthers förklaring av ordet »amen» passar t. ex. Matt. 7:7—11 (jfr s. 47 i handledningen).

Genom siffror har författaren velat angiva, vilka bibelstycken och lärdomar höra tillsammans. Denna goda åtgärd är emellertid ej överallt genomförd. Den saknas i fråga om fjärde budet (s. 21—25), vidare s. 26 f. och s. 42 f. Siffror angiva vidare samhörigheten mellan bibelstycken och motsvarande delar av Luthers förklaringar i fråga om »Fader vår» men, inkonsekvent nog, ej rörande dopet och nattvarden.

De korta överskrifter, varmed förf. inlett alla avdelningar, äro ej alltid att betrakta som innehållsrubriker utan ofta som »Ziel», för att låna en term från den moderna tyska didaktiken. Exempel på sådana »mål» äro: Gud är vår Fader (s. 7), Kärleken visar sig i lydnaden för Guds bud (s. 14), Jesus är Guds son (s. 41), Jesus är hos oss genom sitt ord (s. 45), Jesus har lärt oss att bedja om sådant, som tillhör Guds rike (obs. huvudöverskrift; s. 47), Huru vi bliva Guds barn (s. 54), Guds barn skola leva ett heligt liv (s. 56), Vad döpelsen är (s. 60), Vem som undfår nattvarden värdigt (s. 64). Som synes, bilda överskrifterna delvis ett slags tesar. Detta är ett talande, innehållsrikt och gott sätt att sätta överskrifter. »Genom dessa överskrifter få barnen en föreställning om, vad som nu skall komma, de göra, att det som skall genomgå ej är främmande för barnen. Uppmärksamheten har blivit riktad på något nytt, som de skola längta efter att få mer kännedom om» (s. 5). Alldeles förfelad är däremot överskriften över andra budets båda underavdelningar: Guds namn betecknar Gud själv (s. 17). Denna riktiga anmärkning borde stå i en — anmärkning, ej i en överskrift.

Med avseende på lärogången vill jag som totalomdöme säga, att professor Johanssons handledning är mer pedagogiskt uppställd än vår nu gällande katekesutveckling och »mer avpassad efter barnaålderns mottaglighet och behov» än denna.

III. Läroformen.

Kristna kyrkans äldsta katekeser (»De tolv apostlarnes lära» m. fl.) voro skrivna enligt akroamatisk läroform. Men alltsedan reformationens dagar var det länge nästan ett axiom inom de protestantiska kyrkorna, att barnakatekeser skulle skrivas efter den erotematiska metoden. I vårt land skrevo visserligen biskoparne Laurelius och Svedberg barnakatekeser i sammanhängande framställning, men den frågande läroformen har dock allt hitintills härskat i de officiella katekeserna. Prof. Johansson har övergivit den »skäligen opedagogiska» (s. 5) frågeformen.

En katekes må ha aldrig så stora förtjänster för övrigt — är den ej skriven på ett för barnen lämpat språk, så fyller den ej sitt ändamål. Språket är därför en mycket viktig faktor. Huru förhåller det sig då med språket i prof. Johanssons handledning? Är det lättfattligt och konkret? Är det avpassat efter barnålderns mottaglighet och behov?

Var och en, som hört prof. Johansson föreläsa, vet, att han har stor förmåga att kort och koncist uttrycka sina tankar. Denna hans förmåga kommer ock till synes i hans lärobok. Lärdomarna äro korta och klara. Satsbyggnaderna äro i *allmänhet* enkla, meningarna i *allmänhet* korta och lättfattliga. Undantag äro t. ex. följande meningar: »Vi bryta även mot detta bud, om vi älska, frukta och förtrosta på något annat högre [bör vara: mera] än Gud, eller om vi älska det lika mycket som honom, såsom oss själva eller andra människor, penningar, makt, ära, kläder, lyx» (s. 15); »Vi skola tillhålla sådana personer, som hava särskilda skyldigheter mot andra, att stanna kvar på sin plats, ifall de vilja svika dem, som de ha särskilda skyldigheter mot» (s. 36). I allmänhet har förf. lyckats i sina bemödanden att i så få ord som möjligt säga så mycket som möjligt. Men när han å s. 12 säger »och därför skola vi tacka, lova, prisas, lyda och tjäna honom», är »prisas» en tautologi och onödigt ord efter »lova». Ty vad är det för skillnad mellan »lova» och »prisas»? Dessutom är det en omotiverad avvikelser från Luthers bekanta ord (»för vilket allt jag är pliktig att tacka och lova, lyda och tjäna honom»), vilka sedan följa. — Som olämpliga ord i en handledning för den första kristendomsundervisningen måste man anse »handhaver» (s. 23), »beläten» (s. 15) och »lyx» (s. 15). De förekomma nog ej i folkskolebarns ordförråd. Jesus »hade alla dygder» (s. 42) är för abstrakt uttryckssätt och bör utgå. — En god sak är däremot, att definitionerna äro få och beskrivande förklarar regeln.

Vi skolmagistrar ha det ryktet om oss, att vi korrigerat litteraturalster som skolkrior. Men när det gäller förslag till en obligatorisk »handledning för den första kristendomsundervisningen», åberopar jag det moderna pedagogiska slagordet »åt barnen är endast det bästa gott nog» och hoppas,

att jag ej beskylls för pedanteri och skolfuxeri, när jag upptager även följande anmärkningar rörande språket.

S. 14. ... den (Guds vilja) sker av änglarne i himmeln. — Agenten fordrar passiv form.

S. 24. »Församlingens och skolans lärare skola undervisa rätt» ... Uttrycket »undervisa rätt» är för vidsträckt och obestämt. I detta sammanhang kan det naturligtvis ej vara fråga om pedagogiska och metodiska synpunkter för »en rätt undervisning» utan väl närmast renlärigheten.

S. 29. »I sjunde budet förbjuder Gud oss att på våldsam och annat olovligt sätt taga från vår nästa sådant, som tillhör denne.» — Kan man då *taga från* vår nästa sådant, som tillhör denne, på något *lovligt* sätt?

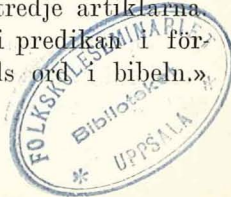
S. 30 f. »Därför skola vi bruka alla våra krafter till arbete och känna glädje i det.» — Arbetsglädjen kan man ej framkommendera. Den, som kommit på orätt plats i livet, kan ej känna verklig glädje i och över sitt arbete. Man kan pliktskyldigast endast *visa sig* glad.

S. 36. »Slutorden till buden» är väl en vanlig benämning men borde ej ha upptagits, enär den föder och närmer den falska föreställningen, att ifrågavarande ord stå efter budorden. Som bekant stå de både i 2 Mos. 20 och 5 Mos. 5 närmast efter första budet (eller egentligen efter förbudet mot bildyrkan).

S. 39. »Guds omsorg om människorna visar sig tydligast däri, att Gud genom Jesus givit oss en fullkomlig kunskap om honom»... Detta »honom» bör utbytas mot »sig». Orden »givit oss en fullkomlig kunskap om honom och» kunna för resten strykas utan vidare; då blir meningen överskådligare. Kunskapsmomentet i frälsningen betonas tillräckligt starkt å s. 12 (»För att kunna bli Guds barn och göra hans vilja, måste vi ha *kunskap* om honom själv och hans vilja»).

S. 47. Luthers förklaring till andra artikeln bör uppdelas i olika avdelningar i likhet med vad som skett med Luthers övriga förklaringar, även de till första och tredje artiklarna.

S. 60. »Guds ord finns i bibeln och i predikan i församlingen, då den överensstämmer med Guds ord i bibeln.»

Detta »den» bör kunna men kan ej syfta på det närmast stående substantivet med den-genus, alltså här »församlingen». Förslag till ändrad lydelse: Guds ord finns i bibeln och uti det i församlingen förkunnade ordet, då detta....

S. 61 f. I Luthers förklaring, sådan den här anföres, kursiveras »Guds ord» samt »och tron». Då dessa ord ej kursiveras i grundtexten, föreligger här en inkonsekvent avvikelse från författarens vanliga sätt att citera Luther.

I allmänhet är det angivet, var bibelställena skola återfinnas i bibeln, men det finnes i detta avseende ett överraskande stort antal förbiseenden: å s. 8, 11, 18, 20, 21, 22, 25, 28 (på tre håll), 32, 37, 41, 42, 44, 45 (två gånger), 48, 51, 52, 53, 54 och 61. Detta minskar lärobokens användbarhet. Jag har redan förut påpekat, att i några fall ställas härigenom krav på läraren, som det är honom omöjligt att motsvara: man får ej veta, vad förf. menar. Ännu ett exempel! S. 45 står det: »Läs stycket ur Jes. 53 kap.» Vilket stycke?

Några »numerusfel» må ock anmärkas.

S. 11. »Ett stycke ur ps. 103» bör utbytas mot »Stycken ur ps. 103». (Förf. har det egendomliga sättet att med ett enda tankstreck utmärka, att något är överhoppat; jfr ock s. 23).

S. 23. Bibelstycken under »Undersåtars plikter» kan endast då försvaras, när det efterföljande »Ett stycke ur Rom. 13» — som sig bör — ändras till »Stycken ur Rom. 13».

S. 25. »Lärdomar» bör utbytas mot »Lärdom».

Det har med rätta anmärkts såsom ett fel i vår nu gällande katekesutveckling, att den i vissa stycken återgifvit Luthers ord, som ju läsas utantill, i ändrad form och därigenom åstadkommit förvirring i barnens hjärnor. På två ställen har jag iakttagit något dylikt i »handledningen». Det ena, å sid. 12, är redan påpekat; det andra finns å s. 55 (mitten): »Vi kunna ej genom vårt eget förstånd och vår förmåga komma till Gud och tro på honom.» Nu är emellertid att märka, att prof. Johansson uttryckligen betonat, att lärdomarna ej skola läsas utantill.

Språket i en barnakatekes bör, så mycket som möjligt är, vara präglad av hjärtevärm och religiös stämning. Så mycket som möjligt är, sade jag. Ty i fråga om detta måls

upphinnelighet måste rättvisligen tydlig skillnad göras mellan läroboken och lärarens muntliga framställning. För att kunna kraftigt vädja till fantasi och känsla måste framställningen äga en större utförlighet och bredd, än som förlikar sig med kravet på att läroboken skall vara kort. När läroverkskommittén begärde en ny lärobok i den kristna tros- och sedeläran, önskade den »en bred och åskådlig framställning, som vore ägnad att ge näring åt känslan och fantasien». Detta krav har prof. Johansson i viss mån tillmötesgått genom de fylliga bibelstyckena. Man kan ej tänka sig, att i en kort handledning *lärdomarna* skola innehålla en bred och åskådlig framställning. I detta fall måste läraren genom sin muntliga undervisning supplerat, vad ingen katekes i världen kan giva. Men jag tror, att det tryggt kan sägas, att prof. Johanssons stil icke äger den *hjärtlighet*, den i god mening *barnsliga* karaktär, som *kan* åstadkommas. Att skriva barnsligt och hjärtligt är på så sätt det svåraste kravet, ty den förmågan kan ej läras eller tagas; den är en naturgåva, som visserligen kan *uppövas* i umgänget med barn.

Med avseende på läroformen synes mig prof. Johanssons lärobok vara delvis bättre och delvis sämre än vår nu gällande. Den är bättre så till vida, att 1) läroformen är akroamatisk, 2) lärdomarna i allmänhet äro framställda i kortare form samt 3) språket i allmänhet är enklare. Den är sämre så till vida, att den lider av en mängd språkliga oegentligheter och förbiseenden, då däremot framställningen i vår nuvarande katekesutveckling präglas av stor språklig korrekthet.

* * *

Regeringen uttalade i fjol ett tyst ogillande av prof. Johanssons handledning, i det att den ej framlade denna inför kyrkomötet. Och visst är, att läroboken, i det skick, vari den nu föreligger, ej är lämplig att införas i skolorna. Den passar verkligen nästan bättre som hjälp och handledning för lärarne än för lärjungarne. Men genom den möda, prof. Johansson nedlagt på denna lärobok, har han i alla fall gjort ett duktigt förarbete åt den eller de personer, som det förunnas att skänka Sveriges folk och särskilt dess barn

den efterlängtrade nya katekesen. Det är icke med avseende på de pedagogiska principerna utan med hänsyn till dessas tillämpande och utförande, som hans lärobok ej motsvarar de höga anspråk, som med rätta böra ställas på en handledning för den första kristendomsundervisningen. Då det ej lyckades prof. Johansson att lösa vår katekesfråga med denna handledning, kan det ju tyckas, som om den viktiga frågans lösning genom honom endast blivit fördröjd fem år. Men han har dock brutit nya vägar och skänkt blivande efterföljare goda impulser. Biskop Billing uttryckte vid 1903 års kyrkomöte sitt hopp, att ett eventuellt beslut om en ny katekes skulle skjuta ärendet oändligt långt fram i tiden (protok. s. 309 och s. 362). Det kan synas, som om han hittills i viss mån fått rätt. Men när nu även 1908 års kyrkomöte anhallit, att »Kungl. Maj:t tacktes låta utarbeta en ny, efter barnålderns mottaglighet och behov avpassad och av framställningen i Luthers lilla katekes bestämd handledning i den kristna tros- och sedeläran», så är det möjligt, att katekesfrågan får en god lösning vid nästa kyrkomöte. Men vägen dit heter fri tävlan efter offentlig inbjudning, gärna under formen av officiell pristävlan. För min del anser jag det ha varit bäst att ej göra Luthers lilla katekes till *obligatoriskt* underlag för den önskade handledningen. Det går lätt att teoretisera, men det torde vara svårt att i praktiken förena denna fordran med den andra, att läroboken skall vara avpassad efter barnålderns mottaglighet och behov. Luthers lilla katekes är en klenod, som, bl. a. därför att den är en bekännelseskraft, bör allt fortfarande obligatoriskt ingå i skolornas dogmatisk-etiska undervisning. Men dennas underlag behöver den nödvändigtvis ej vara. Den kan ock ingå som en densamma avslutande, fristående, ostyckad sammanfattning.

Hj. Nordin.

6.

Seminariekommittén.

Den af Kungl. Maj:t den 13 juli 1906 tillsatta kommitté för att efter verkställd granskning af gällande bestämmelser rörande organisationen af och planen för folkskoleseminarierna i riket äfvensom af öfriga i omedelbart samband därmed stående föreskrifter rörande folkundervisningen afgifva det utlåtande och de förslag, hvartill nämnda granskning kunde föranleda, har under år 1908 bestått af förutvarande statsrådet F. Berg såsom ordförande samt fem ledamöter, nämligen: seminarieaktorn H. M. Dahlgren, hemmansägaren L. J. Jansson i Djursätra, bruksdisponenten O. M. Strömberg, folkskoleinspektören, kyrkoherden C. R. Sundell och seminarieadjunkten Hedvig Sidner.

Kommittén har under år 1908 sammanträdtt den 15 januari—5 februari, den 21 februari, den 18 mars, den 1 april och den 1 juni samt den 9—19 december, hvarjämte kommitténs redaktionsutskott hållit omkring 75 sammanträden under året. Samtidigt har bearbetning af det statistiska materialet fortgått. Till sakkunnige att i mån af behof biträda kommittén vid behandlingen af kursplanen i vissa öfningsämnen hafva af chefen för ecklesiastikdepartementet tillkallats: i sång och musik läraren i ämnet filosofie kandidaten N. P. Nordlind, i teckning läraren i ämnet J. P. Ekström och i gymnastik och idrott öfversten C. A. H. Norlander. Af dessa hafva de två förstnämnda under året påbörjat sina arbeten. Därjämte har folkskoleinspektören J. Franzén på uppdrag af kommittén jämväl under år 1908 utfört arbeten för kommitténs räkning.

Under året har besvarats en af Riksdagens Andra kammars tillfälliga utskott nr 1 gjord förfrågan om kommitténs utredningar angående en möjligen förefintlig lärarbrist.

Redogörelser för seminarieväsendet i ett par ytterligare främmande länder hafva uppsatts, och kommitténs betänkande

är till stor del utarbetadt och inför den samlade kommittén förberedelsevis genomgången. Kommittén har vidare under hösten 1908 till förnyad pröfning upptagit den redan hösten 1906 behandlade frågan om ändrade riktlinier för folkskolans utveckling, särskildt i praktiskt afseende, äfvensom behandlat frågorna om lärarbristens afhjälpan och om förhållandet mellan småskollärlarinne- och folkskollärlarinneutbildningen.

7.

Johan Julin.

En veteran på seminarieundervisningens område, förre adjunkten vid Härnösands seminarium J. Julin, har den 29 sistlidne januari slutat sina dagar, öfver 75 år gammal. Julin var född den 1 december 1833 i Anundsjö församling, där fadern var kyrkoherde, blef student i Uppsala 1854 och aflade teologiska examina därstädes 1857. Sedan han år 1861 blifvit prästvigd, utöfvade han några år prästerlig verksamhet inom Sollefteå pastorat och aflade år 1870 pastoralexamen.

Sin lärareverksamhet började han höstterminen 1858 såsom v. adjunkt vid Umeå läroverk, där han tjänstgjorde till och med vårterminen 1860, var sedan v. adjunkt vid Härnösands läroverk höstterminen 1860 och utnämndes samma år till lärare vid Sollefteå högre folkskola.

Från höstterminen 1866 var han anställd som adjunkt vid Härnösands seminarium, där han oafbrutet verkade, ända tills han år 1900 afgick med pension. År 1883 valdes han till kyrkoherde i Anundsjö efter sin fader men afsade sig denna tjänst och stannade kvar vid seminariet.

Under en lång följd af år var han ledamot af Härnösands kyrko- och skolråd samt ett par år af styrelsen för Väster-norrlands läns döfstumskola. År 1896 blef han riddare af Kungl. Vasaorden.

Som lärare utmärkte sig Julin för en enkel, klar och praktisk undervisning. I många år förestod han seminariets öfningsskola och visade sig mycket lämplig att handleda barn.

Han hade en vidsträckt såväl lokal- som personalkännedom rörande stiftet.

För öfrigt var Julin en *fridens* man, något som visade sig såväl i hans verksamhet som i umgänget, och var välvillig och hjälpsam på hvad sätt han kunde.

J. F. B.

8.

Litteratur.

Ur kyrkohistoriens källor. Kyrkohistorisk läsebok av Herman Levin, lektor. Stockholm 1908. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 3 kr. 50 öre; inb. 4 kr. 25 öre.

Liksom man vid undervisningen i allmän och svensk historia börjat meddela utdrag ur källorna, så har ett dylikt tillvägagångssätt sin stora fördel äfven beträffande undervisningen i kyrkohistorien.

Då materialet är rikt, är urvalet ej så lätt att göra. Förf. till förevarande läsebok har, såsom oss synes, på ett lyckligt sätt valt stycken från gamla tiden, medeltiden och reformationstiden. Från ortodoxiens tidevarf finns ej något stycke, utan efter Uppsala mötes beslut följer ett utdrag ur Speners Pia Desideria. Här är således en lucka, som lätteligen kunde utfyllas genom t. ex något stycke af Johan Gerhard eller någon annan af 1600-talets mera framstående män. Synnerligen lämpligt är, att förf. upptagit ett stycke ur Schleiermachers skrifter. Utdragen ur Darwins och Viktor Rydbergs skrifter kunna nog försvara sin plats, ehuru vi anse dem vara mindre af behovet påkallade, då någon kännedom om deras skrifter lämnas i andra ämnen. Detsamma gäller om förordningarna om kyrkomöte och kyrkostämma, hvilka pläga meddelas vid undervisningen i statskunskap.

Vi vilja på det lifligaste anbefalla läseboken till användning i samband med läroboken i kyrkohistoria både vid allm. läroverk, seminarier och flickskolor. Helt säkert skall den bidra till att lärjungarna få ökad intresse för ämnet.

Bilder ur växtlivet av Hilda Sjögren. Med 102 textfigurer. Stockholm 1908. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 2 kr. 25 öre; inb. 2 kr. 75 öre.

Förf. till detta arbete har erhållit fördelaktiga omdömen om detsamma af såväl vetenskapsmän som pedagoger.

Bland de förra märkas professorerna F. W. C. Areschoug, R. Sernander och Chr. Aurivillius och bland de senare d:r Fr. Berg, fröken H. Palmqvist vid statens normalskola, adj. G. Löfgren i Hälsingborg och folkskolläraren S. Nylund i Stockholm.

Förf. vill göra de biologiska synpunkterna mer gällande vid botanikundervisningen och anser med rätta en väl afpassad läsebok som det lämpligaste medlet därtill, då inlärandet af morfologien med dithörande terminologi till en god del tager lektionernas tid i anspråk. I boken beröras flera intressanta sidor ur växtlifvet, såsom samlif mellan växter, rörelseförmågan i växtriket, skyddsmedel mot växtätande djur, blomornas färger, fruktens och fröets skydd och spridning, självlysande växter. Mycket af innehållet beröres visserligen i de nyare läroböckerna i botanik, men vi få här en mera utförd och populär framställning däraf.

Boken, hvars värde förhöjes genom illustrationer, synes oss väl lämpa sig som läsebok vid olika slags skolor.

Museum. Grudzién 1908 Lemberg (Lwów).

»Museum» står i bytesförbindelse med ett stort antal pedagogiska tidskrifter i de flesta kulturländ i Europa. Af i den anmälda svenska tidskrifter märkas Pedagogisk tidskrift och Tidskrift för folkundervisningen.

Museum. Styczeń 1909. Det polska läraresällskapet i Galizien synes vara en ganska lifaktig förening, som noga följer med den pedagogiska utvecklingen i andra land. Tjugufemte årgångens första häfte af föreningens tidskrift, som utgifves i Lemberg på polska språket, har nu kommit oss till handa.

Pedagogisk Tidskrifts decemberhäfte 1908 innehåller följande:

Bohlin, Knut, Om införandet af de kemiska grundbegreppen på fullt empirisk grund; Nft, Anmälan af Öfversättningslitteratur för undervisningen i främmande lefvande språk: L. Lindberg: Tom Brown's School Days; Barry Pain: Eliza; Louis Stevenson: Dr Jekyll and Mr Hyde; A. R. Isberg: Berlin und das Berliner Leben; Gustav Frenssen: Peter Moors Fahrt nach Südwest; uppgifter till de skriftliga proven för

mogenhetsexamen höstterminen 1908; kungliga beslut; kungliga öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; personalnotiser; anmälan; titel och innehållsförteckning.

Januarihäftet har utkommit med följande innehåll:

Folkskolan som bottenskola; Rebbe, Carl, Bör profåret omdanas, och i hvad riktning bör en eventuell omdaning gå? Swz, Anmälan af En sjuttioåringens minnen af C. R. Nyblom; Höjer, Nils, Anmälan af Lärobok i fäderneslandets historia af C. T. Odhner; Lönborg, Sven, Slutord till herr Aug. J—n; J—n, Aug., Svar n:o 2 till rektor Sven Lönborg; uppgifter till de skriftliga profven för Realskolexamen höstterminen 1908; kortare meddelanden; kungliga beslut; kungliga öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; ur utländska tidskrifter; personalnotiser.

Februarihäftet har utkommit med följande innehåll:

Nordlander, Johan, Tankar om satslösning; Olsson, Ingvar, Om kemi å latینگymnasiet; Neij, A., Det minst gynnade ämnet; J—n, Aug., Anmälan af Hjärtats längtan av V. T. Rosenqvist; S—f, E., Anmälan af Anthologia Latina af Alarik Hallström; Höjer, Nils, Anmälan af Allmän historia I—IV af G. Löf; kortare meddelanden; kungliga beslut; personalnotiser.

Den Danske Realskole. N:r 22 och 23 (1 och 15 december) 1908.

Af innehållet i dessa häften vilja vi påpeka följande: Prof. H. Westergaards Foredrag i Kolding: Skolen og Forældrene; Alb. Dahl: En liden Tidsbetragtning; Fra Realskolerne.

Med dessa häften slutar den 10:e årgången af det af Alb. Dahl redigerade förtjänstfulla skolbladet, som från detta år utkommer en gång i månaden, den 15 i hvarje månad. Dessutom erhålla »Den danske Realskoles» abonnenter Foreningen »Den danske Pigeskoles» Medlemsblad »Bog og Naal», som utkommer den 1 i hvarje månad.

Den Danske Realskole. Organ for Danmarks Realskoleforening, redigeret af Alb. Dahl. N:r 1 (januari) 1909. Bog og Naal. Nordisk tidskrift for kvindelig Opdragelse

og Undervisning, redigeret af Skolebestyrerinde Th. Lang, Silkeborg, Skolebestyrer Jørg. E. Møller, Fredrikstad og Skolebestyrerinde A. Rönström, Lund. N:r 1 (januari) 1909.

Den danske Realskole, som med detta nummer begynner sin 11:e årgång, utkommer hädanefter en gång i månaden (den 15 i hvarje månad). Mellan de båda tidskrifterna har den öfverenskommelse träffats, att den, som prenumererar på Den danske Realskole, erhåller Bog och Naal och tvärtom. Priset är 1 kr. i kvartalet eller 4 kr. för år.

Ifrågavarande nummer af *Bog og Naal* innehåller bland annat: Ida Falbe-Hansen: Selma Lagerlöf og Skolen (med porträtt); Foreningen »Den danske Pigeskoles» Aarsberetning for 1908.

Den Danske Realskole. N:r 2 (15 Febr.) 1909.

Bog og Naal. Febr. 1909.

I Den Danske Realskole märkes en intressant artikel inom den experimentella psykologiens område om Borns Opfattelse og Vidnesudsagn (öfversatt efter »Die Deutsche Schule»).

Bland artiklarna i Bog og Naal ådraga sig tvenne vår uppmärksamhet, nämligen Vore Pigeborns Opdragelse af Skolebestyrerinde M. Mørk, Hillerød, samt Reform af den højere Pigeskole i Projsen af Skoleinspektør Chr. Jacobsen, Horsens.

Norsk Skoletidende. N:r 48 (28 november) 1908. Udkommer paa Hamar hver lørdag. 2 kr. halvaaret.

Innehåller bland annat följande artiklar: Den hygieniske Drikkefontæne (med billeder); Om undervisning i læsning; Fra statens skolekjøkkenkursus.

Samariten, Organ för barmhärtighetsarbete, utgifven af Pastor John Hedberg. N:r 12. 1908.

I tidskriftens anmälan heter det: Samariten vill bli allt mera ett organ för barmhärtighetsarbete, ett samlingsorgan för alla, som gripits af budet: »Kläd den nakne, föd den hungrige och härbärgera den husville», men är särskildt organ för det arbete, som fått namnet »Pastor John Hedbergs stiftelse för värnlösa». Häftet är försedt med ett flertal illustrationer.

Trädgården. Illustrerad tidskrift för trädgårdsskötsel. Nr 1 (januari) 1909. Utgifven af Stockholms Gärtnersällskap och Svenska trädgårdsföreningen. Redaktion: Dr Th. Wulff, hufvudredaktör; Axel Pihl, Gustaf Lind, Frans Liljewall, fackredaktörer. Utkommer med ett häfte i början af hvarje månad. Tidskriften, som innehåller flera beaktansvärda artiklar, redigeras af fackmän. Trycket och illustrationerna äro vackra och priset billigt, hvarför den rekommenderas hos alla för trädgårdsskötseln intresserade.

Skogen af *Otto Westerlund*. Stockholm 1908. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 krona.

Skogen är i många afseenden af så stor vikt för vårt land, att hvar och en bör hafva någon kännedom om densamma och dess betydelse för oss. Vi hafva här en monografi öfver skogen, författad af en person, som både har teoretisk insikt om den och praktiskt sysslat med densamma. Författaren behandlar sitt ämne under följande rubriker: 1. Löfskogar. 2. Barrskogar. 3. Den odugliga skogsmarken. 4. Afverkning. 5. I timmerskogen. 6. Flottningen. 7. Återväxt genom själfsådd. 8. Skogssådd och skogsplantering. 9. Skogens biprodukter. 10. Skogens fiender. 11. Skogslagar. 12. Naturskydd (ett beaktansvärdt kapitel, hvaråt riksdagen på sista tiden börjat rikta sin uppmärksamhet).

Önskligt är, att denna skrift blir vida spridd bland allmänheten.

Muhammed. Hans lefnad, berättad för svenska folket af *Carl Kastman*. Pris 1 kr.

Oliver Cromwell. Hans lefnad, berättad för svenska folket af *Carl Kastman*. Pris 1 kr. 25 öre.

Fredrika Bremer. Hennes lefnad, berättad för svenska folket af *Carl Kastman*. Pris 1 kr. 25 öre. Samtliga på P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm.

Samlingen »Svenskt folkbibliotek» har till syfte att sprida god och underhållande litteratur bland allmänheten. De nämnda tre biografierna äro utarbetade af kanslirådet Kastman och utmärka sig för sakrikt innehåll samt för ett vårdadt men på samma gång enkelt och lättfattligt språk. I den första, *Muhammed*, meddelas till en början några drag

ur Arabiens historia före Muhammeds uppträdande samt förhållandena i landet vid den tid, då Muhammed uppträdde som profet. Därefter skildras hans lefnad och strider till hans död. I de sista afdelningarna redogöres för Muhammeds personlighet samt för koranen och dess hufvudinnehåll.

Den andra biografien behandlar den »gätfulle» protektorn *Oliver Cromwells* lif och verksamhet. Han lefde under en tid, som var uppfylld af oro och strider. Om hans personlighet hafva visserligen åsikterna varit delade, men att han ägde stora regentegenskaper och framstående statsmannaförmåga, kan ej bestridas.

Man skulle måhända väntat, att den stränge och allvarlige independenten ej hade något sinne för vetenskap och konst och sällskapslifvet. Men så var ingalunda förhållandet. Han ådagalade stort intresse för läroanstalter af alla slag, och, ehuru hans puritanska åskådning hindrade honom att på något kraftigare sätt främja konsten, har han dock på flera sätt visat sin kärlek till densamma. När han slutat de allvarliga öfverläggningarna med sina rådsherrar, var det honom ett nöje att hängifva sig åt sällskapliga underhållningar.

Den för oss måhända mest intressanta lefnadsteckningen är den, som handlar om *Fredrika Bremer*, icke minst hvad som rör hennes barndom och ungdom. Förf. har vid utarbetandet af sin skildring begagnat biografiska och kritiska studier rörande Fr. Bremer, hennes själfbiografiska anteckningar, bref och skrifter m. m.

Hennes utveckling, författarskap, resor i Sverige, Tyskland och Danmark samt i både Nya och Gamla världen skildras på ett liffullt sätt. Det är en sympatisk bild af Fr. Bremer, författaren gifvit oss; också var hon en i hög grad ädel, välgörande och religiöst anlagd personlighet.

Mest bekant torde i våra dagar *Fredrika Bremer* vara genom sin sträfvan att frigöra kvinnan från de band, som ännu stodo hindrande i vägen för höjande af hennes sociala ställning. Denna sträfvan gaf sig längre fram uttryck i det på fru S. Adlersparres initiativ stiftade *Fredrika-Bremer-förbundet*. För dess syften redogöres utförligt. —

Trenne porträtt af Fr. Bremer meddelas jämte en afbildning af hennes grafsten å Österhanninge kyrkogård.

Bibliotek och Folkuppfostran. Anteckningar från en studieresa i Amerikas Förenta stater af *Valfrid Palmgren*, filosofie doktor, e. o. amanuens vid Kungl. Biblioteket.

Stockholm. P. A. Norstedt & Söners förlag 1909. Pris 2 kr. 75 öre.

Ett intressant arbete, som lämnar oss en god inblick i Förenta staternas biblioteksväsen. Författarinnan företog under sept.—dec. månader år 1907 med statsunderstöd en resa i Förenta staterna för att studera biblioteksväsendet därstädes särskildt med hänsyn till seminarie-, skol- och folkbibliotek. Förf. besökte bibliotek i staterna New York, New Jersey, Illinois, Wisconsin, Ohio, Pennsylvania, Massachusetts, Rode Island samt Washington i Columbiadistriktet. Hon var dessutom närvarande vid tvenne årsmöten af bibliotekarier.

Det moderna amerikanska biblioteksväsendet har från 1876, som kan anses som dess begynnelseår, nått en ofantlig utveckling. Härtill har bidragit enskilda donatorers frikostighet men äfven det amerikanska folkets offervillighet. Intill år 1890 hade 22,000,000 dollars skänkts till biblioteken, men från 1890 till 1905 uppgår summan till 64,000,000 d. (omkr. 240,000,000 kr.) Häraf har Mr Andrew Carnegie lämnat 44 miljoner och andra enskilda 22 milj. Alla Förenta staternas bibliotek kosta numera öfver 8 miljoner dollars (mer än 30 miljoner kronor) om året. De större biblioteksbyggnaderna äro synnerligen präktiga och praktiskt inredda. Det finns både *central-* och *filialbibliotek*, hvilka senare förses med böcker från centralbiblioteket.

Kataloger och *bokförteckningar* äro praktiskt uppställda och hemlåningen så bekväm som möjligt. Dessutom användas i de amerikanska biblioteken mycket s. k. *öppna hyllor*, d. v. s. en samling böcker, som äro omedelbart tillgängliga för besökande. Hos oss är det blott vid de största biblioteken, som något sådant i mycket inskränkt omfattning förekommer.

En egendomlighet är vidare *barnafdelningarna* i biblioteken. Barnbibliotekets hufvuduppgift är, att barnen måtte bli trägna besökare af biblioteket och fostras till intelligenta och själfständigt läsande personer. Alla böckerna i barnafdelningarna ha sin plats i öppna hyllor inom bekvämt räck-

håll för barnen. Att ett sådant bibliotek, väl valdt som det är, skall hafva en uppfostrande betydelse för barnen, är tydligt.

Biblioteken vårda sig ock om de olika *skolorna* och utsända till dem s. k. *klassbibliotek*. De sörja på allt sätt för att skolornas lärjungar icke blott skola få reda på lämplig litteratur utan äfven för att de skola blifva i tillfälle att läsa den. Äfven för skolornas lärare är det väl sörjdt. Tjänstaktigheten går till och med så långt, att, om en lärare blott låter biblioteket veta ämnet för hans nästa lektion, lämpliga illustrationer sändas beträffande hvilket ämne som helst: historia, geografi, biologi, konst eller industri. Och, om en klass en dag skall läsa en i skolan ej tillgänglig dikt och läraren blott sänder ett bud till biblioteket, så får hvarje lärjunge nästa dag en prydlig maskinskrifven afskrift af dikten i fråga. Härvid kan man vara frestad att utbrista: »Otroligt men sant».

Utom förut nämnda slag af bibliotek finnas *vandrings-* och *hembibliotek*. Vandringsbiblioteken sändas till landsbygden, till fabriker, affärshus, polisstationer, fängelser m. m., hembiblioteken skickas till hemmen.

För att ifrågavarande bibliotek skola blifva till verklig nytta, utarbetas af vandringsbiblioteksbyrån *studieplaner* för böckernas användning. Vandringsbiblioteken och studieplanerna sättas också på ett systematiskt sätt i samband med *föreläsningsverksamheten*. Föreläsningarna måste nämligen för att bidraga till verklig bildning anordnas planmässigt och leda åhörarna till själfstudier. I detta afseende är det en brist i den svenska föreläsningsverksamheten, där föreläsningarna hållas öfver enstaka ämnen utan någon bestämd plan.

För att leda allt detta arbete med biblioteken fordras skolade *bibliotekarier*, och sådana, både manliga och kvinnliga, finnas äfven i Förenta staterna. Bibliotekariernas utbildning är rätt omfattande och kräver en tid af två år. Men dessutom hållas *sommarkurser* i bibl. teknik (vanl. under 6 veckor), och äfven vid universitet, seminarier och skolor har man börjat meddela undervisning däri.

Intressant skulle vara att veta, hvilket inflytande läsningen i biblioteken utöfvat på den amerikanska ungdomen, eller om den i några afseenden fördelaktigt skiljer sig från den europeiska.

Intresset för en utvidgad biblioteksverksamhet skulle nog kunna väckas äfven hos oss, men något så omfattande och storartadt som de amerikanska biblioteken kunna vi knappast åstadkomma, då vi sakna sådana donatorer som en D. Carnegie. För öfrigt vilja vi hänvisa alla för frågan intresserade till den läsvärda boken.

Katalog över folkskoleseminariet i Strängnäs läsåret 1908—1909. Antalet elever vid seminariet: 105, i övningsskolan: 89.

Förteckning över lärare och lärjungar vid Folkskoleseminariet i Kalmar och dess övningsskola vid början av läsåret 1908—1909. Antalet elever vid seminariet: 104, i övningsskolan: 85.

Förteckning över lärare och lärjungar vid Folkskoleseminariet och seminarieskolan i Linköping höstterminen 1908. Antalet elever vid seminariet: 107, i övningsskolan: 51.

9.

Meddelande från Svenska seminarielärareföreningen.

Styrelsen för föreningen hemställer, att ortsföreningarna måtte taga i övervägande och besvara följande frågor:

1. a) Anser ortsföreningen, att det till sommaren 1909 bestämda seminarieläraremötet bör uppskjutas till januari månad 1910?

b) Om jakande svar gives på förestående fråga, vill ortsföreningen giva i uppdrag åt föreningens styrelse att hänvända sig till seminariernas rektorer med anhållan om åtgärder för vårterminens början omkring den 15 januari?

c) Om gynnsamma svar inkomma från seminariektorerna, vill då ortsföreningen giva i uppdrag åt föreningens styrelse att i saken göra en framställning till mötets bestyrelse?

2. a) Böra icke förändrade bestämmelser föreskrivas för intagning av studenter i folkskoleseminariernas IV:e klass?

b) I vilka avseenden böra i sådant fall ändringar vidtagas i fordringarna för studenters intagande vid seminarierna?

Böra bestämmelser finnas om en bestämd åldersgräns — och i så fall vilken — för studenters intagande, om musikaliska anlag och föregående musikalisk utbildning, om föregående tjänstgöring m. m.?

Böra särskilt kvalificerade kunskapsbetyg fordras?

Bör undervisningsprov avläggas, därest icke intyg om föregående väl vitsordad tjänstgöring presteras?

3. Vill ortsföreningen godkänna den ovan föreslagna ändringen i § 16 af föreningens stadgar?

4. a) Finnes grund för farhågorna, att seminarieeleverna äro utsatta för inflytelser, som kunna göra dem mindre lämpliga för fyllande av den livsuppgift, som skall bliva deras?

b) Vilka åtgärder kunna rekommenderas såsom lämpliga för åstadkommande av en för elevernas blivande uppgift gynnsam utveckling av deras personlighet?

Svaren på frågorna i moment 1 och 2 torde insändas till styrelsens sekreterare, adjunkt Åke Ryde, Landskrona, *före den 1 mars*, samt svaren på frågorna i moment 3 och 4 före den 1 juni detta år.

Växjö och Landskrona den 1 februari 1909.

C. O. Arcadius.

Åke Ryde.

Meddelande från Greifswalds Feriekurs.

Feriekurserna vid universitetet i Greifswald äro välbekanta för många skandinaver.

Kursen är ursprungligen inrättad för lärare och lärarinnor, dock deltaga däruti många andra damer och herrar. Åtskilliga föreläsningar äro uttryckligen inrättade för utlänningar, hvilka vilja fullkomna sig i tyska språket. Hvarje bildad person kan deltaga däruti.

Ett utförligt program och närmare meddelanden gifvas gärna (Adress: »Ferienkurse, Greifswald»).

I år hålles kursen 5 juli—24 juli.

På P. A. NORSTEDT & SÖNERS förlag ha utkommit:

av Seminariektor FREDRIK LUNDGREN:

Bilder ur pedagogikens historia

- Del. I. Forntiden, Medeltiden, Nydaningstiden
och Sjuttonde seklet. Pris 2 kr. 25 öre.
Del. II. Adertonde seklet. Pris 2 kr. 25 öre.
Del. III. Nittonde seklet. Pris 2 kronor.

av Fil. Dr. LENNART RIBBING:

Läsebok för svenska folkskolan

- Del. I. Kart. 1 kr. 20 öre; i klotb. 1 kr. 60 öre.
Del. II. Kart. 1 kr. 85 öre; i klotb. 2 kr. 25 öre.

Tillägg till h. 3, 1908.

På sid. 160 rad 5 uppför tillägges: Dessutom har L. C. Lindblom
Räkneметодик, använts vid ett seminarium.

10.

Den fria undervisningen.

Vår tid präglas af en stark benägenhet för förändringar inom alla områden. Denna benägenhet gör sig icke minst gällande inom skolan. Gamla förfaringssätt gillas icke mer. Allting skall blifva nytt. Men de, som yrka på förändringar, äro ense endast därutinnan, att det gamla bör bort. Med hänsyn till hvad som bör sättas i stället äro meningarna delade. Man torde kunna sammanföra dem, som yrka på nya förfaringssätt vid undervisningen m. m., i tre hufvudgrupper: de som vilja utveckla det bestående (reformatorer), de, som vilja införa något alldeles nytt (revolutionärer) och de, som vilja förmedla mellan de båda åsikternas anhängare (kompromissarier).

Af det nya, man med ifver yrkar på, intar den så kallade fria undervisningen ett framstående rum. Man vill så mycket som möjligt meddela åtminstone undervisningen i naturkunskap i fria naturen, på det barnen måtte blifva i tillfälle att själfva iakttaga naturföremål och naturföreteelser i så riklig mängd, som förhållandena medgifva. Därjämte vill man med undervisningen i denna »lokal» vinna, att barnen få se föremålen i den miljö, hvori de vanligen befinna sig.

Genom den fria undervisningen vill man sålunda bereda barnen tillfälle att själfva iakttaga, att i djupet af själen fatta, hvad som finnes och hvad som rör sig omkring dem. Betydelsen häraf kan man förstå, när man ser, med hvilket intresse de göra iakttagelserna. Huru lysa icke deras ögon, när de t. ex. se huru svalorna komma flygande med föda

till de hungriga ungarna i boet, huru ekorren hoppar från det ena trädet till det andra, huru bina suga honung ur blommornas kalkar, när de höra vattnets porlande i bäcken och se, hur det forsar ned utför klippafsatserna, när de se de mångfärgade blommorna på den gröna ängen. Det är märkliga tilldragelser i barnets lif. Det har lefvat sig in i verkligheten. Just därför, att uppfattningen af föremålen och företeelserna är omedelbar, griper den så djupt i barnens innersta. »Sådana upplevelser äro grundvalen för allt härligt i världen, till alla stora verk i det praktiska lifvet, i vetenskap och konst», säger en pedagog. Det barn, som lärt sig iakttaga hvad som i naturen finnes och rör sig, skall sedan kunna rätt lefvande uppfatta de planscher och andra åskådningsmedel, hvarmed man velat afbilda föremålen och företeelserna i naturen; hos ett sådant barn kan man ock vänta större intresse för de meddelanden rörande naturen och dess lif, som de sedan få höra eller själfva läsa.

Men barn kunna tillbringa mycken tid i naturens sköte utan att göra några rön. Äfven i detta hänseende gäller Den heliga skrifs ord: »Med seende ögon se de icke, och med hörande öron höra de icke». Därför behöfver ofta läraren öppna deras ögon och öron, för att de må kunna rätt iakttaga och låta naturens stämningar och företeelser rätt inverka på sig.

De iakttagelser, barnen gjort, och de intryck, de erfårit, få de sedan i skolan framställa i tal eller skrift. Hvad de sålunda iakttagit och känt blir under lärarens ledning och med hans hjälp fördjupadt, beriktigadt, förklaradt, vidgadt och ordnad.

Genom ett sådant förfaringssätt, hvars konturer vi här ofvan angifvit, skall undervisningen förlora den torrhet, hvar öfver så mycket klagas, och undervisningen i skolan och lifvet utom henne skola bringas i närmare förhållande till hvarandra, än som vid den gamla undervisningsmetoden varit vanligt.

Vid tillämpningen af grundsatsen, att undervisningen åtminstone i naturkunnighet bör meddelas under bar himmel, uppstå åtskilliga frågor, som kräfva utredande svar, för att undervisningen skall blifva ändamålsenligt anordnad. Skall all undervisning i naturkunnighet eller endast en del däraf

meddelas i fria naturen? Många omständigheter samverka till svaret, att endast en del af undervisningen i fråga bör äga rum i »det fria». Vi vilja fästa uppmärksamhet på några af dessa omständigheter. Redan de klimatiska förhållandena i vårt land lägga i vissa orter större, i andra mindre hinder i vägen för ifrågavarande undervisnings utsträckning öfver ett helt läsår, ja, öfver en hel termin, helst sedan man begynt anordna skolans arbetstid så, att sommarferierna blifva så långa som möjligt. Åtskilliga af de försök, som barnen själfva böra anställa, eller som de åtminstone böra få se läraren utföra, kunna ej med fördel företagas under bar himmel, enär man för deras anställande behöfver åtskilliga redskap och anordningar, till hvilka man ej gärna kan hafva tillgång utom i ett för ändamålet apterad rum.

Men om ej all undervisning i naturkunnighet kan meddelas i fria naturen, bör väl åtminstone en stor del af den äga rum därstädes? Vi vilja mana till en viss försiktighet härutinnan, helst innan man vunnit större erfarenhet om de förfaringssätt, som böra användas, för att undervisningen skall blifva rätt fruktbarande. Undervisningen i det fria är nämligen förenad med vissa svårigheter, som man bör lära öfvervinna, innan man gifver den stor utsträckning. En af dessa svårigheter är att hålla alla de i undervisningen deltagande barnens uppmärksamhet fäst vid det föremål, hvarom fråga för tillfället är. Det är så mycket, som tilldrager sig i barnens närhet, som frestar dem att draga sin uppmärksamhet från det, hvarom läraren talar, och i stället rikta den på det nya, som ter sig för dem. Vi sågo för en tid sedan en klass lärjungar från någon af Stockholms folkskolor stående framför Gustaf Adolfs stod. Läraren höll ett föredrag för dem sannolikt om den store konungen. Några gossar syntes höra på, men åtskilliga ägnade nog ej sin uppmärksamhet åt hvad läraren hade att säga. Somliga sågo kanske på en spårvagn, som susade förbi, andra betraktade måhända med intresse en gosse, som, sittande på en cykel, skickligt lotsade sig fram mellan åkande och gående, som korsade hans väg, andra åter torde hafva fäst sina ögon på ett gentilt ekipage, som rullade fram mellan signalerande automobiler och bullrande lastkärror. Under höst och vår ser man ej sällan i Stock-

holms närmaste omgifningar lärare och lärarinnor gående omkring med vederbörande skolafdelningar. Stundom leka de, och då synas alla deltaga af hjärtans grund; stundom åter användes tiden för att göra några iakttagelser rörande föremålen och lifvet i naturen. Då synes det vara svårt att hålla allas uppmärksamhet fäst vid det hvarom fråga är. Det är så mycket, som inverkar på ögon och öron, och som drager tankarna bort från det, hvarom läraren talar, eller som han förevisar. Därtill kommer, att det ofta blir svårt för läraren att vid undervisningen i det fria vaka öfver alla lärjungarnas uppförande. Däraf veta »stimhålkarna» att begagna sig och äro färdiga att ställa till allehanda ofog, hvarigenom många af kamraterna frestas att ägna sin uppmärksamhet åt dem i stället för åt läraren, ja, mången kanske ej kan stå emot lockelsen att deltaga i ofoget. Tydligt visar sig ock benägenheten hos de unga att, sedan de gjort en yttlig bekantskap med ett föremål, gå ifrån detta till ett annat. Genom att sålunda hasta från ett föremål till ett annat kan man visserligen hålla barnets intresse vaket, men de många intrycken förjaga hvarandra, så att behållningen af undervisningen blir ringa. Ännu en sak vilja vi bringa till tals, innan vi gå ifrån anledningarna, hvarför man bör akta sig för att åtminstone till en början gifva för stor utsträckning åt undervisningen i det fria. Föräldrar och många andra, som ägna någon uppmärksamhet åt arbetet i skolan, torde i allmänhet icke förstå, att det slags undervisning, hvarom vi här tala, är något verkligt skolarbete. Nej, de anse den som en lek, och skulle en sådan lek förekomma ofta, skulle de förlora förtroende för en lärare, som visade så litet allvar i sin gärning, att han för att slippa arbetets möda låte barnen tidt och ofta leka bort den dyrbara skoltiden. Och hvad skulle det göra, att de tillåte sina barn dag efter dag vara frånvarande från skolan, där en stor del af tiden användes till lek?

Hur ofta bör då undervisning i det fria anordnas? Därpå kunna vi ej gifva något allmängiltigt svar. Lärarens individualitet, skolans beskaffenhet och förhållandena, under hvilka skolan arbetar, måste i detta fall vara afgörande. Det

finnes skolor, där förhållandena äro sådana, att skolmyndigheterna böra rent af förbjuda all undervisning i det fria.

En tysk pedagog har föreslagit, att hvardera af folkskolans två afdelningar — den nedre och den öfre — skulle undervisas i det fria två lektioner i månaden. Härigenom skulle, förmenar han, hälsan främjas, arbetsglädjen ökas och behofvet att förvärfva lefvande kunskaper tillfredsställas. Ett sådant förslag kan i allmänhet icke hos oss genomföras. Men, som redan är antydt, det bör åt vederbörande skolmyndighet och lärare öfverlätas att bestämma, huru ofta och på hvad sätt undervisning i det fria skall anordnas.

Härefter vilja vi öfvergå till att tala om några förutsättningar för att undervisningen i det fria skall bära åsyftad frukt och anmärka då först, att antalet barn ej får vara alltför stort. En tysk lärare har sagt, att om barnens antal öfvergår femtio, böra de delas i två afdelningar, som undervisas på olika tider. Äfven oss synes antalet femtio vara det högsta, som bör förekomma. Skulle antalet i en E-skola vara större, torde undervisning i det fria böra meddelas särskildt åt hvardera afdelningen. För det andra vilja vi fästa uppmärksamheten på att den undervisning, hvarom här är fråga, om den skall blifva till gagn, kräfver en mycket god tukt, då det, som vi redan förut hafva antydt, är för läraren mycket svårare att öfvervaka barnen vid undervisningen i det fria än vid undervisningen i skolan. Läraren bör först väl öfvertänka, hvad han skall lära barnen iakttaga, samt göra sig noggrant reda för, hvart han bör föra dem, för att de skola blifva i tillfälle att så bra som möjligt göra sina iakttagelser rörande det, som han vill visa för dem.

Hvad af den lärokurs, som bör i folkskolan genomgås, kan med fördel göras till föremål för undervisningen i det fria? »Allmännare växter, i synnerhet sådana, som spela någon viktigare roll i människans ekonomi, hvarvid särskild uppmärksamhet bör ägnas dem, som äro föremål för odling.» Djur, som hafva större betydelse för människan, äfvensom sådana, som i ett eller annat hänseende äro af större intresse. De allmännaste mineral-, berg- och jordarterna samt de viktigaste geologiska förhållandena. Äfven de allmännaste geografiska förhållandena, såsom höjd, slätt, sjö, flod, ö m. m., churu

ej strängt hörande till naturkunnigheten, kunna med fördel behandlas vid undervisningen i det fria.

I förbigående anmärka vi, att vandringar i hembygden för att lära känna dessa viktiga orter, besök i muséer o. d. ej här räknats till undervisningen i det fria.

Men då undervisningen i det fria åtminstone ännu bör förekomma endast under ett jämförelsevis ringa antal läro-timmar, är det ju af vikt, att äfven på annat sätt kunna väcka barnens intresse att göra iakttagelser och utbilda deras förmåga att anställa sådana. Man kan göra det genom att gifva dem lämpliga uppgifter, som de på egen hand skola försöka lösa. Vi vilja framställa exempel på några sådana uppgifter. Gif akt på skillnaden mellan barr- och löfträd! Säg mig, hur många slags träd, du ser bredvid vägen från skolan till ditt hem! Hvarpå känner du igen björken? Hvilka sädeslag växa på de gården, du går igenom, när du går till skolan? Hur skiljer du mellan råg och korn? Gif akt på, hur ån, som går förbi skolan, flyter under loppet mellan de och de ställena och säg, huru den flyter så väl med hänsyn till riktningen som farten samt angif orsakerna härtill! Sätt några potatisar på ett land och gif akt på, huru de utvecklas, samt beskrif hvad du iakttagit! Sätt ett frö eller en kvist af en krukväxt i en blomkruka, sköt den planterade växten, gif akt på hur den utvecklas och beskrif dina iakttagelser! Hur förvaras mjölken i ditt hem? Hur beredes däraf smör? Ost? Gif akt på kaninernas lefnadssätt och beskrif, hur de vårdas! Gör dig reda för hur säd beredes till mjöl! etc. etc.

För att kunna, så vidt omständigheterna det medgifva, undervisa enligt den grundsatsen, att åskådningen är insiktens grundval, måste man i skolan hafva ett museum. Detta bör innehålla sådana växter och mineral, som böra afhandlas vid undervisningen. En särskild afdelning af muséet bör innehålla alster från hembygden. Denna kan åstadkommas och underhållas till största delen af barnen själfva. De kunna föra med sig till skolan växter, mineral och annat sådant, som förekommer dem lämpligt att förvaras i samlingen. Äfven märkliga djur och särskildt hembygdens djur, som lämpa sig till förvaring i muséet, böra där representeras. Vi anse dock ej, att barnen böra uppmanas att skaffa för mu-

séet lämpliga djur eller djurdelar, emedan de därigenom skulle frestas till djurplågeri. Men kan läraren på annat sätt skaffa några uppstoppade fåglar och små däggdjur, skelett af t. ex. hund, dufva, aborre och nässeljäril samt åtskilliga djurdelar, t. ex. benknotor, skullar, fötter, tänder etc., så lärer det undervisningen till stor fromma.

En sakkunnig, som synes känna till förhållandena i skolor, där man gjort iakttagelseförmågans öfvande till undervisnings a och o, förmenar, att man i dem väl lär barnen att iakttaga, men förgäter att handleda till att fälla omdömen. Vill man bibringa barnen ett mått af kunskaper samt under och genom arbetet därmed utveckla deras själskrafter, får man ej stanna med att lära dem iakttaga, utan man måste gå vidare. Man bör äfven vid den fria undervisningen lära dem att draga slutsatser. Har ett barn på vägen med sig till skolan en kvist af en hasselbuske, kan läraren med anledning däraf tala, om att hasselbusken blommar, innan bladen slå ut, och sedan visa på huru märkvärdiga blommorna äro. Han fäster deras uppmärksamhet på att blommorna bestå af små fjäll samt frågar, hvad de se under hvarje fjäll. Därför frågar han, hvartill de små gula kornen tjäna. Skakar man en hasselkvist, kommer från den ett gult stoff, hvarifrån kommer detta? o. s. v. Hafva barnen med sig en pillkvist, tager sig läraren däraf anledning att med dem samtala något om insektblommor eller sådana blommor, som locka insekter till sig genom sin i ögonen fallande färg eller sin starka doft. Hafva barnen med sig en »drosera», ger det anledning till samtal om insektätande växter, som hämta sin näring från insekter, som sätta sig på deras blad. Harsyra föranleder samtal om huru känsliga vissa växter äro för ljuset. En käk efter en gnagare bildar lämplig utgångspunkt för samtal om tändernas beskaffenhet och ändamål m. m. Simblåsan hos en fisk bör ej endast förevisas, utan det bör ock utredas, hvar till den tjänar. Vid dessa samtal om hvad barnen iakttagit och om hvad de fört med sig till skolan för att det, om det synes lämpligt, må förenas med dess samlingar, bör läraren hafva för ögonen, att barnen böra få lära sig att tänka öfver hvad de sett. De böra få göra slutsatser angående anledningen hvarför det är så och så, söka utfundera, hvarför något är

så eller så anordnad, hvad ändamålet kan vara med det eller det o. s. v.

Slutligen några ord om uppsatsens förhållande till den fria undervisningen. Ännu har man ej fått ett tillfredsställande svar på den frågan, hur man bäst lär barnen i folkskolan att i skrift uttrycka sina tankar. När de lämna skolan, kunna många af dem ej skriva ett ordentligt bref. Och det är ej endast i folkskolan utan äfven i de allmänna läroverken man klagat öfver att resultatet af de skriftliga öfningarna är i allmänhet klen. En af anledningarna härtill torde vara, att man ger till ämne för de skriftliga uppsatserna något, som är för de unga författarna mer eller mindre främmande, att dessa ej få framställa i sin uppsats något, som de själfva upplefvat, något som de fattat i djupet af sin själ. Få de skriva öfver något, som de själfva upplefvat, så hafva de egna tankar om saken och finna nog också ord för att uttrycka dem. Den skriftliga uppsatsen bör dock alltid förberedas därigenom, att barnen få muntligt framställa hvad de ha att säga om den sak, för hvilken de sedan i skrift skola redogöra.

Sålunda, öfva barnen att i tal och skrift redogöra för hvad de iakttagit dels under den fria undervisningen, dels under lösningar af de uppgifter, som läraren gifvit dem, särskildt för att öfva deras iakttagelseförmåga, och resultatet af de skriftliga öfningarna skall sannolikt blifva bättre än tillföre!

Carl K—n.

Den sociala samundervisningens förkämpar i Sverige.

Med social samundervisning förstår man, som bekant, en för barn av alla samhällsklasser gemensam grundläggande undervisning. Såsom upphovsman till tanken härpå betraktas med allt skäl *Johan Amos Comenius*. I sitt berörda verk *Didactica magna* finna vi honom nämligen uppträda såsom representant för den åsikten, att en folkskola bör inrättas i varje församling, och att denna skall äga karaktären av en verklig bottenskola, så att alla samhällets barn och således även blivande lärdomsidkare i densamma erhålla sin utbildning, tills de nått en ålder av tolv år. Omkring halvtannat sekel efter Comenius framträdde *Johann Heinrich Pestalozzi* såsom bärare av den sociala samundervisningens idé. Även han framhåller nämligen, att all stånd- och yrkesutbildning skall föregås av och byggas på den allmänmänskliga bildningen, och att den senare skall vara gemensam för alla det uppväxande släktets medlemmar. Huru denna tanke sedan vidare utvecklats och förverkligats i främmande land på både denna och andra sidan Atlanten, har jag emellertid ej nu för avsikt att framställa. Däremot är det min mening att i det följande rikta uppmärksamheten på den sociala samundervisningens förkämpar inom vårt eget land och genom såväl citat ur som referat av deras pedagogiska skrifter söka uppvisa, i vad mån var och en av dem bidragit till en slutgiltig lösning av denna samhällsviktiga fråga. Vad citaten angår, har jag även i dem liksom eljest använt nu gällande skolstavning och detta dels därför, att den tid, under vilken jag måste verkställa excerpten ur de i stockholmsbibliotek befintliga originalskrifterna, var ganska knapp, dels ock av det skäl, att förekomsten av olika stavsätt i ett manuskript utan tvivel betydligt försvårar ej mindre sättares än även korrekturläsarens

arbete. Därjämte må inledningsvis anmärkas, att jag, då i en tidskriftsuppsats en uttömmande framställning icke gärna kan ifrågakomma, funnit nödigt att inskränka mig till det viktigaste, samt att jag därvid berört endast de märkesmän, vilkas åsikter skisseras i d:r Fr. Bergs för Nordisk Familjebok utarbetade artikel över ämnet Samundervisning. — Orsaken till att jag rörande somliga utav dessa banbrytare meddelat notiser av biografiskt innehåll, rörande andra åter icke torde ligga i alltför öppen dag för att här behöva särskilt angivas.

I. Tiden före 1842.

Den man, som inom Sverige torde först av alla hava yrkat på social samundervisning, var den 1737 födde och 1811 hädangångne rikshistoriografen och riksheraldikern *Anders Schönberg d. y.* Speciellt framstående såsom hävdadecknare i liberal anda framträdde han dels något före, dels under Gustav III:s regering jämväl såsom politiker av rang. Sina tankar om uppfostran uttalade han i ett *Memorial* till rikets ständer av år 1769 samt i ett arbete, som bär titeln *Utkast om det allmänna uppfostringsverket* och av trycket utgavs år 1770. Som jag emellertid varken i K. biblioteket eller i Riksdagens bibliotek lyckats få taga del av hans Memorial, nödgas jag inskränka mig till en framställning av grundtankarna i hans Utkast. — Efter att i början av denna skrift hava utvecklats »Grunderna för en god uppfostran i allmänhet» gör han sig till målsman för den framtids tanken, att »omvårdnaden för uppfostringsverket måste börjas vid de mindre skolor och sträcka sig såväl till näringarnas gagn som att förskaffa skickliga ämbetsmän åt staten». Den organisation, som var för skolorna i Sverige på hans tid fastställd, omöjliggjorde dock varje strävande i nu angiven riktning. Särskilt är det på tvenne missförhållanden, han fäster sin uppmärksamhet, ehuru visserligen det senare av de två med skäl också kan sägas vara en direkt konsekvens av det förra. Det *ena* var den supremati, som tillkom latinets och teologien. I skolstadgan av år 1724, som ägde gällande kraft ända till fyra år före Schönbergs död, voro nämligen, som bekant, i latin, grekiska och teologi så vördnadsbjudande kurser föreskrivna t.

o. m. för trivialskolans alumner, att man med allt skäl kan påstå dessa lärdomsgrenar hava varit ej blott huvudämnen utan fastmer — åtminstone vad trivialskolan vidkommer — de enda ämnen, i vilka det var för lärjungarna möjligt att inhämta ett nämnvärt mått av kunskaper. Vi må således ej förundra oss över Schönbergs klagomål i denna punkt utan i stället skänka honom vår beundran för hans vidsynthet och hans förmåga till att rätt bedöma och värdesätta det gamla bildningsidealet. Det *andra* missförhållandet inom skolans gebit, som han i sitt Utkast betonar, är den absoluta ringaktning, för vilken modersmålet i den offentliga undervisningen var utsatt. Härom skriver han bland annat följande: »Medan således all åhåga fästes att lära främmande språk, förgätes man merendels modersmålet, varför ock det icke är så ovanligt att finna människor, som anses för lärda i latinets, men det bär av vägen, då de skola skriva något på sitt modersmål.» För att inse det fullt berättigade i denna Schönbergs ampra dom torde vi blott behöva påpeka det faktum, att i på hans tid gällande skolstadga modersmålet ej med ett enda ord beröres. — I närmast följande parti av sitt Utkast framhåller förf., hurusom det vore nödvändigt att söka »förmå de förmögnare och förnämre ståndspersoner att sända sina barn till de allmänna skolorna». Vinsten härav anser han vara »ögonskenlig». Först och främst vore det nämligen för sådana föräldrar, som av ett eller annat skäl ville hålla sina barn ifrån »de allmänna skolorna», ofta nog mycket svårt att anskaffa »privata informatorer», som kunde anses och erkännas för »vettiga, kloka och stadiga män». Vidare förklarar han, att, ifall undervisningen skall ombesörjas av en informator, den tävlan, vartill barnet eggas, om det får samarbete med kamrater, kommer att helt och hållet saknas. Men, blir detta fallet, så förloras på samma gång »den förnämsta drivfjädern vid den åldern till arbetsamhet och flit». I sammanhang härmed uttalar han ock en avgjord förkastelsedom över bruket att i förtid sända gossar till universiteten för studiers bedrivande under informatorers ledning och uppsikt. Efter detta negativa lovprisande av den gemensamma undervisningen utvecklar han de positiva skäl, han har att förordna densamma. Dessa torde kunna i största korthet angivas i följande punkter.

1) De rikes barn få lära sig, att de ej äro »av ett bättre slags lera än den övriga delen av människosläktet».

2) Jämlikhetens idé göres levande, och känslan av samhörighet stärkes.

3) Barnen få bättre än i hemmen vänja sig vid ordning och punktlighet.

4) Barnen bliva genom skolgången även i fysiskt avseende härdade.

Över »den vekliga uppfostran under lättja och tanklöshet», som han funnit vara blott »alltför mycket allmän», utgjuter han sig i bitter veklagan. Ännu behövde man dock ej misströsta. En förändring till det bättre vore nämligen tänkbar, och därtill gäves nog flera utvägar. På en av dem riktar han dock ännu en gång särskilt uppmärksamheten, och denna utväg bestode i »att förmå föräldrarna till att sända sina barn till de allmänna skolorna».

Enligt vad ovanstående referat av grundtankarna i Schönbergs förnämsta skrift på uppfostringsfrågans område ovedersägligen ger vid handen, erinrar den reformivrande rikshistoriografens pedagogiska ideal i åtskilligt om det, som Comenius 141 år tidigare hade uppställt. Härmed är dock ingalunda sagt, att Schönberg låtit sig i sin uppfattning påverkas av sin store föregångare; fastmer synes det vara sannolikt, att han alldeles oberoende av, ja, utan kännedom om »Didactica magna» uppbyggt sitt om både klarsynthet och fördomsfrihet vittnande pedagogiska system.

Den, som närmast efter Schönberg inom Sverige verkade som en banbrytare för den sociala samundervisningens idé, var greve *Fredrik Bogislaus von Schwerin*. Född i Stralsund 1764 genomgick han visserligen Berlins krigsakademi men bytte inom kort levnadsbana. Han inträdde nämligen i det andliga ståndet samt blev 1788 kyrkoherde i Sala och fältprost under Gustav III:s ryska krig. Efter att en följd av år vid sidan av sin pastorala verksamhet hava ägnat sig åt jordbruk och trädgårdsodling kastade han sig med all iver på studier förnämligast inom de historiska disciplinerna. Frukten av dessa sina forskningar framlade han bland annat och

till en början i ett år 1805 utgivet arbete, som bär titeln: *Skrifter i uppfostran och allmän kultur*. Huru han längre fram i egenskap av riksdagsman en tid bortåt uppträdde såsom ledare av oppositionen på riddarhuset och såsom författare särskilt på det statsfinansiella området, kan här givetvis blott i förbigående antydast. År 1834 samlades han till sina fäder. — Det är genom sin ovan omnämnda skrift, som greve von Schwerin förvärvat sig en plats i den svenska pedagogikens historia. I densamma för han visserligen den sociala samundervisningens talan — och dock är det enligt min mening ej denna omständighet, som i främsta rummet bör mana »sena tiders barn» att i den högadlige pastorn se och erkänna en märkesman bland alla dem, som på ett eller annat sätt intresserat sig för det uppväxande släktets utbildning. Till en början skall jag emellertid referera de tankar angående social samundervisning, han i sin skrift uttalar. — »Det är till människa, som människan skall bildas, det må vara palatsets son eller kojans.» Denna tanke utgör den grundval, på vilken hela hans följande resonemang vilar, och av densamma drager han den slutsatsen, »att varje medlem av samhället i egenskap av människa redan bör anses äga ett nog högt värde för att av den allmänna välviljan vänta medel, beredda till sin bildning». I sammanhang därmed och såsom konsekvens därav förklarar han, att varje uppfostringsplan, som ej tar hänsyn till nationen i dess helhet, är ofullkomlig. Under det sjätte levnadsåret bör enligt hans mening varje barn såsom »föremål för den allmänna välviljan» sättas i skola. Tills barnen uppnått en ålder av tio å tolv år, skall »vården och behandlingen» vara för alla lika och gemensam. Ty en skola, som närmast är avsedd för barn av ofrälse stånd, kan ej annat än vara till gagn jämväl för adelsmannens ättlingar. Idealet vore visserligen, att alla de, som erhålla sin utbildning i samma skola, också en gång i framtiden finge samma livsuppgift att fylla. Men å ena sidan måste man vidgå, att idealet ej kan i ofullkomlighetens värld realiseras, å andra sidan är ju bildningen till människa, såsom ovan betonats, »uppfostrans första föremål» och därmed även så viktig, att, om den saknas, även »den högre vetenskapliga odlingen... är till föga gagn», och, då så förhåller sig, är det ju både rätt och billigt, att man i fråga om barnaupp-

fostran låter flertalets intresse bliva dominerande. Icke utan en oförneklig bismak av ironi framhåller författaren i detta sammanhang ock, att det avgjort är »mindre förlust» för de högre klassernas barn att under uppväxtåren besöka skolor, »där man vänjes vid att *älska* dygd», än det är för småfolkets gossar »att förnöta sin tid i skolor, där huvudbemödandet är att lära barnet på främmande språk *deklina* dygd».

Genom ovanstående referat har jag sökt angiva det väsentliga i prosten v. Schwerins åsikter angående vikten och värdet av social samuppföstran. Att han härutinnan gick mycket långt före den tid, han själv tillhörde, lär väl ej av någon kunna bestridas. Och dock är det, såsom jag redan sagt, enligt min uppfattning icke genom dessa sina uttalanden, som han framför allt gjort sig förtjänt av eftervärldens beundran. Med sannskyldig intuition har nämligen den för ungdomens uppföstran så varmt intresserade greven uttalat även en del andra reformtankar, om vilkas riktighet knappast nutiden hunnit bliva fullkomligt övertygad, och, ehuru dessa egentligen ej hava med vårt föreliggande ämne att skaffa, tar jag mig förenskull friheten att här återgiva desamma. Först och främst visar han sig till fullo inse vikten av att lärarna äro fullt vuxna sitt maktpåliggande och ansvarsfulla kall. »Skolan bör», säger han, »vårdas av personer, enkom bildade till detta värv, och icke av sådana, vilka såsom sista tillflykten vidtaga utvägar att läsa för barn.» Vidare yrkar han på införande av undervisning i handarbeten och sång; dessutom vill han, att skolhuset skall »omgivas av en trädgård, som innehåller både nyttiga växter och sådana, som fägnar», men, då det väl knappast kan antagas hava varit hans mening; att lärjungarna i avseende på trädgården och dess vårdande skulle vara endast åskådare, så torde det ej vara för mycket sagt, om jag påstår, att han önskade få undervisning även i trädgårdsskötsel upptagen på skolans arbetsordning. Och ytterligare ännu en sak. Den skola, i vilken strängt allvar alltid härskar, och från vilken således all glädje blivit bannlyst, har i greve v. Schwerins ögon ingalunda något högt värde. Ty, då enligt hans egna ord »känslan för glädje bör vårdas såsom en helgedom», så är det ju blott helt naturligt, att han skall anse skolan motsvara sin idé endast »i den mån, som behovet av under-

visning och behovet av glädjekänsla är riktigt emot varannan avvägt». Slutligen är ock att bemärka, hurusom greve v. S. nitälskar för kvinnans likställdhet med mannen i avseende på uppföstran. Tydligtvis anser han visserligen ej, att kvinnan bör genom uppföstran sättas i stånd att rivalisera med mannen inom olika grenar av det offentliga livet, men väl förklarar han öppet och utan betänkande, att »kvinnans bildning till maka och mor bör ingå i den stora, allt omfattande uppföstringsplanen». — Det är mer än 100 år, som förflutit, sedan den skrift av greve v. S., för vars väsentliga innehåll jag nu redogjort, blev till trycket befördad. I huru mycket måste han då ej för sin samtid hava framstått såsom en idealistisk svärmare! Men å andra sidan: huru mycket hava ej vår tids inbyggare i Sverige att av honom lära!

Vi förflytta oss nu omkring två decennier framåt i tiden. Den 1812 tillsatta Uppföstringskommittén hade visserligen redan 1817 till K. M:t överlämnat sitt förslag till omdaning av rikets undervisningsväsen, men, som det ansågs önskligt, att förslaget ytterligare prövades av sakkunniga personer, blev detsamma ej förrän mot slutet av 1820 till efterrättelse fastställt. Mot resultatet av denna kommittés arbeten, i pedagogikens historia känt under namnet 1820 års skolordning, uppstod emellertid så gott som omedelbart en kraftig opposition. Särskilt klandrade man därvidlag den bestämmelsen, att genom upprättande av dels apologistskolor, dels lärdomsskolor en alltför skarp och mot samhörighetstanken stridande gräns mellan den borgerliga och den s. k. lärda bildningen blivit uppdragen. En framskjuten plats bland nu åsyftade oppositionsmän intog d. v. kollegan vid Maria skola i Stockholm *Anders Fryxell*, sedermera som historieskrivare känd över allt Sveriges land. Emot de principer, som fått sitt uttryck i 1820 års skolordning, uppträdde Fryxell genom sin tre år senare utgivna skrift *Förslag till enhet och medborgerlighet i de allmänna undervisningsverken*. Början av detta hans arbete utgör en klagan över den i Sverige då härskande söndringen inom skolväsendet. Denna söndring finner han vara så stor, att man vid ett närmare betraktande av densamma

kunde »bliva frestad att tro, det Sveriges fyra stånd genom fyra olika uppfostringsanstalter vore på vägen att vilja fullkomligt utbilda sig till fyra särskilda kaster i likhet med de indiska». Han känner emellertid också ett säkert medel att ej blott råda bot på eländet utan även »hos det uppväxande släktet grundlägga en allmän och ren kärlek till medborgare och fosterland». Vari detta medel består, torde utan vidare framgå av den omständigheten, att Fryxells namn ställes tillsammans med Schönbergs och v. Schwerins. Det består nämligen i »en för alla gemensam uppfostran». Bleve tanken på en sådan inom vårt land förverkligad, skulle »de blivande medborgarna.... såsom bröder tillsammans uppväxa och undervisas» hela barndomstiden igenom. Och häri låge ojävak-tigt en förmån, som det knappt vore möjligt att övervärdera. Såsom förhållandena då för tiden gestaltade sig, bleve barnen däremot i allt för unga år skilda ifrån varandra, en omständighet, som förde den stora risken med sig, att de unga redan tidigt började »anse sig uteslutande tillhöra en egen klass av medborgare inom staten». Men; där en dylik åskådning får inrota sig hos ett folk, där träder ock, enligt vad erfarenheten ådagalägger, den ena medborgargruppen vanligen i oförtydlig opposition mot den andra, ja, t. o. m. mot alla de övriga samhällsklasserna. För övrigt vore den alltför tidiga splitt-ring i fråga om uppfostran, som tillämpningen av 1820 års skolordning måste föra med sig, jämväl i ett annat hänseende ganska betänklig. »Huru kunna nämligen barnen vid 8 å 12 års ålder, huru kunna väl föräldrarna själva inse, till vad yrke och befattning dessa i en framtid bliva mest passande?» Ett sådant avgörande vore i de flesta fall helt enkelt en omöjlighet, varför man ock utan överdrift kunde påstå, att mången gång intet annat än slumpen kommit att bestämma över en persons framtid och livsuppgift.

I fortsättningen av sitt arbete undersöker författaren, huru denna bedrövliga splittring i det svenska undervisningsväsendet uppkommit. Därvid finner han orsaken till missförhållandet böra sökas i latinets, den teologiska dogmatikens och den skolastiska filosofiens herravälde. Men temporä mutatur, och denna sanning gjorde sig gällande icke minst på undervisningens område. Bland annat visade sig detta

däri, att allmänna meningen krävde plats för en del nya läroämnen: »modersmålet, geografi med naturkunskap, historia och statistik, geometri och de levande språken». Detta hade framkallat en opposition mot de lärda skolorna, och resultatet av densamma bestode i upprättandet av dels apologetiskolorna, dels krigsakademien på Karlberg, men härmed vore ock sönderingen ett lika fullbordat som obestriddigt faktum. Huru skulle man väl nu kunna råda bot på detta samhälleliga onda? Tvenne utvägar läte sig härvidlag tänkas: den ena en regress, den andra en progress. Den förra skulle i allt väsentligt utgöra en återgång till de pedagogiska förhållanden, som på 1600-talet i vårt land voro rådande, men en dylik återgång ansåg Fryxell ej på allvar kunna sättas i fråga. Den senare utvägen åter bestode i »att låta dessa uppräknade allmänt gagneliga kunskaper även bliva de första gemensamma föremålen för den publika undervisningen, så att ynglingarna ej söndras i olika undervisningsverk, förrän det nödvändigt kräves». I genomförandet av denna princip anser F. den bästa lösningen av de då förhandenvarande pedagogiska svårigheterna ligga. I sammanhang härmed uttalar han sin övertygelse om att ett uppfostringssystem, vari denna grundsats komme till uttryck, skulle i fyra hänseenden bliva de uppväxande släkterna till välsignelse. Därigenom skulle nämligen:

- 1) all andlig ensidighet förebyggas och all spänning mellan skilda samhällsklasser upphävas,
- 2) val av yrke ej behöva ifrågakomma, förrän ynglingen fyllt 16 år;
- 3) de, som av ett eller annat skäl nödgas i förtid lämna skolan, dock ha åtminstone något gagn för livet av den undervisning, de fått, och
- 4) för högre studier olämpliga personer utestängas från ämbetsmannabanan.

I samma riktning som Fryxell och ungefär samtidigt med honom uttalade sig även den på grund av sin rika begåvning, sin omfattande bildning och sin fosterländska nitälskan synnerligen högt uppburne generalen *Johan Peter Lefrén*. Ef-

ter det att Lefrén, som var född 1784, utbildat sig till officer, befordrades han 1809 till kapten, 1814 till överstelöjtnant, 1821 till guvernör på Karlberg, 1830 till generalmajor, 1847 till generalbefälhavare inom fjärde militärdistriktet och 1860 till general av infanteriet. Två år senare gick han ur tiden. Att Lefrén var mer än vanligt framstående som officer, torde utan vidare framgå av den förteckning på hans befordringar, som ovan blivit lämnad. Det är dock naturligtvis ej hans militära förtjänster, jag här ämnar beröra, utan i stället hans av det varmaste intresse burna strävanden för det svenska undervisningsväsendets tidsenliga reformering. Särskilt betydelsefull i detta hänseende är hans *Berättelse över Kungl. krigsakademien, avgiven till dess kansler av guvernören 1824*. Skriften består av fyra delar, av vilka den andra och den tredje i detta sammanhang böra något närmare beaktas. I den andra delen, som innehåller en »Framställning av huvudgrunder för undervisningsanstalter i allmänhet», utvecklar han bl. a. sina åsikter angående »Allmänna grunder för folkskolor». Den bärande tanken i detta parti lyder sålunda: »Folkskolor böra inrättas så, att de kunna begagnas av alla folkklasser i samhället utan undantag.» Men, skulle detta mål kunna vinnas, då måste ock enligt författarens tanke å ena sidan blott sådana läroämnen upptagas till behandling; som för alla samhällets medborgare vore lika nödvändiga, å andra sidan skolorna både inrättas och vårdas med omsorg, enär endast under denna förutsättning »de bildade folkklasserna» kunde tänkas håga att låta sina barn begagna sig av den för alla gemensamma undervisningen. Emellertid borde alla goda krafter endrättigt arbeta på förverkligandet av denna plan, ty, om så skedde, då men också endast då skulle man i framtiden slippa ifrån »alla anledningar till avund och misstroende särskilda folkklasser emellan».

I Berättelsens tredje avdelning, som har till rubrik: »Översikt av Sveriges undervisningsanstalter med hänseende till de i föregående avdelning framställda allmänna grunder», ser guvernören den sociala samundervisningen huvudsakligen ur synpunkten av de s. k. högre klassernas plikter mot samhället. Deras uppgift i det hela vore att föregå de övriga med ett gott exempel; och, gällde detta i andra hänseenden, så gällde

det visserligen även och icke minst i det nu ifrågavarande. Men huru skulle väl något sådant kunna bliva fallet, om de i sedvanlig bemärkelse högre klasserna envisades att »lösryeka sig från samhället och undandraga sig skyldigheten att genom varmare medel än penningbidrag befordra den allmänna bildningens och sedlighetens tillväxt»? Ett sådant beteende ådagalade kärlekslöshet och ingenting annat, men en dylik kärlekslöshet kunde de i kommande dagar få anledning att bittert ångra. Nej, här dugde det ej att sätta sig på sina höga hästar, ty det vållade sönderslitenhet och ovilja, varemot genomförandet av social samundervisning måste anses och erkännas vara ej blott »ett bland huvudvillkoren för hyfsningens och sedlighetens fortgång» utan ock ett synnerligen kraftigt medel »till väckande och underhållande av det inbördes förtroende, den ömsesidiga välvilja de särskilda folkklasserna emellan, utan vilka en ren och verksam nationalanda icke kan uppkomma eller äga bestånd». Men det räckte ej heller med att blott erkänna befogenheten av yrkandet på social samundervisning: man måste ock i praktiken genomföra, vad man i teorien gillar, »ty blotta teorierna hjälpa ej långt». Något slags tvång för »de förmögnare och upplystare folkklasserna» att sända sina barn till »de allmänna skolorna» finge dock givetvis ej komma i fråga. Men huru kunde man väl då våga hoppas, att idén om social samundervisning någonsin skulle bliva förverkligad? Jo, menar vår förf., detta mål skall uppnås dess förr, ju mer man allvarligen bemödar sig att ej blott inrätta och vårda utan även kontrollera nu åsyftade skolor på ett sådant sätt, »att deras företrädere framför all annan undervisning bliver handgripligt och förtroendet till dem allmänt».

Se vi nu tillbaka på förestående axplockning ur Lefréns bok, så finna vi, att han, i stort sett, strävar åt samma håll och ger uttryck åt samma tankar som de författare, för vilkas åsikter angående frågan om social samundervisning jag ovan i korthet redogjort. Till ett par av de tankar, han i sin Berättelse uttalar, finna vi emellertid hos Schönberg, v. Schwerin och Fryxell icke någon direkt motsvarighet. Dels betonar nämligen Lefrén de med avseende på bildning och samhällsställning högre klassernas oavvisliga plikt att även inom det

pedagogiska området gå i teten för utvecklingen och på samma gång giva folkets övriga klasser ett vackert föredöme i endräkt och medborgerlig sammanslutning. Dels visar han sig ock hava mer än tre decennier före inspektörsinstitutionens upprättande insett nyttan, ja, nödvändigheten av att det arbete, som utfördes i landets »allmänna skolor», bleve underkastat en effektiv och tillfredsställande kontroll.

I det föregående har jag haft anledning att säga några ord om Uppfostringskommittén av 1812. Ehuru den, såsom nämnts, redan 1817 hade utarbetat sitt egentliga reformförslag, upplöstes den emellertid faktiskt ej, förrän den s. k. Stora uppföringskommittén i slutet av år 1825 börjat sin verksamhet. I trots av de stridiga åsikter, som inom denna kommitté gjorde sig gällande, var den likväl redan efter tre år färdig med sitt betänkande. Däri uttalar kommittén sina åsikter ej blott om läroverken utan även om universiteten, tillämpningsskolorna och folkskolorna. Vad sistnämnda slag av läroanstalter beträffar, anser den sig böra hålla fast vid status quo, förmenande, att på detta område åtminstone det mesta »är bra, som det är». En av kommitténs ledamöter, dåvarande professorn och kyrkoherden, sedermera biskopen *Karl Adolf Agardh*, var emellertid av annan åsikt. Ett bevis härpå är hans *Slutanförande* av 1828. Häri utgår han från det faktum, att man i tro på möjligheten av att redan från början »uppdraga en bestämd gräns mellan bondens; borgarens och adelsmannens, emellan prästens och civilistens, emellan krigarens och statsmannens uppföringsanstalter» skaffat sig »ett särskilt system av folkskolor, ett annat av borgarskolor, ämbetsmannaskolor i allmänhet och skolor för särskilda ämbetsmän». Och det är, menar den frejdade polyhistorn, härvidlag ingalunda så, att man betraktat nu angivna uppdelning i olika skoltyper såsom ett ont, om ock måhända ett oundvikligt sådant, utan fastmer så, att man trott sig komma den slutgiltiga lösningen av uppförings problem dess närmare, ju mer man »kunnat söndersplittra de särskilda skolsystemerna för särskilda medborgarklasser». Sedan han därpå berört Egyptens och Indiens egendomliga samhällsförhållanden och

i motsats till de nationer, hos vilka dessa utbildades, riktat uppmärksamheten på Greklands folk såsom »det första uttrycket av mänsklighetens perfektibilitet, där hela nationen ej utgjorde annat än en enda familj»; och Rom, där visserligen å ena sidan själva författningen framkallat en ståndsskillnad men å andra sidan patricier och plebejer det oaktat voro bröder; om ock av olika ålder, övergår han till framställning av motsvarande förhållanden i kristen tid. I denna del av sitt *Slutanförande* fäster han sig, såsom envar kan förstå, särskilt vid vårt eget lands utveckling i nu berörda hänseende. På tal härom tillstår han, att visserligen även i Sverige ståndsskillnad existerat »men icke länge på det sätt som i det övriga Europa och aldrig i förening med skolan». Dessutom erkänner han — såsom naturligt är — att hos oss »ett särskilt slags skolor för en bestämd medborgareklass hava uppkommit, folkskolorna», men han framhåller också, att »i många svenska provinser fingo även dessa endast långsamt insteg». Folkskolorna förklarar han sig emellertid hava giltiga skäl att betrakta såsom »endast en nödfallshjälp» och detta så mycket mer, som han finner det sannolikt, »att de med tiden få en organisation, som förenar dem med det övriga undervisningsverket såsom integrerande delar därav». Detta må för övrigt i kommande dagar visa sig vara en utopi eller ej, »olämpligheten av skolans splittring efter särskilda stånd, såvitt den auktoriseras av staten», anser han under alla omständigheter vara till full evidens ådagalagd. I motsats härtill betonar han ej blott önskvärdheten utan fastmer »nödvändigheten av en enda ursprunglig skola såsom på en gång analog med ett högre begrepp om folk och med den karaktär, som tillhör företrädesvis det svenska».

Folkskola, borgarskola och »den bildade klassens skola» böra enligt Agardhs mening tillsammans utgöra ett organiskt helt och detta på så sätt, att »borgarskolan innehåller uti sig folkskolan», på samma gång den själv ingår i och utgör en del av »den bildade klassens skola». De läroämnen, i vilka folkskolan har att undervisa, äro: »kristendom, moral, fosterlandskänedom, aritmetik och skrivning». Om dessa ämnen säger han, att de utgöra »det, utom vilket medborgaren ej såsom medborgare och människa kan uppfylla sin bestämmelse».

I borgarskolan tillkomma dels »matematik efter vetenskaplig kurs», dels »alla vetenskaper efter populära kurser». Vad slutligen den högsta skolformen angår, skall den förutom i det ovan sagda meddela undervisning i »språk, vetenskaper efter vetenskapliga kurser samt litteratur». Det förhållandet, att enligt Agardhs uppfattning en lägre skolform ligger innesluten i en högre, betonar han ytterligare, i det han förklarar; att »med detsamma man utvecklar grunderna för den bildade klassens skola, har man med detsamma utvecklat dem för de tvenne övriga, emedan dessa ingå däruti såsom integrerande delar».

Det mål, vartill Agardh ansåg, att man på det pedagogiska området borde sträva, och för vars uppnående han själv arbetade med värmande entusiasm, var alltså *fullständig enhetlighet* i det svenska undervisningsväsendet, och för alldeles döva öron talade han visserligen ej. Fyra år efter det han avgivit sitt Slut anförande framställdes nämligen förslag i denna riktning av en annan prästerlig reformvän; jag åsyftar kyrkoherden i Vinslövs och Nävlinge pastorat av Lunds stift prosten *Karl Abraham Bergman*. Tjugutre år gammal graduerades han i Lund 1823 och tjänstgjorde därefter bland annat några år såsom rektor vid katedralskolan i samma stad. Prästvigd 1830 befordrades han året därpå till kyrkoherde i ovan nämnda församlingar, inom vilka han sedan verkade till sin 1889 inträffade död. År 1832 framträdde han såsom pedagogisk författare, ity att han då utgav dels en mindre skrift, betitlad: *I vad förhållande står prästerskapet till upplysning och skola?*, dels en utförligare framställning *Om svenska skolväsendet eller elementarskolan*. För det väsentliga innehållet i den senare av dessa böcker skall jag nu lämna en kortfattad redogörelse.

Sedan förf. inledningsvis betonat folkupplysningens nytta och nödvändighet, riktar han sig mot den av Stora uppfostringskommittén omfattade åskådningen, att folkskolan skulle hållas avskild från elementarskolan. De »bländande skäl», kommittén för sin åsikt åberopat, förklarar han skola »försvinna såsom lyktgubbar, såsom den falska upplysningens

irrbloss, vilka icke synas mera i dagsljuset av den sanna upplysningen». Kommittén hade nämligen hållit före, »att undervisningen har olika syftningar (!) i folk- och elementarskola», men därpå kunde prosten Bergman ej gå in. »Vi tro däremot», säger han, »att utbildningen av själs- och kroppsförmögenheterna bör vara det enda syftmålet för bägge». En viss olikhet mellan de båda slagen av läroanstalter medger han dock vara för handen; därom heter det: »Bägge skolornas skillnad består således blott, såvitt vi inse, uti den inskränkning av lärare och skolapparat, som är en följd av bristande tillgångar.» Såsom talande skäl för en omgestaltning av det svenska skolväsendet i syfte att åstadkomma blott en enda skoltyp andrager han följande omständigheter:

1) En del ämnen äro lika nödvändiga för barn av alla samhällsklasser. Detta förhållande »gör nyttan av skolans enhet, åtminstone i de första elementarstudierna, lätt insedd».

2) Det är förenat med stor svårighet att, innan ett barn uppnått en ålder av minst femton år, bestämma dess framtida verksamhetsfält.

3) Under förutsättning av nu åsyftad enhet i undervisningen skulle kostnaderna för densamma i väsentlig mån reduceras, en fördel, som ett fattigt folk, sådant som det svenska, ej har ens rätt att se bort ifrån.

4) Även medborgerlighetens enhet är en faktor, som härvidlag måste få komma till sin rätt framför allt av det skälet, att »bland ett fritt och upplyst folk gälla icke mera några kastindelningar och endast en falsk politik anser ståndshat nyttigt».

5) Till de omständigheter, som enligt prosten Bergmans nobla värdesättning »ovillkorligen och oundvikligen» kräva enhet i undervisningen, räknar han slutligen även »religionens och moralitetens enhet». Härom yttrar han följande högstämda och tänkvärda ord: »Är det riktigt, att *kärlek, sanning och rättfärdighet* äro lika angelägna för alla, och att ingen människa bör eller får till följd av sitt människovärde hindras ifrån att utveckla sina anlag till *frihet*, så både *kunna*, *böra* och *måste* de få läras lika av alla.»

Anställa vi nu en jämförelse mellan de skäl för social samundervisning, som prosten Bergman framdragit, och de

av hans äldre meningsfränder åberopade, så finna vi honom i två hänseenden hava framdragit något nytt. Å *ena* sidan fäster han nämligen uppmärksamheten på den ekonomiska fördel, som landet i dess helhet skulle få av enhetlighet i den grundläggande undervisningen: utgifterna för skolväsendet skulle därigenom bliva mindre, och, att detta är en avsevärd fördel, som ett folk gör orätt i att förakta, lär väl ej kunna bestridas, huru sant det för övrigt än må vara, att man ej får i främsta rummet se på utgifterna, då det gäller något så viktigt som barnens fostran till dugande medlemmar i samhället. Å *andra* sidan talar han, som vi funnit, i varm-hjärtade ordalag om vikten av att »religionens och moralitetens enhet» inom folket bevaras, på samma gång han framhåller »skolans enhet» såsom ett oundgängligt villkor för uppnåendet av detta höga och framför allt eftersträfvansvärda mål. Bägge motiven förtjäna ock ovedersägligen att beaktas, huru väsentligt olika varandra de för övrigt än må vara — eller åtminstone synas vara. Ty, om en fullgod grundläggande skoluppföstran kan bibringas det unga släktet för en viss kostnad under förutsättning av *en enda* skoltyp, så finnes det väl ej något rimligt skäl att onödigtvis öka utgifterna för det offentliga undervisningsväsendet genom vidmakthållandet av flera olika skoltyper. Och, att det för ett folk, som vill bevisa sig vara ett *kristet* folk mera än till namnet, bör framstå såsom någonting övermåttan viktigt, att *alla* dess medlemmar få under uppväxtåren i *lika* grad mottaga fostran till »kärlek, sanning och rättfärdighet» samt »utveckla sina anlag till frihet», därom *kunna* meningarna ej vara delade. En annan fråga är visserligen, om ej dessa höga mål skulle kunna vinnas även i *det* fall, att hos ett folk *flere* skoltyper samtidigt förekomma; enligt prosten Bergmans åsikt är detta emellertid icke tänkbart.

Såsom ovan blivit antytt, företedde Stora uppfostringskommittén i det hela bilden av ett rike, som söndrat sig inom sig självt. Mot varandra stodo nämligen inom den samma tvenne partier, av vilka det ena, som bildade den till tretton personer uppgående majoriteten, ansåg sig böra kräva

skolväsendets grundliga reformering, under det att det andra, den tio man starka minoriteten*, inskränkte sig till att påyrka endast undanrödjande av en del erkända brister utan egentlig förändring av skolornas då förhandenvarande organisation. Av majoritetens medlemmar har jag tillföre haft anledning omnämna tre, nämligen Fryxell, Lefrén och Agardh. Från slutet av tiden före 1842 äga vi emellertid också av en bland minoritetens män ett synnerligen beaktansvärt uttalande i frågan om social samundervisning. Den åsyftade personligheten är ärkebiskopen *Johan Olof Wallin*, och det inlägg av honom, varpå här uppmärksamheten kommer att riktas, är hans med skäl berömda *Tal vid invigningen av nya katedralskolehuset i Uppsala 1837*. Dess grundtankar, vad vårt ämne angår, äro följande. Ett högt värde måste visserligen tillmätas »den klassiska bildningen, sådan den öses ur själva källorna de djupa och klara, ej ur så ofta både låggrunda och grumliga avledningar». Visserligen borde ock »alla, som därtill äro av naturen skickade genom utrönta omiskännliga anlag», ägna sig åt inhämtandet av den klassiska världens rika bildningsskatter. Icke desto mindre vore dock »de gamla skolteorierna» behäftade med ett »huvudlyte», som behövde avhjälpas. »Felet», säger han, »ligger däruti, att barnen, i otid införda på en bildningslinje, där först ynglingen borde inträda, därigenom likasom förutbestämmas till möjligen en helt annan framtid än den, som, lik en outvecklad knopp, slumrar i deras givna, ännu dock okända fallenhet». Emellertid inskränker sig talaren ej till att blott påvisa det förhandenvarande felet i det uppväxande släktets utbildning för livet; han framställer nämligen ock det medel till felets avhjälpande, som för honom ter sig såsom å *ena* sidan det enda rätta, å *andra* sidan det enda effektiva. Med avseende härpå yttrar han: »Basis är folkskolan. Där måste läras först och främst *det för alla nödiga*, som är religionskunskap och vad som för dess bibehållande och förkovran är viktigt, nämligen *färdig innanläsning*. Där måste vidare vara tillfälle att lära *det för alla nyttiga*, som är hjälplig skrivkonst, det allmän-

* Enligt Erik Thyselius: Förteckning över kommittébetänkanden, samt Hallgren: Svenska elementarundervisningens historia, var antalet ledamöter i kommittén 23. Hernlund (Nordisk Familjebok) uppgiver antalet till 26.

naste av räknekonsten samt de enklaste begrepp om naturen, världen och fosterjorden.» Med inhämtandet av nu skisserade kunskapsmått anser han det för flertalet barn vara nog. För dem åter, »som av särskilda (inre eller yttre) skäl behöva mer», tager nu enligt oratorns mening ett nytt stadium sin början. Ännu är det emellertid åtminstone i normala fall icke möjligt att giva ett bestämt och tillförlitligt svar på den betydelsefulla frågan: Vad månde väl varda av detta barn? Men det avgörande svaret på detta spörsmål skall både sökas och erhållas under loppet av det nu följande utvecklingsskedet, i vilket gössen inträder vid en ålder av tio till elva år, och som han på två till tre år bör hava genomgått. Fördenskull böra de, som befinna sig i nu angivna stadium, få ägna sig åt läsning av sådana ämnen, »som äro i allmänhet bildande och för varje bildad svensk man gagneliga eller prydliga. Hit hörer: modersmålets grammatikaliska inlärande; fortsatt undervisning i religion, räknekonst, geografi och historia, särdeles fäderneslandets, skönskrivning, linearteckning, första elementen i geometri, läsning av tjänliga forn- och folksagor, deklamerande, även sjungande av valda svenska sånger och allt detta i behörigt förhållande avväxlat med gymnastiska övningar.» Först när de unga passerat nu ifrågavarande stadium, böra de, som hava för avsikt att ännu längre fortsätta sina studier, underkastas den avgörande »mönstringen för livet» eller med andra ord ställas inför valet mellan den klassiska och den reala bildningslinjen.

Huru stor förkärlek för de klassiska studierna ärkebiskop Wallin, den framstående tolkaren av Horatius och Virgilius, än ägde och erkände sig äga, hade han alltså även klar uppfattning av det förvänder i den antikdyrkan, som, nedärvd från svunna sekler, betraktade insikter i de klassiska språken såsom ett för alla gällande *conditio, sine qua non*. Vidare ådagalägger han genom sina ovan citerade uttalanden, att han klart inser folkskoleundervisningens grundläggande betydelse för all Sveriges ungdom. I likhet med bland andra Fryxell och Bergman framhäver han ock det särskilt betänkliga däri, att barnen, då fråga är om deras livsuppgift, nödgas alltför tidigt göra sitt val. Och slutligen visar han sig speciellt i det hänseendet vara en själsfrände till prosten v.

Schwerin, att han liksom denne beaktat och betonat övningsämnenas vikt och värde med hänsyn till barnens uppfostran.

Fem år efter det ärkebiskop Wallin hållit sitt nu partiellt återgivna tal blev, som bekant, den obligatoriska folkskolan sent omsider en verklighet i vårt land. Men därmed blev ej idén om social samundervisning realiserad. Vilka förkämpar denna idé under tiden efter 1842 haft, skall, som jag hoppas, den senare delen av denna uppsats i korthet angiva.

(Forts.)

Gideon Sandahl.

En kulturbild från förra hälften af 19:e århundradet.

Byskomakaren Jonas Stolts, som föddes i Högsby socken af Kalmar län år 1812 och dog på 1880-talet, berättar om skolväsendet under 1820- och 1830-talen i hufvudsak följande:

Hvarje husfader skulle lära sina barn läsa, men husmodern fick ofta detta arbete på sin del. »Sedan förhördes vi, såsom vi sade, eller togo examen för far.» Det förekom ej sällan, att modern satt och spann, och att barnet stod bredvid och läste i sin bok.

Sommaren 1819 kom en skolmästare vid namn Nikolaus från Döderhults socken till Basebo by i Högsby. Han var sedan ungdomsåren ledbruten af värk, gick på kryckor och kunde med dem endast med svårighet släpa sig fram mellan gårdarna. Hans tal var »slarfvig»; hans händer voro af värk så förstörda, att han knappast med dem kunde föra maten till mun, och att han endast med svårighet kunde föra pennan. Stolts säger, att han ej med säkerhet mindes, om Nikolaus kunde skriva, men säker därpå var han, att den stackars skolmästaren kunde pränta. Genom denna färdighet kunde han skaffa sig en liten biförtjänst.

Sedan kom till Högsby en skollärare från Flahult i Mörunda socken. Hans namn var Karl Petter Hultin. Han var frisk och sund men endast aderton år gammal. Han hade en god handstil och präntade mycket bättre än den stackars Nikolaus. Hultin kunde därjämte spela fiol. Han och Stolts »drogo» ofta på med sina fioler, »så att det dundrade, och den öfriga massan dansade».

Sedan kom en annan skollärare. Han var från Hammarglo i Mönsterås' socken och hette Karl Petter Karlström. Äfven han hade i barndomen blifvit »fördärfvad af värk, så att öfre delen passade för en målfyllig soldat, men fötter och ben

för en fjortonårig pojke». När han gick, stötte knäna mot hvarandra. För att kunna se folk i ansiktet tittade han rätt upp. Som en märkvärdighet anför Stolts om honom, att han alltid använde ordet »goddag», när han hälsade. Därför fick han namnet »lille godda». Endast knallarna, som gingo omkring med sina handelsvaror, begagnade detta hälsningsord. I Stolts' hemort hälsade man med orden »gumåra, gumedda och gukväll» samt fick vanligen till svar »gusinne».

Angående de tre här ofvan omtalade skollärarne säger Stolts, att de måhända icke voro »skollärde». De hade af naturen fallenhet för att undervisa och sökte genom att ägna sig åt lärarekallet sin utkomst, hvar de kunde få den. »Men», säger Stolts, »jag vet, att de ej förstodo räknekonsten eller kunde sätta upp ett litet siffertal.»

Men alltid hade man ej tillgång till någon, som ägnat sig åt lärarekallet, därför öfvertalade byalagen stundom någon annan lämplig person, man eller kvinna, att åtaga sig att läsa med deras barn »en liten termin, medan föräldrarna fingo pusta ut».

Den bästa af lärarna i Högsby på Stolts' tid var dock mästern Sjögren i Högsby. Han var född i stad och hade själf gått i skola. Till yrket var han bagare. Men, när han kom till Högsby, öfvergaf han det yrket och blef i stället skollärare. Men han gick ej omkring mellan byarna utan han tog mot barnen hemma hos sig. De föräldrar, som nitälskade för sina barns undervisning, och som hade råd därtill, sände dem till mästern Sjögren.

De lärare, som här ofvan blifvit framställda för läsaren, verkade i Högsby under 1830-talet.

I Döderhult var, enligt Stolts' uppgift, en lankasterskola i gång sedan år 1830. De, som önskade, att deras söner skulle ägna sig åt studier, skickade dem dit. Under 1830-talet upprättades lankasterskolor här och där, och 1840 blef en dylik skola anordnad i Högsby. Den förste läraren i denna var kantor Syrén från Mönsterås. Lärarna i lankasterskolorna hade ingen lön, utan de fingo öfverenskomma med föräldrarna om en viss afgift i veckan för hvarje barn. Föräldrarna voro nämligen ej förpliktade att sända barnen till skolan. Emellertid anordnades under 1830-talet icke endast lankaster-

skolor, utan åtskilliga privatskolor uppstodo i bygderna helst under vintrarna. I dessa undervisade mer eller mindre bildade skollärare.

Men under 1840-talet inrättades seminarier, och från dessa utgingo examinerade personer, som »allt mer och mer intogo skollärareplatserna». »Nu», säger Stolts, »sista dagarna af 70-talet fattas icke mycket i vårt land, att alla kommuner äro försedda med ståtliga skolhus och ordentligt aflönade skollärare.»

Här vilja vi afbryta redogörelsen för hvad Stolts meddelat med anförande af en händelse inom folkskolans område, som inträffade kort efter sedan vår första folkskolestadga utkommit. Det var i en församling, tillhörande Linköpings stift, där den, som skrifver dessa rader, växte upp, en skollärare, som hette »Kalle i Hägne», om jag minnes rätt. Han var liten till växten och såg ej stark ut. Han hade ej fått någon särskild utbildning för kallet men kunde nödtorftigt läsa och skriva. Från rote till rote vandrade han för att lära de barn läsa, som anförtröddes åt honom. Så kom 1842 års folkskolestadga, som ålade församlingarna att inom viss tid skaffa examinerade lärare. Kalle ansåg sig väl icke äga förutsättningar för att kunna genomgå seminarium, men klockaren i församlingen hade större tilltro till sig. Han tyckte, att det skulle vara förmånligt att kunna öka de inkomster, han hade som klockare, med skollärlönen, och så beslöt han sig för att resa in till Linköping för att gå genom en seminariekurs, hvilket han hoppades kunna göra på jämförelsevis kort tid. För att så väl som möjligt förbereda sig för studierna vid seminariet bad klockaren min far, som då var komminister i församlingen, att få några lektioner. Tydligt minnes jag, hur klockaren, som var en gift, medelålders man, kom till prästgården för att redogöra för uppgifter i geografi. Men lektionerna togo snart slut. Klockaren fann, att lärdomens nötter voro svårare att knäcka, än han föreställt sig. Han slog skollärarkallet ur hågen och skaffade sig i stället erforderliga inkomster genom att skriva bref åt sådana, som själfva ej kunde skriva, uppgöra bouppteckningar och arfskiften samt hålla auktioner m. m. Händelsen, hur obetydlig den än är, visar bland annat, hur

litet man till en början ansåg sig behöfva kunna för att vara behörig att förestå en folkskola. Vederbörande ställde ej heller fordringarna för behörighet till folkskollärarekallet högt. Det berättas, att åtskilliga på sex veckor kunde förskaffa sig ett afgångsbetyg från seminarium, som berättigade till att söka och innehafva ordinarie tjänst vid folkskola.

Men låtom oss vända åter till Stolts' minnen! Angående den allmänna bildningsnivån skrifver han, att på 1820-talet funnos många gamla, som icke kunde läsa i bok. De hade i minnet några böner och verser, som de lärt utantill af sina föräldrar. »Men», säger Stoltz, »somliga af dessa voro likväl fromma människor och hade samma tillgång till nåden som de lärda, ty de voro trogna i det lilla.» På 1830-talet funnos många okonfirmerade. Detta hade, menar Stoltz, ingen ursäkt. Anledningen måste nämligen vara »vårdslöshet eller ovilja, ty nu voro skolorna mera i gång». I detta sammanhang har Stoltz ett yttrande, som vi särskildt vilja betona, emedan det innehåller ett kraftigt stöd för påståendet, att Sveriges folkskola står i stor skuld till landets prästerskap. »Prästen», skrifver Stoltz, »arbetade nog på detta område allt hvad han kunde, men som det ännu icke fanns någon skolstyrelse och nitet för skolan stod lågt hos allmogen, så var han ensam därom och tycktes icke mycket kunna uträtta i brist af biträde.»

Endast en och annan af allmogen kunde på 1820-talet skriva. Behöfde någon i Högsby få en revers eller orlofsedel skrifven, gick han i vanliga fall till nämndeman Nils Nilsson i Skrufshult, som var skrifkunnig.

Angående sin egen bildnings gång meddelar Stoltz, att han vid fyllda sju år kunde obehindradt läsa i hvilken bok som helst. Därtill kunde han vid denna ålder katekesen så väl, att han aldrig sedan »kunat upprepa styckena som då.» Nu fick Stoltz lust att lära sig skriva, men hans far synes ej hafva varit benägen för att sonen skulle lära sig denna färdighet. »Det tjänar», sade fadern, »oss fattiga till ingenting, ty vi blifva ändå intet annat än fattiga arbetare.» Men Stoltz var ihärdig. Fadern köpte då af en lumpsamlare ett ark papper och skaffade litet bläck från apoteket. »Så

skref», berättar Stolts, »Maja Stina Ringberg för mig det första alfabetet och sedan Nils Ringberg det andra, och så skref jag mellan raderna och åter emellan, så länge det fanns rum för en bokstaf. Och om jag kunde få fatt på någon papperslapp, så gjorde jag på samma sätt.»

År 1821 eller 1822 kom till Basebo en sjöartillerist vid namn Ahlstedt. Han höll barndomsskola därstädes. Då fick Stolts på en gång sex ark papper. Han gick om middagsrätterna till Ahlstedt och »fick förskrift». »Men», säger Stolts, »så tröt papperet.» Ahlstedt måste återgå till sitt regemente i Karlskrona. Hans skola tog slut och därmed äfven Stolts' skolgång.

Vid något tillfälle såg Stolts någon sätta upp och räkna ut siffertal. Han undrade mycket öfver hur detta gick till. Men så lyckades han få en hjälpare. Det var Petter Samuelsson i Vallåkra, som i tre år brukade en hemmansdel i Basebo. »Jag gjorde honom», säger Stolts, »mycket besvär härmed. Det skedde för det mesta med krita på en brädlapp eller husvägg, ty jag var alltid försedd med en kritbit, hvar jag träffade honom. Dess emellan arbetade jag själf därmed men råkade ofta ut för krångel, som jag icke kunde reda, och då satte jag upp detta på en näfverlapp och bar det i fickan, tills jag träffade honom.» Så arbetade Stolts, till dess han kunde räkna de »fyra enkla talen». Efteråt har Stolts trott sig förstå, att hans läromästare ansåg som ett nöje att få hjälpa Stolts, »ty här var sedan i hela trakten ingen, som förstod något i denna konst mer än han och jag».

Här infogar Stolts i sin berättelse följande ord, som borde behjärtas äfven af ungdomen i våra dagar. »Den tröga och lata ungdom, som nu låter truga på sig kunskaper, se här, hur jag och flera vid den tiden fingo leta och kämpa för en liten obetydlig smula däraf, och likväl var jag före mängden af mina jämlingar i denna väg. Fastän skolorna på 1820-talet började litet mera gå i gång, så var likväl bland mina läskamrater 1827 största delen sådana, som icke kunde sätta sitt namn på papper.»

Angående beskaffenheten af det skriftpapper, som begagnades, säger Stolts, att han ej såg flera sorter än det vanliga grofva skriftpapperet. Detta var oskuret. I kanterna såg

det ut som en illa eggad väf. Därför måste det »renklippas». I ena halfarket såg man, när man höll papperet mot dagern, en tydlig stämpel. Denna utvisade, vid hvilket bruk papperet var förfärdigadt. Hos fabrikörerna fanns visserligen postpapper, men de hade sannolikt köpt det. Två slags gråpapper fanns det. Det ena slaget var något billigare än det andra. De mest kända pappersbruken voro Bankeberg, Skorpetorp och Skrufshult. Alla tre voro de belägna i Kalmar län.

De, som gingo omkring på landsbygden för att samla lump, hade äfven den gärningen, att de sålde papper. Detta buro de på ryggen i säckar och sålde ett eller flera ark här och där i bygden. Handelsbodar hade nämligen högsbyborna icke närmare än i Vika. I början af 1820-talet fingo de dock det bättre ställt i detta hänseende, ty då kom apotekare Tecke (Tesch) till Högsby och anlade där ett apotek, med hvilket han förenade diversehandel.

Ville man hafva gråpapper, kunde man rekvirera sådant genom lumpsamlarna eller genom någon bekant, som bodde i närheten af pappersbruket. Eller också kunde man själf gå till bruket. År 1834 gick Stolts för en bondes i Basebo räkning till Bankeberg och köpte där fyra böcker gråpapper, som skulle användas till att kläda boningsrummet.

Såväl skrif- som gråpapper var dyrt. En bok kostade 18 skilling. Den stod sålunda lika högt i pris som 4 ½ kannor mjölk eller 4 ½ kannor smultron eller hallon, ty båda delarna kostade 16 styfver kannan.

Allt papper gjordes af lump. Fabrikören på Bankeberg gjorde kontrakt med några socknar om all lumpen mot ett visst antal papper till kyrkorna. Han lät trycka en stor mängd kvitton att dela ut. Detta lydde så: »Till Bankebergs pappersbruk har sedelhafvaren levererat lumpor för år 1818—1819—1820. Sista kvittot var för 1821.

Pappersbruken hade rätt att tillhandahålla ett visst antal varor, nämligen sådana, som allmogen ansågs oundgängligen behöfva. Dessa varor spredos till stor del ut genom lumpsamlarna, som ej fingo taga sina varor från annat håll än från det bruk, för hvars räkning de insamlade lump. Sådana varor voro peppar, anis och ingefära, nålar, sylspetsar, häk-

tor, svafvel, kopparrök (hvit vitriol), bresilja och blåfärg (indigo) samt skrifpapper.

Men då lumpsamlarna (klutgubbarna), efter allmogens förmenande, började lämna alltför litet peppar och anis m. m. för den lump, de erhöilo i utbyte, blef den missnöjd. Därför gaf man lumpsamlaren endast ett par skålpund lump för att erhålla kvittot, men den öfriga lumpen såldes till den mest bjudande, ty äfven andra än de vanliga lumpsamlarna började handla med lump. Så återkallades kontrakten med pappersbruket.

På 1820-talet ansågs papperet som en dyrbarhet. »Ofta», säger Stolts, »hörde vi orden: 'Vi ska gömma papperslappen; han kan bli nyttig till någonting'». På 1830-talet började glättadt och skuret maskinpapper komma i handeln. Sedan dess har man börjat göra papper äfven af andra råämnen än lump. »Nu på 1870-talet vräkes med papper, som om det ej hade något värde.»

Rörande skrifpennan säger Stolts, att gåspennan har varit nyttja i alla tider, sedan papyrus blef känt. Ännu på 1820-talet, då endast två eller tre i hvarje rote kunde skriva, såg man många pennor ligga obegagnade och värdelösa. Men i samma mån, som skolor inrättades, plockades pennorna upp. Under 1830-talet blefvo gåspennor en handelsvara. Man betalade en skilling för en penna. Efter någon tid kommo stålpenner i bruk. De kostade 2 skilling stycket. Utslitna gåspennor nyttjades till skaft.

I samband med talet om skolväsendet på Stolts' tid må nämnas något om husförhören, hvilka så kraftigt bidragit till spridande af läsfärdighet. Husförhören i Kalmar stift höllos vid midsommartid. Dagen, då husförhöret hölls, ansågs som en högtidsdag. Folket samlades så talrikt som möjligt. Det var endast en och annan af sämre sorten, som gärna undvek att komma. Både kyrkoherden och komministern i Högsby voro gamla och hade hvar sin adjunkt. Prästen hade mycket att göra för att kunna bibringa menigheten någon kunskap. Han hade ej hjälp af någon skolstyrelse. Ansvaret för att barnen skulle få lära något »låg på föräldrarna» och »sommiliga af dem voro själfva okunniga». Husförhöret var det enda tillfälle under året, då lärare och åhörare offentligt sam-

talade med hvarandra, utom i fastan, då rotarna inhystes till förhör i sakristian efter passionspredikans slut. Till detta förhör samlades folket, i synnerhet ungdomen, tämligen allmänt.

Slutligen må anföras ett vittnesbörd om huru folkskolan bidragit till skingrande af vidskepelsen. I de byar, där Stolts arbetade som ung skomakare, berättade de gamla många underliga saker om dvärgar, spöken, gastar, skogsrän; tomtegubbar och troll. Dessa sagor voro mestadels från mormors mors eller farfars fars tid, säger Stolts. De, som voro mest utsatta för att träffa på spöken, voro fiskare, jägare och tjärbrännare. Åtskilliga af de gamla i Stolts' ungdomstid hade haft att göra med något slags troll. Alla voro öfvertygade om att ett rå fanns i sjö, i skog, i kvarnverk och dylikt. Men småningom har, säger Stolts, denna tro förlorat sig hos det uppväxande släktet, ty »seminarierna hafva gjort slut på allt detta, och vi vet numera icke om sådant».

Carl K—n.

Städernas folkskoleinspektörers möte.

Det mångskiftande arbete, som folkskoleinspektörerna i våra städer ha, och den isolerade ställning, som de var på sin ort intaga, måste givetvis hos dem framkalla behovet av ett inbördes närmande. Man kunde icke i längden nöja sig med den skriftliga förbindelsen i frågor och svar, man ville även höra varandras åsikter, se varann i ögonen och trycka varandras händer. När därför i slutet av förra året herrar F. von Schéele i Stockholm, J. Bager-Sjögren i Norrköping och A. Fridén i Linköping utsände en inbjudan till ett allmänt möte mellan städernas folkskoleinspektörer i Stockholm den 22 och 23 febr. detta år, så väckte detta allmän tillfredsställelse. Tillslutningen till mötet blev ock så gott som enhälligt, enär blott fyra inspektörer voro frånvarande, en av dessa till följd av sjukdomsfall. Inbjudna voro även ecklesiastikministern statsrådet Hugo Hammarskjöld, kanslirådet I. A. Lyttkens och ordföranden i Stockholms folkskoleöverstyrelse direktör Emil Hammarlund.

Mötet hölls, som nämnt är, den 22 och 23 febr. i Stockholms folkskoleöverstyrelsens lokal och öppnades av förste folkskoleinspektören i Stockholm prof. F. v. Schéele, vilken även utsågs till mötets ordförande. Till v. ordf. valdes inspektörernas nestor d:r A. O. Stenkula i Malmö och till sekreterare A. Fridén i Linköping.

Programmet upptog 10 ärenden. Av dessa behandlades först frågan om en fastare sammanslutning. Förslaget härom framfördes av d:r J. Bager-Sjögren och vann enhälligt bifall. Man beslöt sålunda att bilda »Städernas folkskoleinspektörsförbund» och antog stadgar för detsamma. Till förbundets styrelse utsågos hrr F. von Schéele, ordf., J. Bager-Sjögren,

v. ordf., A. Fridén, sekr., M. Nordell i Örebro, kassaförvaltare, och D. Viotti i Uppsala.

Andra frågan gällde »Folkskoleväsendets överflyttning från kyrkostämman till stadsfullmäktige i vissa städer». Detta ärende behandlades under närvaro av statsrådet Hammarskjöld och kanslirådet Lyttkens samt inleddes av hr A. Fridén, som bestämt förordade överflyttningen. Under överläggningen rådde ock full enighet härom, och man beslöt att till k. m:t ingå med en skrivelse i denna riktning. Rörande den i k. m:ts proposition till fjolårets riksdag intagna bestämmelsen om folkskolestyrelsens sammansättning voro meningarna visserligen delade, men man ansåg det icke lämpligt att göra något uttalande angående en sådan enskildhet.

Statsrådet Hammarskjöld tog till sist ordet och uttryckte sin glädje över det eniga uttalandet. Det vore av stor betydelse, menade han, enär städernas inspektörer måste förutsättas vara de personer, som vore mest förtrogna med ärendet och bäst kände behovet av en förändring.

Även den tredje frågan, »Särskild folkskolestadga för städerna», inleddes av hr A. Fridén. Tal. lämnade en historisk utredning av ärendet samt redogjorde för de yrkanden, vilka framkommit inom Sveriges allmänna folkskollärareförening. Han framhöll ock, vad folkskoleinspektörerna på sin sida därutöver kunde hava att tillägga, samt föreslog, att mötet måtte hos k. m:t begära utarbetandet av en särskild folkskolestadga för rikets städer. Detta blev också mötets beslut.

I överläggningen deltog även kanslirådet Lyttkens med en redogörelse för frågans nuvarande läge. Enligt hans mening vore den särskilda stadgan en så gott som självskriven följd av skolväsendets överflyttning, om denna bleve en verklighet.

I anslutning till föregående fråga behandlades frågan om »Normalplan för städernas folkskolor». Denna inleddes av hr M. Nordell, som ansåg, att de skäl, vilka talade för en särskild folkskolestadga, även gällde för en särskild normalplan. Isynnerhet för folkskolans högre avdelning, fortsättningsskolan, (sådan den nu kommer att utvecklas i mera yrkesmässig riktning), hjälpklasser och »Kindergarten» vore önskvärt att äga vissa normer till stöd. Genom en särskild för städerna gemensam normalplan kunde ock övergången från folkskolan

till andra skolor, såsom realskolan, underlättas och vid flyttningar från en stad till en annan uppstode ej sådana luckor i barnens vetande, som nu bliva en följd av olikheterna emellan de skilda städernas undervisningsplaner.

Förslaget framkallade en livlig opposition från flera talare, vilka menade att ett dylikt normaliserande skulle binda utvecklingen och göra undervisningen schablonmässig. Förhållandena på olika platser betingade helt olika anordningar. Därför borde man i detta hänseende äga full frihet. Häremot invändes, att det visst ej vore meningen, att någon skulle klavbindas. Normalplanen skulle ej vara någon lag utan blott en god rådgivare.

Sedan kanslirådet Lyttkens meddelat, att avsikten vore att, då seminariekommittén framlagt sitt förslag till normalplan, rikets folkskoleinspektörer skulle sammankallas för att yttra sig om detta, fick frågan f. n. falla.

Femte frågan handlade om »Behövliga förändringar i de kommunala folkskoleinspektörernas tjänsteställning». Efter ett inledningsanförande av d:r J. Bager-Sjögren beslöt förbundet att i enlighet med däri uttalade önsknings ingå till k. m:t med begäran om sådan föreskrift i folkskolestadgan, att en av skolrådet antagen folkskoleinspektör, om han tjänstgjort ett helt år och hans befattnings icke är att anse såsom bisyssla till annan befattnings, icke må kunna av skolrådet uppsägas av annan anledning än oskicklighet eller försumlighet i förrättandet av sin tjänst.

Inledaren framhöll därjämte det mindre behagliga däri, att folkskolan i de städer, som hava kommunal inspektör (Stockholm undantaget), skall inspekteras även av en statens inspektör. Denna dubbelinspektion kan lätt nog leda till avsevärda olägenheter, och erfarenheten har ådagalagt, att sådana yppat sig. Kunde även statens inspektion anförtros åt den kommunala inspektören, skulle, menade talaren, dylik förargelse undvikas.

Sjätte frågan lydde: »Har det visat sig vara i såväl pedagogiskt som ekonomiskt avseende fördelaktigt att i städernas folkskolor anställa folkskollärarinnor vid undervisningen i blandade klasser (gossar och flickor): a) under första och andra skolåret, b) under tredje och fjärde?» Syftet med denna frågas

framställande, yttrade inledaren, hr C. Nordendahl i Borås, var ej att få ett bestämt uttalande. Någon resolution fattades ej heller, utan man samtalade blott en stund om sina erfarenheter och delgav varandra sina åsikter. Flera talare ansågo det önskvärt, att den lärarinna, som mottar barnen vid början av deras skolgång, måtte följa dem längre upp än som nu i regeln praktiseras. Erkännas måste, att det i pedagogiskt avseende vore fördelaktigare att anställa folkskollärarinnor även på småskolestadiet, och med beräkning av nu utgående statsbidrag och löner bleve ökningen i utgifter härigenom en ren obetydlighet.

»Likformighet i den statistik, som intages i berättelserna om folkskoleväsendet i de olika städerna» var ett önskemål, som framfördes av d:r A. Nordlander i Gävle. Det ådrog sig allmänt intresse och förbundet lämnade inledaren och hr A. Fridén i uppdrag att utarbeta förslag till dels vilka avdelningar de nämnda berättelserna böra innehålla och i vilken ordning dessa böra förekomma, dels formulär med promemoria för berättelsernas statistik.

D:r Nordlander inledde även frågan om »Riktlinjer för överbyggnader till folkskolan». Genom statistiska uppgifter visade tal. dels att i vida mer än halva antalet skoldistrikt i vårt land ännu saknas varje form av överbyggnad till folkskolan och dels att, där fortsatt undervisning är inrättad, blott ett fåtal av den från folkskolan avgångna ungdomen begagnar sig härav. Tal. ansåg, att fortsatt skolplikt bör införas, att folkskolans högre avdelning bör så inrättas, att begåvade folkskolelärjungar kunna avlägga realskoleexamen utan att förvinnande av detta mål behöva gå några försenande och kostsamma omvägar, och att fortsättningsskolan här mera avpassas efter lokala förhållanden samt näringslivets behov av duglig och väl utbildad arbetskraft.

I samband härmed behandlades även följande fråga: »Folkskolans och särskilt fortsättningsskolans utveckling i praktisk riktning med avseende fäst vid städernas folkskoleväsende». Den inleddes av hr M. Nordell, som utgick ifrån de från skilda håll under senare tid riktade anmärkningarna mot folkskolan samt påvisade, att de i vissa hänseenden vore oberättigade, under det att de i ett och annat fall ägde befogenhet

och därför borde beaktas. Folkskolan borde, menade tal., taga sina riktlinjer från samfundets eget liv och från de behov och krav, som samfundets egen utveckling för med sig. Den bör därför göras praktisk men ej i någon slagordsmässig mening utan så att den ej lägger an på att meddela en mängd detaljer, som snart blåsa ur minnet och hava föga betydelse för barnens utveckling, men däremot inom de olika läroämnena utväljer blott det, som har värde för barnet såsom blivande man eller kvinna i fyllandet av deras levnadskall. Att från folkskolans läsordnirg stryka något eller några av dess nuvarande läroämnen stode ej i överensstämmelse med folkskolans uppgift och vore därför ej att rekommendera.

Vad åter fortsättningsskolan beträffar, så bör här, menade tal., såväl i fråga om läroämnen som lärostoff en planmässig och målmedveten begränsning med hänsyn till lärjungarnas praktiska behov och blivande yrken ske. Fortsättningsskolan får varken vara någon repetitionsskola eller en anstalt för allmänbildning, utan den bör göras till en yrkesskola i smått. Den bör ock göras obligatorisk. Utan att denna bestämmelse genomföres, kommer varje försök till omorganisation av fortsättningsskolan att bliva i stort sett utan resultat. Det måste anses såsom ett både besynnerligt och oförsvarligt sätt att behandla samhällets dyrbara levande material, den uppväxande ungdomen, då man, såsom nu sker, lämnar största delen därav vind för våg eller prigsiver den åt dess eget godtycke under det åldersskede, då den är som allra mest i behov av en stadig ledning och goda impulser. Det måste därjämte betecknas som en lika tanklös som ödesdiger misshushållning med vårt folks ekonomiska möjligheter att icke giva den ungdom, som dock en gång skall uppbära vårt folks hela ekonomiska existens, den bästa möjliga utbildning för denna dess kommande uppgift. Den fortsatta skolplikten bör ock utsträckas ända till den tidpunkt, då ynglingen eller flickan i regel nått den karaktärens och omdömetns mognad, att de kunna begynna handla mera självständigt och under känslan av eget ansvar, då de tillika nått den fysiska och andliga utveckling, att de med framgång och utan skada för sig själva kunna odelat ägna sig åt sitt yrkes praktiska utövning, och då de slutligen kunna anses hava fått den förbe-

redande utbildning för det blivande kallet, som gör dem rätt skickade att fylla detsamma. Denna tidpunkt kan icke sättas tidigare än till det skolår, under vilket lärjungen fyller 18 år.

Meningen var att dessa tvenne frågor skulle diskuterats i ett sammanhang. Någon egentlig diskussion kom dock ej till stånd, enär tiden var allt för knapp.

Sista frågan å programmet, »*Behovet av lämpliga läro- och läseböcker för folkskolans överbyggnader*», medhanns icke.

Vilken betydelse detta stadsinspektörernas första möte är att tillmäta, torde ej vara gott att nu avgöra. Helt visst skall det dock lämna åtskilliga goda frukter. Som en av de förnämsta bland dessa får kanske räknas den livliga känsla av nyttan med en sammanslutning, som varje mötesdeltagare helt säkert förde med sig hem. Detta framhölls också av ordföranden, då avslutningstalen växlades. Han yttrade därvid bland annat, att inspektörerna kunde vara glada, om de genom sitt förbund kunde uträtta tiondelen av vad Sveriges allmänna folkskollärareförening genom sin sammanslutning utverkat till folkskolans fromma. Även v. ordföranden manade till fortsatt samarbete och enig sammanhållning för det stora mål, åt vilket samtliga vigt sin gärning.

Alfr. F.

14.

Svenska seminarielärareföreningen.

Sammanfattning av ortsföreningarnas yttrande i anledning av cirkulär
d. 1 febr. 1909.

Genom styrelsecirkulär av den 1 febr. hava de särskilda ortsföreningarna av Svenska seminarielärareföreningen satts i tillfälle att uttala sig i frågan om studenters intagande vid folkskoleseminarierna. Av ortsföreningarnas yttrande framgår följande:

1. Frågan: Böra icke förändrade bestämmelser föreskrivas för intagning av studenter i folkskoleseminariernas 4:e klass? har jakande besvarats av 11 ortsföreningar, nämligen i Lund, Landskrona, Strängnäs, Karlstad, Växjö, Linköping, Skara, Falun, Stockholm, Göteborg och Härnösand. En reservation i Härnösands ortsförening har dock yrkat på frågans återremitterande till styrelsen för vidare utredning. Två ortsföreningar (i Uppsala och Umeå) ha ansett, att inga förändrade bestämmelser för närvarande äro av nöden, och 1 ortsförening (i Kalmar) har ansett, att det ej vore skäl yttra sig i frågan, innan seminariekommitténs utlåtande blir känt.

2. I fråga om bestämmelser om *viss åldersgräns* för studenter vid intagandet ha 4 ortsföreningar (i Falun, Växjö, Karlstad, Härnösand) ansett, att denna bör sättas till 19 år, 1 ortsförening (Landskrona) 18 år, 2 (i Uppsala och Linköping) anse i allmänhet, att åldersgränsen bör något framflyttas, 1 ortsförening (i Stockholm), att den bör vara »minst den ålder, som de 4:e klassens elever innehava, vilka vid lägsta tillåtna åldersgräns intagits i klass I», 3 ortsföreningar (i Skara, Strängnäs, Lund) anse, att ingen bestämmelse om åldersgräns är behövlig.

3. I fråga om *övningsämnena* ha ortsföreningarnas yttranden varit ganska divergerande. Vad först beträffar *musik och sång*, ha 2 ortsföreningar (i Strängnäs och Växjö) ansett, att inga bestämmelser böra finnas i fråga om musikaliska an-

lag eller utbildning, 2 ortsföreningar (i Skara och Landskrona) hålla före, att man av inträdessökande bör fordra förmåga att spela enkla koraler. Tvenne ortsföreningar (i Lund och Härnösand) anse, att § 35 i Seminariestadgan bör äga tillämpning även för inträdessökande studenter till 4:e klassen; finnas åter musikaliska anlag, böra, enligt *Lunds* ortsförening, inga särskilda inträdesfordringar uppställas, enligt Härnösands åter bör fordras samma utbildning, som klassens elever på det hela hava på detta område.

I *teckning* anser *Härnösands* ortsförening, att det bör fordras färdighet motsvarande klassens elever i det hela, *Skara* ortsförening i allmänhet »färdighet i teckning, *Växjö*, att inga bestämmelser böra göras i detta ämne.

Likaledes anse *Skara* och *Växjö* ortsföreningar, att ingen särskild fordran bör uppställas i *slöjd*. *Lunds* ortsförening har i fråga om manlig slöjd följande yttrande: »Ortsföreningen anser, att några inträdesfordringar i manlig slöjd icke böra uppställas, men också att seminarierna icke böra ha skyldighet att giva ifrågavarande elev full utbildning i slöjd. Student bör dock alltid efter uttalad önskan beredas tillfälle att delta i slöjdundervisningen vid seminariet. Det finnes ju möjlighet att avsluta denna utbildning efter seminarietiden. Skulle det visa sig, att sådan elev på grund därav, att han förut deltagit i slöjd, kan godkännas, bör han vid seminariet kunna få betyg även i detta ämne.»

Beträffande ämnet *gymnastik* har *Lunds* ortsförening uppställt följande fordringar: »1) att student i likhet med andra inträdessökande bör förete läkareintyg om att han eller hon är frisk och färdig och kan delta i gymnastikövningarna. 2) Att sökande, som icke från läroverk har betyg i gymnastik, bör ha sådant från i statens tjänst anställd gymnastiklärare eller ock avlägga godkänt inträdesprov.»

Med avseende på ämnet *trädgårdsskötsel* böra enligt *Lunds* ortsförenings mening inga särskilda inträdesfordringar uppställas, ej heller vid avgången från seminariet ovillkorligen betyg i ämnet fordras, men föreningen anser det önskvärt, att studenterna delta i undervisningen och övningarna i ämnet.

Några ortsföreningar hafva uttalat sig om övningsämnena

allmänhet. Så anser Stockholms ortsförening, att i övningsämnen fordringar böra uppställas motsvarande dem, som krävas för uppflyttning från 3:e till 4:e klass, dock med den inskränkning som §§ 37 och 47 i Seminariestadgan medgiva, *Falu* ortsförening, att inga fordringar böra uppställas, men att företrädere bör givas åt de inträdessökande, som förete betyg om färdighet i övningsämnena, *Linköpings* ortsförening, att prov bör avläggas i de övningsämnena, vari undervisning icke meddelas i klass IV.

4. *Särskilt kvalificerade kunskapsbetyg* för inträde anse sex ortsföreningar vara önskvärda (i Stockholm, Skara, Falun, Linköping, Lund, Härnösand). Av dessa anser *Härnösands* ortsförening, att man bör kräva godkänt studentbetyg i alla de ämnen, som äro för de allmänna läroverken och folkskoleseminarierna gemensamma, *Stockholms* ortsförening gör följande uttalande: »1) Student, som söker inträde i seminariets 4:e klass, bör äga minst allmänna mogenhetsbetyget med beröm godkänd — dock med den modifikation, att C-student, som genom efter studentexamen följande studier visar sig hava vunnit större mogenhet, också må kunna antagas — samt i de studieämnena, vari student enligt Seminariestadgans § 37 kan under seminariekursen befrias, minst betyget godkänd. 2) Studenter på latinlinjen böra i ämnena biologi, fysik och kemi förete minst betyget med beröm godkänd samt i matematikskrivning minst betyget godkänd.» *Skara* ortsförening fordrar »minst betyget godkänd i mogenhetsexamen i de till denna hörande läsämnen, som även studeras i seminarierna, eller, om så icke är fallet, att det vid anställd inträdesprövning förvärvas enligt för andra sökande fastställda grunder. Då val bland de anmälda funnes nödigt, borde företrädere givas åt de bäst meriterade även med hänsyn till bestämmelserna i Seminariestadgans §§ 32 och 33». *Linköpings* ortsförening yttrar: »Då kurserna i en blivande seminariestadga säkerligen bliva så mycket höjda, att första klassens kurs kommer att motsvara nuvarande andras, anses lämpligt, att student utan prövning intages i *tredje klassen*. Söker student inträde i IV klassen, bör han undergå tentamen i vissa ämnen, särskilt pedagogik och undervisningsskicklighet. Student, som intagits i IV klassen, vare pliktig att, så mycket som omstän-

digheterna det medgiva, deltaga i andra och tredje klassernas praktiska övningar.»

4 ortsföreningar (i Uppsala, Växjö, Strängnäs, Landskrona) anse inga bestämmelser böra uppställas om särskilt kvalificerade kunskapsbetyg.

5. Med avseende på *undervisningsprov och intyg om föregående tjänstgöring* anse 5 ortsföreningar (i Lund, Strängnäs, Växjö, Uppsala, Landskrona), att intetdera bör fordras, 2 ortsföreningar (i Stockholm, Skara) fordra undervisningsprov enligt § 36, såvida ej intyg om väl vitsordad tjänstgöring kan företes, *Härnösands* ortsförening fordrar minst fyra månaders väl vitsordad tjänstgöring men vill ej hava prov, *Falu* ortsförening: »Intyg om väl vitsordad tjänstgöring bör företes.»

6. Dessutom hava följande särskilda uttalanden gjorts. *Strängnäs* ortsförening betonar, att den har avgivit sina svar under förutsättning av följande villkor rörande studenters deltagande i arbetet på seminariet: 1) befrielse från all teori i ämnen, där de äro godkända, såvida studentbetyget ej är över 2 år; 2) vid examen svara för 2:a—4:e klassernas kurser i pedagogik och metodik; 3) skyldighet att deltaga i 2:a—4:e klassernas praktiska övningar; 4) deltaga i alla övningsämnen utom välskrivning, såvida naturanlag icke saknas. *Karlstads* ortsförening anser i allmänhet, att studenter böra vinna inträde under samma villkor, som för andra inträdessökande äro stadgade i Svensk författningssamling årgången 1894 n:r 94 § 36, dock med det undantag att prov i kunskapsämnen icke borde fordras. *Växjö* ortsförening har följande särskilda yttrande: »Till § 47 av Seminariestadgan borde sådant tillägg göras, att avgångsbetyg med underbetyg i högst två övningsämnen icke meddelades med mindre än att överbetyg motsvarande minst två betygsenheter över godkänd för varje betygsenhet under godkänd förefanns. Åt lärarekollegiet borde tillerkännas rätt att under kursernas fortgång efter beslut av två tredjedelar av de närvarande från seminariet avskilja sådana studenter, vilka genom brist på intresse och begåvning eller brist i karaktären visade sig olämpliga för lärarekallet.

Några ord om kursen i historia för folkskolan.

Då normalplanen nu håller på att omarbetas, vilja vi nämna något om kursfördelningen i historia. I normalplanen af år 1900 vidtogs den ändringen, att blott nyare tiden skall läsas efter särskild lärobok äfven i den mest utvecklade formen för folkskola (Litt. A), medan forntiden och medeltiden genomgås med ledning af valda berättelser ur läseboken.

Den erfarenhet, vi efter många år vunnit, talar för att anordningen i de förra upplagorna af normalplanen var bättre och ändamålsenligare. Det finns nämligen i läseboken, äfven i den sista upplagan, stycken, som ej äro så lättfattliga för barn. Somliga berättelser äro ej skrifna för barn utan tagna ur större arbeten, i andra har författaren haft svårt för att sätta sig in i barnens föreställningskrets. Såsom exempel på sådana stycken kunna vi hänvisa till Kalmarunionen och Engelbrekt Engelbrektsson.

I våra nyare läroböcker i historia för folkskolan, som särskildt äro utarbetade för barn, ha vi lämpliga berättelser både från forntiden och medeltiden. Så är fallet hos Larsson, Grimberg, Rydfors, Rosenberg. Vi tro, att det skulle vara en fördel, om man återginge till den förra ordningen. Detta hindrar ej, att man, när tid och anledning därtill gifvas, läser motsvarande stycken i läseboken och i »Svenskarna och deras hövdingar» af Verner von Heidenstam.

J. F. B.

Litteratur.

Läsebok för Svenska folkskolan av *Lennart Ribbing*, fil. doktor. Andra delen. Stockholm 1909. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris kart. 1 kr. 85 öre.

I h. 3 för år 1907 hade vi nöjet anmäla ifrågavarande läseboks första del, som är afsedd för folkskolans första årsklass. Liksom en sammanhängande berättelse öfvervägande genomgår förra delen, så är det, hvad de geografiska skildringarna beträffar, fallet äfven med den utgifna delen. Assessor Bris' fru och barn göra på våren upp resplaner för sommaren, och dessa förverkligas. De besöka olika landskap, och skildringarna däraf framställas mot jultiden, då familjen är samlad. På detta sätt få vi skildringar af färden på Östersjön, kanalresan, af mera bemärkta trakter och ställen i Östergötland, Bohuslän, på Gottland m. m.

Emellan nämnda beskrifningar finnas poetiska och andra stycken af växlande innehåll inskjutna.

De historiska styckena beröra tiden från och med Birger jarl till medeltidens slut.

Hvad innehållet beträffar, är det liksom i föregående del godt och omväxlande. Då yngre barn mest tilltalas af en berättande beskrifning, räknas som en förtjänst, att förf. lagt en sådan till grund för beskrifningen af särskilda landskap. Äfven de historiska styckena äro i det hela framställda i en lättfattlig form. En och annan specialitet, t. ex. vissa årtal, kunde uteslutas. Boken utmärkes af godt papper och tryck samt många vackra illustrationer.

Det är författarens afsikt att utgifva ännu två delar af läseboken.

Lärobok i modersmålet för folkskolan av *W. Norlén*, omarbetad av *E. Bergsten*. Stockholm 1909. A. L. Normans förlagsexpedition.

Denna liksom föregående upplaga utmärker sig genom sin rikedom på exempel och övningar. Bokens värde torde ock få bedömas just från denna synpunkt; och den, som lärt sig inse, vilken hjälp en övningsbok med rikhaltiga övningar av väl valda exempel erbjuder vid undervisningen, måste vara förf. tacksam för den samling, som här gives. I regel äro övningarna framställda i sammanhängande text, så att varje övning bildar ett helt i fråga om innehållet.

De i slutet av boken upptagna »ämnen för uppsatser» torde bliva till god hjälp för läraren och till gagn för uppsatsskrivningen i folkskolan, ej minst genom ämnenas nära anslutning till det praktiska livet och barnens egen erfarenhetskrets.

Fördelningen av övningarna mellan sats- och formläran synes oss å andra sidan ej vara väl avvägd. Under det att av det rika innehållet — 126 sidor — blott 26 ägnats åt läran om satsen och skiljetecknen, har däremot närmare 80 sidor ansetts nödiga för ordböjningsläran, därav ett 30-tal blott för verbens böjning. Olikheten mellan de starka verbens particip och supin har dock icke genom någon särskilt härför avpassad övning upptagits till behandling.

Definitionerna äro begränsade till ett ringa fåtal. Några av dessa, såsom definitionen av satsen, meningen och egenamn, äro alltför abstrakta.

Önskvärt torde varit, att förf. ordnat uppställningen efter en viss skolforms läroplan. Kravet på reda och ordning hade ej härigenom behövt lida.

Sveriges historia i sammanhang med Danmarks och Norges för realskolan av *Carl Grimberg*. IV: 1719—1809. Stockholm 1908. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris: häft. 1 kr. 20 öre; klotb. 1 kr. 55 öre.

Såsom en förtjänst hos lektor Grimbergs läroböcker i historia anteckna vi särskildt de utdrag ur källor och andra skrifter, som belysa innehållet. Sådana utdrag förekomma rikligt i föreliggande del, och äfven där man ej använder

Grimbergs historia som lärobok, är den att anbefalla som läsebok.

Sveriges historia för folkskolan av *Carl Grimberg* under medverkan av *Frans von Schéele*. Försöksupplaga. Fjärde häftet omfattande tiden 1814—närvarande tid. Pris: häft. 25 öre.

Förf. har härmed fullbordat sin lärobok i historia för folkskolan. Det är ett ganska värdefullt arbete. Som hela boken omfattar 316 sidor, kunna vissa delar begagnas som läsebok.

Hjälten bland hjältar. *Charles George Gordons* liv och stordåd skildrade för ungdomen av *Marie Louise Gagner*. Stockholm, Folkskolans Barntidnings förlag, 1908. Pris 75 öre.

En på samma gång underhållande och gedigen skildring för ungdomen. Vi få här följa den adle Gordon från hans tidiga barndom under hans på bedrifter och äfventyr rika lif. Efter sin militära utbildning deltog han i Sevastopols belägring; anförde engelska och till en del kinesiska trupper under det fruktansvärda Taipingupproret, förflyttades sedan, efter en tids vistelse i hemlandet och andra land, till Centralafrika för att där bekämpa slafhandeln.

Sedan Gordon för sin hälsas skull en kortare tid vistats hemma och därefter haft anställning hos vicekonungen af Indien samt varit befälhafvare på Mauritius, satte han år 1883 i verket en älsklingstanke: ett besök i det Heliga landet. Här uppehöll han sig ett helt år: Gordons hvilotid. — I början af år 1884 begaf han sig till Kartum för att kämpa mot mahdin. Då han ej erhöill tillräckliga hjälpmedel, dukade Kartum om ett år under, och han själf blef dödad. Gordon var en alltigenom ädel personlighet, själfuppoffrande och gudfruktig, hvarpå många bevis lämnas. Allt detta skildras på ett medryckande sätt i den lilla boken, som rekommenderas åt ungdomen. Ett flertal enkla illustrationer belysa mera spännande tilldragelser ur Gordons lif.

Sveriges höjd- och vattenförhållanden. Norra Sverige. Af *E. A. Zetterqvist*. P. A. Norstedt & Söners förlag, Stockholm 1908. Pris 1 kr. 25 öre.

Efter en inledning redogör förf. först för ytans beskaffenhet i allmänhet i norra Sverige. Därefter beskrifvas floderna från och med Torne älf till och med Dalälven. I samband härmed beskrifvas de fjäll, som resa sig omkring flodernas öfre lopp, samt de dalar, som utbreda sig längre ned. Det är lämpligt, att förf. på detta sätt satt höjdförhållandena i samband med vattendragen. Boken är lättläst, och framställningen är vida fullständigare, än hvad de vanliga läseböckerna i geografi lämna. Flera illustrationer belysa innehållet.

Af inledningen kunna vi sluta, att förf. har för afsikt att skildra höjd- och vattenförhållandena äfven i södra och mellersta Sverige. Vi motse fortsättningen med intresse.

Geografi för folkskolan i kartor, bilder och skildringar av *Fridtjuv Berg*, folkskollärare, fil. d.r. Sjunde upplagan. Första delen. Förberedande översikt och Sverige. Med 38 kartor och 85 bilder. Stockholm, C. E. Fritzes Bokförlags aktiebolag, 1909.

Efter en förberedande öfversikt går förf. in på beskrifningen af de olika landskapen i Sveriges hufvuddelar. Där-efter förekommer en sammanfattning af hvarje hufvuddel under följande rubriker: höjder; vattendrag; landets beskaffenhet och näringar, landskap, städer och andra märkligare orter, län och stift.

Vid en jämförelse mellan denna geografi och Carlsons finna vi den olikheten, att den förra lägger landskapsindelningen till grund och meddelar länsindelningen i öfversikten, under det den senare lägger större fysiska områden till grund och behandlar städer och orter under länsindelningen. För d:r Berge förfaringssätt talar den omständigheten; att de svenska landskapen till stor del utgöra fysiska enheter, för prof. Carlsons, att länsindelningen numera ensam har betydelse i administrativt afseende. Bäst är måhända, att, såsom förut varit vanligt, kombinera landskapsbeskrifning och länsindelning med hvarandra.

Illustrationerna äro väl valda och vackra. Utom kartor öfver alla svenska landskap äro två kartor öfver Sverige och två kartor öfver hvar och en af Sveriges hufvuddelar bifogade.

Läsning för svenska folket. Häft. 1 1909. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 30 öre.

Häftet innehåller följande artiklar: Bilder ur Sveriges forntid II af Emil Svensén; Kvinnan under romerska kejsardömet af Ingvar Olsson; Forna tiders mörker och vidskepelse af Herman Levin (forts.); En världsstad för 2,500 år sedan (slut); Några intryck från en studieresa af A. G.; Revisionsberättelse.

P. A. Norstedt & Söner. Specialkataloger. N:r 6. Läroböcker och undervisningsmateriell för allmänna läroverk, flickskolor, seminarier och tekniska undervisningsanstalter. Utg. 15 juni 1909.

Museum. Luty och Marzek 1909. Lemberg (Lwów).

Förevarande häften för februari och mars innehålla längre pedagogiska artiklar, recensioner, förteckning på pedagogiska tidskrifter m. m.

Den Danske Realskole. N:r 3 (15 mars) och 4 (15 april) 1909.

Bog og Naal. Marts och April 1909.

Bland artiklarna märka vi: Børns Opfattelse og Vidnesudsagn (forts. och slut från föreg. häfte); H. C. Andersens Hus i Odense af Museumsinspektör Chr. Petersen, Odense; Undervisning i Metersystemet i vore Skoler; 50,000 til priv. Skoler; Skolebestyrerinde Frk. O. Olsen, Nykøbing, F.: Vore Pigebørns Opdragelse.

Pedagogisk Tidskrifts marshäfte har utkommit med följande innehåll:

Bäck, Herman; Några ord om realskolan och realskoleexamen; Bodman, Gösta, En billig och bekväm gasutvecklingsapparat; J—n, Aug., Anmälan af Handledning för den första kristendomsundervisningen af F. A. Johansson; Höjer, Nils, Anmälan af Vårt folks historia af C. Hallendorff; Vsbg,

Anmälan af Lärobok i Sveriges historia för realskolan af Magnus Höjer; Kungligt cirkulär; Kungliga beslut; Kungliga Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; Personalnotiser; Ur utländska tidskrifter.

Rostads elevförbunds årsskrift. Sjätte årgången 1909.

Styrelsen för Rostads elevförbund utgifver hvarje år en förbundsskrift, hvilken till största delen, så vidt det är möjligt, innehåller bidrag af förbundsmedlemmar. I denna årgång märka vi följande: Om skolbibliotek av seminarieadjunkt Anna Sörensen; Brev från Topelius av lärarinnan Märta Borgenstierna; Rostadsvisa av sem.-elev Lilly Nilsson; Några minnen från en ettårig vistelse å »yttersta skäret» av folkskollärarinnan Ester Lange; Brev från missionsfältet av missionslärarinnan Emma Nilsson; Selma Lagerlöf av sem.-elev Lilly Nilsson; Tankar under arbetet av folkskollärarinnan Ebba Hultqvist; Hur vi firade Gustaf Adolfsdagen på Rostad 1908 av sem.-elev Elly Ifvarsson; Lycka av folkskollärarinnan Ebba Hultqvist; Hemförlovade från arbetet: Alma Lundgren och Kerstin Ahlstrand av rektor J. Wickbom; En julgran berättar sin historia av sem.-elev Anna Wickbom; Min »Faber tvåa» av sem.-elev Herta Uddenberg; Avskedsord av rektor J. Wickbom; Strödda meddelanden från förbundsstyrelsen; Stadgar för Rostads elevförbund; Varjehanda; Rostads elevförbund; medlemsförteckning.

Fredrika-Bremer-Förbundets landthushållningsskola vid Rimforså för utbildande af lärarinnor. Första arbetsåret.

Den 1 december 1906 fattade Fredrika-Bremerförbundets styrelse beslut om grundandet af en landthushållningsskola för utbildande af lärarinnor. Redan den 1 november 1907 var skolan färdig att börja sin verksamhet. Att företaget så snart kunde förverkligas, berodde förnämligast på framlidne konsul Oscar Ekmans frikostighet, hvarigenom skolan fick fritt disponera det af honom inköpta f. d. Turisthotellet vid Rimforså, cirka 4 mil från Linköping nära Östra centralbanan. Staten bidrog till skolans uppsättning med 2,500 kr. och 14 hushållningssällskap med tillsammans 3,900 kr. Från enskilda har skolan emottagit omkring 11,000 kr. För hvart-

dera af åren 1908 och 1909 åtnjuter skolan ett statsanslag af 4,000 kr.

Den första lärarinnekursen började den 1 november 1907 och afslutades den 30 april 1909. Lärarinneelevernas antal har varit 20. En *husmoderskurs* anordnades sommaren 1908. Ny kurs, som räcker 2 år, börjar den 1 oktober 1909. Afgift för undervisning, logi, kost och lyse utgör 600 kronor per år.

Ett småbruk är förenadt med skolan.

Pedagogisk Tidskrift.

Aprilhäftet innehåller följande:

Brisman, Sven, Om tillämpningen av utvecklingsprincipen vid historieundervisningen på överstadiet; Johansson, E., Kommunala mellanskolor; J—n, Aug., Anmälan af Lärobok i den kristna tros- och sedeläran av U. L. Ullman; Nft, Anmälan af Engelsk grammatik af V. Hammarberg och Sven Zetterström, Engelsk läsebok af O. P. Behm, Engelsk läsebok af L. Lindberg; G. B., Anmälan av Herrn Mahlubers Reiseabenteuer von Friedrich Gerstäcker; Malme, Gust. O., Anmälan af Der naturwissenschaftliche Unterricht an den österreichischen Mittelschulen von R. von Wettstein; Hallendorff, Carl, Genmäle till lektor Nils Höjer; Höjer, Nils, Svar till professor Carl Hallendorff; Kortare meddelanden; Kungliga beslut; Kungliga Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; Personalnotiser.

Majhäftet innehåller följande:

Nft, Några intryck från språkundervisningskongressen i Paris 1909; Pira, Karl, Om didaktikens tekniska grundsats; J—n, Aug., Anmälan af Ur kyrkohistoriens källor af H. Levin; B—w, O., Anmälan af Handledning vid bibelläsningen i skolan af Fredrik Lundgren; Höjer, Nils, Anmälan af Gamla tidens historia och Medeltidens historia af V. K. E. Wichmann; Rönnholm, Nils, Anmälan af Lärobok i allmän geografi af W. Ekedahl och Karl Enghoff; J. A. A., Anmälan af Our Boys af H. J. Byron; Malme, Gust. O., Anmälan af Bladmossflora för Sveriges lågland af E. Adlers; Åkerblom, Axel, Genmäle. Olof Digres giftermål och en förment polemik mot Norge; Uppgifter till de skriftliga profven för mogenhetsexamen vårterminen 1909; Uppgifter till de skriftliga profven för realskol-

examen vårterminen 1909; Kortare meddelanden; Kungliga beslut; Personalnotiser; Ur utländska tidskrifter.

Andra svenska seminarist- och studentmötet med kristligt program i Vadstena 20—25 juli 1909.

Omkring 100 deltagare kunna mottagas samt ett tjugotal äldre. Mötesafgiften för logi, måltider m. m. blir ett för allt 10 kr., för äldre deltagare 15 kr. Anmälan insändes före den 30 juni till fil. stud. Nore Brusewitz, Skytteanum, Uppsala (manliga deltagare) eller till folkskolelärarinnan fröken Rut Claëson, Borgmästaregatan 12, Stockholm (kvinnlige deltagare), hvilka äfven lämna närmare upplysningar.

Anmälan bör innehålla: namn, adress före mötet, elev i klass eller utexaminerad år — — vid — — — seminarium, student vid — — — universitet, högskola.

Meddelande från Greifswalds Feriekurs.

Feriekurserna vid universitetet i Greifswald äro välbekanta för många skandinaver.

Kursen är ursprungligen inrättad för lärare och lärarinnor, dock deltaga däruti många andra damer och herrar. Åtskilliga föreläsningar äro uttryckligen inrättade för utlänningar, hvilka vilja fullkomna sig i tyska språket. Hvarje bildad person kan deltaga däruti.

Ett utförligt program och närmare meddelanden gifvas gärna (Adress: »Ferienkurse, Greifswald»).

I år hålles kursen 5 juli—24 juli.

Årets sommarkurser i Uppsala hållas 16—30 augusti. Program m. m. erhållas hos Sommarkursernas byrå, Uppsala.

17.

Några anvisningar rörande undervisningen i folkskolan.

Preussiska kultusministern har meddelat landets folkskoleinspektörer några synpunkter, som de böra utgå ifrån vid bedömandet och anordnandet af undervisningen i folkskolan. Stödjande oss på detta cirkulär meddelas här nedan ett och annat, som synes oss af synnerlig vikt med hänsyn till förhållandena i vårt land.

1. Lärokurserna äro icke sällan för stora. Därigenom lägges lätt hinder i vägen för ett grundligt genomarbetande af lärostoffet, och faran ligger nära, att man måste nöja sig med en ytlig uppfattning därpå. Denna fara bör undvikas. Det är bättre att inskränka lärokursernas omfång än att göra dem så stora, att man kan vinna endast ett mekaniskt tillägnande af dem. Lärjungarna böra föras därhän, att de kunna behärska innehållet i det, som med dem genomgås i skolan.

2. Undervisningen får allt för mycket formen af frågor och svar. Större utrymme bör lämnas åt barnens själfverksamhet och barnens arbete på egen hand (sammanfattande, föredragande, räkning, mätning, nedskrifning m. m.). För öfrigt äro ofta frågorna sådana, att man med dem afser att vinna fullständigande af en sats genom ett enda ord. Ej sällan händer, att man frågar efter sådant, som förstås af sig själf, och i allmänhet äro frågorna för lätta. Därför förmå de ej väcka barnens intresse. Man måste taga barnens tankeförmåga mera i anspråk.

3. Utredningen af innehållet — i synnerhet af innehållet i läseboksstycken, dikter, psalmer, bibliska och histo-

riska berättelser — sker ofta på sådant sätt, att innehållet alltför mycket delas sönder i enskildheter. Det blir därför alltför litet tilldragande, väcker ej intresse och har ej tillbörligt bildande inflytande. I stället har detta minutiösa sönderdelande med sig, att barnen tröttna och blifva intresselösa. Förklaringar böra gifvas endast då, när de äro nödvändiga för uppfattning af innehållet. Under det man tager barnens verksamhet i anspråk, bör man framhäfva hufvudpunkterna i det lästa.

4. Synnerlig omsorg bör ägnas åt de öfningar, som afse att lära barnen uttrycka sina tankar i tal och skrift.

Vid den muntliga framställningen bör man undvika att fordra en bestämd form. Man bör i stället gifva barnen så stor frihet som möjligt med hänsyn till framställningens form och endast rätta sådant, som i sakligt eller språkligt hänseende är orätt.

För öfning i att uttrycka sina tankar i skrift får man ej åtnöja sig med de vanliga uppsatserna, utan barnen böra äfven få öfva sig att om möjligt dagligen skriva ned sina tankar om något. Sådana små anteckningar böra förekomma redan i småskolan. Dylika anteckningar bestå till en början i nedskrivande af endast korta satser men vidgas sedan år efter år till allt större och större omfattning; men alltjämt äro de anteckningar utan särskild förberedelse om sådant, som vid undervisningen blifvit i ett eller annat afseende behandladt.

För de egentliga uppsatserna böra ämnen väljas ur de lärostycken, som vid undervisningen blifvit behandlade, eller också ur något, som barnen iakttagit eller upplefvat. I bref och affärsskrivelser bör man taga uppgifter från det praktiska lifvet. Ämnen, som ligga aflägsset från barnens tankets krets, som gå utöfver deras uppfattnings- och framställningsförmåga, och vid hvilka de lätt förledas att skriva endast ord utan att uttrycka något, som de själfva känt eller tänkt, böra ej förekomma. Vid uppsatsens utarbetande böra lärjungarna ej vara bundna vid en bestämd form. Äfven om man vid lärarens och barnens gemensamma arbete kommit till vissa hufvudtankar och till en viss ordning dem emellan, böra lärjungarna få full frihet vid framställningen af en-

skildheterna. I de öfre klasserna bör förberedelsen allt mer och mer träda tillbaka. Uppsatserna böra ej rättas i klassen. Men uppsatser kunna föreläsas i klassen af enskilda barn, och sedan läraren framställt sina iakttagelser rörande de upplästa arbetena, kunna barnen i sina kladdar rätta uppsatserna. Sedan de blifvit renskrifna, rättas de af läraren. I synnerhet bör uppmärksamhet fästas vid sådana fel, som oftare förekomma. Af dessa kan läraren taga anledningar till anordnande af öfningar, som afse att förebygga dylika fel.

Undervisningen i grammatik bör hafva till mål att främja ett rätt användande af språket i tal och skrift. Den får ej taga för mycken tid i anspråk.

5. Beträffande religionsundervisningen bör iakttagas, att man ej medtager ett alltför omfattande lärostoff, för att icke genom dess omfång den religiöst-sedliga inverkan på barnen måtte förminska. Andelöst inlärande bör ej förekomma. Man bör se till, att det lärostoff, som skall fästas i minnet, ej blir alltför stort.

6. Då aktgifvande på sådant, som är till gagn i lifvet, bör hafva bestämmande inflytande på undervisningen i räkning, bör man vid denna hålla på räknefärdighet, på själfständighet vid lösning af uppgifter, samt vid framställning af sådana taga hänsyn till de faktiska förhållandena i lifvet. Räknefärdigheten skall främjas vid all räkning, men i synnerhet bör man se den till godo vid de repetitionsöfningar, som vid början af hvarje räknelektion böra anställas. På hvilken ståndpunkt barnen än stå, böra de få lära att själfständigt lösa uppgifter. Synnerlig vikt bör fästas därvid, att vid valet af uppgifter hänsyn toges till förhållandena i det praktiska lifvet. Den själfständiga skriftliga räkningen bör flitigt öfvas. Noggrann kännedom om gällande mynt, mått och vikt bör bibringas.

Geometrisk räkneuppgifter böra jämväl förekomma. Deras omfattning bestämmas af skolans art. Barnen böra få anställa mätningar och beräkningar i skolrummet, skolhuset, skolgården m. m. Vid undervisningen i geometri bör den praktiska tillämpningen betonas.

7. Sorgfälligt bör tillses, att barnen få god kännedom om hembygden. Denna kännedom bör ej inskränkas till geo-

grafins område, utan man bör ock göra de unga bekanta med hembygdens historia, sagor, minnesmärken, märkliga byggnader m. m. Barnen böra jämväl lära känna de förnämligaste djur, växter och mineralier, som förekomma i hembygden. Kännedom härom bör i den mån, omständigheterna det medgifva, bibringas i det fria under spatsergångar o. d.

8. Vid undervisningen i historia böra framställningarna ur forntidens och medeltidens historia inskränkas till viktigare lifsbilder. Skolans art må afgöra, huru många sådana må medtagas och huru utförliga de kunna vara. Hufvudvikten bör läggas på den nyare historien. Ju mer man inskränker forntidens och medeltidens historia, ju mer tid kan ägnas åt den nyare tidens. Man skall vid historiens behandling taga hänsyn icke endast till landets yttre maktutveckling utan ock till dess inre utveckling och till de anordningar, som vidtagits till folkets bästa. Vid undervisningen böra icke endast fakta uppräknas, utan därvid bör man genom lefvande och åskådliga framställningar rycka lärjungarna med sig och väcka deras intresse. Som mål bör fasthållas, att barnen böra lämna skolan med säker kännedom om det viktigaste i fäderneslandets historia. För att det målet skall kunna vinnas, är det nödvändigt, att man söker i minnet fästa hvad som däri bör bevaras, bland annat genom regelbundna repetitioner af det hufvudsakliga.

9. I geografin bör hufvudvikten läggas vid fäderneslandets. Denna böra barnen få lära känna i den utsträckning, skolans art kan medgifva. För öfrigt bör vid undervisningen i detta ämne afseende fästas äfven vid samfärdsmedel och handelsförbindelser.

10. Vid undervisningen i naturkunnighet bör uppgiften icke vara att torrt beskrifva och klassificera utan att framlägga sammanhanget mellan naturföremålens byggnad och lif och att beakta naturföremålens förhållanden sins emellan, för att härigenom lära barnen förstå naturen och att hos dem väcka sinne för den. Behandlingen af naturföremålen bör, så vidt görligt är, grundas på iakttagelser på föremålet själf. Därför bör undervisningen, så vidt omständigheterna det medgifva, meddelas i det fria (i skolträdgården, under utfärd o. s. v.). Vid undervisningen i naturlära böra insikter

förmedlas genom iakttagelser på företeelserna i naturen eller genom anställda experiment. Af synnerlig vikt är det att lära barnen förstå naturföremålens och naturkrafternas betydelse i naturens hushållning och i människans tjänst.

Läser man igenom preussiska kultusministerns här ofvan omtalade cirkulär, som är dagtecknad den 31 januari 1908, och därmed jämför våra normalplaner för undervisningen i folkskolor och småskolor, som utkommo åren 1889 och 1900, finner man, att åtskilliga af de bestämmelser, som intagits i cirkuläret, finnas framställda redan i de angifna normalplanerna. Vi vilja anföra några exempel. Då det i cirkuläret fästes uppmärksamhet på vikten att låta barnen själfständigt göra reda för hvad de inhämtat om något, så finna vi att äfven normalplanerna haft öppna ögon för denna viktiga sak. I de metodiska anvisningarna för åskådningsöfningarna i småskolan heter det, att barnen skola handledas till att enkelt och redigt uttrycka sina iakttagelser angående det, som blifvit förtevisadt; i 1900 års normalplan säges det rörande undervisningen i biblisk historia, att barnen skola genom frågor, afseende de särskilda delarna af berättelsen, vägledas att söka återgifva berättelsens innehåll. Vidare framhålles föredragets vikt i den lärokurs i modersmålet, som i normalplanerna framställles. I denna ingår nämligen äfven öfning att uppfatta och muntligen redogöra för innehållet.

Cirkuläret framhåller, att ämnen för uppsatser böra hämtas från i skolan behandlade lärostycken samt från hvad barnen iakttagit och upplefvat; i 1900 års normalplan är samma tanke uttryckt, då där säges, att barnen skola öfvas att skriftligen återgifva berättelser samt att redogöra dels för sådant, som vid undervisningen inhämtats, dels för sådant, som iakttagits eller erfarits.

Cirkuläret säger, att undervisningen i språklära skall inskränkas till det väsentliga och hafva till mål att främja det riktiga användandet af språket i tal och skrift. Normalplanerna åter föreskrifva, att barnen böra få kännedom om de delar om språkläran, som äro af vikt för inhämtande af den öfriga lärokursen i modersmålet, samt anmärka därjämte, att endast det viktigaste af de angifna delarna af språkläran böra inläras.

Såväl i cirkuläret som i normalplanerna framhålles, att uppgifterna i räkning företrädesvis skola tagas från det praktiska lifvet.

Tanken att lärokursen i historia bör beträffande forntiden och medeltiden inskränkas till valda berättelser, återfinnes i såväl cirkuläret som normalplanerna.

Men nu må det vara nog med exempel. De anförda torde vara tillräckliga bevis för att våra normalplaner, som ofta och så mycket försmädats, icke vittna om den efterblifvenhet, som man velat påstå.

Cirkuläret innehåller dock ett och annat, hvartill motsvarighet ej finnes i våra normalplaner och som synes oss vara synnerligen behjärtansvärdt. Vi vilja fästa uppmärksamhet därpå, ty vi tro, att om vi med allvar sökte tillämpa det, skulle det lända vår folkbildning till stort gagn.

Det första, enligt vårt förmenande, synnerligen behjärtansvärda, vi funnit i cirkuläret, är varningen för allt för långa lärokurser. Det torde tariffa en noggrann undersökning vid nu stundande revision af normalplanen, om ej några af de i denna upptagna lärokurserna äro väl dryga. Viktigt är nämligen, att tiden tillåter, att de lärokurser, som skola genomgå i skolan, hinna grundligt genomarbetas. Ett sådant grundligt genomarbetande af det föreliggande lärostoffet bidrager till att göra undervisningen uppfostrande.

I cirkuläret säges, att förfaringssättet vid undervisningen alltför mycket antar formen af frågor och svar. Denna undervisningsform, menar cirkuläret, bör något vika tillbaka för att lämna större rum åt barnens själfverksamhet och mera själfständiga arbete, t. ex. att sammanfatta, föredraga, räkna, mäta, på egen hand nedskrifva sina tankar o. s. v. Vi tro, att det med allt skäl kan sägas om undervisningen äfven i våra skolor, att den alltför uteslutande antar formen af frågor och svar. Denna undervisningsform måste förekomma, ty det är, enligt vårt förmenande, i vissa fall alldeles nödvändigt att använda den; men genom ständigt användande därpå håller man barnen för mycket i ledband och förhindrar därigenom deras utveckling till själfständighet, och i och med detsamma sätter man ock en hämsko på deras intresse. Alltså synes det oss synnerligen önskvärdt, om våra lärare och lärarinnor ville taga det

rådet i akt att vid undervisningen använda metoder, som mera än hittills taga barnens själfverksamhet i anspråk och kraftigare främja deras utveckling till själfständighet.—

Cirkuläret förmenar, att vid gifvandet af frågor ofta felas i det hänseendet, att man kräver alltför korta svar, ofta endast ett ord till fyllandet af egen sats, samt att frågorna ej sällan äro för lätta. Vi hålla före, att samma fel kunna alltför ofta iakttagas vid undervisningen äfven i våra skolor. Huru ofta får man ej höra, att lärare gifva första delen af en sats eller mening form af fråga och vänta då att få andra delen till svar. Lätt är att inse, huru litet förståndsbyggande och intresseväckande en sådan undervisning är. Vål vore, om våra lärare ville använda större omsorg på att deras undervisning måtte blifva mer fruktbringande än den i allmänhet är. Härtill samverka nog flera faktorer, men en mäktig faktor är, att lärarna i allmänhet taga undervisningen alltför lätt, att de använda alltför liten tid och möda för att förbereda sig för arbetet i skolan. Visserligen förtjänar vår folkskollärarekår allt beröm, de få, för dess sträfvande att öka sitt vetande. Många af dess medlemmar studera flitigt, deltaga med intresse i lärokurser än i ett, än i ett annat ämne, besöka gärna större och mindre skolmöten m. m., men manne man kan rättvisligen säga, att lärarna i allmänhet visa samma nitälskan, då fråga är om skötandet af deras dagliga skolgärning? Visa de icke i allmänhet större intresse för skolpolitiska frågor än för rent metodiska? På sista tiden synes sådant, som rör skolans hygien, jämte åtgärder till nykterhetens främjande, hafva dragit till sig mångas varma intresse, och vi hålla före, att därpå mycket godt kan komma; men vi frukta, att sysslandet härmed har skjutit åt sidan de ännu viktigare frågorna, ja, de allra viktigaste för läraren, nämligen hur skall jag rätt kunna främja mina lärjungars fostran till gudfruktiga människor, hur skall jag bäst kunna bidraga till deras byggande till dugande och goda medlemmar i familj, stat och kyrka, hur skall jag bäst anordna undervisningen i de särskilda läroämnena, för att de därpå skola hafva största gagnet? Visserligen, det erkännes villigt, ser man viktiga frågor rörande barnens uppfostran årligen behandlade på möten, som anordnats af Folkskolans Vänner, men det är ju endast

en mindre del af lärarekåren, som tillhör denna förening, öfver hvars tillvaro man dock har allt skäl att vara tacksam. Och våra skoltidningar, hur sällan behandla de ej rent metodiska frågor? Hur litet hafva de ej i själfva verket bidragit till utveckling och förbättring af förfaringssätten vid undervisningen? En och annan enskild lärare har nedlagt stora förtjänster i det hänseendet genom utarbetande af ändamålsenliga läroböcker och upplysande materiel, men största parten af lärarna synes ej hafva tillbörligt intresse för de djupare pedagogiska eller de rent metodiska frågorna.

Ett annat fel vid undervisningen, hvarpå cirkuläret fäster uppmärksamhet, är, att vid utredning af innehållet i läseboksstycken — prosaiska och poetiska —, psalmer och berättelser, detta för mycket splittras i enskildheter. Genom ett sådant förfarande kan undervisningen ej draga till sig lärjungarnas fulla uppmärksamhet, väcka deras intresse eller utöfva ett rätt bildande inflytande. I stället försvårar förfaringssättet för lärjungarna vinnandet af en öfversikt öfver innehållet och verkar tröttande. Måne man ej med full rätt kan påstå, att äfven i våra skolor samma fel kan alltför ofta iakttagas? Den, som känner till undervisningen i våra folkskolor och förstår att bedöma den, torde ej kunna förneka, att undervisningen i modersmålet i allmänhet är mindre tillfredsställande. Huru torftigt är icke vanligen genomgåendet af ett läseboksstycke. Huru liten behållning kommer ej där af. Och dock skulle man kunna inhösta så god skörd där af. Antingen låter man barnen läsa sida efter sida utan att göra några allvarigare bemödanden att försänka dem i innehållet, eller ock gifver man dem några frågor här och där liksom på måfå, eller också sonderdelar man innehållet genom alltför litet tankeväckande frågor i smådelar, hvarigenom öfversikten öfver det hela går förlorad. Hvilket förfaringssätt än användes, kommer utredningen af innehållet i läseboken ej att medföra det gagn, som därmed afses, och som kan ernås, om undervisningen bedrifves på ett ändamålsenligt sätt. Men just denna undervisning kräver sorgfällig förberedelse, om den skall medföra verklig nytta. Äfven i ett annat hänseende har undervisningen i modersmålet i allmänhet ej burit den frukt, som därmed afsetts, och som

är synnerligen önskvärd. Barnens förmåga att i sammanhang muntligt redogöra för hvad de hört, är i de flesta skolor mycket ringa. Detta beror därpå, att de i detta stycke erhålla för liten öfning, och att, där de verkligen något öfvas, de handledas på mindre lämpligt sätt.

I allmänhet synes man vara alltför bunden af den föreställningen, att man bör gilla endast en form för den muntliga framställningen, och att allt, som ej öfverensstämmer därmed, bör ogillas. Härigenom lägger man onödigtvis band på barnens frihet och arbetar emot deras utveckling till själfständighet samt dämpar deras intresse och verksamhetslust. »Man bör», säger cirkuläret, såsom ofvan redan anförts, »för den muntliga framställningen ej hålla på en bestämd form och mekaniskt inlära denna, utan man bör lämna barnen så stor frihet som möjligt med hänsyn till framställningens form och endast rätta sådant, som är orätt i sakligt eller språkligt afseende.

Att våra folkskolor i allmänhet ej komma långt i den gren af undervisningen i modersmålet, hvars uppgift är att öfva barnen att i skrift uttrycka sina tankar, är i allmänhet känt och erkänt. Detta torde bero därpå, att barnen få skriva för litet, och att de vid de skriftliga öfningarna ej få tillfredsställande handledning samt att för liten tid ägnas åt rättandet af det skrifna. Cirkuläret förordar, att barnen hvarje dag skola få skriva ned sina tankar om något, som blifvit vid undervisningen behandlad, samt dessutom öfvas i att utarbeta så kallade uppsatser. Våra normalplaner tala jämväl om båda dessa slag af skriföfningar. Hvilket rikt tillfälle hafva vi icke i flertalet af våra folkskolor till dagliga skrifningar i de tysta öfningarna. Dessa böra ju ställas i nära sammanhang med den muntliga undervisningen, så att föredömesvis sådana stycken, som vid denna undervisning under näst föregående lektioner blifvit genomgångna, må till skriftlig behandling föreläggas. Men våra lärare vilja icke göra sig de tysta öfningarna till godo. Dessa kräva alltför mycken omtanke och alltför mycket arbete både i och utom skolan. Och dock skulle denna omtanke och detta arbete kunna bära så härliga frukter. Och ville lärarna med allvar sätta sig in i anordningen med tysta öfningar, skulle de finna, att de

ej äro hvarken så mödosamma eller så hindrande för den öfriga undervisningen, som man föreställer sig.

Slutligen må anmärkas, att man äfven vid undervisningen i språklära i flertalet folkskolor ej vinner önskvärdt resultat. Detta torde väsentligen bero därpå, att man ännu ej kommit till något allmängiltigt resultat hvarken med hänsyn till frågan om hvad som bör meddelas eller om hur det bör ske.

Beträffande undervisningen i räkning framhåller cirkuläret nödvändigheten af att lärjungarna i skolan vinna räknefärdighet samt af att de öfvas att på egen hand lösa praktiska räkneuppgifter. Man har på senaste åren kanske med skäl klagat öfver att våra skolbarn mångenstädes så mycket sysselsättas med lösningen af svåra, mer eller mindre praktiska räkneuppgifter, att de ej hinna att få tillbörlig räknefärdighet, samt att de få för liten öfning i att på egen hand lösa räkneuppgifter. Äfven i detta stycke skulle man kunna hafva god hjälp af de tysta öfningarna, i fall lärarna ville på allvar gripa sig an med dem. Och särskildt vid undervisningen i räkning torde det vara jämförelsevis lätt att göra sig dem till godo.

Redan i 1900 års normalplan talas det om att i den geografiska lärokursen bör ingå »en åskådlig framställning af hembygden». I cirkuläret betecknas kraftigt, att mycken omsorg bör ägnas åt undervisningen om hembygden. Barnen böra få lära känna icke endast hvad som ligger inom den egentliga geografins område utan ock dess historia, dess sagor, dess minnesmärken och dess märkliga byggnader. De böra ock få göra bekantskap — såsom förut antydts — med dess förnämligaste djur, växter och mineralier. Hembygdsläran bör sålunda få en mycket större omfattning enligt cirkuläret än enligt normalplanen, och vi tveka ej om att i detta fall ställa oss på cirkulärets sida.

Slutligen framhåller cirkuläret vikten af att undervisningen i naturkunnighet så mycket som möjligt grundas på iakttagelser och experiment och förordar därför »undervisning i det fria». Vi tro också, att en dylik undervisning kan blifva till mycken nytta, om den anlägges och bedrifves med mycken

omsikt och stor försiktighet, ty visst är, att undervisningen i det fria kan urarta och blifva till men i stället för gagn.

Till sist känna vi oss manade att uttala vår förvisning om att den preussiska kultusministerns anvisningar skola efterföljas och blifva till gagn. I Tyskland råder nämligen det goda förhållandet, att man tager reda på hvad myndigheterna säga och ställer sig det till efterrättelse. Och skulle det ej vara till nytta, så söker man på ett lojalt sätt få det förändradt.

Hos oss är förhållandet ett annat. I vårt kära fädernesland bry sig hvarken folkskoleinspektörer eller lärare om att ägna allvarliga studier åt de af Kungl. Maj:t godkända normalplanerna. Man är alldeles för själfgod och själfklok för att värdigas taga reda på hvad i normalplanen säges. För att icke alltför mycket binda skolstyrelserna, då i vårt land skolorna arbeta under så olika yttre förhållanden, och för att icke alltför mycket lägga fjättrar på den enskilde lärarens personlighet, har Kungl. Maj:t försiktigt och klokt sagt, att normalplanen skall vara till ledning vid anordning af och undervisning i skolan. Detta innebär naturligtvis, att man skall efterfölja och tillämpa de grundsatser, som i normalplanen framställas, men att man beträffande enskildheterna har en viss frihet. Detta kloka stadgande har man emellertid fattat så, som om man skulle icke alls vara bunden af normalplanen. Ja, enskilda inspektörer hafva framställt till efterföljd förslag, helt stridande mot normalplanen. Så vidt vi kunnat bedöma, hafva dessa förslag varit underlägsna dem, som normalplanen innehåller.

Carl K—n.

Om kretsstyrelserna för folkundervisningsanstalterna.

Efter åtskilligt förarbete inom »Sveriges allmänna folkskolelärareförening» väckte som bekant liberala samlingspartiets chef under instämmande af partiet nästlidna riksdag motion, att riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta underkasta frågan om den lämpligaste anordningen af folkundervisningsväsendets ledning en allsidig utredning etc.

För de s. k. folkundervisningsanstalterna finns ju dels centralstyrelse, dels kretsstyrelse, dels lokalstyrelse. Den centrala utöfvas närmast af kanslirådet och chefen för folkundervisningen med biträde af tillfälliga kommittéer, då nya behov med ty åtföljande anspråk gjort sig gällande, ex. anstalter för vanartade och sedligt försummade barn, ny normalplan, förbättrad seminarieorganisation o. d.; kretsstyrelsen af domkapitlen för de egentliga skolärendena, af länsstyrelsen för de ekonomiska angelägenheterna, båda med folkskoleinspektörerna som sakkunniga biträden, den lokala i de två största städerna af särskilda skolstyrelser, i öfrigt af skolråden med kyrkoherdarna som själfskrifna ordförande.

Anslagsbeviljande myndigheter äro för de egentliga folkundervisningsanstalterna: folk- och småskolor — i ordning efter anslagens storlek, kyrkostämmorna med cirka $\frac{3}{4}$ och riksdagen med cirka $\frac{1}{4}$ af totalbeloppen, hvartill komma landstingen med en minimal andel (0,5 %).*

* Åren 1905 och 1907 uppgingo utgifterna och andelsbeloppen sålunda:

	från kyrko- stämmor.	från staten. mill. kr.	från lands- ting.	Summa.	från kyrkost.	från stat. %.	från landst.	S:a.
1905 . . .	20 456	7 740	0 145	28 341	72 2	27 3	0 5	100
1907 . . .	25 891	8 858	(0 150)	34 899	74 2	25 3	0 5	100

Den anordning, som föresväfvade de ärade motionärerna, vore en öfverstyrelse för folkundervisningen, antingen fristående eller, enligt hvad här säges, helst som en lem i en för hela undervisningsväsendet (äfvén tillämpningsskolor?) gemensam öfverstyrelse, detta delvis betingadt af det demokratiska idealet om folkskolan som den för alla samhällsklasser gemensamma botten skolan, en kretsstyrelse, bestående af respektive länsstyrelser med folkskoleinspektörerna som sakkunniga biträden samt en lokalstyrelse, i hvilken — därom talas visserligen icke här, men önskningarna äro dock väl bekanta — det prästerliga elementet skulle så mycket som möjligt skjutas åt sidan. Hvad krets- och lokalstyrelse beträffar föreligger således här en målmedveten och energisk sträfvan att borteliminera det kyrkliga inflytandet på skolan.

För denna gång skola vi lämna ur sikte frågorna om lämpligaste anordningen af central- och lokalstyrelse samt endast fästa oss vid kretsstyrelsen.

Stiftsstyrelserna anses i sin nuvarande form mindre lämpliga som kretsstyrelse för folk- och småskolor, naturligtvis emedan de icke skulle äga tillräcklig sakkunskap, ej heller nog allsidigt intresse för barnundervisningen; pessimistiskt nog förklaras också, att det icke finns någon som helst utsikt till, att dessa styrelser skulle kunna blifva så i grund omdanade, att de verkligen kunde anses kompetenta att leda folkskolans framtida utveckling, ja, här påstås till och med att »den enhet i folkskoleärendenas behandling, som äfvén på mellanstadiet är af nöden, icke kan ernås genom en ombildning af domkapitlen». Hela anordningen af folkskoleväsendets styrelse på mellanstadiet lär utmärka sig genom en påfallande brist på enhetlighet och system. Landstingen, länens själfstyrelseorgan, draga försorg om döfstumundervisningen, lämna anslag till uppfostran af i öfrigt kroppsligt eller psykiskt vanlottade barn, till ungdomsundervisning (folkhögskolan), till utbildning af lärarekrafter för de minsta barnen (småskoleseminarier). Länets centralstyrelseorgan, landshöfdingeämbetet, handhar folkskolans ekonomiska angelägenheter. Bäst vore därför, att den handhade alla. Härigenom skulle äfvén underlättas en välbehöflig reform af folkskoleinspektionen,

hvilken anses »befinna sig i ett synnerligen oordnad och outvecklad tillstånd».

Sådan är motionens tankegång i detta stycke.

Vi skola i det följande söka efter förmåga belysa den.

1.

»Hela anordningen af folkskoleväsendets ledning på mellanstadiet bär vittne om att den tillkommit tillfälligtvis utan någon klart uttänkt plan, och den utmärker sig därför för en påfallande brist på likformighet och system», så heter det. Äro de för detta påstående anförda grunderna: att landstingen i hufvudsak — så är det — underhålla anstalterna för uppfostran af döfstumma, att de lämna bidrag till upprätthållande af anstalter för uppfostran af i andra hänseenden abnorma barn etc. verkligen allvarligt menade? Först och främst borde väl abnormskolorna icke gärna sammanblandas med de egentliga folk- och småskolorna. Att de lyda under samma centralstyrelse, byrån för folkundervisningen, är en sak för sig, men i lagstiftning, organisation, styrelse etc. äro de en alldeles särskild grupp och böra så få vara. Att äfven de barn, som i fysiskt eller psykiskt hänseende blifvit vanlottade, såvidt möjligt, utvecklas att föra en mänsklig tillvaro, det är en fordran, som kristlig kärlek måste framställa, att de, såvidt sig göra låter, utbildas att försörja sig själfva, det är ett allmänintresse. Den enskilda varmhjärtanheten har här brutit väg; sedan blicken för dessa behof blifvit tillräckligt öppnad, då hafva regering och riksdag ingripit, normerande, reglerande och organiserande. Sådana barn kunna visserligen förekomma i de olika kommunerna, men de finnas till helt olika antal i olika kommuner samt i en och samma kommun på olika tider i helt olika antal, långa tider icke alls. I en viss större del af riket finnas ju emellertid alltid en viss mängd barn af denna art. Det gällde därför att för dylika indela riket i lämpliga skoldistrikt; här kunde det icke bli fråga om hvarken kommun eller län, ja, knappt ens stift. För döfstumundervisningen indelades då, som bekant torde vara, riket i sju skoldistrikt, för den grundläggande blindundervisningen i blott två, för den fortsatta blef hela

riket ett enda skoldistrikt — i författningarna heter det skoldistrikt. Den ekonomiska bördan kunde af ofvannämnda skäl icke läggas på kommunerna; underhållskostnaden måste för döfstumundervisningen drabba de närmast öfver de särskilda kommunerna stående beskattningsdistrikten och, då för de kyrkliga kommunerna sådana icke finnas, måste det bli de civila, d. v. s. landstingen, likvisst med understöd af statsverket; för blindundervisningen blef det helt naturligt riket i dess helhet. Att under sådana förhållanden skolstyrelsen, liksom den i de egentliga skoldistrikten med deras folk- och småskolor utses af de underhållsgifvande, i döfstumdistrikten kom att utses af dithörande landsting och för blindundervisningen af staten, denna anordning hvilade på den mest i ögonfallande analogi. Skoldistrikt som skoldistrikt, skolstyrelse som skolstyrelse. Någon kretsstyrelse mellan skolstyrelserna och centralstyrelsen existerar i dessa fall icke och behöfver icke heller vid dessa distrikts ringa antal existera. »Enhetlighet och system» få väl ändå icke drifvas in absurdum! Centralstyrelsen öfvervakar och leder döfstumskolorna genom särskild inspektör; folkskoleinspektionen har hvarken med dem eller andra abnormskolor att göra.

Något bevis för sin tes i detta stycke ha de ärade motionärerna icke lämnat.

Den omständigheten, att utbildningsanstalterna för lärarekrafter vid småskolan i utsträckt grad omhändertagits af landstingen, torde icke heller rättvisligen böra kasta någon skugga på stiftsstyrelserna. Förhållandet beror ju på en helt naturlig utveckling. Då för ett halft sekel tillbaka behof af dylika lärarekrafter började göra sig gällande, fingo de, som önskade anställning vid småskola, skaffa sig sin utbildning, som de kunde och ville. Till hjälp för hugade aspiranter anordnades så småningom här och där privatanstalter; då behofvet af dylika lärarekrafter och af väl utbildade sådana kändes starkare och detta behof ställde sig eller uppfattades olika i skilda trakter af riket samt regering och riksdag intet vidgjorde, var det helt naturligt, att det organ för själfförvaltning, landstinget, som stod närmast öfver de enskilda kommunerna, skulle manas och känna sig förpliktigadt att,

där så behöfdes, träda hjälpande emellan, detta dess mer som utgifterna icke ställde sig särdeles betydande. Endast på de ställen, där denna utväg syntes mindre lämplig, då det inom Norrbottens landstingsdistrikt gällde utbildning af lärarekrafter för lapsk- och finsktalande barn, fann staten sig föranlåten att gripa in.

För upprättande af sådana anstalter kunde stiftsstyrelsen i saknad af både befogenhet och medel intet vidgöra annat än genom personlig påtryckning, och sådan lär icke uteblifvit. Hur de tillkommo, var i öfrigt tämligen likgiltigt, blott de anordnades och verkade på tillfredsställande sätt. Att detta senare måtte äga rum, däröfver hade centralstyrelsen att vaka, något som äfven skett, därigenom att denna pröfvar behörigheten hos enskild person, som önskar inrätta småskoleseminarium, samt därigenom att den underkastar dessa anstalter särskild inspektion och genom censor öfvervakar deras afgångsexamen.

Då de på detta sätt upprättade småskoleseminarierna voro eller hade karaktär af privatanstalter, borde naturligen deras styrelse och lärarekrafter utses af dem, som lämnade underhållsmedlen, men under sådana förhållanden var det just ingen mening i att för dem låta stiftsstyrelsen fungera som mellaninstans. Att emellertid inspektor och censor tillsatts efter förslag af vederbörande biskop, torde ligga i sakens natur.

Talet om bristande planmässighet härvidlag äger sålunda ringa eller ingen innebörd.

Men liksom i fråga om de allmänna läroverken äro dock lärarebildningsanstalterna för folk- och småskola ett och de egentliga folkskoleanstalterna ett annat. Nog råder dem emellan ett intimt samband, dock ej af den art, att de behöfva sortera under samma mellaninstans. Att folkskoleseminarierna från början underordnades stiftsstyrelserna, hade ju, oafsedt analogien med allmänna läroverken, sin grund däri, att någon centralstyrelse icke existerade och att under sådana förhållanden stiftsstyrelserna voro de lämpligaste, ja, väl de enda möjliga organen för tillsyn och ledning, helst dessa bestodo af pedagogiskt erfarna och intresserade män, af biskop och domprost samt i Uppsala och Lund af teologiska fakultetens professo-

rer, i öfrigt af gymnasiernas lektorer. Att, sedan centralstyrelse inrättats och seminarierna erhållit enhetlig läroplan, de fortforo att sortera under stiftsstyrelserna, var i grund och botten skäligen onödigt, och numera, sedan läraretillsättningen sker tämligen opersonligt, väsentligen efter pappersmeriter, torde det sakna allt fog. Dessa få lärarebildningsanstalter: 15 statens och 2 privata, inalles 17 folkskoleseminarier samt 2 statens, 21 landstingens och 11 privata, in summa 34 småskoleseminarier kunde mycket väl och borde äfven snarast möjligt läggas under centralstyrelsens omedelbara tillsyn och ledning. Den verkliga tillsynen och ledningen har sedan länge skett genom kanslirådet och chefen för folkundervisningen; numera borde för statsanstalternas vidkommande äfven lärare-tillsättningen ske genom honom eller den öfverstyrelse, som kan finnas nödig, och då antingen direkt eller helst af Kungl. Maj:t.

2.

Sedan sålunda de faktorer borteliminerats, som icke hafva med förevarande sak annat samband än möjligen att undanskymma hvad frågan egentligen gäller, återstå de egentliga s. k. folkskoleanstalterna: folkskolan med sitt underlag af småskola samt sina öfverbyggnader af olika former äfven som dess hjälpanstalter för de barn, som lida af vanart eller sedlig vanvård, d. v. s. hvad som är föremål för folkskoleinspektionens tillsyn och ledning.

I förbigående anmärkt är benämningen folkskola skäligen oegentlig; mer i öfverensstämmelse med hvad dessa undervisningsanstalter hafva till ändamål, vore benämningen allmänna barnskolor med sina underafdelningar: småbarnsskolor, egentliga barnskolor, rätt och slätt barnskolor etc.

Finnes det »enhetlighet och system» i den nuvarande kretsledningen af dessa?

Länsstyrelsen utanordnar statsbidrag till löner etc. samt till folkbibliotek, den afgör i första instans besvär angående skolans ekonomiska angelägenheter, den lämnar handräckning vid åtgärder angående af ett eller annat skäl moraliskt underverdiga barn. Domkapitlet handlägger med biträde af folk-

skoleinspektionen alla öfriga skolärenden; det pröfvar och fastställer skolreglementen, det pröfvar och söker afhjälpa brister i skolväsendets anordning, dessutom afgör det i första instans besvär öfver lärares tillsättning, varning etc. At länsstyrelsen har sålunda angående den allmänna barnskolan lämnats enahanda uppdrag, som den äger för andra läroanstalter, nämligen att fungera som statsverkets kassör med ty åtföljande skyldigheter, hvarjämte den har att lämna det biträde, som bör åligga den i egenskap af kameral- och polismyndighet — ingenting annat. Allt som vidkommer skolans egentliga verksamhet, dess uppfostrings- och undervisningsarbete, öfver det har domkapitlet tillsyn och ledning med biträde från de af Kungl. Maj:t utsedda folkskoleinspektörerna, på enahanda sätt som det, eller rättare biskopen, till för helt kort tid sedan, hade ledningen af sekundärundervisningen genom af biskopen utsedda inspektörer, dock med den väsentliga skillnad, att då befattningen som läroverksinspektör väsentligen är af formell art, kallet som folkskoleinspektör är af vida mer reell beskaffenhet. Nog bör det sålunda vara klart, att den egentliga ledningen anförtröts åt stiftsstyrelsen.

Att så ordnats, har sina naturliga skäl i den historiska utvecklingen. Det är ju dock i hufvudsak genom prästerskapets omsorg och i kyrkans hägn, som vår barnundervisning vuxit upp. Hvad den i början afsåg, var ju endast i alla fall väsentligen att lägga grund till den kristendoms-kunskap och den kristliga karaktärsbildning, som det ålegat och åligger kyrkan att fostra och utveckla. När detta uppfattades äfven som ett vitalt statsintresse och denna barnundervisning ansågs böra omfatta äfven andra för det praktiska lifvet nödvändiga insikter samt organiserades genom konung och riksdag, att då lokalstyrelsen ställdes under kyrkoherdarnas ledning, låg på grund af utvecklingen närmast till hands, hvartill kom, att vid den tiden ute i församlingarna knappt andra funnos, som kunnat och velat åtaga sig denna alltid ansvarsfulla och kraftödande samt därjämte merendels rätt otacksamma möda. Att under sådana förhållanden kretsstyrelsen blef densamma för kyrka och barnskola, så ock att denna kretsstyrelse, då folkskoleinspektionen till dess hjälp anordnades, genom sina chefer fick bestämmande inflytande

på tillsättningen af inspektörer, torde få anses legat i sakens natur.

Har denna ledning visat sig otillfredsställande?

Tacksamt erkännes visserligen från nästan alla håll, att vårt lands barnskolor utvecklats sig på ett i det stora hela ändamålsenligt och godt sätt. Men det förmenas, på visst håll åtminstone, att det bort vara, måhända ock kunnat vara bättre, och alla torde önska, att det må kunna blifva åtskilligt mer ändamålsenligt.

I stora delar af vårt land visar sig onekligen organisationen tämligen bristfällig. I icke ringa utsträckning hafva vi på stora vidder af vår landsbygd dels ett surrogat för ordentliga barnskolor, de s. k. mindre folkskolorna, hvilkas lärarekrafter, då de fått sin utbildning blott vid småskoleseminarier, ej kunna prestera fullgod undervisning; i vissa landsändar finns ett icke ringa antal flyttande folk- och småskolor, vid hvilka undervisningstiden blir väl kort, slutligen hafva vi rätt många folkskolor, som sakna underlag af småskolor, och där således resultatet af naturliga skäl ej kan bli sådant, som önskvärdt vore.

I vissa afseenden företer emellertid utvecklingen en stadig förbättring.

Nedan angifna år var antalet skolinrättningar af nedan nämnda slag följande:

	Antal skolor år			Årlig ökning (+) eller minskning (—) i %		
				af skolor		af folkmängd
	1895.	1901.	1905.	1895—1901.	1902—1905.	1895—1905.
Fasta mindre folkskolor	894	1,181	1,428	+ 4.7	+ 2.5	—
Flytt. » »	574	731	745	+ 3.9	+ 0.5	—
» småskolor . . .	1,570	1,225	1,011	— 1.6	— 4.4	—
» folkskolor . . .	720	554	455	— 3.2	— 4.5	—
Folkskola utan småskola (Litt. F.) . . .	?	1,020	1,110	—	+ 2.2	—
Hela antalet folkskolor	4,718	5,333	5,676	+ 1.9	+ 1.6	+ 0.7

Under denna elfvaårsperiod märker man sålunda för de flyttande små- och folkskolorna en stadig och med åren stegrad minskning, för de flyttande mindre folkskolorna i början en stark stegring, sedan tendens till stillastående — man torde fördenskull äfven för dem kunna i den närmaste framtiden hoppas tillbakagång. Ambuleringen torde därför kunna betecknas som i det hela taget på retur, och den möjlighet föreligger, att den genom distriktens egna ansträngningar, naturligtvis under vederbörlig påtryckning, i en icke alltför aflägsen framtid upphör. Dylika förhoppningar lär det där- emot icke finnas i fråga om de fasta mindre folkskolorna och F-skolorna; dessa visa starkare ökning än folkskolorna i allmänhet. Och skälet? Till det skola vi snart komma.

Af största vikt för bedömande af denna fråga är att klargöra den geografiska utbredningen af de under- eller mindrevärdiga skolformerna. Folkskolestatistiken för år 1905 — den senast tillgängliga — lämnar materiell för följande öfversikt öfver de län, där de förekomma i relativt största antal.

Mindre folkskolor:

L ä n.	% af antalet		L ä n.	% af antalet	
	folkskole- anstalter.	barn i folksk.		folkskole- anstalter.	barn i folksk.
Kalmar	23	11	Gäffleborgs . . .	42	26
Jönköpings . .	14	7	Västernorrlands	51	34
Kronobergs . .	15	10	Jämtlands . . .	50	37
Stockholms . .	31	16	Västerbottens . .	81	71
Värmlands . .	25	12	Norrbottens . .	70	59
Kopparbergs . .	22	9	Riket	28.6	14.7

Flyttande småskolor:

L ä n.	% af antalet		L ä n.	% af antalet	
	små- skolor.	barn i småsk.		små- skolor.	barn i småsk.
Jönköpings . .	56	50	Kalmar	29	30
Kronobergs . .	72	73	Göteborgs . . .	22	19

L ä n.	% af antalet		L ä n.	% af antalet	
	små- skolor.	barn i småsk.		små- skolor.	barn i småsk.
Älfsborgs . . .	26	23	Västernorrlands	25	22
Värmlands . .	60	52	Jämtlands . . .	72	69

Flyttande folkskolor:

L ä n.	% af antalet		L ä n.	% af antalet	
	folk- skolor.	barn i folksk.		folk- skolor.	barn i folksk.
Jönköpings . .	26	24	Kalmar	16	18
Kronobergs . .	40	43	Värmlands . .	26	24

I dessa 4 län förekomma mer än $\frac{2}{3}$ (70 %) af rikets skolinrättningar af denna art.

Af denna sammanställning framgår, att dessa föga tillfredsställande skolformer hufvudsakligen förekomma dels i skärgårdstrakter: mindre folkskolor i Stockholms län, flyttande småskolor i Bohuslän; dels i skogsbygder: mindre folkskolor i icke ringa mängd i Småland och Värmland, till mycket stort antal i Norrland, där de redan i Gäffleborgs län mottaga $\frac{1}{4}$, i Härnösands stift $\frac{1}{3}$, i Luleå stift inemot $\frac{2}{3}$ af skolbarnen; flyttande småskolor i Småland, i synnerhet uppe på höglandet (Jönköpings och Kronobergs län), i Värmland samt i Jämtlands län, där de äro den vida öfvervägande småskoleformen; flyttande folkskolor i Värmland och Småland och där särskildt i Kronobergs län.

Dessa underhålliga skolformer påträffas sålunda genomgående i trakter, hvilkas befolkning är spridd i små, blott genom besvärliga vägar förenade byalag, och hvars ekonomiska bärkraft i många, om ej de flesta fall torde få betecknas som rätt svag. Anmärkas kan ju ock, ehuru långt ifrån som någon förebräelse, att i dessa områden länge funnits inspektörer, som uteslutande eller hufvudsakligen ägnat sig åt detta värf, så på smäländska höglandet, i Värmland, i Gäffleborgs län, i Härnösands stift samt i vissa delar af

Västerbottens län. Skulle man af dylika inspektörer ha skäl att vänta större omsikt och mera energisk verksamhet för barnskolan än af dem, som på från andra göromål ledig tid ägna sig åt inspektionen, en uppfattning som icke synes ovänlig, men som torde efter mycket att döma vara skäligen uppkonstruerad, ja, då ha dessa inspektörer under sina sträfvan den att åstadkomma mera ändamålsenlig organisation uppenbarligen stött på synnerligen starka hinder. Och, hvad som gäller inspektörerna, det gäller i fullt lika grad om vederbörande stiftsstyrelser. Att lägga dessa brister uteslutande eller företrädesvis barnskolans ledning till last, det är antingen något kortsynt eller illvilligt. Här saknas i många, troligtvis i de flesta fall helt enkelt ekonomiska resurser.

Skulle man därför vilja ersätta de mindrevärdiga skolformerna, i synnerhet de mindre folkskolorna, med bättre anstalter och detta inom något så när rimlig tid, då lär det icke finnas mer än en utväg: ökad statsanslag till skoldistrikt, som visa sig i behof därpå. Men detta är något, som vidkommer regering och riksdag och inga andra.

Man bör emellertid göra klart för sig, att man då kommer in på en väg, som kan bli rätt dyrbar.

Tänker man sig hvarje fast mindre folkskola omdanad till fast folkskola med underlag af småskola, hvarje flyttande sådan ersatt med 2 folk- och 2 småskolor etc., och sätter man så medellönen för folkskolelärare till 1,200 kr., för småskolelärarinna till 600 kr., kommer man med begagnande af 1905 års uppgifter till ungefär följande ökning i lärarelöner:

fasta	mindre folkskolor	1,430 à 1,200 kr. = 1,716,000 kr.
flyttande	»	750 » 3,000 » = 2,250,000 »
»	småskolor	1,011 » 600 » = 606,600 »
»	folkskolor	455 » 1,200 » = 546,000 »
F-skolor		1,100 » 600 » = 660,000 »

Summa 5,578,600 kr.

Så torde dessutom vara att lägga märke till, att för landsbygden, och det är den det gäller, uppgå lärarelönerna blott till hälften af samtliga utgifter för skolväsendet.

Därjämte erfordrades utbildning af tillräckligt antal lärarekrafter. Inemot 3,400 folkskolelärare samt 3,600 småskolelärarinnor skulle behövas för en sådan omdaning, medan förlidet år utexaminerades blott 369 lärarekrafter för folkskolan, hvilka icke på långt när räcka till att fylla uppståndna vakanser och tillfredsställa behofvet af vikarier, samt 860 småskolelärare och lärarinnor, hvaraf en mycket stor, om ej största delen åtgår till besättande af ledigblifna platser. Antalet folkskoleseminarier behöfde mångdubblas, men hvarje sådant seminarium kräfver med nutida anspråk inemot $\frac{1}{2}$ mill. kr. till byggnad, inredning etc. och ungefär 40,000 kr. i årsanslag.

Man befinner sig sålunda inför betydande svårigheter af hvarjehanda art, och uppenbarligen bjuder här den enklaste försiktighet att följa den gamla goda grundsatsen: Skynda lagom.

Summan är emellertid, att det synes vittna om föga förtrogenhet med de verkliga förhållandena, då man aflas göra stiftsstyrelserna till ett slags syndabock för befintliga bristfälligheter; förebräelser för otillräcklig omsikt, om nu sådana nödvändigt skola framföras, lära nog få riktas mot helt andra håll, hvilka torde ej behöfva påpekas.

Så klagas det öfver att undervisningstiden ej användes så väl ske kunde eller åtminstone borde; speciellt anses af många kristendomsundervisningen inkräkta väl mycket på andra ämnen. Visserligen är den tid, som under normala förhållanden ägnas åt detta ämne — 1 timme dagligen under hvar och en af veckans 5 läsdagar à 6 timmar — $\frac{1}{6}$ af lärotiden, men om ämnet bedrifves på rätt sätt, nämligen så, att därigenom sinnelag och viljeriktning påverkas och formas, är det, trots allt hvad som äfven från mer eller mindre »sakkunnigt» håll säges däremot, för de små barnen det viktigaste af alla; den som haft förmånen åtnjuta eller blott åhöra verkligt god sådan undervisning, lär icke hysa någon tvekan därom. Medgifvas skall emellertid gärna, att betänkliga och beklagliga brister ofta förekomma — det konstateras nog af hvarje verkligt sakkunnig, som har tillfälle att taga reda på förhållandet —, men ofta åtminstone lär man få söka källan

härtill hos läraren själf, som icke sällan torde sakna håg och intresse för samt riktig uppfattning af sin uppgift i detta afseende. Dålig undervisning kan man nog få höra i alla ämnen, men i intet annat är dylik till sådan skada som i detta.

Troligen skulle dock utan olägenhet någon inskränkning kunna företagas, i all synnerhet i trakter, där skolgången är tillfredsställande. Den tid, som härigenom vunnas, kunde då komma andra ämnen till godo. Dock torde man, i förbigående anmärkt, böra väl akta sig för att införa för många och heterogena ämnen i barnskolan; man borde aldrig glömma, hvilket dock icke så sällan tyckes ske, att dess största lärjungar äro i många fall blott 13, på sin höjd 14 år, då de sluta sin skolgång, så ock att för en mängd af dessa barn skoltiden visst icke blir några åtta månader under året, i all synnerhet icke under de sista skolåren.

Att emellertid genom bättre stoffurval och lämplig begränsning, i många fall nog också genom mera energi i det dagliga arbetet tiden skulle bättre kunna tillgodogöras och detta i barnskolans samtliga ämnen, därom lär icke vara mer än en mening.

Härvid torde emellertid knappast något slags kretsstyrelse kunna uträtta så synnerligen mycket. En om möjligt bättre normalplan och i vissa ämnen bättre läroböcker skulle här göra sitt, en i vissa afseenden och på vissa ställen förbättrad lärareutbildning sitt, en i vissa distrikt oftare återkommande samt på sina ställen måhända mera grundlig och effektiv inspektion troligtvis ännu mera, lefvande intresse för kallet, ständig trohet och nit i det dagliga arbetet det allra mesta. »Lärarens personlighet är och förblifver den bästa garanti för framgången af det pedagogiska arbetet.»

3.

Äro sålunda de mot kretsstyrelserna framställda anmärkningarna åtminstone till stor del obefogade, framställer sig i alla fall den frågan, huruvida kretsstyrelsen i sin nuvarande form är så lämplig som önskvärdt vore, och om så ej skulle vara fallet, huru den bör på lämpligaste sätt omorganiseras.

Dessförinnan bör man klargöra för sig hvad som åligger och bör åligga kretsstyrelsen.

Kretsstyrelse har först och främst att granska och fastställa skolreglementena. Dessa äro ju skolstadgan i dess tillämpning på hvarje distrikts säregna förhållanden. Genom dem bestämmes ju dels anordningen af skolväsendet: arten och antalet skolor af de olika slag, som här kunna och böra ifrågakomma: småbarnsskolor, egentliga barnskolor af lämpligaste art, eventuellt fortsättningsskolor o. d.; anordningen af undervisning i slöjd, hushållslära och trädgårdsskötsel; vidare skolornas lämpliga fördelning inom distriktet, så att om möjligt inga barn eller åtminstone så litet antal som möjligt få väl lång eller obekväm skolväg. Så regleras genom dem undervisningstiden, dels den årliga, med hänsyn till att denna under för handen varande omständigheter — distriktets naturförhållanden och näringslif — ställer sig så förmånligt sig göra låter för barnen, att de såvidt möjligt icke under den hårda årstiden få för besvärlig skolväg, och för föräldrarna, att de särskildt på landsbygden och under nu för tiden knappa tillgång på arbetskraft må kunna erhålla den hjälp af sina större barn, som kan anses nödig, — dels den dagliga, med hänsyn till att barnen erhålla lämplig arbetsfördelning och nödiga rastetider, så att deras spänstighet under arbetet så mycket som möjligt upprätthålles — här kan det hända, att lärares och målsmäns önskningsar om samlad arbetstid kollidera med hvad barnens hälsa och krafter fordra. Vidare bestämmes ju genom dem det väsentliga af läroplanen, undervisningsämnena i de olika slagen af skolor och i hufvudsak undervisningens omfattning. Därjämte innehållas däri bestämmelser öfver lärares och barns skyldigheter, öfver skolgången, uppsikten därmed och huru förhållas skall med barn, som af fattigdom hindras från skolgång eller på grund af oart böra afstängas från den allmänna barnskolan.

Kretsstyrelsen öfvar uppsikt öfver att skolråden i allmänhet fylla sin uppgift, att lokalerna äro ändamålsenliga och materiellen tillräcklig eller åtminstone nödtorftig, öfver kursfördelning, öfver lärares undervisning, nit och uppfostningsverksamhet, öfver skolgång, att icke arbetsgifvare eller rent af målsmän onödigt och oskäligt ingripa i och kränka barnens

rätt att komma i åtnjutande af hvad skolan må kunna skänka dem.

Dessutom har den att gifva impulser till eventuella förbättringar i skolväsendet och att i vissa fall slita uppkommande tvister.

Kretsstyrelsen bör sålunda, om den skall kunna ordentligt fylla sin uppgift, vara i besittning af nödig pedagogisk sakkunskap samt äga ingående förtrogenhet med behofven och möjligheterna inom de särskilda distrikten. Härigenom vinner den nödig inre auktoritet. Det är emellertid önskvärdt, att den förfogar äfven öfver den yttre, som i icke så liten grad hvilar på vederbörandes sociala och ämbetsmannaställning. Många anordningar och förbättringar inom skolväsendet bero ju rätt mycket på skolrådets goda vilja; för att nå ett lugnt och stadigt framåtgående lär också endast i yttersta nödfall lagligt tvång böra ifrågakomma, ehuru nödiga maktmedel gifvetvis måste ställas till kretsstyrelsens förfogande; men under sådana förhållanden blir äfven den yttre auktoriteten en ingalunda oviktig faktor.

Af en icke ringa betydelse för frågan är därför de lokala skolstyrelsernas sammanfattning. För vår landsbygd och de allra flesta af våra städer äro kyrkoherdarna själskrifna ordförande, och så lär det väl, bör det väl äfven, åtminstone en lång tid framåt, förblifva. Barnskolans hufvuduppgift är ju, det torde så godt som enstämmigt erkännas, att frammana och utveckla de goda sedliga krafter, som finnas hos barnet; vid det mångenstädes förekommande ytterst beklagliga förslappandet af hemmen blir detta i våra dagar om möjligt än mer trängande än förr. Kan icke, eller, hvad värre skulle vara, vill icke skolan sätta in all sin kraft på denna uppgift, då är den bankrutt, då kan dess verksamhet gärna upphöra. Men för människorna, sådana de i regel äro, måste sedligheten hvila på religiös grund, om den icke skall hvila på lös sand, och ju starkare den grunden än, desto bättre är det. Men då bör ock det religiöst-sedliga lifvets väktare och vårdare inom församlingen, dess kyrkoherde, hafva ett bestämmande inflytande på skolans lokala ledning. Äfven med hänsyn till skolans bästa lär detta vara oundgängligen nödigt. Den som är något så när inne i förhållandena, känner mer än väl det i allmänhet

ytterst plikttrogna arbete vårt lands prästerskap nedlagt och nedlägger på detta värf. Det är ofta blott skolrådsordföranden, som verkligen intresserar sig för och genom personliga besök tager kännedom om och öfvervakar skolans dagliga arbete; öfriga skolrådsledamöter uppfatta alltför ofta sitt förtroendeuppdrag väl mycket som en tom hederspost, som en sinekur och intressera sig i verkligheten icke synnerligen mycket därför, hvadan det vore skäl att, till den kraft och verkan det kunde ha, föreskrifva som kompetensvillkor för ledamotskap i skolstyrelse att vara känd för intresse och nit om barnundervisningen. Undanskötes eller rent af fjärmades kyrkoherdarna från skolans lokala ledning, då komme detta med all säkerhet att blifva ytterst menligt för både skola och lärare. Erfarenheter från andra håll tala här ett tillräckligt tydligt språk. En omröstning i denna punkt bland vårt folks barnalärare och lärarinnor skulle, därest den skedde utan partiparoll och väl äfven trots dylik, efter all sannolikhet afgifva det mest otvetydiga vittnesbörd.

Men är det så och bör det vara så, då torde det ligga i sakens natur, att kyrkoherdarnas själfvalda förman helst borde vara deras förman äfven i detta deras värf.

Lägges nu den ofvannämnda måttstocken, besittning af inre och yttre auktoritet, på de n. v. kretsstyrelserna, torde de befinnas icke räcka fullt till.

En fördel hafva de onekligen: de bestå af pedagogiskt bildade och intresserade män. Men äga de verkligen den nödiga kännedomen om de särskilda distrikten? Biskopen bör genom sina visitationer kunna förvärfva sig god lokal- och personkännedom, äfven i de fall där kortsynta och på sin måhända formella rätt stoltserande lärare finna under sin värdighet att åtfölja sina barn till kristendomsförhören. Men bisittarna? Den teologiska fakultetens professorer borde ju såsom innehafvare af prebendepastorat och i denna egenskap ordförande i sina distrikts skolråd vara förtrogna med skolväsendets tillstånd och behof inom sina församlingar samt efter analogi lätt kunna sätta sig in i förhållandena annanstädes. Olägenheten är dock, att de sällan tjänstgöra som kyrkoherdar och att således deras erfarenhet på skolans område måhända icke

blir så allsidig och ingående man kunde önskat. Och lektorerna vid stiftsstadens läroverk? De må vara i sitt fack än så dugande och intresserade män, men skäl finnas nog att förmoda, det icke många af dem äga den kännedom om förhållandena i stiftets skoldistrikt, som kunde vara behöflig. Såväl den ena som den andra kategorien af stiftsstyrelser måste därför väsentligen lita till inspektörens skriftliga framställningar. Det är biskop och inspektör, som äga den nödiga lokal- och personkännedomen, men inspektionen har icke säte och stämma i stiftsstyrelsen, och i öfrigt saknas där representanter för andra viktiga skolintressen.

Senaste domkapitelkommitténs förslag skulle icke göra förhållandena synnerligen bättre och har därför å skolmännens sida mottagits tämligen kyligt. Förslaget är sannolikt lämpligt för kyrkan, men att skolan utom biskopen skulle erhålla blott en enda målsman och denne därtill utses af stiftets barn- och seminarielärare gemensamt, d. v. s. efter all sannolikhet alltid bli en folkskolelärare, detta må ha föranledts af något slags lämplighetshänsyn, men godt är det inte, och skälen därtill behöfva sannolikt icke närmare utvecklas.

De ärade motionärerna, d. v. s. i detta fall förmodligen folkskolelärarnas förtroendemän inom riksdagen, skulle helst vilja hafva länsstyrelsen i dess n. v. form till kretsstyrelse. Skall nu detta vara ändamålsenligt? Att de ej lita mycket på dess pedagogiska omdöme, synes framgå ur deras påpekande, att »det stöd i skolorganisatoriska frågor, som domkapitlen haft att påräkna af folkskoleinspektionen, det står i lika mått länsstyrelserna till buds». Detta är ju riktigt, men styrelsen bör väl själf sitta inne med något slags pedagogisk insikt, om den skall kunna objektivt pröfva framställda förslag, i annat fall komme den ju att bli endast en jacherre. Hos domkapitlen har man skäl att vänta sådan; af dess chefer, biskoparna, äro 8 f. d. kyrkoherdar, d. v. s. ordförande i respektive skolråd, en af dem därjämte f. d. folkskoleinspektör och därtill en mycket dugande sådan, 5 f. d. professorer i teologisk fakultet och prebendeinnehafvare, 4 därjämte f. d. läroverkslärare. Af cheferna för länsstyrelserna äro 14 f. d. jurister, 9 f. d. militärer, 1 f. d. kommerseråd; deras lifserfarenhet, deras eminenta insikter och framstående egenskaper i all

ära, men skolmän äro de väl ändå icke och deras underordnade, tjänstemännen i landskansli och landskontor, åtminstone icke mera.

Ur pedagogisk synpunkt torde länsstyrelsen, sådan den nu är sammansatt, vara så föga lämplig till kretsstyrelse som gärna möjligt; man kunde nästan lika väl tänka på generalbefälet eller hofrätterna. Ej heller torde det vara synnerligen lyckligt att låta länen vara kretsområden i st. f. stiften. Dels äro åtskilliga län rätt små, hvadan kretsstyrelsen i dessa finge väl litet arbete. Dels är länsindelningen i vissa fall nog artificiell, speciellt i Mälarbäckenet och Småland, och en omreglering vore verkligen, ej minst med hänsyn till sparsamhet med statens medel, snarast möjligt påkallad; stiftsindelningen stöder sig i de flesta fall i helt annan grad på bygdernas naturliga samhörighet, landskapet visserligen ännu mera, men på särskilda förvaltningsområden torde man af praktiska skäl ej gärna böra tänka. Dels är den sannolikt bakom förslaget liggande afsikten att anställa en »fack»-inspektör för hvarje län, hvarigenom inspektören kunde i detta fall blifva den egentliga länsstyrelsen, svårigen möjlig att genomgående eller något så när genomgående realisera. I vissa fall torde det utan olägenhet kunna ske, så i Blekinge, Göteborgs, Hallands, Kronobergs, Jönköpings och Jämtlands län, där det redan skett, i Kalmar, Stockholms, Uppsala, Västmanlands och Gotlands län, där det utan svårighet låte ordna sig så, om det nu skulle anses medföra så stor fördel — »enhetlighet» inom länet kunde måhända därigenom ernås, men det vill förefalla, som det borde vara af fullt lika vikt, att t. ex. enhetlighet vunnies inom hela Småland som inom Kronobergs län för sig, Jönköpings för sig och Kalmar för sig, öfver hufvud taget att likformighet, såvidt möjligt och lämpligt vore, ernåddes i trakter med likartade ekonomiska förhållanden. Men på andra ställen lägga antingen länens folkrikedom med däraf följande stora antal lärarekrafter eller ock den vidsträckta arealen med till stor del besvärliga kommunikationer och i följd däraf långa och tidsödande resor snart sagdt oöfverstigliga hinder i vägen för en dylik anordning, om man nämligen vill erhålla en effektiv inspektion. Detta gäller Malmöhus', Östergötlands, Älfsborgs, Värmlands, Örebro, Kopparbergs, Gäfleborgs och Västernorr-

lands län samt de båda länen i öfre Norrland, således inom en mycket ansenlig del af riket.

Att, då flera inspektörer finnas inom samma krets, det skulle vinnas större »enhetlighet och system» under länsstyrelse än under stiftsstyrelse torde knappast få anses som annat än ett löst antagande. Ingen lär kunna förneka, att det genom inbördes samråd och samförstånd mellan inspektörerna inom en viss krets utan någon svårighet bör kunna åstadkommas likformighet, såvidt dylik är möjlig vid de ofta rätt stora skiljaktigheterna i näringslif och ekonomisk ställning inom olika inspektionsdistrikt; — enhvar, som har någon praktisk förfarenhet i dessa saker, känner förmodligen väl till, att äfven inom ett och samma inspektionsdistrikt på grund af dylika förhållanden ackommodationer ofta måste äga rum.

I detta sammanhang må det tillåtas framhålla den stora önskvärdheten, att inspektörsmöten af ofvan antydd art anordnades hvarje år kretsvis, och med längre mellanrum, t. ex. hvar tredje år, för större delar af riket, hvarvid det sannolikt icke vore olämpligt, att kretsstyrelsens ordförande, respektive ledamot af öfverstyrelse närvore, eventuellt ledde förhandlingarna. Det lär icke kunna förnekas, att i detta afseende rådt någon försumlighet, och att en lätt tillgänglig häfstång till barnskoleväsendets höjande härigenom lämnats obegagnad.

Skall det i öfrigt vinnas så stor fördel genom anställande af »fack»-inspektörer?

För sakens skull, d. v. s. för tillsyn att allt, inklusive skolgången, är i vederbörligt skick samt för uppslag till lämpliga förbättringar i organisation, läroplan och undervisningssätt, torde dock vara skäligen likgiltigt, huruvida inspektören ägnar sig uteslutande åt denna sin uppgift eller om han sköter den som bisyssla, blott han är vuxen sitt kall, ägnar behöflig tid och omtanke däråt samt äger den nödiga personliga auktoriteten. Bättre än att teoretisera torde vara att låta erfarenheten tala. Icke är skolväsendet bättre ordnad t. ex. i Värmland, hvaraf större delen dock under många år haft sin fackinspektör, än i Dalarne, som varit deladt i flera inspektionsdistrikt, däri inspektionen skötts som

bisyssla, snarare tvärtom; icke är det bättre i Växjö stift, som haft fackinspektör, än i Kalmar län med dess distriktsinspektörer. Och nog torde erfarenheten äfven från den kommunala inspektionen hafva visat, att denna kunnat skötas till fullo nöjaktigt äfven som bisyssla till annan befattning, under förutsättning att distriktet haft lämplig omfattning. Den som är inne i förhållandena, torde själf kunna exemplifiera detta. Särskildt lär det få anses som mycket ändamålsenligt, att till hvarje folkskoleseminarium lägges ett mindre område, inom hvilket inspektionen utöfvas af den bland seminariets lärare, som kan vara mest skickad och hugad därtill. Härigenom erhålles och bibehålles lättast det för såväl skola, som lärarebildningsanstalt önskvärda sambandet dem emellan, seminarieläraren bevarar ständig kontakt med det dagliga skollifvet ute på landsbygd som i stad, något som särskildt för hans metodiska undervisning bör vara till afsevärd fördel, och skolan kommer i tillfälle att draga direkt gagn af hans antagligen vidgade blick för undervisningen i skilda ämnen.

Vida viktigare än frågan, huruvida inspektionen skall vara ensam- eller bisyssla, är, att inspektionsområdet ej tilltages större, än att vederbörande inspektör kan blifva i tillfälle att med ej alltför långa mellanrum, helst hvar annat år, besöka hvarje lärare och lärarinna. Endast härigenom göres det möjligt för honom att ordentligt öfvervaka det hela och att kontrollera, det hans eventuella råd, anvisningar och förslag nöjaktigt efterkommas. Viktigt vore nog också, att han, åtminstone på landsbygden, men nog äfven i stad utan lokalinspektion, finge bestämdt inflytande på, helst bestämmanderätten öfver betygen för undervisnings-skicklighet. Dels erhöles dessa vitsord sannolikt då en helt annan innebörd, än den de nu äga, dels ägde inspektören härigenom ett tämligen effektivt medel att inverka på undervisningssättet.

Att, som motionärerna vilja låta påskina, en reform af folkskoleinspektionen skulle underlättas genom skolärendenas öfverflyttande till länsstyrelsen, torde för andra än möjligen dem själfva vara ett mycket dunkelt tal. Hvem är det som bestämmer inspektionsområdena, hvem utfärdar instruktion

för och hvem tillsätter folkskoleinspektörerna? Att det icke är vederbörande stiftsstyrelse utan regeringen, lär icke vara motionärerna obekant.

Eller skulle de måhända hysa farhåga för att stiftsstyrelsernas utredning i dessa ärenden kunde blifva ensidig eller obekväm för vissa reformprojekt. Sådant har man dock svårt att tänka sig om män, hvilka, om några, borde ställa sig välvilligt emot allsidig belysning af föreliggande frågor. Men skall den bli allsidig, lär den helst få ske från olika synpunkter; att den sker från deras, därom draga de nog försorg.

Skulle sålunda de nuvarande kretsstyrelserna icke befinnas tillfredsställande och sådana bestående af länsstyrelserna ännu mindre, då gäller det att eftersöka någon annan anordning, som kan anses tillmötesgå rimliga anspråk. Att det är bättre att låta stiftet fortfarande bilda kretsarna än att bilda sådana af länen, hafva vi sökt ådagalägga, att styrelsen bör sitta inne med nödig pedagogisk och skolorganisatorisk sakkunskap samt äga vederbörlig auktoritet, borde ej blifva föremål för tvist. Frågan synes enklast kunna lösas så, att det anordnas en stiftsstyrelse för skolärenden, en för kyrkliga ärenden, båda under samma chef, liksom det finns länsstyrelse för dels kamerala, dels politiska ärenden.

Chef skulle således biskopen fortfarande blifva. Härigenom bevaras sambandet mellan kyrka och barnskola och härmed förebygges äfven den bitterhet i mångtusen sinnen, som eljest oundvikligen blefve följden, en bitterhet som man, torde böra väl akta sig för att uppväcka och nära. Kif och strid främjar icke trefnaden inom det lilla samhället, familjen, lika litet inom det stora samhället, staten. Strid bör icke, får icke manas fram, så vida icke en sund utveckling gör den oundgängligt nödig. Att detta skulle här vara fallet, torde endast utpräglade doktrinärer vilja påstå. Att kyrkans emancipation från staten kan hafva fog för sig i stater med olika konfessioner inom samma härad, ja, i samma by, så ock där en kyrka finnes, som gör anspråk på absolut ofelbarhet och fullständigt herravälde öfver staten, det må så vara, men i ett land som vårt, där så godt som alla, åtminstone nominellt, tillhöra samma statskyrka och där denna söker följa med

utvecklingen, där synes verkligen intet skäl därtill föreligga. Prästerskapet är hos oss på samma gång statens som kyrkans tjänare; deras uppgift är ju att vid konfirmandundervisningen bygga på och utveckla de insikter i tros- och sedelära, som meddelats i barnskolan, att hos ungdom och vuxna gifva ytterligare näring och kraft åt de impulser till ett kristligt sedligt lif, som i hem och skola lagts ner hos de små.

Denna prästerskapets verksamhet öfvervakas och ledes af biskopen; skulle han då icke vara skickad att öfvervaka äfven barnalärarnas verksamhet i samma riktning? Och då allt barnskolans arbete lär böra syfta mot detta mål, torde biskopens uppsiktsskyldighet och ledningsuppgift böra få gälla skolan i hela dess verksamhet.

Personligen böra biskoparna vara väl rustade för detta värf. Genom sin bildningsgång böra de ha förvärfvat pedagogisk förfarenhet, genom det sätt, hvar på de vunnit sin framskjutna och ansvarsfulla ställning, böra de äga allmänt förtroende och auktoritet hos skolans lokala myndigheter, genom sina besök i församlingarna samt sin ofta upprepade personliga beröring med skolrådets ordförande böra de vinna utsträckt person- och lokalkännedom, således besitta just de kvalifikationer, som kunna vara önskvärda.

Att stiftsskolstyrelsen eller domkapitlet för skolärenden, hur man nu skulle vilja benämna denna kretsstyrelse, i öfrigt bör innesluta speciellt pedagogisk och skolorganisatorisk fackinsikt, torde säga sig själf. Den bästa dylika, som stiftet kan ha att erbjuda, bör finnas hos ledningen af lärarebildningsanstalterna och hos skolinspektionen. Då flera skolinspektörer finnas inom stiftet, torde det vara tillräckligt, att en af dem blefve ordinarie ledamot af stiftsstyrelsen, och borde denne, som lämpligen kunde benämnas förste folkskolinspektör eller stiftsinspektör, utses af Kungl. Maj:t för viss tid; på enahanda sätt kunde förfaras, då stiftet äger mer än en seminariektor. Naturligtvis borde det stå styrelsen öppet att, då omständigheterna sådant föranleda, med sig adjungera någon af de öfriga inspektörerna.

Men det vore äfven af betydelse, att de som utföra det dagliga skolarbetet, som således böra väl känna till dess

nödiga förutsättningar och utvecklingsmöjligheter, dess svårigheter och önskemål, blefve i tillfälle att göra sina åsikter gällande, således att lärarna erhöles en representant; så ock att de, för hvilka skolan arbetar och som till större delen få bestrida dess underhållskostnader, kunde få meddela sin erfarenhet, sina önskingar och sina råd, således att skoldistriktet erhöles en ställföreträdare och målsman i stiftsstyrelsen. Huru dessa representanter skulle utses, blefve en lämplighetsfråga; enklast blefve måhända, att de valdes inför biskopen eller förste folkskoleinspektören af elektorerna, utsedda af de respektive valmanskårerna på enahanda sätt och efter liknande grunder, som det väljes ledamot i kyrkomöte.

För att erhålla speciell sakkunnighet i ärenden af mer rent juridisk natur — af synnerligen invecklad beskaffenhet torde dessa icke vara — borde därjämte i styrelsen insättas konsistoriets notarie, som hellre torde benämnas stiftsnotarie, hvilken ju bör äga juridisk bildning, och skulle det därjämte åligga honom att föra protokoll och expedition.

Stiftsskolestyrelsen skulle således bestå af

- 1) biskop, ordförande,
- 2) förste folkskoleinspektör, v. ordförande,
- 3) seminariektör,
- 4) representant för stiftets barnlärare,
- 5) representant för stiftets skoldistrikt,
- 6) stiftsnotarien.

En kretsstyrelse af denna sammansättning inneslöte målsmän för både statens, kyrkans, hemmens och skolans intressen, den borde äfven förfoga öfver goda pedagogiska och skolorganisatoriska krafter samt äga eller vara i tillfälle att lätt förvärfva sig erforderlig insikt i behof och möjligheter inom stiftets olika distrikt, den borde således kunna motsvara alla skäligen anspråk.

Men omkostnaderna? Att dessa icke behöfde stiga till något afsevärdt belopp, tyckes vara tämligen klart. Det arbete, som komme att hvila på biskop och stiftsnotarie, det åligger dem ju redan, hvadan för dem icke kräddes något särskildt arvode. Och de öfriga vore sannolikt belåtna med reseersättning och dagtraktamente i t. ex. 3:e rangplatsen

för de dagar de komme att tagas i anspråk. Med ett sammanträde i månaden — mer torde under vanliga förhållanden icke påfordras — borde på sin höjd ett anslag af 2,000 kr. i medeltal för hvarje stiftsskolestyrelse blifva tillräckligt. Och statsverket torde icke ens behöfva vidkännas så stor utgift, då skoltjänstgöringen för de n. v. bisittarna bland stiftsläroverkens lektorer naturligen komme att ökas och härigenom i medeltal 10 tjänstgöringstimmar per vecka för dessa läroverk vinnas, hvilket ovillkorligen måste förorsaka en icke så liten besparing.

Då man sålunda genom den föreslagna anordningen skulle såvidt vi kunna se, erhålla en tillfredsställande kretsstyrelse för våra barnskolor och detta med rent af minimala omkostnader, torde det vara skäl att reflektera på en organisation af dylik art.

Tn.

Den sociala samundervisningens förkämpar i Sverige.

II. Tiden efter 1842.

I den föregående delen av denna uppsats har jag talat om de män, som *före* 1842 inom vårt land varit förkämpar för social samundervisning, och om innehållet i de skrifter, genom vilka de såsom sådana förvärvat sig ett namn i Sveriges uppfostringshistoria. Det skall nu bliva min uppgift att i korthet framställa de personers åsikter och strävanden, som *efter* 1842 arbetat på införande i vårt land av en för barn av alla samhällsklasser *gemensam* grundläggande undervisning. Den 18 juni 1842 utkom, som bekant, »*Kungl. Maj:ts nådiga stadga angående folkundervisningen i riket*». I denna påbjödes bl. a., att skolgången skall vara obligatorisk, samt att i varje socken minst *en* folkskola skall inom fem år från stadgans utfärdande upprättas och förses med vederbörligen kvalificerad lärare. Men att i enskildheter på lämpligt sätt genomföra stadgans generella bestämmelser visade sig flerstädes av mer än *ett* skäl vara svårt, att icke säga rent av omöjligt. Något över ett årtionde efter stadgans tillkomst fick emellertid svenska folket en synnerligen skicklig hjälpare i sitt arbete på folkskolans ordnande. Hjälparens namn var *Torsten Rudenschöld*, och anledningen till att jag talat om honom såsom hela *folkets* pedagogiska hjälpredda är den, att han år 1853 av ständerna fick sig ett anslag tilldelat med skyldighet för honom att på kallelse resa omkring till olika delar av landet för att biträda vid skolväsendets organisation.

Greve Torsten Rudenschöld, som föddes i Edsbergs socken i Närke år 1798 och efter en skiftande levnadsbana dog i

Uppsala år 1859, var onekligen ett pedagogiskt snille av högsta rang, och sin glänsande naturliga begåvning såsom lärare utvecklade han småningom till en fullkomning, som av allt att döma torde hava varit hart när enastående. Det är emellertid ej hans lärareverksamhet, jag i detta sammanhang egentligen ämnar behandla, utan i stället hans författarskap, för så vitt och i den mån det har med idén om social samundervisning att skaffa. Men, som i år jämnt ett halvt sekel förflutit, sedan den i mer än *ett* avseende märklige mannen gick hädan, så torde det vara både förklarligt och förlåtligt, om jag vid sidan av det förelagda ämnet med några ord berör ett och annat av de karaktärsdrag, som voro för honom särskilt utmärkande, och som därför gjorde, att han ej blandas bort i den stora hopen av genomsnittsmänniskor. — År 1815 stiftades det på sin tid bekanta Manhemsförbundet, vars medlemmar skulle genom studier i den fornnordiska litteraturen förädla sig själva och desslikes verka för återuppväckandet av patriotism och mannakraft, omsatt i ett kristligt liv. Av detta förbunds program kände sig Rudenschöld högeligen tilltalad. Bl. a. härutinnan framträder ojävaktigt en ärlig, om ock i viss mån överspänd fosterländskhet i hans karaktär. Längre fram inträdde han i Uddeholms-bolagets tjänst. Under denna tid gav han ett vackert, ehuru visserligen resultatlöst uttryck åt sin kärlek till de små i samhället, d. v. s. bruksarbetarna, som han fann vara nödsakade att föra en lika oavlåtlig som hopplös kamp mot fattigdom och brist. Men framför allt ådagalade han ett varmt och oegennyttigt intresse för de i bokstavig mening små, d. v. s. barnen. Detta visade sig till en början däri, att han under det första skedet av sin verksamhet vid Leckö upprättade och förestod en skola, i vilken han mottog barn till släktingar och personliga vänner. Han stannade dock, som bekant, ej härmed. Efter att av ekonomiska skäl någon tid hava på annat håll sysslat med jordbruk, ett företag, som emellertid fullkomligt misslyckades, återvände nämligen den av motgångar hemsökte men ej besegrade mannen till kungsgården på Kållandsö, och nu finna vi honom såsom lärare för barnen på godset i dess helhet. Mot slutet av 1840-talet blev hans verksamhetskrets ytterligare vidgad, ity att han då fick till uppgift att leda skolväsendet inom hela

Otterstads församling, i vilken Leckö kungsgård är belägen. Huru han till sist kom att fungera såsom det svenska folkets pedagogiska hjälpre, är i det föregående omnämmt. — Efter dessa kortfattade antydningar beträffande några utav de förnämsta dragen i Rudenschölds karaktär och bevisen därpå vilja vi nu gå att betrakta de av honom författade skrifter, i vilka frågan om social samundervisning kommer på tal. Dessa äro följande tre, nämligen: *Tankar om ståndscirkulation* (1845), *Tankar om ståndscirkulationens verkställighet* (1846) och *Tankar om vår tids samhällsfrågor*, 2:a häftet, *Om folkskolan* (1850). Det är således ej många pedagogiska litteraturalster, som hava den varmhjärtade greven till auktor, men i stället äro de så mycket mer gedigna och intresseväckande. — För Torsten Rudenschölds inre blick gestaltade sig ståndscirkulationen såsom ett rent av nödvändigt villkor för nationens pånyttfödelse. Dess mål vore att leda skilda samhällsklasser till kristligt broderskap, och detta syfte skulle den uppnå i samma mån, som den lyckades motverka herremannaklassens ödesdigra tillväxt och hänvisa envar till det verksamhetsområde, för vilket han av naturen vore bäst passande. Skall emellertid en verklig ståndscirkulation bli möjlig, då är det ock, enligt vad greve R. i sin förstnämnda skrift framhåller, bl. a. oefftergivligen av nöden, att uppfostran blir så anordnad, att den lämpas efter sitt ändamål. Men detta kan enligt hans åsikt bli förhållandet endast under den förutsättningen, att å ena sidan »kroppsarbetet inympas på skolan såsom en väsentlig del av dess övningar», å andra sidan »skolans allmänt mänskliga underlag bli gemensamt för hela nationens barn av alla samhällsklasser». I utvecklingen av det senare villkorets innebörd uttalar förf. sin mening rörande både önskvärdheten och möjligheten av dels roteskolors, dels även s. k. sockenöverskolors upprättande. Därvid ger han bl. a. uttryck åt sin bestämda övertygelse om att, ifall sockenskolorna erbjöde »fullgod nytta för barnen», de förmögnare klasserna i trots av »sin frihet att begagna andra skolinrättningar» skulle skicka sina barn i sockenskolan och att detta skulle så mycket mer bli fallet, »om föräldrarna ägde fosterländsk känsla för den välgörande skolgemensamheten». —

De tankar, för vilka greve R. i nyssberörda skrift gjort sig till målsman, verkade på flera håll som salt i surt öga. Kri-

tiken blev därför också skäligen skarp. Särskilt ondgjorde man sig över författarens krav, att »skolans allmänna underlag» skulle så långt, möjligt vore, bli »gemensamt för hela nationens barn av alla samhällsklasser». Men greve R. blev ej sina motståndare svaret skyldig. I sina *Tankar om ståndscirkulationens verkställighet* finna vi honom nämligen yttra bl. a. följande: »All skolas produkt beror nu i huvudsaklig mätto på underlaget. Ett huvudvillkor för skolans uppbringande till ädel fullkomlighet är sålunda, att åt underlaget ägnas största möjliga omvårdnad. Detta, alla skolors naturliga underlag, är folkskolan.» Efter det förf. så betonat, hurusom i följd av skolans belägenhet inom kretsen av de familjer, vilkas barn i densamma erhålla undervisning, »en livlig umgängelse» mellan lärare, föräldrar och barn möjliggöres, framhåller han i fortsättningen, att skolan därigenom kan »komma i åtnjutande av det *hjärtligt varma intresse*, som ensamt förmår upptäcka skolans verkliga behov och kraftfullt åstadkomma dessas uppfyllande». Skall emellertid ett sådant intresse »vinna full styrka», då måste det ock besjåla så många individer som möjligt, men detta kan, betygar greve R., ingalunda tänkas bli förhållandet, om ej »folkskolan antages till *gemensamt underlag för all mänsklig bildning* och på grund härav får emottaga barnen från *alla samhällsklasser*. Blir däremot folkskolan verkligen föremål för ett levande intresse från alla de skilda kategorier, av vilka folket består, då skall den ock, försäkrar oss vår förf., med tiden »kunna uppbringas därhän, att den såsom allmänt bildningsunderlag skall motsvara *varje samhällsmedlems billiga anspråk*. — Efter vad vi redan av det hittills anförda kunna inse, tänkte greve Rudenschöld lika högt som varmt om vår svenska folkskola och dess framtida utvecklingsmöjligheter. Att han detta gjorde, skola vi emellertid än bättre förstå, ifall vi taga i betraktande, vad han har att säga i sin tredje av mig ovan omnämnda skrift. Låtom oss därför ägna även denna några ögonblicks uppmärksamhet! — Folkskolan, rätt anordnad och omsorgsfullt vårdad, skall för nationen i dess helhet bli till mycken välsignelse, detta är, kan man med skäl säga, den ledande tanken i nu åsyftade bok? Vari består då denna välsignelse? Jo, till en början däri, att kostnaden för barnens undervisning i folkskola är den minsta möjliga. Denna fördel hade, såsom jag i min för-

ra uppsats omnämnt, redan prosten Bergman på sin tid framhållit, men greve R. gör det än kraftigare. Han påstår det nämligen vara ett faktum, att »en stor del om ej flertalet av herremännen» befinner sig i en »så svag ekonomisk ställning, att de hava ett trängande behov av att begagna den betydliga lindring i skolkostnad, som skulle vinnas genom folkskolans begagnande.» Häruti har han ock otvivelaktigt alldeles rätt. Särskilt blir skolkostnaden för en familj betungande i det fall, att barnens autal är stort och vägen till skolstaden lång. Men huru många äro i trots härav icke de föräldrar, som i följd av en grundfalsk stolthet och en ovislig kärlek anstränga sig till det yttersta för att redan från början kunna hålla sina barn i den »lärd» skolan? Det förefaller mig verkligen, som om den klarsynte grevens ovan citerade sanningssord ännu den dag, i dag är, behöfve utbasunas över allt Sveriges land. — Även en annan fördel skulle folkskolan i egenskap av bottenskola enligt greve R:s åsikt komma att medföra. Dess utveckling i denna riktning skulle nämligen möjliggöra »det i sanning högviktiga uppfostringsmedlet att avväxla förmiddagens läsning med kroppsarbete på eftermiddagarna», men det vore också endast på denna väg, som nu angivna mål kunde uppnås. Att förf. lägger så stor vikt härpå, finner sin förklaring i den omständigheten, att han anser verkligt kroppsarbete böra såsom en väsentlig beståndsdel ingå i ungdomens uppfostran och för densamma äga lika stor betydelse som de bokliga studierna. — Men härmed är det icke nog. I ännu ett annat avseende skall folkskolan, då den omgestaltats till det för barn av alla samhällsklasser gemensamma »underlaget», verka till välsignelse för fosterlandet. Här om skriver greve R. sålunda: »Skolans totala gemensamhet skall ock åt de högre klassernas barn skänka en sant mänsklig åskådning av samt bereda dem för ett sant mänskligt deltagande i den kommande tidens samhällsliv, vars grundteori för klassförhållanden väl måste bliva en försoning mellan de åt motsatta ytterligheter eller åt stagnation och nivellation strävande och därför sönderslitande samhällskrafterna.» — Om den s. k. elitskolan, i vilken det fåtal barn skulle bliva upptagna, »som i skolans lägre övningar ådagalagt behöfliga naturanlag för högre kunskapers inhämtande till gagns», uttalar han slutligen det fasta hoppet, att den skall »kunna bringas till duglighet av gemen-

samt underlag för även högre samhällsbildning åt alla klassers barn utan undantag.» —

Av det nu anförda framgår ojävaktigt, att greve Rudenschöld med stor talang och ungdomlig entusiasm uppträtt såsom den sociala samundervisningens målsman. Och för döva öron talade han visserligen ej. Fastmer lyckades han för sina åsikter vinna mer än en framstående samtida, bl. a. professor E. G. Geijer, vilken, som bekant, även inom det pedagogiska området är en auktoritet av hög och oomtvistad rang. Den allmänna meningen kan man dock ej påstå, att Greve R. lyckats omskapa. Bättre framgång i detta hänseende hade onekligen hans meningsfrände, skolmannen och politikern P. A. Siljeström. Det är ju möjligt, att jag i fråga om denne märkesman i den svenska bildningens historia gör mig skyldig till ett misstag, och det skulle verkligen fägnas mig, om så vore fallet; emellertid har jag fått för mig, att han i det hela är långt mindre känd, än han på grund av sin betydelsefulla och mångsidiga livsgärning borde vara. Fördenskull anser jag ock en konturteckning av hans liv och offentliga verksamhet här vara på sin plats.

Per Adam Siljeström föddes julaftonen 1815 i Åby socken av Kalmar län och stift. Graduerad 1836 ägnade han sig till en början åt arktiska forskningar men inträdde snart nog på lärarbanan. Förutom det, att han efter någon tids tjänstgöring vid Ebersteinska skolinrättningen i Norrköping åren 1844 — 1847 fungerat såsom docent i experimentell fysik vid Uppsala universitet, verkade nämligen Siljeström såsom dels lektor och sedermera rektor vid Nya elementarskolan i Stockholm, dels ock lektor vid Vetenskapsakademien, varförutom han en tid föreläste pedagogik i högre lärarinneseminarium, till vars direktion han i början av 1860-talet hörde. År 1862 utsågs han ej mindre till inspektör över Stockholms folkskolor än ock till riksdagsman i borgarståndet. Ohälsa tvang honom emellertid att samma år avsäga sig både dessa och jämväl sina övriga befattningar.

Till stort gagn för fosterlandet insattes han dock längre fram tvenne gånger i riksdagen, ity att han perioden 1867 — 1869 representerade Södertörns domsaga och perioden 1885 — 1887 Stockholms stad. Härtill må läggas, att Siljeström i vetenskapligt och pedagogiskt syfte företagit åtskilliga utländska resor. Så besökte han åren 1849 — 1850 England och Nord-

amerikas Förenta stater, och år 1854 bevistade han såsom representant för Sverige den i London då anordnade internationella skolutställningen. Såsom vetenskaplig författare intager Siljeström en mycket framstående plats. Den 19 februari 1892 slutade han i Stockholm sitt verksamma liv.

Att med några få ord i dess helhet angiva det gagn, Per Adam Siljeström gjort sitt fosterland, är enligt min uppfattning helt enkelt icke möjligt. Fördens skull nödgas jag inskränka mig till att i korthet antyda, vad han uträttat för det svenska *undervisningsväsendets* utveckling och förbättring. Hit hör nu till en början, att han med all makt ivrat för upprättandet av en högskola i Stockholm samt för åstadkommande av en mera djupgående undervisning i modersmålet, de moderna språken och naturvetenskaperna vid rikets allmänna läroverk. Hit hör vidare, att han utfört ett jättearbete i och för en tidsenlig ombildning av huvudstadens folkskoleväsende, att han påyrkat genomgripande reformer i fråga om undervisningsmateriell och skolhygien, samt att han kraftigt verkat för folkskoleinspektionens införande i vårt land. Men hit hör slutligen också något, varpå jag i detta sammanhang naturligt nog särskilt vill rikta uppmärksamheten, och det är, att han visat sig vara en oskrymtad vän och gynnare av tanken på social samundervisning. I denna egenskap framträdde han särskilt vid 1867 års riksdag. Han ingav nämligen då en motion, i vilken han framlade *Förslag till ordnande av det offentliga undervisningsväsendet i vissa delar*. Huvudinnehållet i denna skrift är följande. Benämningen *folkskola* torde lämpligen böra utbytas mot *kommunalskola*. Anledningen till att förf. gör detta yrkande säger han vara den, att efter vad han funnit, ordet *folkskola* enligt vanlig uppfattning betecknar en undervisningsanstalt »för massan av nationen men icke för de förmögnare och mera bildade klasserna, för vilkas barn man äskar, att staten skall underhålla särskilda undervisningsanstalter med till stor del samma undervisningssfär men med större omsorg och omkostnad organiserade». I fortsättningen av sitt uttalande betonar han, att i full överensstämmelse med och som en konsekvens av det, han redan sagt, »kommunalskolan borde anses såsom ej blott en skola för folket i vanlig bemärkelse utan såsom *en för alla klasser gemensam bottenkola*». Men det ovan sagda droge jämväl en annan följd med sig, nämligen den, »att

staten icke borde behöva underhålla några särskilda läroverk till meddelande av undervisning i sådana stycken, som kunde inhämtas i kommunernas läroanstalter.» — Förf. vore icke den förste, som i riksdagen yrkade på social samundervisning. Fastmer hade redan tidigare »förslag i denna syftning» blivit framställda, ehuru de icke medfört önskat resultat. Men väl ämnade förf. gå ett steg längre, än föregående motionärer vågat. Dessa hade nämligen inskränkt sig till det förslaget, att man borde »från elementarläroverken avsöndra vare sig första eller första och andra klassen såsom numera genom folkskolan gjord obehöblig.» Förf. åter vore av den meningen, att folkskolan med skäl kunde »uppställa såsom sitt mål att bibehålla lärjungen ända till omkring 14:de åldersåret», samt att detta följaktligen även skulle »bestämma den gräns, som härvidlag borde komma i fråga». På grund av denna sin uppfattning föreslår Siljeström ock den förändringen i elementarläroverkens organisation, att lärjungarnas undervisning till omkring 14:de åldersåret. . . . icke omfattade andra läroämnen än sådana, som böra förekomma i folkskolan, d. s. v. icke annat än svenska ämnen. I samband härmed uttalar han jämväl den övertygelsen, att, sedan efter hand undervisningen i folkskolan mer och mer höjt sig, skulle . . . de ifrågavarande lägre klasserna av elementarläroverken kunna indragas och hela denna del av undervisningen överlämnas åt kommunernas skolor. — Denna Siljeströms motion, som gillades och understöddes av åtskilliga framstående riksdagsmän, blev ej utan verkan. Fastmer förmådde den riksdagens andra kammare att påyrka framflyttning av de levande språkens inträde på läroverkens arbetsordning. Och ej nog härmed. Nästföljande riksdag hemställde nämligen, att läroverkens dåvarande lägsta klass måtte indragas, i sammanhang varmed ej mindre uppdelningen i latin- och reallinie skulle inträda redan i andra klassen än ock den enligt 1859 års läroverksstadga tvååriga femte klassen bli va ettårig. Genom Kungl. kungörelsen av den 10. 3. 1869 blev ock detta i lag fastställt.—För social samundervisning eller, på annat sätt uttryckt, för folkskolans omläggning till en verklig bottenkola kämpade Siljeström ävenledes i sin år 1871 utgivna skrift *Om läroverksreformen*. Däri ger han en översiktlig framställning av folkundervisningens utveckling och uppgift i olika land. Till en början talar han om den *tyska* folkskolan. Med

avseende på denna framhåller han, att, när efter reformationen folkundervisningen började få fotfäste i Tyskland, betraktades densamma.....uteslutande ur religiös och filantropisk synpunkt, men att man längre fram lärde sig betänka även den praktiska nyttan för vars och ens dagliga liv av att kunna läsa, skriva och räkna. Detta hindrade emellertid ej att, huru mycket man än i detta land arbetade på folkundervisningens befrämjande, folkskolan i sin helhet förblev en inrättning för den stora massan eller för *folket*, d. v. s. det lägre folket, och att dess mål sattes alldeles för lågt, i det man ej ansåg den hava någon annan uppgift än att åt detta folk förskaffa de mest nödtorftiga kunskaper, som kunde erfordras för inhämtande av kristendomen och för det dagliga livets behov. Därefter fäster han uppmärksamheten på skolförhållandena i *England* och *Skottland* men finner därvid ej något att andraga, som kan sägas vara för dessa länder särskilt utmärkande i jämförelse med den uppfattning rörande folkskolan, som i Tyskland visat sig vara förhärskande, och den ställning, densamma i följd härav inom detta land kommit att intaga. Han förbiser dock ej betydelsen av »den impuls till folkundervisningens förbättrande», som Andrew Bell och Joseph Lancaster — delvis ej blott i konkurrens utan rent av i strid med varandra — gävo. Vad åter Nordamerikas *Förenta stater* i detta hänseende angår, konstaterar förf., »att där en ganska olika uppfattning av folkundervisningen och folkskolan gjort sig gällande». Ty visserligen hade man där ingalunda bortsett ifrån eller ens underskattat folkskolans vikt och värde med hänsyn till å ena sidan religionens, å andra sidan den praktiska nyttans krav. Men det, som åt Förenta staternas folkskola »givit en bestämmande karaktär», hade Siljeström dock under sin resa därstädes funnit vara någonting annat, nämligen »den *medborgerliga* synpunkten». I samband härmed faller han ock ett omdöme om »vår nya *svenska* folkskola». Denna förklarar han vara »till teorien byggd väsentligen på den sistnämnda åsikten». Detta uttalande innebär nu visserligen enligt hans uppfattning ej, att man i vårt fosterland skulle förneka folkskolans betydelse för de övriga uppgivna ändamålen; fastmer vore detta något, som erkändes »i enfatiska ordalag». Men väl gjorde sig inom Sverige den åskådningen uttryckligen gällande, »att uti ett land, där bonden

och bergsmannen deltaga uti statens styrelse, där blir folkskolan särskilt av vikt såsom bildande för *medborgarens* åligganden, och där måste detta senare bliva en *huvuduppgift* för folkskolan». Men, därest man på fullt allvar tillerkände folkskolan en sådan uppgift, komme den ej heller längre att förbliva en folkskola i detta ords gamla bemärkelse, d. v. s. »en skola för 'folket', en skola, ämnad att giva *massan* ett nödtorftigt quantum satis, ett minimum av kunskap». Tvärtom skulle hon under denna förutsättning till princip få »ett högre mål, om än det i verkligheten endast går långsamt att höja sig till detsamma». — Efter att så i denna skrift liksom i den, för vars grundtankar jag ovan redogjort, hava opponerat mot benämningen folkskola och föreslagit namnet *kommunens skola* eller *elementarskola* erinrar förf. om att det, som härvidlag avses, egentligen ej är termer utan fastmer »det principiella i saken». Vad vore då väl detta? Jo, ingenting mer men ej heller någonting mindre än det, »att folkskolan skall anses såsom vad man kallat '*bottenskola*' för det allmänna läroverket, att hennes undervisning skall vara grundläggande för och stå i organiskt sammanhang med undervisningen i de högre läroanstalterna, och att således *folkskolan bör vara en gemensam läroanstalt för alla folkskolor*». Nu var emellertid saken den, att elementarläroverken bl. a. hade att bibringa en stor del av den primära undervisningen, vars meddelande just vore folkskolans uppgift, och att de bildade klassernas barn följaktligen »åtnjuta privilegiet av en särskild skola på det allmännas bekostnad». Men detta förklarar Siljeström vara »något, som *numera* icke borde komma i fråga». Skälen till denna hans åsikt äro tre. Först och främst innebure nämligen det nu berörda förhållandet en uppenbar ekonomisk orättvisa", ity att en viss grupp samhällsmedborgare åtnjöt fördelar utan motsvarande skyldigheter. För det andra gjorde man sig genom att hålla fast vid ifrågavarande anordningar skyldig till ett öppendagligt "förbiseende av den nämnda stora medborgerliga grundsatsen". Och för det tredje vore status quo i den klarsynta granskarens ögon »ett ofantligt hinder för folkundervisningens höjande». Det sista påståendet kan ju förefalla mången såsom ett hårt tal. Enligt Siljeströms uppfattning är det emellertid fullt befogat. »Ty», säger han, »det är klart, — — att den bildade klassens intresse för folkundervis-

ningen aldrig skall kunna bliva rätt levande annat än undantagsvis, så länge dess egna barn av denna undervisnings bättre eller sämre beskaffenhet icke hava varken nytta eller skada.» Och vilja vi vara opartiska, måste vi, även om det skulle kännas påkostande, utan tvekan giva honom rätt häri. Huru många procent av den s. k. bildade klassen är det nämligen, som brytt sig om att skaffa sig en oförvillad inblick i folkskolans arbete, förhandenvarande ståndpunkt, önskemål och utvecklingsmöjligheter? Och huru många utav dem, som verkligen detta gjort, vilja i egentlig mening lägga två strån i kors för att främja dess vitala intressen, då de av densamma ej hava någon direkt nytta i fråga om sina egna barns uppfostran? Jag talar med stöd av egen erfarenhet och vet mig visserligen ej hava överdrivit men skulle naturligtvis glädjas, ifall det kunde ådagaläggas, att jag sett och fördenskull även framställt ifrågavarande sak alltför mycket i svart. Om ett fullkomligt stillastående med hänsyn till arbetet för avvägbringande av social samundervisning kan man dock ej tala. Det medger ock Siljeström, då han dessliques förklarar, att man genom indragningen av läroverkens första klass »gått ett steg mot det här antydda målet». Men detta är under alla omständigheter endast en början, det betygar han ock, då han framhåller, hurusom det, »för att någonting, som är bevänt med, skall kunna vinnas, fordras att ej vidare fortgå i samma riktning.» — Innan jag lämnar talet om Per Adam Siljeström och hans verksamhet på det pedagogiska området, vill jag beröra ännu en sak, även om den ej omedelbart har med frågan om social samundervisning att göra. Som bekant ordas det just i våra dagar mycket både för och emot sekulariseringen av Sveriges folkskola. Denna fråga är emellertid ingalunda ny. Utan att i detta sammanhang gå in på dess historia och likaledes utan att framställa mina egna åsikter härutinnan vill jag nämligen blott erinra därom, att redan Siljeström för mer än fyratio år sedan ägnat den sin uppmärksamhet.

Detta har han gjort i sin ovanberörda motion i riksdagens andra kammare. I densamma framträder han som en utpräglad vänsterman. Efter en opposition mot bibehållandet av »det ecklesiastika inflytandet» över folkskolan förordar nämligen motionären den anordningen, att sagda institution såsom en kommunal angelägenhet ställes under kommunens överinseende,

vilket innebär, att dess angelägenheter skulle avgöras »på de vanliga kyrkostämmorna, ävensom att skolrådet, vilket bör vara skilt från kyrkorådet, må äga att välja sin ordförande». Av samma skäl förordar motionären ävenledes, »att ovanför kommunen icke stiftet utan *länet* må med avseende på folkskolans angelägenheter utgöra den administrativa indelningen, och att dessa angelägenheter må i andra rummet handläggas av den närmast högre kommunalmyndigheten, nämligen *landstinget*, vilket således bör genom en av detsamma tillförordnad skolkommitté övertaga den befattning med folkundervisningen, som — — — tillhört domkapitlet.» Undantag härifrån anser han emellertid böra göras för seminarierna i riket och det på sådant sätt, »att K. M:t för varje särskilt seminarium tillsätter en särskild styrelse, som han därtill på varje ort kan finna lämplig». —

Med vad jag nu haft att säga rörande Siljeströms verksamhet för det svenska undervisningsväsendets höjande i allmänhet och särskilt för avvägbringande av social samundervisning anser jag mig hava, om ock på ett ofullkomligt sätt, rättfärdigat mitt ovan uttalade omdöme, att han varit en märkesman i den svenska bildningens historia. Såsom vi av det sagda funnit, hade han ock i slutet av 1860-talet att glädja sig åt en oförneklig framgång i sina strävanden. Men sin älsklingstanke, att folkskolan i Sverige skulle bliva en för alla folkklasser gemensam läroanstalt, lyckades han dock ej förverkliga. Tvärtom visade sig vederbörande alls icke vilja gå längre framåt i riktning mot social samundervisning, än vad Kungl. kungörelsen av den ¹⁰/₃ 1869 hade angivit. Ty visserligen gjorde 1870 års riksdag en erkännansvärd ansats att föra frågan ett steg närmare den slutgiltiga lösningen, i det den hemställde om läroverkens uppdelning i barndoms- och ungdomsskolor, men härvid funno upphovsmännen till skolstadgan av 1878 ej skäl att fästa sig, lika litet som de läto sig påverkas av andra i samma syfte framställda förslag. I följd härav återupptogs på 1880 års riksdag frågan om social samundervisning av grosshandlaren doktor *Severin Axell*. I en till andra kammaren avgiven motion *Om förändrad organisation av elementarläroverken m. m.* föreslog nämligen denne, »att riksdagen må — — — anhålla, att K. M:t tacktes uppdraga åt en kommitté, sammansatt av erfarna män av olika

levnadsställning och verksamhet, att — — taga i övervägande, — — huruvida icke elementarskolan kan och bör sättas i samband med folkskolan samt de 1-, 2- och 3- klassiga elementarläroverken möjligen indragas.» Och följande år framträdde den bekante publicisten och politikern *Fredrik Teodor Borg* likaledes i andra kammaren med en åt samma håll syftande motion, *Om skrivelse till K. M:t angående åtskilliga förändringar i undervisningsväsendet*. Motionären hemställer nämligen, »att kammaren ville — — besluta, att riksdagen i skrivelse till K. M:t. — — tillkännagiver sin åsikt, — — att lägsta klassen av det allmänna läroverket bör indragas, att samtliga pedagogier böra indragas, samt — — att elementarskolan bör sättas i sådant samband med folkskolan, att inträdesfordringarna till den förra må bestämmas till vad den senare bör kunna åstadkomma». — Även *Axell* och *Borg* finga i likhet med *Siljeström* glädja sig åt en viss framgång, ty mot deras förslag ställde sig andra kammaren icke avvissande utan godtog i vissa punkter desamma. Men jämväl på detta område liksom på alla övriga gäller visserligen den satsen, att »Rom byggdes icke på en dag». Sedan frågan om social samundervisning blivit i egentlig mening aktuell, kunde den emellertid ej »i tysthet jordas». Ett kraftigt bevis på sanningen av detta påstående möter oss i den *reservation*, som emot *Statsutskottets utlåtande i anledning av K. M:ts proposition om löneförbättring åt elementarlärarna m. m.* år 1882 anfördes av herrarna *E. Key*, *C. Ifvarsson*, *L. O. Larson*, *P. O. Hörnfeldt*, *J. E. Johansson*, *S. Nilsson*, *O. Andersson*, *J. Andersson*, *C. A. Larsson*, *N. Pettersson*, *S. Andersson* och *C. Magni*. Dessa herrarna yrkade nämligen, att utskottet måtte avslå den kungl. propositionen bl. a. av det skälet, att »överallt röster med ökad styrka och bestämdhet fordrat, att det nuvarande bildningsstrecket mellan folkskolan och elementarskolan skall borttagas, och den förra ställas i omedelbart samband med den senare och man i enlighet härmed fordrat, att uppfostran icke med ens skall avlägsna den bildningssökande så långt från hemmet och dess sysselsättningar, att han förlorar dessa i sikte och går vilse under fortsatt jäktande efter levnads-mål, för vilka han till äventyrs icke befinnes vara ämnad». Denna märkliga reservation blev nu visserligen av andra kammaren gillad, i följd varav ock en ny kommitté tillsattes med uppdrag att avgiva yttrande i ärendet. När denna år 1884 var fär-

dig med sitt betänkande, visade det sig emellertid, att den, långt ifrån att hava lånat ett villigt öra åt kravet på social samundervisning, i stället funnit gott att påyrka upprättandet av läroanstalter, som skulle motsvara Tysklands borgarskolor. Var då detta, må vi med skäl fråga, kommitterades egen idé, eller hade de fått impulsen till sitt projekt annorstädes ifrån? Svaret härpå lyder, att vederbörande tagit ett mäktigt intryck av den då nyli-gen avlidne ungherbartianen leipzigerprofessorn *Tuiskon Zillers* mot idén om social samundervisning direkt fientliga pedagogiska teori. Enligt *Zillers* åsikt skulle nämligen barnen i så unga år som möjligt skiljas från varandra för att allt efter den sociala ställning, deras föräldrar intoge, insättas i skilda läroanstalter, så att det egentliga folkets barn skulle få sin bildning i folkskolan, medelklassen i borgarskolan och »överklassens» i den lärda skolan. — Till kommitténs ovan berörda yrkande anslö sig i vissa delar ett par av konungens rådgivare, nämligen ecklesiastikministrarna *K. G. Hammarskjöld* 1887 och *G. Wennerberg* 1890. Tanken på införandet av samundervisning, denna tanke, för vars realisering inom vårt fosterland så många framstående män under 12 decennier kämpat, syntes följaktligen trots allt än en gång vara åtminstone tills vidare undanträngd. Men, om ock detta ingalunda var en tom inbillning, så fick den dess bättre likväl icke dö. För detta sörjde två medlemmar av andra kammaren, som på riksdagen 1890 inlämnade vardera sin motion rörande svenska folkskolans omläggning till verklig bottenkola. Den ene av dem var lantbrukaren *M. Dahn*, som i sin motion *Om ändringar i K. M:ts proposition om ändrade bestämmelser med avseende på de allmänna läroverken och pedagogierna* å nyo förde frågan på tal. Han yrkade nämligen däri, att riksdagen måtte vidtaga »sådana ändringar i K. M:ts proposition n:o 17 i vad den avser de allmänna läroverkens organisation — —, att — — med borttagande av nuvarande lägsta klassen av elementarläroverken folkskolan kommer att intaga sådan ställning till dessa läroverk med avseende på undervisningsväsendet i sin helhet, att den utgör bottenkolan och utgångspunkten för undervisningen i elementarläroverken». Den andre, som vid nämnda riksdag framträdde såsom den sociala samundervisningens målsman, var läroverksadjunkten *O. V. Vahlin*. Hans motion i ärendet bär

titeln: *Om skrivelse till K. M:t med begäran om framläggande av förslag till indragning av åtminstone 1:sta klassen i de allmänna läroverken.* I densamma föreslår motionären, »att riksdagen ville i skrivelse till K. M:t anhålla om framläggande för riksdagen av förslag till sådan förändring av våra allmänna läroverk, att åtminstone den första klassen vid dem kunde indragas». — Enligt vad vi av dessa utdrag finna, sträfvade båda de senast nämnda motionärerna åt samma håll. I det avseendet skilde de sig dock från varandra, att den senare ville, därest möjligt vore, med ens gå ett steg längre framåt än den förre. Under det nämligen Dahn inskränkte sig till att framhålla önskvärdheten av den första elementarklassens indragning, påyrkade Vahlin, att *åtminstone* detta måtte ske. Men den, som uttalar sig på ett sådant sätt, anger naturligtvis därmed, att han å *ena* sidan inser det, han för tillfället yrkat, icke leda fram till målet, å *andra* sidan önskar och hoppas, att framsynta personer skola våga själmant fortsätta på den väg, som av honom för målets uppnående blivit anvisad.

Härmed har jag sökt i korthet skildra de öden, som frågan om social samundervisning i vårt land intill sista decenniet av 1800-talet genomgått. Sin slutgiltiga lösning erhöll den dock, som bekant, ej under denna tid, och på en sådan väntar den för övrigt ännu i dag. Men intresset för densamma fortlever. Detta har måhända förnämligast visat sig däri, att den under de senaste åren varit föremål för en sakrik diskussion och allsidig belysning såväl inom facklitteraturen som på lärarmöten av olika slag.

Gideon Sandahl.

20.

Inträdespröfningarna vid seminarierna.

Enligt nuvarande stadga äro fyra dagar anslagna åt inträdespröfningarna. De flesta seminarielärare hafva helt visst kommit till insikt om svårigheten för att ej säga omöjligheten att på en så kort tid kunna bedöma, om de inträdessökande äro lämpliga att utbildas till lärare. Det högsta, man på de dagarna kan lära känna, är, om eleverna för tillfället något så när inhämtat de för inträde bestämda kurserna. Deras begåfning har man ej mycken tid att taga reda på. Angående deras moraliska halt vet man i vanliga fall ingenting, ty vitsord om att »vara känd för ett godt uppförande» erhålla de inträdessökande i regel, såvida de ej gjort sig skyldiga till någon svårare förseelse. Lärarna få också nästan hvarje år erkänna, att de begått misstag, och ej sällan frankastas den frågan: »Huru kunde vi taga in en sådan?» Man får nämligen ofta in så klen begåfvade eller så tröga och håglösa personer, att de äro fullkomligt olämpliga. Äfven händer det, att i moraliskt hänseende dåliga personer komma in.

Att råda en intagen elev att sluta är i regeln fullkomligt lönlöst, ty enligt den erfarenhet, vi under en lång verksamhet vid olika seminarier vunnit, hålla seminarieelever på, så länge det är någon möjlighet för dem att vara kvar. Den enda utväg, man har, är att låta en elev sitta kvar i samma klass två år, i hvilket fall han enligt stadgan ej har rätt att kvarstanna vid seminariet, om han ej blir uppflyttad till högre klass.

Huru skall nu en förbättring häruti komma till stånd? Tre utvägar kunna vara att välja på. Den *första* är, att man inför en pröfningstid af en eller två terminer. Vid de finska seminarierna fordras en pröfningstid af en läsetermin. I § 53 af gällande stadga för nämnda seminarier heter det

nämligen: »Inträdessökande, som vid anställt förhör godkänd blifvit, må likväl ej definitivt intagas i seminarium, utan endast tillåtas under en läsetermins prøfvotid i undervisning och öfning deltaga; ankommande det på lärarekollegiet att, efter sagda tids förlopp, honom eller henne afvisa eller ock såsom ordinarie elev förklara samt i läroverkets matrikel inskrifva.» Äfven för seminarierna inom storhertigdömet Baden finnes ett stadgande af följande innehåll: »Intagningen är för alla elever till en början blott provisorisk. Vid otillfredsställande resultat och klandervärdt uppförande kan en elev under de tre första månaderna skiljas från seminariet genom lärarekollegiet. Härom skall dock underrättelse lämnas åt den myndighet, under hvilken seminariet närmast lyder.»

Angående resultatet af en prøfningstid i Finland har en finsk seminariedirektör muntligt meddelat undertecknad, att förordningen, som alltsedan 1866 tillämpats, visat sig lämplig. Samma svar har skriftligen afgifvits af en seminarielektor, som bland annat yttrar: »Emedan det är omöjligt att på grund af ett par tre dagars inträdesförhör samvetsgrant kunna bedöma (oftast alldeles obekanta) inträdessökandes kunskaper och 'intellektuella begåfning' är det lugnande att veta, att möjligen begångna misstag kunna korrigeras vid profterminens slut.» Han säger därjämte, att, om ock mången seminarielärare blott i yttersta nödfall gör bruk af nämnda stadgande, torde dock ingen lärare vilja se det aflägsnadt från författningen.

Vid seminarieläraremötet i Linköping år 1900 framställdes frågan som öfverläggningsämne af adjunkten Sv. Lundqvist (nu rektor i Strängnäs), som föreslog, att *första terminen i första klassen vid seminarierna skulle betraktas som en prøfningstid, efter hvars slut intagning vid seminariet fastställdes, och att seminariestadgan ändrades i öfverensstämmelse härmed.* De, som yttrade sig i frågan, instämde lifligt med inledaren med undantag af en, som i stället ville hafva inträdesexamen utsträckt till en vecka.

Det är ju gifvet, att man under en termins lopp har vida bättre tillfälle att lära känna en elev än under blott några dagar. Vissa svårigheter komma visserligen att möta,

när det blir fråga om att utesluta elever, men de torde ej vara öfvervinneliga. Det skulle förnämligast bli frågan om sådana, beträffande hvilka man redan från början varit tveksam, och som under terminens lopp visat sig omöjliga.

Ett annat sätt är, att staten inrättar förberedande anstalter, motsvarande Präparandenschulen i vissa delar af Tyskland, där man har tillfälle att prøfva elevens lämplighet.

En tredje utväg, som föreslogs på mötet i Linköping af en lärare, är att utsträcka inträdesexamen till åtminstone en vecka, för att prøfningen måtte bli något grundligare, än den nu är. Detta vore visserligen den enklaste utvägen, ehuru prøfningen äfven då blir knapp.

Vi veta ej, huru seminariekommittén tänkt sig inträdespröfningarna. Endast så mycket är kunnigt, att fordringarna skulle betydligt skärpas, så att de motsvarade hvad som nu behöfves för att bli uppflyttad till andra klassen. Detta pekar å sin sida hän mot förberedande kurser af större omfattning och längd än de, som nu anordnas.

Den säkraste utvägen synes oss vara, att det första och tredje af de förut nämnda förslagen kombinerades med hvarandra, eller att *inträdesexamen utsträcker till en vecka och första terminen betraktas som en prøfningstid.*

Som frågan är af stor vikt, ha vi velat bringa den till tals, och det skulle vara af intresse och betydelse, om några lärare ville yttra sig rörande densamma.

En annan sak, som vid elevers intagning behöfver tagas i betraktande, är, huru man skall förhålla sig, när ungdomlingar, som äro kända för att hysa socialistiska eller anarkistiska åsikter, söka inträde. Nämnda åskådningar hafva som bekant vunnit stor utbredning äfven bland ungdomen, och redan har det inträffat, att personer, som enligt meddelade uppgifter hylla socialistiska åsikter, sökt inträde vid seminarium. Om i en sådan persons prästbetyg står angifvet, att han är känd för ett godt uppförande, så har han enligt nuvarande stadga formell rätt att komma in vid ett seminarium, ehuru det måste anses högst olämpligt, att han ägnar sig åt lärarekallet.

J. F. B.

Några intryck från Allmänna svenska läraremötet i Falun.

Namnet »Allmänna svenska läraremötet» är egentligen vilseledande. Man kunde tro, att det gällde lärare — och lärarinnor — vid alla slags skolor i vårt land, högre och lägre. Möjligen var det med tanke härpå, som några folkskolelärarinnor från södra Sverige infunno sig till det möte med nu angifna signatur, som hölls i Falun den 17—19 juni. Faktum är emellertid, att detta möte i likhet med sina aderton föregångare endast tagit hänsyn till läroverk, seminarier och med dem likställda enskilda skolor. Af dessa läroanstalters lärarepersonal hade dock knappast en tolfedel infunnit sig. Denna omständighet, som visserligen kan ur flera synpunkter förklaras, bör tydligtvis tagas i betraktande, då det gäller att bedöma mötets allmänna hållning.

Hvad som frapperat många är den radikalism, af hvilken mötet präglades. Allehanda djärfva tankar och förslag framkastades och funno välvilligt mottagande. Detta märktes redan första mötesdagen, då man diskuterade »studentexamen och censorsinstitutionen». Den ende talare, som under debatten tillvann sig ett starkt bifall, var lektor Johansson från Gäfle, hvilken förklarade, att nutidens matematikherravälde vore lika olidligt som gångna tiders latinherravälde, samt påyrkade ingenting mindre än matematikens fullständiga slopande från latingymnasiet eller åtminstone dess inskränkande till en bråkdel af den tid och det arbete den för närvarande kräver. Ett mycket uppmärksammat inlägg af mera principiell natur gjordes af öfverdirektör Bergqvist, som önskade få det nuvarande svenska uppsatsprovet för studentexamen

ersatt af en serie uppsatsprof, anordnade vid hvarje läroverk för sig under skoltidens sista termin. Om denna öfverdirektörens tanke en gång genomföres, inträder med all säkerhet en motsvarande anordning vid realskolor och seminarier.

Under det andra allmänna sammanträdet behandlades lönefrågan. Denna kunde ju förefalla för tidigt väckt, enär den nu gällande löneregleringen icke är äldre än fem år, men man anser icke utan fog, att läroverkslärarnas aflöningsförmåner böra bestämmas af de synpunkter, som gjort sig gällande vid de allra sista årens regleringar af akademiskt bildade statstjänares löner. Lektor Rosengren från Norrköping, som inledde frågan, önskade få till stånd »en lönereglering, som rättvist afväges efter olika orters lefnadskostnader och penningevärdets ständiga sjunkande samt familjeförsörjares större behof». Principen, att hänsyn skall tagas till huruvida lönetagaren har blott sig själf eller en större eller mindre familj att försörja, är i och för sig rättvis, men den skulle, genomförd i alla sina konsekvenser, medföra en fullständig revolution på det social-ekonomiska området. Icke desto mindre ställde sig mötet, om än med knapp majoritet, i detta fall på inledarens ståndpunkt.

Tredje mötesdagen ägnades åt ett flertal aktuella frågor, såsom den om läroverkslärarnas ställning till den nya pensionslagen, om tiden för inträdespröfningarna, om gudstjänsttvånget (enhälligt uttalades en önskan om dess afskaffande), om realskoleabiturienternas mössa (tilltaget att imitera studentmössan ogillades) m. fl.

Såsom vid föregående tillfällen upptog programmet icke blott »allmänna öfverläggningsämnen» utan äfven »speciella» sådana, afsedda att behandlas af samtidigt rådpläggande sektioner för olika områden af läroverkens arbete. »Sektionen för samskolefrågor», en helt ung institution vid läraremötena, ådagalade en i ögonen fallande lifaktighet. Inom en del af tidningspressen har dessutom kristendomssektionen väckt en viss uppmärksamhet på grund af sin »moderna» läggning. Sani är, att ett par mycket radikala inlägg gjordes i frågerna om kristendomsundervisningens objektivitet och om undervisningen öfver Jesu lif, hvarvid särskildt krafvet på rent historisk religionsundervisning framträdde med mycken

styrka. Sant är äfven, att sektionens förhandlingar i allmänhet kännetecknades af förståelse för nutidens behof. Men det framgick tillika både vid det offentliga och vid det mera enskilda tankeutbytet, att religionsundervisningen vid våra högre läroanstalter i stort sedt ännu håller fast vid positivt kristen tro

Under mötets lopp höllos ett par fristående föredrag. De lockade emellertid endast ett ytterst ringa antal åhörare, ehuru de verkligen förtjänat ett bättre öde. Det ena handlade om stenografien inom skolan, det andra om hjälpspråksidén och Esperanto.

Nästa allmänna svenska läraremöte kommer att hållas i Norrköping 1912.

— mg —

22.

Inbjudning till Det tionde nordiska skolmötet i Stockholm 1910.

Vid det nionde nordiska skolmötet i Köpenhamn 1905 beslöts, på förslag af den svenska bestyrelsen, att det tionde nordiska skolmötet skulle hållas i Stockholm 1910. Tillika uppdrogs åt de dåvarande mötesbestyrelserna att vidtaga åtgärder för val af bestyrelser för det sålunda beslutade mötet I öfverensstämmelse härmed hafva undertecknade blifvit utsedda att vara medlemmar af den svenska mötesbestyrelsen och att i sådan egenskap förbereda det tionde nordiska skolmötet.

Till deltagande i detta möte inbjudas härmed *lärare* och *lärarinnor* vid offentliga och enskilda skolor i de tre skandinaviska länderna och Finland samt i öfrigt sådana *män och kvinnor i nämnda länder, som på grund af sitt lefnadskall eller särskilda uppdrag stå skolan och dess arbete nära.*

I samband härmed får bestyrelsen lämna följande meddelanden:

1. Mötet tager sin början tisdagen *den 9 augusti 1910* och fortgår under fyra dagar.

2. Endast ämnen, som omedelbart angå skolan och uppföstran, upptagas till behandling vid mötet. Den, som vill anmäla något ämne till upptagande å mötesprogrammet, bör uppgifva, huruvida han önskar behandla ämnet som själfständigt föredrag eller som inledning till öfverläggning. Samtidigt med anmälan bör lämnas en kort sammanfattning af föredraget eller inledningsanförandet till upptagande i pro-

gramhäftet. Föredrag får icke räcka längre tid än 30 minuter och inledningsanförande icke öfver 15 minuter. Öfverläggningsämnen eller föredrag af svenska mötesdeltagare skola vara anmälda hos den svenska bestyrelsen *före den 1 april 1910* och af de öfriga ländernas mötesdeltagare hos sina länders respektive bestyrelser i så god tid, att dessa kunna vid nämnda tidpunkt till bestyrelsen härstädes insända de af dem förordade förslagen.

3. I sammanhang med mötet anordnas en *utställning* af skolmaterieell m. m.

4. Den svenska bestyrelsen skall vidtaga alla på den samma ankommande åtgärder för att i möjligaste mån bereda *nedsättning i omkostnaderna för mötesdeltagarna* och hemställer till de andra ländernas betyrelser att hvar för sitt land vidtaga i detta hänseende erforderliga åtgärder.

Närmare upplysningar om mötet skola efter hand genom pressen meddelas allmänheten.

Skrifvelser adresseras till *Svenska bestyrelsen för nordiska skolmötet, Stockholm.*

Stockholm den 21 juni 1909.

B. J:son Bergqvist.

Öfverdirektör.
Bestyrelsens ordförande.

C. O. Arcadius.
Seminariektör.

Fridtjuv Berg.
Folkskollärare.
Utgivare av Svensk
Lärartidning.

Hjalmar Berg.
Slöjdinspektör.

med flere.

23.

Litteratur.

Fredrik Lundgren. *Bilder ur pedagogikens historia.*
III. Stockholm P. A. Norstedt & Söners förlag 1909. Pris 2 kr.

Med detta häfte har författaren avslutat sina för flera år sedan påbörjade »*Bilder ur pedagogikens historia*» (häft. 1, 2). I föreliggande häfte lämnar förf. först en mera ingående framställning af den framstående seminariektorn Diesterwegs lif och verksamhet. Därefter behandlas barnträdgårdarna (Fredrik Fröbel) och Herbarts betydelse som pedagog. Sedan förf. redogjort för Frankrikes, Englands och Förenta staternas folkskoleväsen, öfvergår han till vår egen folkskola och dess utveckling, hvaråt af naturliga skäl största uppmärksamheten ägnas. Den behandlas under följande rubriker: Växelundervisningsskolan; Den första folkskolestadgan; Rudenschölds reformplaner; Folkskolans tillstånd i början af 1860-talet; Vår folkskola förr och nu.

Förf. meddelar också drag ur danska folkbildningens historia samt talar om Finlands folkskolereform, som genomfördes af Uno Cygnæus, »finska folkskolans fader», hvars lif och verksamhet tecknas. Till sist framställas i en »Återblick» några historiskt gifna bildningsideal. Författarens åskådning och grundsatser i fråga om skolan äro genom förut utgifna skrifter och genom föreläsningar så allmänt kända, att vi ej behöfva påminna därom. I vissa enskildheter kan man visserligen ha en annan åsikt än författaren, och ett och annat, som man skulle velat ha med, saknas. Så skulle vi gärna ha sett, att Ziller och hans läroplan något utförligare framställts.

Här upptagna ämnen behandlas mera utförligt, än hvad som är fallet med de vanliga läroböckerna i pedagogikens historia. Då härtill kommer, att innehållet är klart och lättfattligt framställt, kunna författarens »Bilder» rekommenderas för alla, som något närmare vilja taga reda på de olika strömningarna på folkundervisningens område. Särskildt lämpar sig boken för lärare och uppfostrare.

Sveriges historia i sammanhang med Danmarks och Norges för realskolan av *Carl Grimberg*. Förkortad upplaga. II. 1718—närvarande tid. Pris: häft. 1 kr. 90 öre; inb. 2 kr. 50 öre.

Sveriges historia i sammanhang med Danmarks och Norges för realskolan. V. 1809—närvarande tid. Pris: häft. 1 kr. 60 öre; inb. 2 kr. Båda utgifna på P. A. Norstedt & Söners förlag 1909.

I häft. 1 för år 1908 ha vi anmält förra delen af docenten Grimbergs förkortade upplaga af lärobok i Svensk historia för realskolan och i häft. 2 för i år 4:e delen af den större upplagan. Den senare upplagan är genom sina mera utförliga skildringar ägnad att väcka lärjungarnas intresse, men som den till omfånget är rätt dryg, torde den nu fullständigt utkomna förkortade upplagan bättre lämpa sig som *lärobok* i realskolan. Vid sidan här af kan den större med mycken fördel användas. I båda upplagorna förekomma utdrag ur källor eller författarens skrifter, hvarjämte innehållet belyses genom illustrationer och kartor.

Böckerna lämpa sig särskildt väl för real- och samskolor samt flickskolor.

C. Hallendorff. Vårt folks historia efter 1660. Stockholm 1908. Aktiebolaget Ljus. Pris bunden: 3 kr. 25 öre.

Med den nu utkomna delen har förf. fullbordat den nya upplagan af sin historia. Såsom vi vid anmälningen af förra delen påpekat (häft. 3; 1907), har förf. icke ordnat innehållet efter konungaätterna utan efter det för olika tider karakteristiska. Senare delen begynner med år 1660, då svenska Östersjöväldet nyss nått sin höjdpunkt. Innehållet är för-

deladt under följande rubriker: *Det svenska Östersjöväldet 1660—1721*. 1. Sverige under högadlig styrelse. 2. Reduktionen och enväldet. 3. Det svenska Östersjöväldets fall. 1700—1721. *Sverige under ständervälde och upplyst despotism*. 1. Frihetstidens ständervälde. 1719—1772. 2. Gustaf III:s upplysta despotism. 1772—1790. 3. Norden under revolutions-tiden. 1790—1815. *Den svensk-norska unionens tid 1815—1905*. *Sverige efter 1905*.

Båda delarna af läroboken omfatta tillsammans 430 sidor; författaren har väntat sig den anmärkningen, att hans bok är alltför vidlyftig, och upptager den till bemötande. Förf. har bemödat sig att meddela sakmaterialet i en sådan form, att utvecklingsgången skulle vara begriplig för den studerande äfven utan breda kommentarer från lärares sida. Vidare föreställer sig förf., att läraren får efter eget skön utsofra, hvad som bör i vanlig läxform studeras, och hvad som af eleverna bör läsas kursivt under observerande af de viktigaste hufvudpunkterna, till exempel: sid. 130—137 (del. I) om Gustaf Vasas regemente synas öfvervägande vara ägnade för kursivläsning; sammalunda sid. 233—243 om Sveriges inre och yttre ställning vid 1600-talets midt och sid. 372—376 om förhållandena i vår världsdel efter revolutionskrigen.

Stilen är klar och redig, och framställningen gifver lärjungen anledning att tänka öfver åtskilliga historiska tilldragelser. Boken är närmast afsedd för gymnasiet, den förra delen för dess båda första ringar och den senare för de båda högsta ringarna. Den bör blifva till stort gagn för de högre klasserna både vid läroverken, flickskolorna och seminarierna. I de läroanstalter, där annan lärobok användes, är den att anbefalla såsom läsning vid sidan af läroboken för dem, som något grundligare vilja sätta sig in i svenska historien.

Då förf. skrifver *Sverige*, kan han visserligen för den stafningen leta fram auktoriteter, vi skulle dock hellre sett, att han bibehållit det häfdvunna *Sverige*.

Senare delen är liksom den förra försedd med en mängd vackra illustrationer, däribland två kolorerade: Karl XII af von Krafft och Gustaf III och hans bröder af Roslin. —

Sven Lönborg och Märta Ambrosius. Aten på Perikles' och Sokrates' tid. Med 28 bilder i texten. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag 1909. Pris: häft. 3 kr. 50 öre; inb. 4 kr. 25 öre.

Det förhåller sig nog så, som förf. yttra i förordet, att historien är ett af de ämnen, i hvilka man ännu ej kommit till full klarhet beträffande mål och medel i fråga om skolundervisningen. Linjerna äro här ej så klart utstakade som i geografin och biologien. Dessa ämnen kunna dock gifva oss ledning vid historieundervisningen. Liksom man i biologien ej börjar sin undervisning med en redogörelse för växtlifvets lagar och utvecklingshistoria utan först söker gifva barnen så vidt möjligt på deras egna iakttagelser grundad kännedom om ett litet antal typiska växter, studerade i deras naturliga omgivning, låter barnen iakttaga deras organ och livsvillkor och på det sättet leta sig fram till lagarna för växtlifvet, så bör man på liknande sätt gå tillväga i fråga om historieundervisningen. Man måste börja med att gifva barnen en serie utförliga, detaljerade och levande bilder af kulturtillstånd och personligheter. Att börja med, säga förf., att gifva lärjungarne en pragmatisk historia, en redogörelse för orsakssammanhanget, sådant det ter sig för äldre, kan svårligen leda till annat än dogmatism. Hvad framställningen af levande bilder beträffar, så är det numera en gammal metodisk regel att gifva barnen sådana, beträffande orsakssammanhanget få vi bekänna, att vi ej äro rädda för att vid lämpliga tillfällen påpeka detsamma äfven för barnen, hvilka, såsom vi veta, gärna fråga: Hvarför? Men naturligen kan det ej bli fråga om något djupare ingående på de ledande motivena.

Förf., som ett par år använt föreliggande arbete i skolan, lämna i förordet en mera utförlig anvisning för bokens begagnande i de förberedande klasserna, hvilka synas vara tre, samt för de tre första klasserna i själva samskolan. I boken skildras först på ett medryckande sätt Ett besök i det gamla Aten, Perikles och Panateneerfesten, därefter meddelas utdrag ur Sofokles Konung Oidipus och Antigone. Efter en skildring af peloponnesiska kriget följa utdrag ur Aristofanes' komedier Riddarna, Getingarna och Molnen. De öfriga styckena handla om Sokrates, Gästabudet, Alkibiades, De

tiotusens återtag, Sokrates' död, i samband hvarmed utdrag ur Platos Kriton och Faidon meddelas.

Prosastyckena gifva en åskådlig bild af tillståndet och tänkesättet i Aten mot slutet af dess blomstringstid och kunna med fördel användas vid undervisningen. Utdragen ur de poetiska skrifterna äro också belysande för tiden, ehuru det kan ifrågasättas, om barn i den åldern — äfven efter noggranna förklaringar — med intresse kunna tillägna sig innehållet i dem.

Förf. sätta de olika slagen af historia — nordisk, allmän och israelitisk — i närmaste samband med hvarandra, och det har som bekant långt förut Ziller gjort, men då de tala om »israelitiska sagor» och »bibliska sägner», kunna vi af principiella skäl ej gilla uttrycket liksom ej heller författarnas ståndpunkt beträffande kristendomsundervisningen i allmänhet.

Ordförklaringarna äro i ett sammanhang införda i slutet af boken, hvilket vi finna lämpligt.

Läsning för svenska folket. Häft. 2; 1909. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 30 öre.

Häftet innehåller följande: Ett hundraårsminne, den 6 juni 1809, af Arvid Kempe; Forna tiders mörker och vidskepelse af Herman Levin; Gräsen och deras betydelse för människan af Ejnar Malmberg; Om en kristens resa och dess författare af B. O. Aurelius; Om myrorna och deras lefnadsförhållanden af J. F. Hallenborg; Nu draga de hädan. En lappmarksbild af David Törnqvist.

Aktiebolaget P. A. Norstedt & Söner. Förlagskatalog n:r 3. 1904—1908. Stockholm 1909.

Omfattar hufvudsakligen arbeten, som utkommit under femårsperioden 1904—1908, med tillägg af vissa före periodens början utkomna delar af fortsättningsarbeten eller eljest sinsemellan samhörande arbeten. Katalogen är liksom de föregående försedd med fullständiga innehållsförteckningar och register.

Ljungstedtska tekniska yrkesskolan i Linköping. Årsredogörelse 1908—1909.

Ljungstedtska skolan, som kommit till stånd genom donation af svenske generalkonsuln i Kina *Anders Ljungstedt*, har haft växlande öden. Enligt stiftarens ursprungliga syfte skulle den vara en yrkesskola, och detta angafs äfven i skolans reglemente af år 1826. Undervisningen bedrefs dock under en följd af år som i en vanlig barnskola, och från 1847 till 1881 var Linköpings folkskola för gossar inrymd i Ljungstedtska skolan. Sistnämnda år beslöt styrelsen på initiativ af d. v. domprosten Linder, att skolan skulle vara ett slags fortsättning af folkskolan i förening med slöjdskola. År 1908 har man helt sökt förverkliga Ljungstedts syfte med skolan, och det är att hoppas, att skolan i denna form skall blifva till mycket gagn för dem, som komma att ägna sig åt de praktiska yrkena.

Föreningen. Tidskrift för Sveriges allmänna folkskol-lärareförening utgiven av Centralstyrelsen. 1909. Första häftet: Årsmeddelanden.

Häftet innehåller: Årsberättelse; Revisionsberättelse; Stadgar; Anvisning för länsombuden; Anvisningar för sockenombud; Föreningens centralstyrelse; Föreningens länsombud; Katalog öfver föreningens medlemmar; Alfabetiskt register öfver krets-föreningarna; Pedagogiska litteratursällskapets medlemsförteckning.

Den Danske Realskole. N:r 5 (15 Maj) och 6 (5 Juni) 1900.

Bog og Naal. Maj och Juni 1909.

Häftena innehålla bland annat: Alb. Dahl: Ny pedagogisk Litteratur; Prof. H. C. Frederiksen: Den personlige Skole, en Pedagogik, som anmälaaren Christensen Dalgaard, Randers, »vilde ønske maatte blive læst ikke blot af hver Lærer i det ganske Land, men ogsaa af hver »Skoleauktoritet» og hver den, som har med Børns Undervisning at gøre»; Karen D. Schmidt: En Skole i Kanada; Den danske Pigeskole; Aarsmodet i Odense 1909; Prof. H. Vallengren, Lund: Biologi-

undervisningen i Skolen (referat); Statens Feriekurser i Engelsk og Tysk med indfødte Lærere.

Den Danske Realskole. N:r 7 (15 Juni), 8 (15 Juli) och 9 (18 Augusti) 1909.

Bog og Naal. Juli 1909.

Bland innehållet i dessa häften märkas följande artiklar: Skolen paa Landsudstillingen i Aarhus; Från skolmötet i Lund 1909; Matematikundervisning; St. Croix højere Skole; Om Oplæsning og Indholdsbehandling.

Föreningen. Tidskrift för Sveriges allmänna folkskol-lärareförening utgiven av Centralstyrelsen. Andra häftet 1909: Föreningsärenden.

Innehåll: *Ärenden behandlade av kretsarna 1908. Ärenden under Centralstyrelsens behandling.* Bland dem märkas: Överbyggnader till folkskolor, olika slag; Yrkesutbildning; Praktisk undervisning; Ny normalplan; Lärares studieresor; Lärobok i Kristendom; Nya läseboken; Konsten i skolan; Biograferna; Biskopsvisitationer; Klockarefrågan. *Ärenden utsända till kretsarna 1909. Minneslista för kretsordförandena.*

Muzeum. Maj 1909.

Muzeum. *Dodatek 1. Antoni Karbowski. Towarzystwo nauczycieli szkół wyższych 1884—1908.*

Innehåller bland annat ett flertal porträtt af framstående skolmän inom Galizien.

Muzeum. *Dodatek 2. Dr Maryan Janetti. Nowe Plany Naukowe.*

Muzeum. Czerwiec 1909.

Utom pedagogiska artiklar och recensioner förekommer här en historik öfver polska skolor i Galizien.

Pedagogisk Tidskrifts junihäfte har följande innehåll: Fransén, A. Edw., Räknekonstens utvecklingslagar;

J—n, Aug., Anmälan af A. G:n Bergstrand: Grunddragen af den kristna tros- och sedeläran för de allmänna läroverkens mellanklasser framställda;

16—09389. Tidskrift för folkundervisningen, årg. 1909.

Thulin, C., Anmälan af Frithiof Pontén: Latinska författare i urval för gymnasiet, I. Poesi;

N—r, J., Anmälan af P. A. Sundén: Svensk Språklära;

G—n, E., Anmälan af Olof Josephson, Plan geometri för gymnasiet;

Kungliga beslut;

Kungliga Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; Personalnotiser.

Berättelse om Malmö stads folkskoleväsen under år 1908 af stadens folkskoleinspektör.

Malmö förening för Skollofskolonier. Styrelsens berättelse för år 1908. Malmö räknade under förra året öfver 81,000 invånare, och man kan däraf sluta, att dess skolväsen måste vara ganska omfattande. I samtliga folk- och småskolor undervisades 8,707 till distriktet hörande barn och i enskilda skolor 634.

Lärarepersonalen utgjordes vid årets slut af 59 lärare, 60 lärarinnor och 41 biträdande lärarinnor i folkskolan samt 111 småskolelärarinnor eller tillsammans 271.

Vidare voro vid skolorna anställda 1 gymnastikinstruktör, 1 teckningslärarinna, 5 slöjdlärarinnor och 2 skolköksföreståndarinnor. Under året utsändes 18 skollofskolonier, och dessa utgjordes af 188 gossar och 177 flickor. Antalet barn i hvarje koloni har växlat mellan 18 och 22. Samtliga utgifterna för kolonierna ha uppgått till 11,388 kr. 69 öre.

Malmö Borgareskola. Redogörelse för läsåret 1908—1909 af *A. O. Stenkula*, folkskoleinspektör.

Från och med år 1906 äro kurserna för den fyraåriga linjen, realskolelinjen, inom Malmö Borgarskola afpassade efter de för realskolan gällande. De lärjungar, som tidigare vilja lämna skolan, hänvisas till en annan linje inom skolan, yrkeslinjen, med treåriga kurser, närmare modifierade efter det praktiska lifvets behof.

Skolan har arbetat enligt denna plan under de tre senaste åren. Under de två första aflade 11 elever realskoleexamen som privatister. Genom resolution af den 12 febr. innevarande år har Kungl. Maj:t tillerkänt folkskoleinspek-

tören såsom ledare af skolan rätt att fr. o. m. vårterminen 1909 t. o. m. vårterminen 1911 afsluta realskoleexamen å skolan med de lärjungar, som i vanlig ordning genomgått skolans tredje och fjärde klasser. Första gången har dylik examen hållits denna vårtermin, då därtill anmälde sig 16 lärjungar i högsta klassen, hvilka samtliga godkändes.

Berättelse till Östergötlands läns landsting år 1909 av Styrelsen för Linköpings småskoleseminarium.

Linköpings småskoleseminarium har hittills arbetat i hyrda lokaler, men då detta varit förenadt med åtskilliga olägenheter, har landstinget på styrelsens förslag beviljat medel till egen byggnad för seminariet, med hvars uppförande man nu är sysselsatt.

Landskrona folkskolelärarinneseminarium 1909—1910. Lärare och lärjungar vid början av läsåret.

Antalet elever vid seminariet 113, barn i seminarieskolan 80.

Förteckning över lärare och lärjungar vid folkskoleseminariet i Kalmar och dess övningsskola vid början av läsåret 1909—1910.

Antalet elever vid seminariet 105, barn i övningsskolan 77.

Förteckning över lärare och lärjungar vid folkskoleseminariet och seminarieskolan i Linköping höstterminen 1909.

Antalet elever vid seminariet 106, barn i seminarieskolan 49.

Sagor och berättelser om Sveriges, Andra nordiska länders, Österlandets, Greklands och Roms forntid av Gustav Löw, adjunkt vid Kungsholmens realskola. *Förra delen: Sverige och Andra nordiska länder. Senare delen: Österlandet, Grekland och Rom.* Stockholm 1909. C. E. Fritzes bokförlags aktiebolag. Pris 1 kr. 50 öre för del.

Adjunkten Löw har förut gjort sig fördelaktigt känd genom sina läro- och läseböcker i allmänna historien med utdrag ur källorna. Den senare delen af nu utkomna berättelser utgör

en bearbetning af författarens år 1905 utgifna »Berättelse ur forntidens saga och historia», medan den förra delen är ny-skrifven.

Bland källskrifter märkas: Jordanes, Om goternas härkomst och bragder, Snorre Sturlassons Edda och Heimskringla, Beovulfssången, Rolf Krakes saga, Rimbart, arabiska geograferna Ibn Rosteh och Ibn Khordadbeh, Nestorskrönikan, Dudos historia om de första hertigarne af Norrmändie, Anglosachiska krönikan, Adam af Bremen m. fl.

Den förra delen är afsedd för realskolans kl. 1. Genom inskjutna skildringar är innehållet så ordnadt, att enligt författarens mening någon särskild lärobok ej är behöflig. Den senare delen är afsedd för realskolans 2:a klass, dock kan den användas äfven på högre stadier. Äfven läsningen af några stycken i förra delen uppskjutes lämpligen till högre klasser.

Då man i våra dagar lägger stor vikt på meddelandet af utdrag ur källskrifter vid undervisningen, är författarens arbete, som säkerligen ej kräft liten möda, värdt allt erkännande. Det kan därför, isynnerhet hvad förra delen beträffar, rekommenderas till bruk vid undervisningen.

A. Rydfors. Fäderneslandets historia för folkskolan. Andra upplagan. Stockholm. C. E. Fritzes bokförlagsaktiebolag 1909.

I h. 1 för 1908 ha vi anmält lektor Rydfors' historia för folkskolan.

Den nu utkomna andra upplagan är alldeles lik den första. Den enda skillnad, vi kunnat upptäcka, är att stilen är något mindre, dock högst obetydligt. Omfånget, 177 sidor, bör ej verka afskräckande, ty om vissa stycken blott läsas innantill af barnen, blir det, som skall inhämtas, ej så omfattande. Illustrationer och kartor förekomma i denna liksom i föregående upplaga.

Det är ett godt arbete med korrekt innehåll och lättfattlig stil och kan med skäl anbefallas som lärobok för folkskolan.

Svenska författare. Deras lif och verksamhet skildrade för barn och ungdom av *Marie Louise Gagner*. I. Selma Lagerlöf, V. v. Heidenstam, Erik Axel Karlfeldt, Viktor

Rydberg, Carl Snoilsky, Pontus Vikner. Stockholm 1909. Folkskolans Barntidnings förlag (Stina Quint). Pris 1: 25.

Det har verkligen varit »ett länge känt behov» att få en för ungdomen lämpad skildring af våra nyare författares lif och verksamhet. De vanliga läroböckerna i litteraturhistoria omnämna dem visserligen, men det sker helt kort. Marie Louise Gagner, som förut gjort sig känd bland annat genom sin skildring af Gordons lif och stordåd, har här lämnat en på samma gång enkel och tilltalande som på ingående studier grundad framställning af de resp. författarne. Vi få här följa författarnes utveckling från deras barndomshem till deras verksamhet under mognare ålder. Flera illustrationer belysa innehållet.

Boken, som vi med skäl kunna anbefalla, lämpar sig särdeles väl till julgåfva åt skolungdom.

Priset, 1: 25 för väl inbundet exemplar, är billigt.

Praktisk övningsbok i modersmålet för folkskolan. Ett reformförsök av *Ernst Vestberg*. IV. Stockholm 1909. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 25 öre.

Författaren har härmed fullbordat sin övningsbok i modersmålet. Han skiljer mellan tvenne metoder: den systematiska eller häfdvunna, som utgår ifrån språket såsom färdigbildadt, och den psykologiska, som utgår från språket, sådant det så småningom under utvecklingens gång bildas steg för steg hos lärjungen.

Enligt de »grundlinjer till en psykologisk modersmålsundervisning», som förekomma i slutet af 4:de häftet, fördelas kursen sålunda: I häftet omfattar *den enkla tankens studium*, II h. *de kombinerade tankarnas studium*, III h. *de utbildade tankarnas studium* och IV h. *enkel stilistik*.

Förf. kallar sin bok »ett reformförsök», och vi äro öfvertygade om att hans arbete kommer att beaktas af folkskolans lärare.

Övningsbok i elementär stilistik av *Ernst Vestberg*, folkskoleinspektör. Stockholm 1909. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 75 öre.

Föreliggande arbete är visserligen ej någon stilistik i vanlig mening, utan hufvudsakligen en tillämpad satslära, men i

samband härmed gifvas praktiska anvisningar till olika slags skriftliga uppgifter, hvarigenom barnen få lära att skriftligen uttrycka sina tankar.

Innehållet är framställt under följande rubriker: A. Satsens underordnade delar. B. Aktiv och passiv form. C. Ut-sägesätt. D. Sammandragen och utvidgad framställning. E. Subjektiv och objektiv framställning. F. Formulär och blanketter.

Boken är rik på exempel och ansluter sig till författarens öfningsbok i modersmålet, del IV, hvaraf den utgör en utvidgad framställning.

A. Th. Vifell. Grundlinjer. Inledning till geometrin. Andra upplagan. Stockholm 1909. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 55 öre.

Ett litet nätt häfte, där förf. inom ramen af 17 sidor gifver en enkel framställning af linjer, ytor och kroppar samt ytors och kroppars mätning och beräkning. Innehållet tillämpas genom talrika (72) räkneexempel i slutet af boken.

Pedagogisk Tidskrifts åttonde häfte innehåller följande:

Carlsson, Albert, Läroverkslärares ställning till den nya pensionslagen; Pira, Karl, Anmälan af S. Almquist: Vårt tankeliv; Isberg, A. R., Lektor Enar Sahlin och »Berlin und das Berliner Leben»; Sahlin, Enar, Förklaring; Levin, Herman, Svar till lektor Ivar Holm; Kungliga beslut; Kungliga Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; Personalnotiser; Ur utländska tidskrifter; Till redaktionen insänd litteratur.

Nionde häftet innehåller:

Olsson, Ingvar, Latinet å gymnasiet; Pira, Karl, Anmälan af S. Almquist: Vårt tankeliv II; Rönnholm, Nils, Gemäle; Kungliga beslut; Personalnotiser; Ur utländska tidskrifter.

Tionde häftet innehåller:

Nordwall, J. F., De obligatoriska kyrkobesöken; Nordlander, Johan, Till läsningen af »Fänrik Ståls Sägner»; Melander J., Tyskt-svenskt och engelskt-svenskt lexikon vid de skriftliga profven i tyska och engelska i studentexamen; Åkerblom, Axel,

Är läroverksstadgans bestämmelse angående eventuell förlängning af pensionsmässig lärares tjänstgöring fullt tillfredsställande?; Holmqvist, O. I., Ett analytiskt geometriskt bevis för additionsteoremen för sinus och cosinus; Ad. Meyer, »Framåt eller tillbaka?»; Ett genmäle; Edvard Göransson, Svar på lektor Ad. Meyers gemäle; Kungliga beslut; Kungl. Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk; Personalnotiser; Till redaktionen insänd litteratur.

Den Danske Realskole. N:r 10 (15 september) och 11 (15 oktober) 1909.

Bog og Naal. Aug.—sept. och oktober 1909.

Innehåller bland annat följande artiklar: Alb. Dahl: Ek-samensopgaverne i Dansk Stil; Skolebestyrerinde Frk. O. Olsen, Nykobing: Inledningsforedrag ved Aarsmødet i Odense; Skolen paa Landsudstillingen i Aarhus.

Museum. Pazdziernik 1909.

Häftets början utgöres af en redogörelse för skollofskolonier i Galizien, och några vackra illustrationer från dem meddelas. Dessutom innehåller häftet recensioner m. m.

Berättelse om Folkskoleväsendet i Linköping under år 1908 utgiven av Alfr. Fridén, stadens folkskoleinspektör.

Antalet skolpliktiga barn utgjorde 2,328, af hvilka 1,520 undervisades i stadens folk- och småskolor och vid årets slut voro kvarvarande.

Förteckning över lärare och lärjungar vid folkskol-lärarseminariet i Växjö och dess övningsskola läsåret 1909—1910. Upprättad i september 1909.

Antalet elever vid seminariet 112, barn i öfningsskolan 76.

Arbetsordning för Växjö folkskollärarseminarium med övningsskola läsåret 1909—1910.

Heinrich Fechner.

Vid de vanligen mera korta besök, som studieresande göra vid utländska läroanstalter, händer det, att man fäster sig vid en och annan lärare, för hvilken man fattar särskildt intresse. En sådan person var Oberlehrer prof. *Fechner* vid Stadtschullehrerseminar i Berlin. Då de preussiska seminarierna utan ministeriell bemedling voro tillgängliga för besökande, stannade svenska lärare ofta några dagar i Berlin, innan de begåfvo sig vidare, och besökte seminariet vid Friedrichsstrasse. Där sammanträffade man då med den gemytliga Oberlehrer Fechner, till hvilken man genast kände sig dragen. Man hörde med intresse på hans undervisning, följde honom i öfningsskolan, hvars föreståndare han var, man samtalade med honom och frågade honom om sådant, hvarom man önskade vinna upplysning. Man lärde genast känna mannens stora pedagogiska förmåga och hans beredvillighet att meddela alla önskade upplysningar. Det var sommaren 1887, som meddelaren af dessa rader fick göra den värderade lärarens bekantskap, och han har alltsedan haft ett angenämt minne af honom.

Fechner hade förnämligast genom själfstudier förvärfvat sig omfattande kunskaper, och därtill kom hans rika pedagogiska erfarenhet på folkundervisningens olika områden. Hans läseböcker, läroböcker i räkning och algebra och metodiska skrifter äro mycket kända. Dessutom skref han talrika artiklar i pedagogiska tidskrifter och i Reins Encyklopedisches Handbuch der Pädagogik.

Ett glänsande vittnesbörd om hans anseende som pedagog lämnas därigenom att han i 18 år var lärare för barn tillhörande det kejserliga huset.

Fechner var dessutom en ädel och hjälpsam man såväl mot sina lärjungar som mot medarbetare och vänner.

Såsom ung lärare deltog han i 1866 och 1870—71 års fälttåg. Vid 38 ålder fick han anställning vid Stadsseminariet i Berlin, där han sedan alltjämt verkat.

Nu har han den 1 september slutat sina dagar vid 65 års ålder. Att hans bortgång skall kännas som en stor förlust särskildt för seminariet i Berlin, är tydligt.

J. F. B.